

Jaj, cica...

A borítón, elől a *Csárdáskirálynő* egyik jelenete; hátul az *Anna Frank naplójáról* megjelent újságcikk, kb. kétszeres nagyításban

PLATSCHEK SÁNDOR

Jaj, cica...

**Piliscsabai színjátszók
az 1950-es években**

*

képek és visszaemlékezések

*

extra fejezetek

---

*

Technikai szerkesztő:

FRECH' MIKLÓS

Szövegszerkesztő:

KONRÁDNÉ TAMÁS ANIKÓ

Borítótervező:

FRECH' MIKLÓS

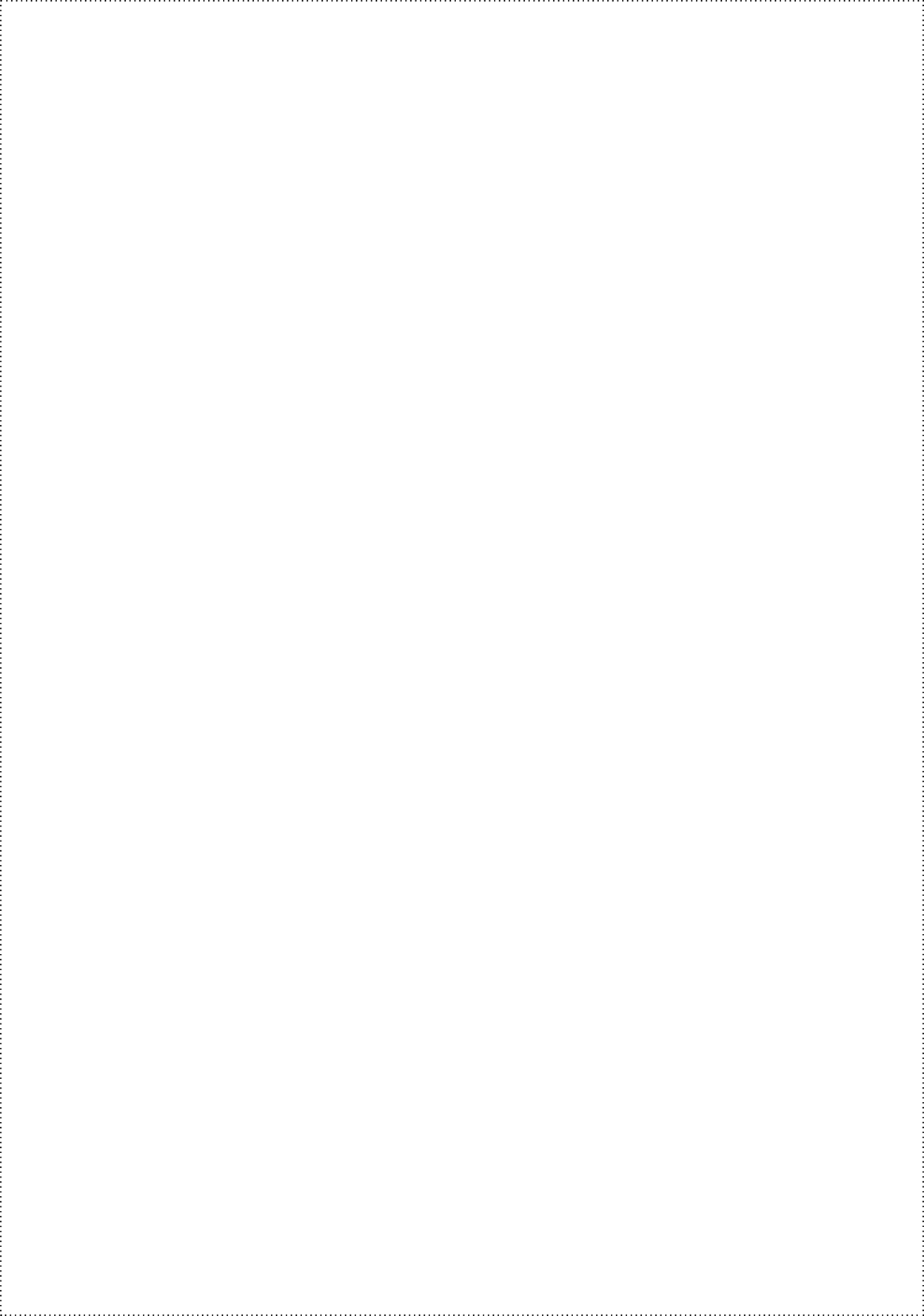
Magánkiadás

Piliscsaba, 2024

© Platschek Sándor

Huber Matild emlékére

Köszönet

E kötet összeállításához sok segítséget és biztatást kaptam, ám pesszimista hangok is hallatszottak: „Mit kínlódsz? Hagyd a fenébe az egészet!” – „Még mindig ezen dolgozol? Ebből biztosan csak valami zagyvaság fog kisülni!” – „Mondd, megérem még én ennek a könyvnek a megjelenését?”

A könyv elkészítésében – emlékeik felidézésével, fényképek átengedésével, internetes kereséssel, tanáccsal és más módon – száznál többen működtek közre. Segítségükért ezúton is szeretném mindnyájuknak őszinte köszönetemet és nagyrabecsülésemet kifejezni. Jónéhány régi szereplőt, kis túlzással, szinte naponta zaklattam kérdéseimmel. Kész csoda, hogy egyszer sem küldtek el, legalábbis hangosan, melegebb éghajlatra. Ezért külön is hálás vagyok nekik. (Egy alkalommal azonban finoman mégis csak letorkolltak, mondván: Ne foglalkozz ezzel, édesem, engem ezek a régi dolgok már nem érdekelnek...)

A közreműködők névsora: Aknai Ferencné Varga Edit, Ay Albert, Baják Tamásné Szőke Erzsébet, Bakos Imréné Neumann Margit, Balogh Sarolta, Bánné Palovits Klára, Baranya Tivadarné Czuppon Veronika, Barina Mihályné Endresz Julianna, Bartal Gábor, Baumann Viola, Bélik „Didó” Márton, Bélik „Kohut” Józsefné Krajcsovits Éva, Bíbok Imre, Diósi Judit, Dunai Józsefné Pischnyi Katalin, Fazekas Tibor, Ferhécz Ilona, Földi Pálné Nagy Terézia, Frech’ Miklós, Fried Mártonné Hável Teréz, Fazekas Sándorné Tóth Erzsébet, Ferenczy Zoltán, dr. Gajdó Tamás, Gáspár Istvánné Huber Matild, Gáspár Józsefné Nagy Erika, Gáspár Zsolt, Germán „Baba”, Gimeskövi Károlyné Walter Mária, Gyarmati János, Gyurcsán Andrásné Kaján Eszter, Hamar Istvánné Frunyó Mária, Hársvölgyi Albert, Hársvölgyi Albertné Bélik Anna, Hencz Béláné Móricz Margit, Horváth Henrietta, Huber Beáta, Huber Istvánné Soproni Teréz, Jászberényi József, Kalmár Zoltánné Schönek Róza, Kanyicska Mártonné Bélik Ágnes, Kassai Józsefné Jászberényi Katalin, Kerényi Mária, Kincses Istvánné Marosi Veronika, Kiss Ottóné Csaba Katalin, Klein László, Konrádné Tamás Anikó, Krausz Béláné Hetényi Mária, Kretz István, Kucsera Gyuláné Baják Éva, Lapostyán Ferencné Kovács Tünde, Lengyel István, Lengyel Sándorné Ferenczy Mária, Lizicska József („Csöpi”), Magassy Zoltánné Vastag Veronika, Malárik Donát, Markovits Andrásné Petrő Ilona, Marno János, Marosi Tamásné Szűcs Ilona, Mélán Istvánné Bráder Franciska, Mogyorós Attiláné Vastag Ilona, Molenda Gáborné Pischnyi Magdolna, Makai Lajosné Grósz Katalin, Nagy Gyuláné Ay Mária, Neubrandt János, Nyitrai Lajosné Oláh Vali, Ötvös István, Palovits István, Pálvölgy Mária Magdolna, Pavelka Fábrián, Pavelka

Fábiánné Pétervári Franciska, Pető István, Petróczy József György, Pfeiffer Istvánné Vámos Erzsébet, Pischnyi János, Platschek Ida, Priegl Ferencné Dunai Anna, Priegl Sándor, Radványi Sándor, Richter László, Sarkadi János, Schmidt Jánosné Walter Alojzia, Sebesfi József, Siristye Mihály, Szabó Istvánné Zayzon Zsuzsa, Szabó József, Szekeres Gyula, Szekeres Mátyásné Krajcsovits Katalin, Szeli Károlyné Gollob Márta, Szijártó Judit, Szili Andrásné Dráfi Katalin, Szolcsán Sándor, Szűcs Ferencné Gádorosi Mária, Szűcs Sándor, Tímárné Pető Teréz, Víg Józsefné Gáspár Teréz, Vígvári Jánosné Molenda Lívია, Watzinger Mihályné Oláh Anna, Weszelovszky Pál, Weszelovszky Zoltánné Varga Márta, Zernye Attila. Néhányan nevük mellőzését kérték.

Még egyszer: Grazie, grazie a Tutti!

A szerző

A képek elé

Az itt következő melléklet tizenöt, az 1950-es években Piliscsabán rendezett színelőadásról tartalmaz képeket, színjátzó együttesenként csoportosítva. Nagy részük egyidejű színpadi jeleneteket ábrázol. A fotók kisebb része előadáson kívüli, ún. beállított kép, illetőleg a szereplőgárdáról készített csoportkép. A legtöbb felvétel a Csárdáskirálynő bemutatója kapcsán készült. A többről tehát ennél kisebb kollektciók állnak rendelkezésre, néhány előadásról pedig csupán egy-egy kép került elő. A mellékletben található továbbá két fénykép, egy pillanatnyilag ismeretlen című darabból, amelyet feltehetően 1961-ben adták elő, Tóth József rendezésében.

A képeken látható körülbelül 160 személynek csupán a 75–80%-át sikerült felismerni. Több darab esetében nem okozott nagy gondot a felvonások azonosítása, néhol viszont a jelenetek pontos sorrendje kérdéses, némiképp azért, mivel egyik-másik darabban a bevett dramaturgiát a rendezők megváltoztatták. Az észrevételek révén a második kiadás már biznyára teljesebb és pontosabb lesz. A fotók jelentős része gyöngé minőségű. A jó minőségű felvételek többségét Schweifer Antal fényképész-mester és a szintén képzett fotós, Szijártó József készíthette. Külön blokkban kaptak helyet a falu életébe bepillantást nyújtó korabeli képek. Ezek közül néhány fénykép az 1960–70-es években készült.

Megj.: *n.sz.* = nem azonosított személy vagy szerep.

Három a kislány, 1951

A 2. sor közepén Erdélyi József és felesége (Tschöll mama és Tschöll papa), tőlük balra Schönek Róza (Grisi) és Vastag Antal (Schober báró). A 3. sorban harmadik Ay Cézi (Médi), ötödik Andrassy Manyi (Hédi), hetedik Gáspár Teri (Édi)

A férfi szereplők egy csoportja.
Az álló sorban Germán László, Marczal
László, Csirmaz István, Kovacsics Károly,
Kovacsics János és Szíjártó József.
Az ülő sorban Vastag Antal, Erdélyi József,
Romhányi Imre és Baranya Tivadar

Gáspár Teri (Édi)

Hurrá, tavasz !, 1951

Állnak a pilóták: Fűrst József, Hável Ferenc, Bíbok Imre és Csapó János;
ül a parancsnok: Sarkadi Gáspár

Figaro házassága, 1952

Pető Teri (Almaviva grófné) és Tóth Mari (Cherubino)

A néma levente, 1956

Előadás előtt...

I. felvonás. A megözvegyült, megtört nemes olasz úrnő, Zília Duca (Grössz Kató) háza.
Fent, balra komornája, Carlotta (Varga Józsefné) és fiatal barátnője, Gianetta (Cziger
Ida); jobbra másik barátnője, Monna Mea (Marczal Irén)

Zília, Carlotta, Gianetta és Monna Mea, valamint Beppó, Agárdi Péter magyar vitéz csatlósa (Tóth József), aki a hölgyeknek ékszereket kínál.

Beppó, az „ékszerkereskedő”, Agárdi hadnagy megbízottja nem könnyen adja fel...

II. felvonás. Újra Beppó jön; a néma leventéről, Mátyás király vitézéről: Agárdi Péter hadnagyról hoz hírt, akinek a némaságát meg kellene gyógyítani. Zília máris utazik...

Fent, balról Beatrix királyné (Tamási Nusi), Mátyás király (Bán *Bobi*) és Agárdi Péter hadnagy (Szijártó József). Zília nem tudja szóra bírni a vitézt; alul a királyné sem...

A felső képen a király dühösen elvonul, Zíliának reggelig ad időt a vitéz megszólaltatására, különben kivégzik. Alul a király apródja (Marosi Veronika) és Zília

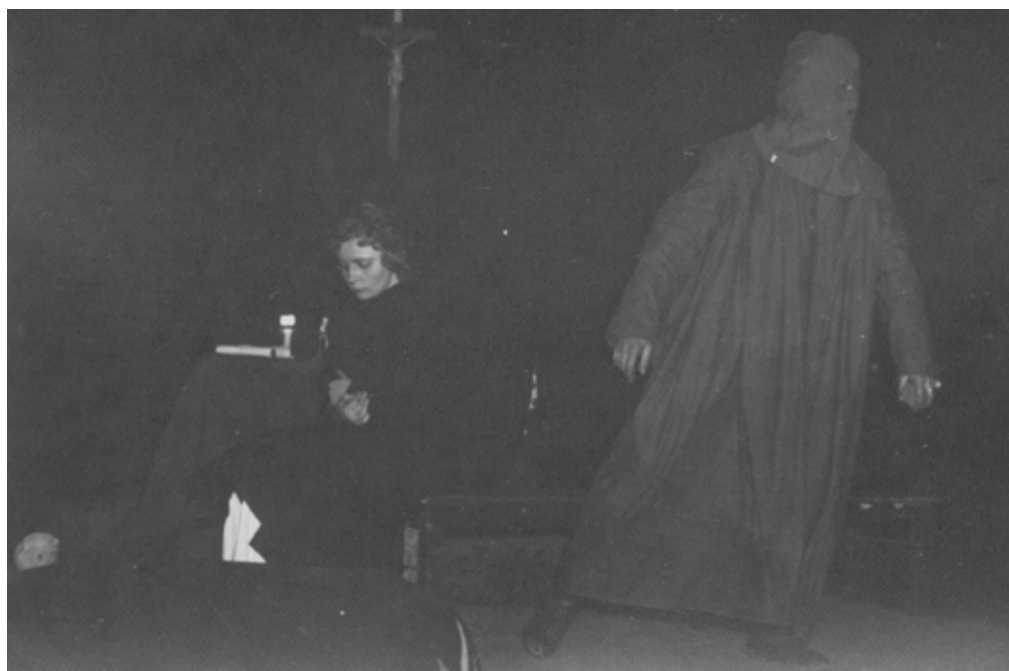
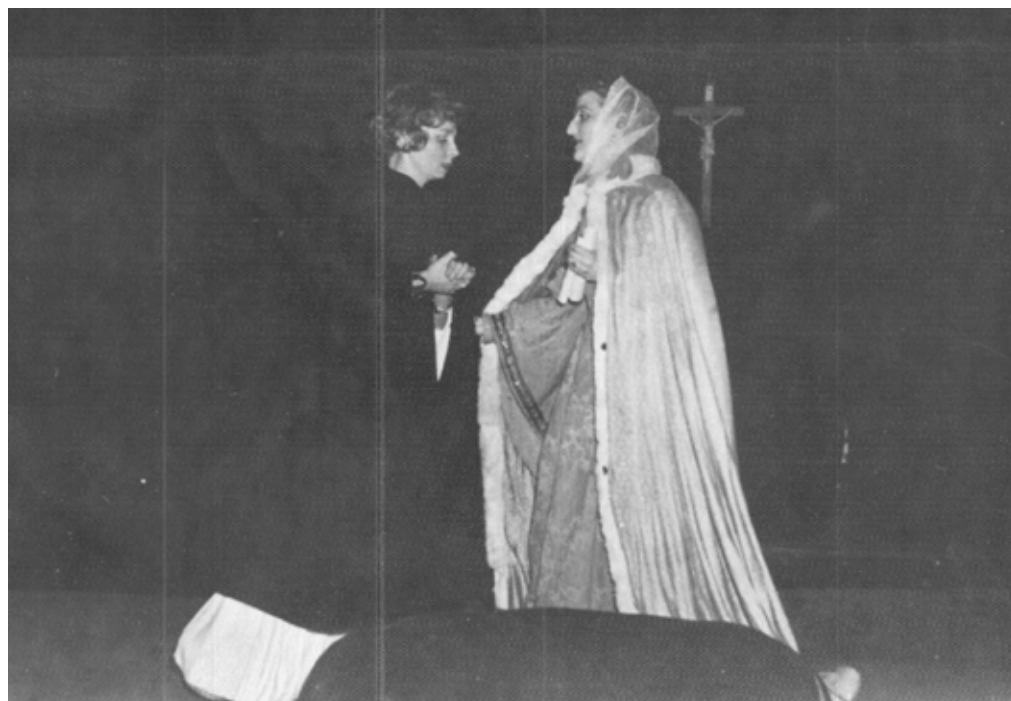

Éjfél van. Fent Beppó, Carlotta, Monna Mea és Gianetta; baloldalt Zília a vitéz elé siet. Lent ölelik egymást, de Agárdi Péter továbbra sem beszél

III. felvonás, a börtönjelenet. Fent a pap (Vastag Antal) megáldoztatja Ziliát; mellette kedves komornája, Carlotta. Lent Zília fohászkodik és töpreng

Felül Beatrix vigasztalja, biztatja Zíliát. Alul eljött Zíliáért a bakó... kisvártatva kiderül, hogy ő Zília szerelmese, azaz a néma levente; és megszólal...

A hangját visszanyerő vitéz és Zília a királyi pár előtt esküszik örök hűséget egymásnak. Jobbról a harmadik Nardella, a királyné dajkája (Ötvösné Kovács Elza)

Zeng az erdő, 1957

I. felvonás: az öreg erdész (itt Erdélyi József), élettársa, özv. Balláné Terka (*n.sz.*), Nemes Bori, a fiatal erdész (Schönek Róza) és szerelme, Balla Marci (Hunya László)

Balla Bözsinek (Grósz Kató) és Parádi Palinak (Tóth József), az erdészeti iskola gondnokának vidám jelenete és „mozdony kettőse”

II. felvonás. Az erdész növendékek, Nemes Bori (balról a harmadik) vezetésével, pajkosan felébresztik az alvó Parádi Palit az erdőben

A lányok (Vámos Marika, takarva Krajcsovics Margit, Schönek Róza, Krajcsovics Maris, n.sz., Kőnig Teca és ? Pólyik Éva) érdeklődve figyelik Pali hátizsákjának tartalmát

Az erdész növendékek vezéregyénisége, Bori énekel. Baloldalt Pali és Bözsi figyelik

III. felvonás. Vidorka Mátyás (Palovits József), az öreg erdész, Terka élettársa és Balla Bözsi (Grósz Kató) „medvebőrös” jelenete

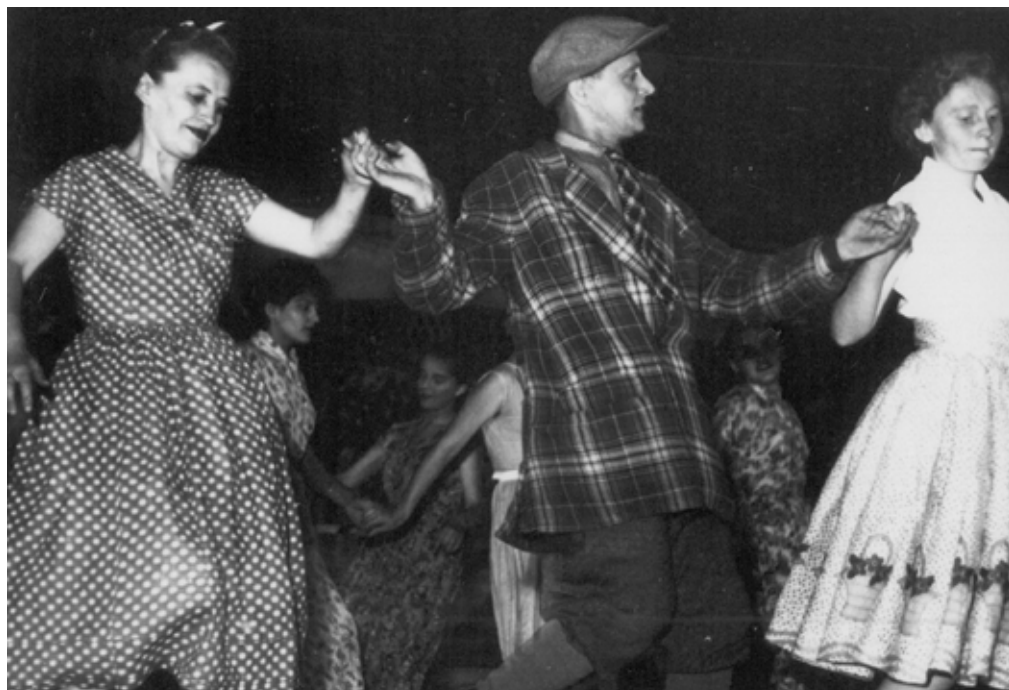
Böksi és Pali évődése; Böksi mellett darabbeli anyja, Terka (n.sz.)

A végére „összerendeződnek” a párok: Pali és Böksi, Terka és Vidorka, Bori és Marci.
A kép bal szélén az egyik erdész növendék (Krajcsovics Maris)

U.a. jelenet, mint előbb. Jobboldalt Marci Veronak (*n.sz.*), az erdészeti munkáslánynak: „Jövő ősszel iskolába mész és kitanulsz erdésznek.”

Finálé (de hasonló jelenet van a második felvonásban is): Schöneke Róza, Tóth József, és Grósz Kató. Mögöttük az erdész növendékek táncolnak

Marica grófnő, 1958

I. f. Gyerekek és fiatalok köszöntik Marica grófnőt (Tamási Nusi) erdélyi kastélyában

Bankett a kastélyban. Balról Kudelka főkomornyik (Palovits József), Marica grófnő, Ilka baronesz (Fazekas Babi) és Tasziló nagynénje, Cecília hercegnő (Marczal Irén)

Báró Zsupán Kálmán (Varga László) és Marica grófnő szobalánya (n.sz.)

II. felvonás. Báró Zsupán, ezúttal frakkban, rendkívül elegánsan érkezik az eljegyzés megbeszélésére a meglepett Marica grófnőhöz

Balról Zsupán, Marica grófnő és Tasziló gróf (Tóth József)

Marica és Zsupán, Liza, Tasziló húga (Grósz Kató) és maga Tasziló gróf. Jobboldalt Kudelka és Cecília hercegnő. Középen Lidi és Lajcsi (Kaján Eszti, Weszelovszky Zénó)

II. vagy III. felvonás. Zsupán: „...húzd, ne sajnáld, százfelé szakadjon a húr!”

III. felvonás. Liza (Grósz Kató) és Zsupán (Varga Laci) végső egymásra találása

Ismeretlen című darab, 1961

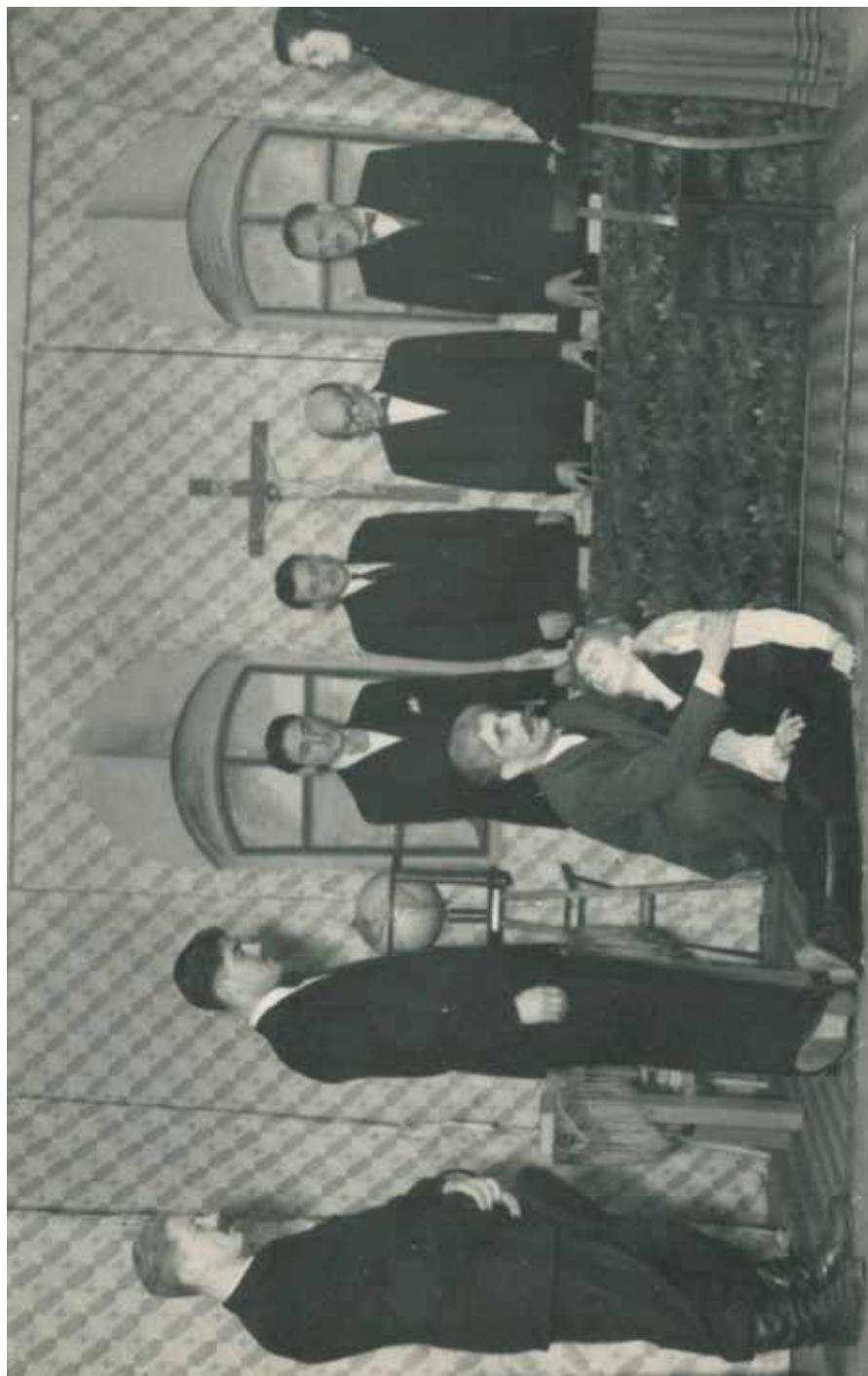
Elöl Palovits József, Vastag Antalné, *n.sz.*, Tamási Nusi. Az állók között a negyedik Tóth József, hatodik Palovits Józsefné Molnár Erzsébet, a jobb szélén Zayzon Barni

A színdarab egyik, láthatólag derűs hangulatú jelenete, talán egy vasúti megállóban. Balról az első Palovits József, mellette karkosárral Vastag Antalné Knitl Ilona

Légy jó mindhalálig, 1954

Az első Baják István (pedellus), a második Dunai Tamás (Valkay tanár), a jobb szélen Csaba Mária (Viola kisasszony).
A szemüveges férfi a kollégium igazgatója (n.sz.). Mellette jobbról Gáspár István, balról Szabó Mátyas és Simon István
(Sarkady, Juhász és Bagoly tanárok). Elöl Radványi Sándor (Nyilas Misi) és Sarkadi Gáspár (Gyéres tanár)

Luxemburg grófja, 1955

A három lord és René, Luxemburg grófja (Dunai Tamás), kezében az Angélával való látszatházasságról szóló szerződéssel, és zsebében félmillióval...

Turpin anyakönyvvezető (Gáspár Feri)
és Brissard, René legjobb barátja („Kis”
Nagy Jóska)

A jeggyűrés jelenet. Didier Angela
ünnepelt operaénekesnő (Zayzon
Zsuzsa) és René (Dunai Tamás)

Mme. Fleury (Nagy Marika) Sir Basillal (Sarkadi Gáspár), a három lorddal és Angelával

Sir Basil (Sarkadi Gazsi) és a bíró (Gáspár Pityu) jelenete a törvényszéki tárgyaláson

A három lord (Gollob Feri,
Lizicska Csöpi és Radványi Sanyi)
figyeli a törvénytészi tárgyalást.

Brissard, René barátja
(„Kis” Nagy Jóska) a tárgyalóteremből
kikiabál az anyakönyvvezetőnek

„Műsoron kívül”. Fent a női kar három tagja: Petró Márta, Huber Matild és Keresztényi Szidi. Lent Gáspár Pityu, valamint Csaba Kató és „Hosszú” Nagy Jóska

A béke szigete, 1956

I. f. Családi tanács ifj. Jacobs házában. Fent Cathrin házvezetőnő (Bélik Klári), Arthur, Jacobs fia (Baják Pista), Jacobs felesége, Mary (Csaba Kató), Jacobs (Hável Feri), Simpson (König Jóska), *n.sz.* (Nagy Jóska), Simpsonné (Hetényi *Masa*), Lamperti gróf (Radványi Sanyi), titkár (*n.sz.*). Lent, balra a cselédség: Radványi *Igi*, *n.sz.* és Kiss Ottó

A családi tanács további részlete. Jobbról Pamela, Jacobs leánya (Schweifer Edit), mellette id. Jacobs (*n.sz.*) a kiskutyájával, valamint két ismeretlen színjátékos

Arthur (Baják Pista) heveskedik az anyjával, Maryval (Csaba Kató). Jobbra a Jacobs család barátja, a Simpson házaspár (König Jóska és Hetényi *Masa*)

II. felvonás. Arthur bemutatja apjának a Csendes-óceánban fekvő, trópusi Névtelen-sziget királyát, Mahunhinát (Bán *Bobi*). Mögöttük a főkomornyik (Kiss Ottó)

Az orvos vizsgálja Babát (*n.sz.*), a szerencsétlenül járt japán vitorlás kapitányát

Simpson asszony (Hetényi Masa) és Lamperti gróf (Radványi Sanyi)

III. felvonás. Joseph Jacobs (Hável Feri) családi körben gratulál az ifjú párnak, Lamperti grófnak (Radványi Sanyi) és a volt házvezetőnőnek Cathrinnak (Bélik Klári)

A darab további szereplői, valószínűleg sofőr, rendőrtiszt és újságíró szerepekben: Földi Pali, Kladek Karcsi, Kiss Ottó (ő látszik a színpadi képeken) és Csabai Imre

Csárdáskirálynő, 1957

I. f. Haj-hó... Szilvia (Csaba Kató) búcsúfellépése az Orfeumban. Középen a közjegyző (Hamar István), kezében a párizsi szerződéssel. Balra Feri úr (Lizicska Laci)

Kaucsiánó Bonifác, azaz Bóni gróf (Molenda Gabi) és az Orfeum-hölgyek, azaz a „cicák” „munka közben”: Baják Éva, Turpisz Éva, Krajcsovics Karola és Hetényi Masa

Edvin herceg (Gáspár Feri) marasztalni próbálja kedvesét, Szilviát

Kerekes Ferkó, törzsvendég, alias Feri úr és Miska pincér (Lizicska Csöpi) nosztalgizál az Orfeumban. Akik húzzák a nótát: Barics András és Bíbok Imre

Fent Cecília hercegnő, az egykori sanzonett (Bélik Klári) érkezik a fiáért, Edvinért. Feri úr és Miska kedvesen fogadják régi ismerősüket, majd (lent) mulatni kezdenek

A társaság egyre jobban beelendül. Fent Kerekes Ferkó van igazán elemében, lent a széken ülő Miskának húzza mindenki. Jobb szélén a nagybögővel: Weszelovszky Zénó

Cílike-Cecília hercegnő hangulata a tetőponton. Középen a pincérő Bartl Ani

Cecília Szilvia jelenlétében közli Edvinnel, hogy katonai behívója miatt haza kell mennie Bécsbe. Baloldalt Bóni gróf és Rohnsdorff tábornok (Siristye Mihály)

A búcsúzásra Cecíliától fél órát kérnek és kapnak a szerelmesek, de ez nekik elég arra, hogy kapcsolatuk fennmaradására megoldást találjanak...

Fent Miska közbenjárására közjegyző érkezik (balról a második, Hamar István), aki elkészíti a házassági szerződést. Lent Edvin herceg felolvassa és átadja Szilviának a házassági kötelezvényt, mely szerint nyolc héten belül feleségül veszi őt

A felső képen Miskáék a vidám vendégsereg előtt jelképes gyerekholmival ajándékozzák meg a szerelmeseket, Edvint és Szilviát. Az alsó képen, jobboldalt Edvin és Szilvia búcsútáncá. Baloldalt a „cicák” és a bárónók táncolnak partnereikkel

Bóni gróf elmondja Szilviának Edvin herceg távozásának igazi okát: a fiúra Bécsben menyasszony vár, szülei ugyanis Stázi hercegisasszonyt szemelték ki számára

II. f. Az egzaltált öreg herceg (Szilágyi Laci) és az Edvin eljegyzésére érkező Bóni gróf, Szilvia és Feri, akik álnéven jöttek el; Szilvia még egyszer látni akarja szerelmét

Edvin herceg megdöbben és felháborodik régi szerelme, Vereczki Szilvia és barátja, Bóni gróf láttán, akik ráadásul házasúrként jöttek az ünnepségre

Szilvia és Bóni megpróbálják letagadni magukat. A bal sarokban Stázi hercegisasszony (Kaján Eszti) és az öreg herceg, Edvin apja. (Stázi különben „nincs oda” Edvinért...)

Miska, aki most főkomornyik az öreg hercegnél, összehozza Bónit és Stázit (baloldalt), ezután pedig (jobbaldalt) segíti tisztázni a félreértéseket Edvin és Szilvia között is

Szilviáék konstatálják, hogy Bóni és Stázi már egymásba szerettek...

Ferdinánd főhercegnek (Fürost Jóska, közepen) megtetszik Szilvia, és ajánlatot kíván tenni a lánynak és párjának, Bóninak. Baloldalt adjutánsa (Csabai Imre), jobbra Miska

Miska (Lizicska Csöpi) indulófélben az ajánlattal

Miska átadja a Szilviának és Bóninak szóló ajánlatot. Nem fogadják kitörő örömmel...
A kép bal szélén Feri bácsi (Lizicska Laci), itt Bóni gróf apja szerepében

Stázi kisasszony Bóni gróf karjaiban.
„Zajt ne üss, kicsi lány...”

Edvin eljegyzése előtt Szilvia és a herceg
még egyszer szerelmet vall egymásnak...

Az Orfeum-hölgyek, azaz a „cicák” tánca. Hetényi *Masa* és Bíbok Imre, Krajsovics
Karola és Jászberényi József, Turpisz Éva és (takarva) Müllner Karcsi

Az öreg herceg (Szilágyi Laci) a vendégek előtt bejelenti Edvin és Stázi eljegyzését, Edvin viszont kijelenti, hogy a szíve már nem szabad. Kitér a botrány...

Cecília (középen, Bélik Klári) leleplezi Szilviát, mondván, a lány csak egy sanzonett, nem igazi grófné, mire Szilvia is kipakol, például előhívja a főherceg nőgyeit...

A botrány dagad, az indignált és tanácstalan öreg herceg megkérdezi, mit lehet ilyenkor tenni. Miska (az öreg herceg komornyikja, balról az első) azonban kivágja a rezet. Tessék rám bízni, mondja, és a vendégekhez fordul: Záróra. Fizetni!

III. f. Cecília születésnapjára megérkezik Ferdinánd főherceg (Fürst József, jobbról az első), a hercegnő titkos szeretője. Az *kelekóla* öreg herceg bizalmatlan...

Cecília és az öreg herceg meglepve olvassák, hogy aznap este Szilvia és fiuk, Edvin koncertet ad a Hallban; Edvin kíséri Szilviát zongorán

Feri tájékoztatja Miskát (Lizicska Csöpi, aki most szendvicsember): Cecília születésnapjára meghívta a hercegnő előző három férjét, hogy lelepleződjön a múltja...

Balról Feri (Lizicska Laci) és Cecília három korábbi férje: Tasziló gróf, Hübner báró és Lazarovics földbirtokos (Ay Albi, Kretz Pista és Bán *Bobi*), virágcsokorral a kezükben

Az exférjek elbeszéléséből kiderül Cecília korábbi primadonna múltja. A főherceg (balról az első) ezen megütközik, a hercegi férj (balról a harmadik) előbb csak zavarba jön...

...majd felelősségre vonja feleségét, Cecíliát, aki közben megtörik és áldását adja a fiatalokra, ám ekkor ők már házások. Jobboldalt a fiatalok: Szilvia és Edvin

A megbolondult herceget a főherceg ráncigálja el nagy nehezen Cecília mellől. Cecília kíséretében (a kép bal szélén) újra feltűnik Miska pincér...

Az öreg herceg végképp megháborodik, sapkáját a földhöz veri, amikor meghallja, hogy a nőcsábász Ferdinánd főherceg (balról az első) madridi követté nevezte ki őt

Indulás a fináléra... Jobbról, elől a három bárónő: Walter Marika, Pischnyi Eta (partnere Hammerschlag Karcsi) és Bélik Anna (partnere Szokolay Jóska)

Finálé. Balról a gyermek szereplők, Gollob Mártyi és Szabó Zoli, valamint Fürst Jóska, Szilágyi Lci, Bélik Klári, Lizieska Csöpi, Csaba Kató és Gáspár Feri, Kaján Eszti és Molenda Gabi. „Hajmási Péter, Hajmási Pál...”

A „cicák” és partnereik: Hetényi *Masa* és Bíbok Imre, Krajcsovicz Karola és Jászberényi József, Turpisz Éva és Müllner Karcsi, Baják Éva és Schönek Jani

Baldalt Kaján Eszti (Stázi hercegisasszony) és Gáspár Feri (Edvin herceg).
Jobboldalt Béli Klári (Cecília hercegnő) és Lizicska Csöpi (Miska pincér)

A Simon-zenekar; aki látszik:
Simon Gábor és kislánya, „Ityó”

Az elragadó, tizenkilenc éves
főszereplő, Csaba Kató
(Vereczki Szilvia), első
felvonásbeli magyaros
ruhájában

Két kiváló karakterszínész, Szilágyi Laci és Füst Jóska

Középen a rendező, Janibá és két színjátékosa: Gáspár Feri és Molenda Gabi

Anna Frank naplója, 1958

Anne (Oláh Vali) édesapjával, Otto Frankkal (Lizicska László), édesanyjával, Edith Frankkal (Tamási Nusi) és barátjával Peter van Daannel (Jászberényi József)

Anne és Peter (a kiscicával)

Otto Frank és Irén (az eredeti szöveg-
könyvben Miep), a segítőkész keresztény
„közvetítőnő” (Jászberényi Katalin)

Cigánybáró, 1958

Barinkay Sándor „cigánybáró” (Bibok Imre) és szerelme, Saffi (Tamási Nusi)

Bíbok Imre

Tamási Nusi

Varga Józsefné Kelemen Gizella, „Postás Gizi néni” (Czipra, Saffi nevelőanyja)

Ketten a darab gyermek szereplői közül:
Varga Márti és Grössz Karcsi

A darab kissé hiányos szereplőgárdája, a pilisszentiváni fellelés előtt. A guggoló négy főszereplő: Varga Józsefné Kelemen Gizella, Bíbok Imre, Tamási Nusi és Visztavel Zoltán (Carnero királyi biztos, az erény bizottság elnöke)

Mária főhadnagy, 1958

Fent: Gyarmati József, Malárik István, Jászberényi József, Kassai József és Gáspár Károly; ill. Bíbok Imre és Jászberényi J. Lent Varga Róbert, Jászberényi J. és Kassai J.

Bástyasétány 77., 1960

A darab szereplőinek egy csoportja. Állnak: Lengyel István, Pázmándi Péter, Varga Éva, Radványi László és Gyarmati János. Ülnek: Hammerschlag *Lili*, Weszelovszky Ani, Szilágyi László (Sasek, a zseniális reklámszakember), Krajcsovits Kati és Molenda Lívi

A színpad közepén, a szarkofág előtt valószínűleg Weszelovszky Zénó áll. Jobbról a húga, Ani, továbbá Janibá, a rendező és mások figyelik – az egyik próba szünetében

Varga Éva (Anna) és Lizicska László (Török professzor)

A „nagy lakásharc” után a darab végére összeálló fiatal párok: Pischnyi Magdi és Varga Jóska, Varga Éva és Kassai Feri, valamint Weszelovszky Ani és Molnár Jóska

házban

enyéségen", „ha-
on alapulnak és
Nálunk teljesen
gy egy rendez-
in a I. ársási KJSZ
népm...velési ház
l. És azt hiszem,
ely. A vitákra
ésekre egy ma-
dással szeretnék
izés nincs edény-
nélkül. En ehhez
teszek hozzá,
clent nemmit, ha
csörömpölnék, ha
csak az ebéd fi-
es legyen.

mint mindenütt,
csak a kényszer-
eménye. De az-
irysbérlet testvéri,
ty pedig az ellen-
n, ez csak raj-
A célunk egy-
lekében egyfélé-
és kell is mun-
pedig csak úgy
gy ha megfogjuk
és közös erővel
gymas hibáinak

de László
d művelődési ház

mel László
d művelődési ház

Élénk kultúrélet Piliscsabán

Gyakori vitatéma nemcsak
hasáplunk, s a többi napilap
és kultúrothronaink mű-
sorspolitikája. Különösen kié-
ződtek ezek a viták az 1957-es
helytelen műsorspolitika követ-
keztében, amikor igen sok
olyan művet mutattak be nem-
csak a színházaink, de kultúroth-
ronaink is, amelyek igen tá-
vol álltak attól az igénytől,
amelyet joggal elvár az igénytől,
cielistá társadalmat építő or-
szág dolgozó népe. Kultúroth-
ronainkban nem egyszerűen A
sárga csikó, A falu rossza, A
vén bakancsos meg fia a hu-
szár és hasonló giccses sorozat-
ta jelentette azt a rossz, helye-
tellen utat, amelyre a kultúroth-
ronon-igazgatók és egyes nép-
művelési vezetők nem egyszer
„áldásokat” adtak. Ma már el-
mondhatjuk, hogy kultúrotho-
naink műsorspolitikájában je-
lentős változás történt, jólé-
het, azért még nincs minden
rendben ezen a területen. De
amikor erről a kérdéssel beszé-
lünk, okvetlenül szólnunk kell
olyan kultúrothronokról is,
ahol egyetlen pillanatra sem
tértek le a helyes útról. Meg-

érdemlik, hogy jó munkájukat
példaként állítsuk a többi elé.
E rövid kis írásban a pilli-
csabai kultúrothron életéről és
a sportkör színjátékainak mun-
kájáról lesz szó. Mindkét he-
lyen igen lelkes és jó munka
folyik, s az út, amelyre lép-
tek, követendő.

A piliscsabai kultúrothron
színjátszó csoportja 1959-
ben alakult. Azóta számos
olyan művet mutattak be,
amely méltán érdemelte ki a
helyi és a környező községek,
városok közönségének szinte
elismerését. Talán ezért is tör-
ténhetett meg, hogy a csoport
az ellenfordulom ideje alatt
sem bomlott fel, s egy-két ki-
vételül eltekintve — néhány
levény férjhezment azóta — ma
is ugyanazok alkotják a szín-
játszó csoport gerincét, mint
akkor 1959-ben. Milyen művek
is szerepeltek az elmúlt másfél
esztendő alatt műsorukon?

Sós György Petykes című,
katonatársú vigjátékát nyolc
 ízben adták elő, mindannyi-
szor teit ház előtt. Farkas Fe-
renc Zeng az erdő című zenés
vigjátéka eddig húsz alkalom-
mal szerepelt az együttes mű-
során. Nyolc alkalommal Pili-
csabán, néhányszor Domony-
ban, Esztergomban, Tinnyén és
Piliszentivánon is bemutat-
ták. Jelenleg Kálmán Imre
Marica grófnő című operettjét
játsszák. Az elmúlt vasárnap
mutatták be hatodszor — oda-
háza, s a kultúrothron mind-
annyiszor zsúfolásig megtelt. S
terveket is csak helyesebbel-
terveket is csak helyesebbel-
Steinbeck: Egér és emberek
című drámáját választják. A
könnyű műfaj kedvelőinek ki-
elégítőére pedig vagy a Valah-
hol Délen, vagy pedig a Bást-
tyaszentágy 77 című operettet.
Ezenkívül igen érdekes irodal-
mi előadás-sorozatát is indítot-
tak. Márciusban Petőfi Sándor
életét és munkásságát, egy hé-
tet előtölt pedig Ady Endre
költői hitvallását tolmácsolták,
s legközelebb József Attila iro-
dalmi külföldötterveznek. Meg-
alakult a kultúrothron
báb-csoportja is. Első bemutat-
kozás alkalmával a Róka
koma doktorsága és a Harom
kivánság című népmeseeket ad-
ták majd elő az aprónép mű-
soraiban, majd a székely-
S. Közben már készül a
következő műsorra is, amikor
majd az Ezüst farúlya című

népi játékot elevenítik meg a
bábszínpadon.

Vajon mi a titka annak,
hogy a színjátszók több alkal-
ommal is, mindannyiszor teit
ház előtt szerepelnek? Előso-
rban az igen alapos és szorgos
felkészülés, amelynek egyik ré-
sze: a bemutatandó darabot a
csoport tagjai először megte-
kintik a színházban, hogy fo-
galmat alkothassanak annak
játékfeladásáról, előadásról.
S azután addig formál-
ják, csiszolják, meg az ve-
gülig megírják a közönség előtt
bemutatásra.

Hasonló módon dolgozik a
helyi sportkör színjátszó
csoportja is. Két kiemelkedő
siker jelzi munkájukat. Az
egyik a Tavasz keringő című
operett, a másik pedig az Anna
Frank naplója. Ez utóbbi
különösképpen becsületére válik
előadások a lelkes gárdának.

Most nagy tervek foglalkoz-
tatják a kultúrothron igazgató-
ját és a helyi tanács vezetőit.
Az egyik, amelynek megvalósí-
tása már biztos: rövidesen
szabadtéri színpadot építenek
a vasúti vendéglő kerthelye-
sében, ahol a Zeng az erdő cí-
mű zenés vigjátékot utítták
majd fel. A másik terv mer-
szőbb: egyesíteni szeretnék a
kultúrothron és a sportkör
színjátszó csoportját. Előso-
rban azért, hogy ne forgasz-
ják szét erőiket. Ha ez a terv
megvalósulna, lehetővé vána
az is, hogy a kultúrothronon
belül két együttest hozhatná-
nak létre, amely felváltva ját-
szana, s így több színvonalas
színdarabhoz, sőt könnyebb
színdarabhoz, sőt könnyebb
fajsúlyú esztádműsorokhoz is
futnána a helyi dolgozók.

Véleményünk szerint igen
helyes ez a terv, s ha sikerül
megvalósítása, igen komoly
eredményt érhetnek el ezáltal,
így két együttesből válogathat-
ják majd össze egy-egy bemu-
tatásra kerülő mű előadására
a legalkalmasabb szereplőket,
ami még magasabb játékgyé-
nyek kiállítását is lehetővé
teszi. Ugyanakkor pedig, am-
kor az egyik gárda játszik, a
másik már újabb színdarabra,
vagy akár esztádműsorra ké-
szülhet. Reméljük, hogy ez a
terv hamarosan a megvalósú-
lás útjára lép, s hasznát elő-
sorban a művelődni és szór-
kozni vágyó piliscsabaiak lát-
ják majd.

Prukner Pál

mel Wadner és Nils Poppe

...a Bum, a hatona című mulatságos svéd film-
k, amely filmszínházaink júnlusi műsorán sze-
repel majd

Piliscsabai életképek

Bölcsődeavatás 1953-ban. Balról Medvedt Ede általános iskolai igazgató, dr. Kunszenti Imre községi orvos és (elfordulva) Czigány József tanácselnök

Nem brooklyni – piliscsabai fiatalok...

Csabai lányok zarándokúton Máriaremetén,
Szentháromság vasárnapján 1953-ban

Epizodista színjátszók az egyik színdarab-
ban. A kép két szélén Hetényi Laci és Pista

„Janibá ministránsai” nyári táborozáson a Balaton vizében 1954 körül

Szüreti felvonulás 1959 körül. A hintón hátul a bíró (Turpisz *Dodi*) és a bíróné (Szőke Erzsi), a bakon ifj. Bélik „Didó” Marci és Földi Pali. A cigánykordén jobbról Bélik Anna

Balról Szokolay Béla, a „vasbolt” vezetője; ill. Horváth *Bözsi* (Varga Jánosné), a mozi vezetője, Oláh Jánosné Paula ugyanott pénztáros és Hamar Sándorné jegyszedő

Piliscsabai szomszéd kisgyerekek, négy családból, a Fő úti (annak idején Alsó Somogyi–Bacsó út) Hauck–Schönek-ház udvarán, valószínűleg 1957 nyarán

Általános iskolai előadás szereplői 1956 körül. A kép bal szélén Karádi György tanító, a jobb szélén Vastag Antal színjátszó és rendező. A második sor közepén (a svájcisapkás Sikióssy Sanyi mellett) Rothbauer Mária tanítónő, tőle jobbra Soproni Erzsi

Tóthné Pető Erzsébet V.B.-titkár hivatali szobájában

Szolicsán Mária (fehérben) és bérma-
keresztanyja, Baris Katus 1955 körül

„Luxemburgban” kezdődött... Huber
Matild és Gáspár István 1956-ban

Alighanem húsvét hétfő van...

Általános iskolai farsangi mulatság résztvevői, baloldalt Gáspár *Juszu* harmonikával

Ősi „szelfiző” fiatalok...

Vasárnap délelőtt a piliscsabai búcsúban, 1959 körül

Szolcsán Géza 1956-os „disszidens” Denverben (USA) egy farmon a lovával

Piliscsabaiak egy csoportja „Kati néni kocsmája” előtt, 1955 körül. Fehér kötényben Kati néni (Schuller Katalin)

A május 1-jei ünnepség befejezése után, 1957-ben, a vasúti vendéglőnél. A tüzoltózenekar tagjai között Szalay Károly tanácselnök-helyettes és a „járási kiküldött elvtársnő”

A piliscsabai KISZ-szervezet fiú néptánc csoportja Szigetiné Kratochwill Piroska (a táncok betanítója) Új utcai háza előtt. Elöl, középen Szabó József KISZ-titkár

Barátnők...

Sielő, szánkózó piliscsabai fiatalok 1957 körül a behavazott csabai határban.
A szánkón ülő, jól „bebugyolált” két lány Krajcsovics Karola és Hetényi *Masa*

Népitáncos lányok 1960-ban, középen „Inci néni”, aki a táncokat betanította

Piliscsabai rockzenekar (16-17 éves fiúk), kb. 1963-ban. Balról Boldog Vilmos, Oláh „Buckó” János, Kisházi Béla, Kalauz László és Fazekas Tibor

Oláh Vali (jobbaldalt) és unokatestvére, Dráfi Matild

A bal oldali képen mókázó piliscsabai ifjak 1958 körül, elől, jobboldalt Baják Tomi futballista és „vadmotoros”, csíkos zokniban. A jobb oldali képen Tóth Mari (Tóth József kéményseprő, színjászó, rendező és kultúrotthon-igazgató legidősebb leánya), a *Lovaglótánc* előadója az egyik esztrádműsorban, 1954-ben

A Templom téri „Új iskola” avatása 1960-ban (Az épület balra látszódna...)

KISZ-locsolóbálon, 1964-ben...

Piliscsabai „dívak” és Szóke Endre, aki kézállásban felment a Kálvária-hegyre...

Ha nem is egyedülálló, de mégiscsak roppant érdekes helyzet állt elő Piliscsabán az 1950-es években. Tudniillik néhány esztendőn keresztül egyszerre három „színtársulat” ontotta a faluban – kis túlzással persze – a különféle színdarabokat, zenés játékokat és operettekét. Ezek együttes száma az évtized végére elérte a harmincat. Nem beszélve az ugyancsak egész estét betöltő, kabaréjele- netekkel, tréfákkal, szellemes konferanszokkal, cirkuszi mutatványokkal, zene-, ének- és népitánc számokkal tarkított esztrádműsorokról, valamint az iskolai előadásokról. Következésképp évadonként akár négy-öt „hazai” előadást is megtekinthetett az alkalomhoz illően ünneplőbe öltözött nagyjérdemű és lel- kes piliscsabai közönség.

A három „trupp” közül a klotildligetinek Erdélyi József volt az emblemati- kus alakja. A másik kettő Tóth József (a „Tóth kéményseprő”), a Községi Kul- túrotthon igazgatója, illetve Barna János (közismert, az idős asszonyok által is használt nevén: „Janibá”), a piliscsabai plébánia sekrestyése körül csoportosult; ez utóbbi nagyjórészt a Piliscsabai Községi Sportklub kebelén belül, a ligeti kör a DISZ, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége égisze alatt tevékenykedett. Erdélyi József és Tóth József gyakran játszott is, Janibá pedig előszeretettel toldotta meg a darabokat gyermekjelenetekkel. Döntően ez a három nagy tehetségű, ambiciózus és fáradhatatlan ember alakította ki az 1950-es években Piliscsaba sokszínű, izgalmas és változatos kulturális életét. Előadásaik általában egy-két évvel, némelykor csak fél évvel, pár hónappal követték az aktuális pesti bemu- tatókat. A ligeti gárda kezdte legkorábban a tevékenységét, 1950 körül, és 1955- ben fejezte be. A Kultúrotthon színjátszó csoportja 1951-től vagy 1952-től való- színűleg 1961-ig, a sportköré 1954-től 1960-ig működött.

A színjátszó csoportok között enyhe „törzsies” elkülönülést érzékelti lehet- tett, az átjárás azonban nem számított fehér holló-szerű ritkaságnak. Például Bíbok Imre, Zayzon Zsuzsa, Schönek Róza, Lizicska Laci, Sarkadi *Gazsi*, Szi- lágyi Laci, Bán *Bobi* és Tamási *Nusi* két vagy akár mindhárom társaság darab- jaiban felléptek. Többen viszont – Gáspár Feri, Lizicska *Csöpi*, Kretz Pista, Csaba Kató, Grósz Kató és mások – csak a „saját” csoportjukban játszottak. (Kedves Olvasóm talán megbocsájtja, hogy nehezen jön a számra – tollamra – a színjátékosok hivatalos utóneve, ami történetesen Bobi és Csöpi esetében egyaránt József.) A főbb szereplők átlagos életkora, az idősebb Erdélyi-házasa- párt leszámítva, aligha haladta meg a 25 évet, a „statisztéria” pedig még ennél is jóval fiatalabb volt. Az összes szereplők hozzávetőleg 300 személyt számláltak.

Hírlapi tudósítások, fotók és visszaemlékezések alapján a szóban forgó idő- szakban harminc színpadi művet mutattak be Piliscsabán; ezek közül két darab- nak egyelőre csupán a témája ismert, a címe sajnos ismeretlen. Nagy többségü- ket az 1950-ben államosított és 1954 elején Községi Kultúrotthonná átalakított,

híres-neves Kőnig-nagyvendéglő színpadán rendezték. Néhány darabot szabadtéren és a Pilisligeti Általános Iskola (korábban: Angolkisasszonyok Klotildligeti Polgári Iskolája) tornatermében vagy az egykori kápolna helyiségében vittek színre. Minderről részletesebben is szólunk majd.

Előbb azonban jöjjenek az előzmények. Erre nézve csupáncsak 1928-ig megyünk vissza, jóllehet biztosra vehető, hogy a piliscsabai színjátszás kezdete évekkal korábbra tehető. (A szomszédos Pilisvörösváron már az előző századforduló táján rendeztek színdarabokat, a köszénbányának külön „vigalmi gárdája” működött; főrendezőjének, Porgesz Lajosnak 1933-ban emlékeztek meg 25 éves színpadi munkásságáról.)

*

A *Pilishegyvidéki Hírek* c., 1927–1936 között megjelenő kistérségi hetilap első ízben az 1928. február 26-i számában adott hírt a piliscsabai (és a klotildligeti) színjátszásról. Eszerint a leventék február 18-án, a Templom téri Schönek-vendéglőben bemutatták N. Szombathy Ernő: Ha majd a Kárpátok megindulnak c. irredenta művét, továbbá Berczik Árpád: Angyal c. vígjátékát és Zwickler Sándor levente-főoktató ún. élőképeit. Ezt követően a lap 1935 novemberéig tucatnyi alkalommal számolt be a piliscsabai színjátszók tevékenységéről. A hosszabb-rövidebb tudósításokból kiderül, hogy aktivitásban a csabai tűzoltók jártak az élen, őket a leventék, majd a klotildligeti tűzoltók követték. Egy előadást a Piliscsabai Polgári Lövész Egyesület is rendezett.

A repertoárt népszínművek, vígjátékok és irredenta művek alkották. A fent említett színdarabokon kívül eljátszották pl. A vén gazember, Régi szeretők, Göre Gábor rágyiőzik, Gyakorlati módszer, Leánycsel, Legyen sötétség, A Királyhágó alatt, A győztes igazság című darabokat. A piliscsabai tűzoltók 1935 őszén mutatták be Steinbacher József – szigorú elemi iskolai tanító és snájdig tűzoltóparancsnok – Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország c. egyfelvonásos művét. Időnként fővárosi művészek, ill. a pilisvörösvári köszénbánya sportegyesületének műkedvelő gárdája is vendégszerepelt Ligeten, ill. Piliscsabán. Az előadások színhelyéül döntően a Templom téri Schönek-vendéglő és a Fő út – Új utca sarkán álló Kőnig-vendéglő szolgált. Néhány előadást rendeztek az Új utca – Kálvária utca sarkán álló Bráder-vendéglőben, a Nagyállomás melletti Miskey-féle vendéglőben és a Szent István király útján lévő Stuchlik-féle vendéglőben. A rendezők közül a jeles szegedi színművész, Bánhidly József, továbbá Dudich Miklós (jegyzői gyakornok, segéd-leventeoktató) és vitéz Dudás Pál személye ismert.

Ennél jóval hosszabb az ismert színjátékosok sora (a teljesség igénye nélkül): Kasuknits István és Annus, Teiber Endre, Hir Imre, Lungmayer Tibor,

Schmidt Mária, Kovacsics Margit, Kretz Erzsébet, Roth Anci, Drexler Antal, Mattyók Karola, v. Kápolnoki Ferenc, Pavelka Fábián, Szőnyi Ferenc, Hauck István, Ay József, Horák Mária, Kalauz Sándor, Engl István, Füstí Pál, Gáspár Mihály, Kretz József, Kovacsics Mihály, Klinger Mihály, Ay Erzszi, Pischnyi Erzszi, Engler József, Hauck József, Molenda Rezső, Simon Ferenc, Simon Jakab, Galacs István, Egri József, Dudich (-its) Miklós és Bánhidy József.

Tágabb értelemben a piliscsabai színjátszás hőskorához vehetjük talán azt a színházat is, amelyről az *Egyenlőség* c. zsidó hetilap 1921. április 16-i száma írt, nagyjából így: Báder Pál pestújhelyi illetőségű színinövendék, aki Piliscsabán, a Budapesti 2. sz. Munkásszázad kötelékében teljesített szolgálatot, a táborban színtársulatot hozott létre. A piliscsabai katonai táborparancsnokság a minap „dicsérő és hálálkodó” igazolványt adományozott neki, mivel előadásaival „a legénységet hazafias irányban nevelte.” Fóris Lászlóné Platschek Erzsébet elmondása szerint, még előbb, az 1900–1910-es években csinált kétszemélyes „színházat” Schönfeld Paula (P. E. édesanyja) és bíróné barátnője, akik parasztruhába öltözve, maskarásan komédiáztak rendszeresen a csabai lakodalmon, könnyekig megnevettetve a násznépet.

A csabai színjátszás „hősi múltját” most tovább nem bolygatjuk, azt azonban még megjegyezzük, hogy közben, az 1920-as évek végén, Piliscsabán is működési engedélyt kapott a „mozgó”, azaz a mozi, azaz a filmszínház, mégpedig „Nép” elnevezéssel: 1930. augusztus 3-án a Háztűznézők c. vígjáték, Zorró és Hurú a fürgetegben, valamint egy Chaplin-burleszk szerepelt a műsorán, délután 4 és este 8 órai előadásokban. Mindazonáltal úgy tűnik fel, az előzményekkel még korántsem végeztünk.

Az 1930-as évek közepétől az egymást váltó kistérségi lapok szerfölött mostohán bántak a falusi színjátszókkal, csupán egy-egy kis cikk jelent meg róluk. Kétségtelen, egyre több hely kellett a zsidók simfelésére, befeketésére, ócsárlására és gyalázására, a zsidóellenes törvények lelkes támogatására, s újabb és újabb üldözési, sanyargatási formák szorgalmazására; 1938-tól pedig a felvidéki, kárpátaljai, észak-erdélyi, majd a délvidéki területek visszacsatolása kapcsán kellett a hely Horthy tömjénezésére, dicsőítésére, valamint a Magyarországgal szövetséges két ország: a fasiszta Olaszország és a náci Németország vezetőinek magasztalására; az 1941-es hadbalépéstől pedig kellett a hely a keleti front eseményeinek ismertetésére, ill. a militarizmus népszerűsítésére.

Mindenesetre a *Szentendre–Pilishegyvidék* 1941. augusztus 6-i száma beszámolt arról, hogy a piliscsabai sportkör műsoros estélyt rendezett a Schönekvendéglő mozitermében, a futballcsapat felszerelése javára. Az esten fellépett a csepeli katolikus legényegylet műkedvelő gárdája, s a műsort a csabai legényegylet színjátzó csapata egészítette ki. A tudósítás szerint óriási sikert aratott

a Molenda–Spielmann bokszt kettős, továbbá az egylet szájharmonika együttese. A kitűnően sikerült estélyt Ruzsik Vilmos főtisztelendő és Simon Ferenc, a piliscsabai legényegylet világi elnöke szervezte-rendezte.

Ezt kiegészíthetjük Sarkadi Gáspárnak a *Más Újság?!* 1999. decemberi számában megjelent nyilatkozatával (tömörítve): A Piliscsabai Legényegyleten belül 1942-ben alakítottam egy színjátszó csoportot, hogy az előadások bevételéből támogathassuk a sportegyesületet. A darabokat főleg én rendeztem, s persze játszottam is bennük. A díszleteket a lazarista Ruzsik atya készítette. Szigorú rendező voltam, előfordult, hogy lecseréltem a szereplőket. Zömmel népszínműveket és operetteket játszottunk, pl. a Sári bírót, Rózsa Sándort, a Cigánybárót és a Luxemburg grófját. (Ez utóbbi kettő később, az 1950-es években ment Csabán – P. S.) Az előadásokat öt-hat közeli faluba, pl. Tinnyére, Csévre és Kesztölcire is elvittük. Kabarémsorokkal szintén felleptünk. Az egyik alkalommal a két Molenda-testvér, Karcsi és Laci együtt szerepelt. Karcsi szenzációsan szájharmonikázott, Laci pedig „bűvészmutatványokkal” parodizált.

Szűk három évvel később, a *Szentendre és Buda környéke* c. lap 1944. április 19-i száma – a magyar zsidók deportálásának és kiirtásának sietős előkészületei közepette – a piliscsabai katolikus legényegylet előző vasárnap tartott jótékony célú előadásáról adott hírt; nevezetesen Mikszáth Kálmán egyik művét, A vén gazembert vitték színre a Schönek-vendéglőben, három felvonásban. A cikk szerint a darabot Maár János, a kassai színház egykori tagja rendezte, és ő játszotta a főszerepet is, kitűnően. A termet megtöltő közönség melegen ünnepelte Tamási Nusikát, Molenda Lászlót, Midling Károlyt és az előadás minden szereplőjét. A 17 éves Nusinak ez lehetett az első szereplése, aztán hamar igazi díva lett. Utoljára valószínűleg 1961-ben, egy pillanatnyilag ismeretlen című darabban lépett fel.

Maár János („Maár Jancsi”, aki Csabán mint „kontár” szobafestő és mázoló kereste a kenyerét, és ezért a céhbeli kollégák bepanaszolták az előljáráson) ebben az időben – 1960 körül – magas, egyenes termetével, örökké mészfoltos-festékes nadrágjával, őt mindenhová örökké elkísérő egyik (a sok közül) kutyájával, festőlétráját állandóan a vállán cipelő alakjával, elsöre ijesztő, az italtól tönkretett, erősen foghíjas, de így is markáns, karakteres, kissé „franciás” arcberendezésével, őszbecsavarodott, mindig loboncos, hátrafésült, sűrű hajával, mély, öblös, rekedtes és borizú hangjával, mindemellett barátságos, legföljebb a kutyájával zsörtölődő természetével – már magányos, jószívű csavargóra, valódi regényhősre emlékeztetett, a XIX. század közepéről...

Még egy, az 1940-es évek elején bemutatott színdarab ismert.

Pavelka Fábiánné Pétervári Franciska visszaemlékezése: 1943-ban szerepelttem a *Vérvirágok* c. darabban, amelyet a Schönek-vendéglőben adtunk elő.

Az elemi iskola szívgárdájából engem választottak ki a púpos kislány, Angéla szerepére. Emlékszem, Fenyvesi Béla édesanyja is játszott benne. Az előadást követő napokban Tamási Nusi az utcán gratulált nekem a játékhoz. A darabbeli cselekmény szerint végül is az angyalok szabadítottak meg a betegségtől, a púptól. Néhány sort máig nem felejtettem el: „Oh, anyám, úgy gyötör a láz. Szomjas vagyok újra, bárcsak meghalnék...”

A második világháború befejezése után a piliscsabai közönségnek nem sokat kellett várnia az első színielőadásra. Ezt a periódust, a háborút követő éveket idézi fel az itt következő egynehány visszaemlékezés. Az előadott darabok címe zömmel sajnos ismeretlen. Az életben maradás viszonylagos örömevel együtt sem volt ez felhőtlen időszak; az egyik előadást például igazi, véres dráma kísérte.

Részlet Bélik József: *A Madisz-csapat* c. írásából: „A Madisz, Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség helyi szervezetét 1945 őszén alakítottuk meg Piliscsabán. Első vezetője Bíró Ervin lett, később Kollár Pál váltotta őt fel. Klubhelyiségünket a Kálvária utcai Jely-házban, majd a Bajcsy-Zsilinszky utcai Baják-házban rendeztük be, ahol hetente-kéthetente jöttünk össze. Táncmulatságokat, farsangi és szüreti bálakat rendeztünk, a Kőnig- és Krajcsirik-vendéglőben színdarabokat adtunk elő. Színjátszó csoportunkat a háború végén Csabára költözött Maár János, a Budapesti Nemzeti Színház [helyesebben: a Kassai Magyar Színház – P. S.] társulatának egykori színművésze tanította be, és sokat segített nővére, Irénke is. A jelmezeket magunk csináltuk. A színpadon a lányok közül főleg Truszka Maris és Bélik Kati aratott nagy sikert.”

Bélik József szavait megerősíti és kiegészíti a következő, ugyancsak „madiszos” visszaemlékezés, egy vérfagyasztó történettel.

Bélik Mihály: Közvetlenül a második világháború után több színdarabot játszottunk és műsoros esteket tartottunk. Ezeket két korábbi színész, Maár János és Bánhidy József rendezte. Felléptünk a környező falvakban is. Cséven éppen konferáltam, amikor váratlanul lövés zaja hallatszott. Rögtön szóltak, hogy Piláth Miskát, aki az udvaron tartózkodott a jelenetére várva, egy szovjet katona lelőtte. A cséviiek ott helyben agyonverték a katonát, akiről a vizsgálat során egyértelműen kiderült, hogy véletlenül sült el a fegyvere. Az előadás természetesen félbeszakadt, és ezután több színdarabot a MADISZ-on belül már nem is rendeztünk.

Pavelka Fábán: 1945 után „gagyi”, rosszul sikerült műsorokat is rendeztek a kocs mákban, például Hacsek és Sajót. Az egyikben én is játszottam, Maár Jancsi rendezte. De hatodmagammal – pl. Gráf Gabival – játszottam egy hosz-

szabb jelenetben is, énekelnünk is kellett; ezt szintén Maár Jancsi tanította be, a Krajcsirik-vendéglőben próbáltuk, és a Kultúrban léptünk fel, úgy emlékszem, valamelyik állami ünnep alkalmából.

Priegl Sándor: Egyszer a Temető utcai Szabó Zoltán Pestről hozott színészeket. Egyikük közvetlenül a fellépés előtt levette a szalmakalapját, és oda szólt a közönségnek: „de nehogy megegyék!” A csabai nézők felháborodtak az ízetlenül tréfálkozó színész szavain, aki ezután alig tudta magát exkuzálni.

Mélán Istvánné Bráder Franciska: Mindjárt a háború után az ismert színész, Bánhid József rendezett egy darabot Csabán, én is, és Molenda Karcsi is játszott benne. A Kálmán király úti Bánhid-villa kertjében próbáltunk, nem emlékszem a címére, csak arra, hogy a felesége nagyon kedvesen-aranyosan törődött velünk. Egy-két évre rá adták elő a Schönek-vendéglő mozihelyiségében a Légy jó mindhalálig c. színművet, amelyben Gyéres tanár úr szerepét későbbi férjem játszotta, Nyilas Misit pedig Radványi Regina alakította. Az előadást kellékek nélkül rendezték. Az 1940–1950-es években nagy beszédtema volt minden előadás, jöttek a hírek, megbeszélték az emberek, várták a bemutatót. Minden darabot megnéztünk, egy tüt sem lehetett leejteni, annyian voltak. Mindenki elindult, mindenki látni akarta az aktuális előadást.

Részlet *Simon Ferenc*nek a Más Újság?! 2000. szeptemberi számában megjelent, *Nyilas Misi: Radványi Regina, Gyéres tanár úr: Melán Pista* c. írásából

„Előadásainkat – amelyekhez a női szereplőket a Leánykör kedves tagjai adták – a Kőnig-vendéglő tánctermében vagy a Templom téri Schönek-vendéglő mozihelyiségében rendeztük, mindig telt ház előtt. A termeket a tulajdonosok ingyen bocsájtották rendelkezésünkre. Az előadásokban én általában annyiban vettem részt, hogy *Ruzsik atyának* igyekeztem a segítségére lenni a rendezésben. Ezenkívül minden előadás előtt, mint a Legényegylet akkori ifjúsági vezetője, rövid köszöntővel üdvözöltem a közönséget.

Én gam csak 2-3 darabban szerepeltem. A legjelentősebb szerepet Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig című darabjában kaptam: Valkai tanár úr figuráját alakítottam, aki tudvalevően a történet folyamán végig védi az ártatlan Nyilas Misit. Ezt a darabot egyébként Bánhid László rendezte, s az előadásban többen is – pl. *Argay bácsi* az iskolaigazgató és *Melán Pista* Gyéres tanár úr szerepében – kiváló alakítást nyújtottak. Nyilas Misi szerepét *Radványi Regina* olyan remekül játszotta, hogy az előadás végén a meghatódottságtól szinte mindenki a szemét törölgette. Regina jobb volt talán, mint az a színésznő, aki a Nemzeti Színházban játszotta ezt a szerepet. Merthogy Pesten is

megnéztem a darabot, hogy tanuljak *Agárdi Gábortól*, ott ugyanis ő alakította Valkai tanár urat, persze kitűnően.

Minden előadásunk nem jut eszembe, de arra jól emlékszem, hogy a Schönek-vendéglőben nagy sikerrel mutattuk be a *Kláríca* című népszínművet, amelynek a címszerepét a csinos Grósz Teri (Szekeresné) játszotta, nagyszerűen.

Egyébként az én rövid műkedvelő színészi pályafutásomnak érdekes előzménye volt, ami egy versmondással kapcsolatos. – Úgy történt, hogy a levették főoktatója, Zwickler Sándor hadnagy (fia annak a Dóra nének, akinek az Északi tábornál volt vendéglője) engem bízott meg azzal, hogy március 15-én a hősi szobornál elszavaljam a »Talpra magyar«-t. Amikor aztán zárt sorokban közeledtünk a szoborhoz, és megláttam a többszáz fős tömeget, annyira megijedtem, hogy azt mondtam: Főoktató úr, én nem szavalok. Mire ő rám kiáltott: »Fiam, én úgy fenéken billentelek, hogy kiröpülsz a sorból!« Ez a hang olyan hatással volt rám (és különben is odaértünk már a helyszínre, nem volt időm gondolkodni, rögtön szólítottak), hogy én akkora elszántsággal, bátran léptem a szobor elé, és olyan önfeledten, átérzéssel, kemény hangon, szinte önkívületben szavaltam a Talpra magyart, hogy csak a végén, a nagy tapsra tértem magamhoz.

Ez a siker nagy önbizalmat adott (kicsit elbizakodottá is tett), s kisvártatva bementem Pestre, a Nemzeti Színházba, amely akkor a Blaha Lujza téren állt. Básti Lajos fogadott. Elmondtam neki, hogy színész szeretnék lenni, majd elszavaltam a Talpra magyart és legkedvesebb versemet, a Szózatot. Básti, miután meghallgatott, azt mondta: »Jó, jöjjön el egypárszor a lakásomra, foglalkozom magával és a segítségére leszek.« – De sajnos itthon, szüleim fodrászüzletében anyafi volt a munka, hogy be kellett állni segíteni, így aztán az igazi színészi pályafutás csak álom maradt, és végül is férfi-női fodrász lettem, a női fodrászatot kitanulni Pestre kellett járni.

Visszakanyarodva a Legényegylethez, utolsó előadásunkat 1948-ban, a márciusi forradalom 100. évfordulójára rendeztük, ebben emlékezetes sikerrel szerepelt Ferenczy néni is.”

Mielőtt tovább mennénk, egy Bánhidy Lászlóval kapcsolatos visszaemlékezés még ide kívánczik.

Timárné Pető Teréz: 1948–49-ben, tíz év körüli kislánként együtt szerepeltem Bánhidy Laci bácsival, a későbbi legendás színésszel, aki családjával abban az időben Piliscsabán lakott. A kislányát alakítottam, és ő, mint a darabbeli apukám, a copfomat simogatta. A felesége, Erzsike néni is segített az előkészületekben, barátságos és figyelmes volt velem szemben, azt hiszem, szeretett. Sajnos az előadás címe nem jut az eszembe. Sok évvel később a tv-ben

viszontláttam Laci bácsit, s olyan boldog lettem; mutattam a férjemnek, nézd, vele játszottam én Piliscsabán.

A Légy jó mindhaláliggal véget ért, letűnt a tűzoltó egyesület, a levante egyesület, a lövészegylet és a legényegylet kebelében rendezett színelőadások kora is. Amelynek utolsó éveire Piliscsabán is erőteljesen rányomta bélyegét a második világháború, a zsidók elhurcolása és elpusztítása, a „svábok” erőszakos kitelepítése, negyven szlovák család kivándorlása Szlovákiába, kb. ugyanennyi kiutasított magyar család betelepítése Csehszlovákiából, az egykori Felvidékről, valamint száznál több család letelepítése Mezőkövesdről és az ország más részeiből. Jelentős számban költöztettek a községbe katonatiszti családokat is, főként Klotildligetre.

A lakosság átrendeződése, közel felének a kicserélődése érthetően hatalmas feszültségekkel járt. Amit pl. a Volksbund főként zsidó-, de szlovák- és magyarellenes tevékenységének utórezgése, az 1941-es népszámlálásról kiderült manipulációk, az 1944-es helyi SS-kényszersorozást előkészítő bizottság egyes tagjainak visszaéléseiről keringő vádak, valamint maguk az igazolóbizottsági eljárások is tápláltak. Az Alföldről, Mezőkövesdről, az egykori Felvidékről érkező (Csehszlovákiából kiűzött) és a községben letelepített magyarok immár jelentős számarányt képviseltek, s az „öslakosokkal” – főként a szlovákokkal – szemben fennhéjázóan, lenézően viselkedtek.

Kochnyák István: *Mi, piliscsabai szlovákok* c. könyvében leírja: előfordult, hogy egyesek hangoskodással zavarták meg a szlovák nyelvű szentmisét vagy a templomból kijövő szlovák híveket megdobálták és leköpték. (Pilisvörösváron ugyanekkor a svábokat köpdösték és szidalmazták a betelepülőket.) 1948. január 6-án – amint az szintén a fenti mű egyik hiteles dokumentumában olvasható – a falu magyar lakossága nevében tizenketten tiltakozó és egyben az egyházi hatóságot bíráló levelet küldtek a piliscsabai „Rom. kath. Plebánia hivatalnak”. Folyamodványukban „nemzeti és hazafias érzéseiket sértőnek” nevezték, hogy a lakosság kicserélődése dacára „templomunkban még ma is szlovák nyelvű miséket szolgáltatnak.” A levélírók ennek a „tűrhetetlen állapotnak” a megszüntetését kérték. A szlovákokat persze nem kellett félteni, ahogy korábban a volksbundista svábokkal, úgy a melldőngető magyarokkal is felvették a kesztyűt.

Ebben a légkörben – alig egy hónap múltán – váratlanul, de nagyszerű kezdeményezésként a „csabai felvidékiek” (részben tán ugyanazok, akik az előző tiltakozó levelet írták) 1948. február 1-jére ismerkedési estet hirdettek (nyilvánvalóan zenével, tánccal), azzal a céllal, hogy az „öslakosok” és az újonnan érkezettek „baráti kezét” nyújtsanak egymásnak. A Nemzeti Bizottság 1948. január 24-i ülésén Lizicska József elnök külön felkérte a bizottság tagjait, hogy

a rendezvényen mindnyájan vegyenek részt. E „megbékélési” folyamatba jól illett bele és kitűnő ötletnek bizonyult a „felvidéki” Radványi Regina főszerplése a Légy jó mindhalálig c. előadásban.

Ám a feszültség mégsem csitult. A Historia Domus tanúsága szerint 1951. október és 1952. április között a szlovák hívek többször is küldöttségben jártak a plébánián, és a számukra igazságtalan miserend megváltoztatását követelték. 1952. január 1-jén botrány robbant ki a templomban: lent magyarul, fönt a kórusban szlovák nyelven énekeltek a hívek. 1952 májusában Shvoy püspök vizsgálatot rendelt el az ügyben, amelynek lezárultával úgy határozott, hogy minden harmadik vasárnap szlovák szentmise tartandó a templomban. Ezen kívül karácsony, húsvét, pünkösd és búcsú első-első napján szintén szlovák nyelvű nagymisét kell celebrálni.

Közben, 1949-ben a Légy jó mindhalálígot egy újabb pompás magyar színmű, a János vitéz c. daljáték előadása követte, szintén a Schönek-vendéglőben. Ennek a darabnak a rendezésével mutatkozott be Erdélyi József Piliscsabán, s ligeti és csabai színjátékosokból álló „vegyes csapatot” dirigált. Hogy aztán rövidesen rendezéseivel és játékával (feleségével együtt) évekre – sajnos, csak pár évre – a „ligeti” színjátszó csoport meghatározó egyéniségévé váljon. A színdarab két főszerepét kissé homályos okok miatt két szereposztásban is játszották, minimum fél éves különbséggel. Az emberek emlékezetében azonban az „eredeti” főszereplők: Tamási Nusi (Iluska) és Kratochwill Toncsi (Kukorica Jancsi) neve ragadt meg inkább.

Bélik „Didó” Márton: Az 1940-es évek végén adták elő a János vitézt a Schönek-vendéglő mozihelyiségében. A két főszerepet Tamási Nusi és Kratochwill Toncsi játszotta. Itt melegedtek össze, amiből később házasság lett. A színjátszást nem ritkán „kísérések”, családi bonyodalmak, sőt botrányok is kísérték. A János vitéz egyik dalát máig el tudom énekelni:

Tudod-e babám,
Legszebb katona a huszár,
Szeret a Föld kerekén
Minden kisleányt.
Ott, ahol ő megjelen,
Sok sikert arat,
Mert ő bátor katona,
És az is marad.

Mentéje csillog-villog,
Szeme csupa tűz,
Rohamra megy, ha kell,
Játékot nem űz.
Refrén:
Mert legjobb katona...

(A vers az eredeti szövegeknyvben nem található)

Lengyel Sándorné Ferenczy Marika: Unitárius vallású és német származású édesanyám Segesvárott, római katolikus édesapám Gyergyószentmiklóson született. Anyukám zongorázott és nagyon szépen táncolt, énekelt, fiatalkorában többször fellépett a kolozsvári magyar színházban, itt ismerkedett meg édesapámmal, aki civilben fodrász volt.

1944-ben családunk (szülők és három kisgyerek) egy német vonatszerelvényen menekült el Romániából, de Magyarország nyugati határán leraktak bennünket, csak a katonákat vitték tovább. 1946-ban költöztünk Piliscsabára, az Új utca 2. sz. házba, de már hatan, mert közben, még 1944 őszen öcsém, Zoli is megszületett. Szüleink hamar összeismerkedtek két színésszel. Bánhidy László az 1930-as évek végétől különböző pesti színházakban játszott, és feltehetően az ostrom elől menekült el Budapestről 1944 végén; a háború után feleségével, valamint két kicsi gyerekével a Kálvária utca és a Rózsa utca sarkán kaptak lakást. (Pavelka Fábián szerint a család közvetlenül a közeli Makláry-tanyáról költözött Piliscsabára.) A másik, Maár Jancsi, a kassai magyar színház egykori színművésze, úgy tudom, a háború alatt költözött a faluba. Kettejük piliscsabai színjátszói működését pontosan nem ismerem, de az biztos, hogy segítettek.

Bánhidy Laci bácsiék rettentő szegényen éltek, hideg időben abban a ruhában aludtak, amit napközben viseltek. Egy téli éjszakán (ebben az időben Laci bácsi többnyire Pesten tartózkodott, a Vígyszínházat hozták rendbe a színészek közreműködésével); egyszóval betört hozzájuk egy férfi, de Laci bácsi felesége, Erzsike néni rögtön nekiesett a torkának, megharapta, majd a sebesült betörőt ott hagyva lélekszakadva rohantak hozzánk. Attól fogva, amíg nem költöztek be Pestre, Laci bácsi távollétében mindig nálunk laktak. (Közben a Kálvária utcából áthurcolkodtak a Garancsi útra, néhány hónapig ott is laktak.)

Magassy Zoltánné Vastag Veronika: A János vitézt a háború után a csabaiak és a ligetiek közösen adták elő, 1949 körül. Iluskát Tamási Nusi, Kukorica Jancsit Kratochwill Toncsi játszotta. A francia királyt Baranya Tibi alakította, annyira jól, hogy amikor Pesten is megnéztem a darabot, mindjárt arra gondoltam, hogy Tibi jobban játszotta. Remek színészi tehetség volt, felvehetne volna a versenyt bárkivel. Ez egyébként nem csak az én véleményem, ezt hallottam anyukámtól is, márpedig anyukám ezen a téren nagyon kritikusnak és szakértőnek számított.

Fried Mártonné Hável Teréz: Erdélyi Józsi bácsi rendezte a János vitézt, és azt hiszem, ő kísért zongorán. Feleségével együtt nagyon intelligens, okos és kedves, szerethető emberek voltak, s ők is szerettek bennünket, fiatalokat. Korhú kosztümökben és frizurákban – rokokó ruhákban, parókával, loknikkal,

legyezőkkel – szerepeltünk. Mindenki mélyen a szíven viselte, hogy az előadás jól sikerüljön, s annyira beleéltük magunkat a szerepünkbe, mintha nem is játék, hanem valóság lett volna. Én a királylányt játszottam, persze, énekelnem is kellett. Darabbeli apámat, a francia királyt Baranya Tivadar alakította, nagyon hitelesen és eredetien.

Utólag tudtam meg, hogy csabai fiúk egy csoportja „merényletre” készült ellenem. Összebeszéltek ugyanis, hogy az első hamis hangnál kifütyülnek. Akkor már udvarolt nekem a későbbi férjem, Fried Marci, és sokan arról pusmogtak, hogy egy szegény lány (ez lettem volna én) és egy jómódú fiú házassága legfeljebb egy évig tarthat ki. (Ötvennyolc év lett belőle, és ehhez hozzászámíthatjuk még a hét évnyi udvarlást is.) A bemutatón az első sorban ült az egész Fried család, és drukkolt nekem. A színpadra lépve én magam is csodálkoztam, hogy a magas hangok milyen jól és tisztán jönnek ki a torkomon. Úgyhogy az előadás végén az „összeesküvő” fiúk is gratuláltak.

Ferhécz Ilona: A János vitéz előadásának az idején az általános iskola VIII. osztályába jártam. A darab énekkarába jó hangú VII–VIII. osztályos diákokat válogattak (köztük engem is), s a kórust hátul, a színpad mögött helyezték el, így a közönség csak a hangunkat hallotta. A dalokat Csabai Pál tanította be.

Lengyel István: John Mariska is játszott a János vitézben, valami „illusztris” nőszemélyt alakított, s amikor valaki időnként felemelte a hosszú szoknyáját, ő akkorát sikkantott...

Bakos Imréné Neumann Margit A János vitézt 1949-ben adták elő a Schönek-vendéglőben, jól emlékszem. Aztán a darabot ugyanott még egy változatban (másik szereposztásban) is eljátszották. A Három a kislányt nem sokkal ez után mutatták be (az egyik főszereplőnek, Gáspár Tercsinek én adtam szalagot).

Vig Józsefné Gáspár Teréz: A János vitézt a Schönek-vendéglőben játszották; zsúfolásig megtelt a nézőtér, annyira, hogy én pl. csak az ajtóból tudtam nézni. A két főszerepet eredetileg egy jegyespár, Tamási Nusi (Iluska) és Kratochwill Toncsi (Kukorica Jancsi) játszotta. Fél év múltán, vagy még később újra előadták a darabot. Csakhogy időközben Nusi hentes- és mészárosmester apját kuláknak (osztályellenségnek – P. S.) minősítették, ezért valaki(k)nek a nyomására a „kulákcsemetének” át kellett adnia a szerepét egy szegényebb lánynak. Én legalábbis így tudom. (A rendező választása Gádorosi Katóra esett.) Ilyen körülmények között viszont Kratochwill Toncsi sem vállalta a játékot, ezért végül Kukorica Jancsit Vig József (későbbi férjem) alakította.

Kucsera Gyuláné Baják Éva: A János vitézt 1949-1950 körül adták elő első ízben. Akkortájt, de már a bemutatót követően (nem tudom, mennyi idővel), a saját fülemmel hallottam, ahogy a rádió bementa: Thomasz-Tamási Henrik – azaz az Iluskát alakító Tamási Nusi apja – rölapot terjesztett, és ezért letartóztatták. Esetleg ez a momentum is közrejátszott abban, hogy Nusitól a szerepet elvették.

Szűcs Ferencné Gádorosi Marika: Emlékszem a János vitézre, a Templom téren, a Schönek-vendéglő tánctermeiben adták elő. Nővérem, Kató játszotta ezen az előadáson Iluska szerepét. Én akkor nyolc-tízéves voltam, az első sorban ültem, és sírtam.

Nagy Gyuláné Ay Mária: A János vitézben a rendező, Erdélyi bácsi is játszott egy kisebb szerepet (talán tábornokot?), a felesége viszont a gonosz mostohát alakította. Egy-másfél év múltán, szintén Erdélyi József rendezésében, újra előadták a darabot a Schönek-vendéglőben. A két főszereplő személyén kívül csak kevés változtatás történt. Hogy Tamási Nusitól pontosan miért vették el Iluska szerepét, arra nem emlékszem. Mindenesetre Gádorosi Katónak is, aki Nusi helyébe lépett, kellemes, szép hangja volt.

Dunai Józsefné Pischnyi Katalin („Emi”): Sok darabot láttam, de a János vitéz tetszett a legjobban. Tamási Nusi játszotta Iluska, Kratochwill Toncsi pedig Kukorica Jancsi szerepét. Nusiék akkor még nem voltak házasok, a színpadon, a próbák alatt szerettek egymásba. Tamási bácsi, a híres hentes, ellenezte, sőt meg akarta tiltani a házasságot, mert úgy tudta, Toncsi miatt csukták le, mivel állítólag elárulta, mennyi ékszere van otthon. Toncsi nővére, Piroska (kitűnő és népszerű tanítónő – P. S.) közvetített a szerelmesek között, vitte az üzeneteket nekik, akik időnként Gollobék lakásán találkoztak. Persze, amíg lehetett, Toncsi szinte naponta járt Nusiékhoz; nem messze a mi házunktól, a kertben szerelmeskedtek. Én mint kilenc-tízéves kíváncsi kislány felmásztam a fára, hogy láthassam; addig nem tudtam elképzelni, hogy két ember ennyire szeretheti egymást. Toncsi a színpadon olyan természetességgel és átéléssel énekelt, mintha épp abban a percben szeretett volna bele Iluskába.

Miután megszűnt a MADISZ, 1950-ben megalakult a DISZ, amelynek természetesen Piliscsabán is működött egy csoportja, főként „kultúrvonalon”.

Pavelka FABIÁNNÉ Pétervári Franciska visszaemlékezése: A DISZ-összejöveteleket szerdánként tartottuk az egykori König-vendéglőben. A fiatalok

itt szervezték, tervezték, beszéltek meg a rendezvényeket, bálakat, pl. a szüreti felvonulást és mulatságot, s a különböző előadásokat. Alakítottunk egy női táncsoportot is, többek között Ay Rézi, Maszár Róza, Vida Erzsi, Bánk Hermin, Radványi Magdi és Újvári Erzsi részvételével. Népviseleti ruhában táncokat – mazurkát, polkát stb. – adtunk elő, és énekeltünk a Kultúrház színpadán s a katonai táborban. Produkciónkkal a „Falujárás” program keretében más községekben is felléptünk, ahova teherautóval mentünk. Én egyébként a mamámtól örökölt bő, szlovák parasztszoknyát viseltem.

---

*

Erdélyi József és a ligeti színjátszó csoport

A bemutatók valószínűsíthető időpontjai

Leonyid Vaszilij Szolovjov:	Csendháborító	1951
Franz Schubert – Heinrich Berté:	Három a kislány	1951
Isaak Oszipovics Dunajevszkij:	Szabad szél	1952
Ismeretlen szerző:	„Tito, a láncos kutya”	1952
Vörösmarty Mihály:	Csongor és Tünde	1953
Jack Offenbach:	A gerolsteini nagyhercegnő	1953
Móricz Zsigmond:	Nem élhetek muzsikaszó nélkül	1954
Kellér D. – Szenes I. – Horváth J.:	A szabin nők elrablása	1954
Csiky Gergely:	Nagymama	1955

A színes palettát négy operett (Szabad szél, A szabin nők elrablása, Három a kislány, A gerolsteini nagyhercegnő), továbbá egy-egy vígjáték (Nagymama), népszínmű (Nem élhetek muzsikaszó nélkül), mesejáték (Csendháborító) és verses „tündéri játék” (Csongor és Tünde) alkotják. Ezenkívül 1953 körül színre került egy pártos-vonalas propagandamű is a „láncos kutya” Titóról (a Jugoszláviával szembeni ellenségeskedés időszakából), amelynek a pontos címe és szerzője pillanatnyilag ismeretlen.

A rendezők személyében nincs teljes egyetértés, azonban az vitán felül áll, hogy a Három a kislány és a Nagymama színpadra állítása Erdélyi József nevéhez fűződik, s így, a János vitézzel együtt legalább három emlékezetes előadást jegyzett mint rendező. (Több mint valószínű, hogy ugyancsak ő rendezte a Szabad szél c. nagyoperettet.) A szereplőgárdákról a *kép* csak a Három a kislány esetében komplett, erről ugyanis fennmaradt egy csoportkép, és a főszereplők nevét ismerjük. A többi darabról eddig fotó nem került elő, és ezeknek az előadásoknak – a Nagymamát kivéve – egyelőre csupán egy-két vagy néhány fontosabb szereplője ismert. És persze ennek a kevésnek is nagyon lehet örülni...

Szintén vita van a bemutatók időbeli sorrendjét illetően (a visszaemlékezők hatvanöt-hetven év távolából a tévedés jogát természetesen fenntartják), de az szinte bizonyos, hogy a Három a kislányt 1951-ben adták elő a König-vendéglőből átalakított Községi Kultúrotthonban. A bizonytalan időpontot dőlt évszám jelzi. A főbb szerepek közül Tschöll papát Erdélyi József, Tschöll mamát Erdélyi Józsefné, leányaikat: Édit, Médit és Hédit Gáspár Teréz, Ay *Cézi* és

Andrássy Manyi; Schubertet, a zeneszerzőt Baranya Tivadar, a növadász és költő Schober bárót Vastag Antal, Grisi kisasszonyt, a híres olasz operaénekesnőt, a dán nagykövet barátnőjét Schönek Róza alakította. A fent említett csoportképen felismerhetők még: Vastag Antalné Knitl Ilona, Vastag Veronika, Fribesz Sanyi, Romhányi Imi, Walter Marika („Pisze”), Tóth Mari, Csaba Kató, Csaba Marika, Bráder Kati, Csirmaz Pista, Fodor Ani, Marczal Erzs, Kovacsics Jancsi, Kovacsics Karcsi, Szijártó József, Germán Laci és Marczal Laci. Három személy nem azonosítható. A gyerekszereplők: Soproni Ani, Soproni Erzs, Szabó Sanyi, Szabó Éva, Gáspár Feri („Szunya”), Vastag Ilke, Görög Ági és Weszelovszky Zénó („Titi”). Mogyorós Attiláné Vastag Ilona szerint a képen ugyancsak látható Haimer Gitta és Magassy Zoltán nyilvánvalóan a kísérőzenekar tagjai voltak.

Vig Józsefné Gáspár Teréz visszaemlékezése: A Három a kislányban Édit játszottam, a szereplők többsége ligeti volt, nem ismertem őket. A darabot az egykori Kőnig-vendéglő színpadán mutattuk be, valószínűleg 1951 őszén, többször is, mindig telt ház előtt; előzőleg szintén ott tartottuk a próbákat. Az előadást Erdélyi József rendezte, ő alakította Tschöll papát, felesége pedig Tschöll mamát. Még a próbák során közösen megnéztük a Fővárosi Operettszínház előadását, Feleki Kamill főszereplésében. Nálunk az énekszámokhoz a zenét Csabai Pali bácsi szolgáltatta, zongorán.

További visszaemlékezések a klotildligeti színpad előadásairól és a színjátás körülményeiről.

Dunai Józsefné Pischnyi Katalin („Emi”): A Három a kislányban Erdélyi bácsi és felesége ültek egy padon, finoman, ízlésesen szeretgették, simogatták egymást, és énekeltek: „Arva a ház, nincs kacagás ... kettecskén bús öregek...” Schönek Róza nagyon szépen énekelt a darabban, képzett, kulturált hangja volt, és jól is játszott.

Gimeskövi Károlyné Walter Marika: „Dalos pacsirta” voltam, ahogy az egész családomban (apukám ráadásul a csabai tűzoltózenekarban játszott *heligonon*), szerettem énekelni, beszélni, és szerettem a színdarabokat. Később a férjemmel is sokszor jártunk színházba, operába. Az általánosban tanítóink igyekeztek megtanítani minket a szép beszédre, az ének, a népdal szeretetére, és erre, azt hiszem, én fogékonyabbnak mutatkoztam. Az éneket Csabai Pali bácsi tanította, egyik kedvence voltam. Néhányunkat, lányokat többször elvitt magával pártgyűlésre, Falusi téli esték c. rendezvényekre, ahol dalokkal színesítettük a programokat. Felléptünk Pilisvörösváron és a környező falvakban is.

A Három a kislány szereplői közé úgy kerültem, hogy mint élénk, érdeklődő tizenhárom éves kislány, párszor beültem a próbákra hallgatni, nézelődni. Valaki felhívta rám a figyelmet, így kaptam egy kis szerepet, ill. a többiekkel együtt kedvemre énekelhettem. A szereplőgárda zömmel a ligeti „elitből”, intelligens, finom modorú emberekből tevődött össze, ami szintén tetszett nekem. A darabnak pedig olyan sikere volt, hogy több egymást követő hétvégén is előadtuk a Kultúrotthon színpadán.

*

Gimesköviné Walter Marika visszaemlékezésének első részét egészíti ki *Bakos Imréné Neumann Margit*: Az általános iskolában volt ún. nagykarének (V–VIII. o.) és kiskarének, amely „válogatott” gyerekekből állt, közéjük tartozott osztálytársam, Walter Marika („Pisze”) és én is. Csabai Pali bácsi vezetésével meglátogattunk pl. olyan családokat, amelyek sok békekölcsönt jegyeztek, s jutalomból szavaltunk és énekelünk nekik.

Neubrandt János: Elég jól ismertem az Erdélyi-házaspárt, majdnem velünk szemben, a mai Bajcsy-Zsilinszky utca túloldalán, egy kisajátított, egykori sváb-házban laktak. A közelben terült el a grundunk, ott szoktam együtt játszani Gróf Karcsival és a Béres gyerekekkel. (Hetven-nyolcvan méterrel lejjebb, a Fő út irányában, egy pad körül jöttek össze rendszeresen a nagyobb fiúk, beszélgetni, „hülyéskedni”: Engel Pista, Baják Tomi, Gáspár Dani, Gáspár Jóska, Ay Karcsi, Müllner Karcsi és mások. Amikor a pad tönkrement, azt az éjszaka leple alatt a plébánia kertjéből „pótolták”. Az esetet követő vasárnap, 11 órai szentmise végén Csete József plébános, mielőtt bevonult a sekrestyébe, néhány szóban szólt a hívekhez; azt mondta, hogy akik elvitték a padot, hozzák vissza, mivel azt senki sem kérte el tőle.)

Erdélyiék öltözködésükben és modorukban is eltértek az átlag csabaiaktól. Tartózkodóbban viselkedtek, ritkán mutatkoztak, reggel elmentek, este hazajöttek, a szomszédokkal nemigen érintkeztek. Viszont mindkettő mindig nett, tip-top volt; igazi komoly úriemberek, és mintha skatulyából húzták volna ki őket. Bár egyik előadásukat sem láttam, hallottam akkoriban azt a szóbeszédet, hogy felléptek a Magyar Rádióban, ahol egy érzelmes duettet énekeltek.

Mint afféle tizenegy éves, csintalan gyerek, 1956 őszén, a forradalom idején, minden célzatosság nélkül, krétával telefirkáltam a deszkakerítésüket. Például azt írtam rá nyomtatott nagybetűkkel: ÜRESEK A VAGONOK – HAZAFELÉ, OROSZOK! Erdélyi néni nem nekem, hanem a nővéremnek szólt, hogy nekünk is van deszkakerítésünk, arra firkáljak, ne az övékére. Úgy emlékszem,

hogy 1957 elején költöztek el. Ezután költöztek be a házba névrokonaink: egy másik, de szintén népes Neubrandt család, köztük Rézi néni, Náni néni, Józsi bácsi és Matyi bácsi, akik addig – nem tudni, mennyi ideig – a Fő úti Fodorházban laktak.

Mogyorós Attiláné Vastag Ilona: A ligeti színjátszó csoport (már ha lehet így nevezni, merthogy csabaiak, ligetiek vegyesen szerepeltek benne); egy szóval a csoport előadásait általában közösen rendezte az Erdélyi-házaspár és a Vastag-házaspár (az én szüleim). De lakott egy „rendező” a Gesztenyefasorban is. A darabok betanítását nehezítette, hogy időnként ott hagyta valaki a próbákat, pl. megbetegedett, és új embert kellett betanítani a szerepre. Ezekre az előadásokra emlékszem: Nagymama, Nem élhetek muzsikaszó nélkül, Három a kislány, Csongor és Tünde, Szabad szél (Schönek Róza főszereplésével) és A gerolsteini nagyhercegnő. Utóbbit szabadtéren, a régi tenispálya területén rendezték; játszott benne apukám is, a címszerepet pedig anyukám alakította hosszú és szűk, fekete szatén ruhában; kissé gyöngébb énekhangját jó színészi játékkal kompenzálta. (A gerolsteini nagyhercegnő főszerepének eljátszására eredetileg többen is szóba jöttek, vita kerekedett, és végül az anyukám, aki nem volt a jelöltek között, vállalta magára.)

Néhány darabot – a Három a kislányt és a Nagymamát biztosan – a Königvendéglőben mutattak be, de Piliscsaba több helyén is játszottak, aztán „tá-joltak”, pl. Tinnyére, Szentivánra, Perbálra. A jelmezeket otthon készítették vagy a kölcsönzökből vették ki. A szereplőket a fodrász Marczal Irén frizírozta. Magassy Zoli zongorázott. Grósz Katót a faluban azért is emlegették, mert az ő habfehér alsósoknyája nagyon szépen volt kikeményítve.

A ligeti lakosok közül, kis túlzással, majdnem mindenki játszott: Bohács Laci, Germán Irén és Laci, Roszkos Feri, Horváth Ellike, Horváth Ottó, Baranya Tivadar, Szijártó József (bonviván szerepekben; nagyon szerették a nők és fordítva) stb., stb. Én a Nem élhetek muzsikaszó nélkülben egy kislányt játszottam, akinek folyvást kellett hajtogatnia: „Vágott fa, vágott fa...” Egy iskolai előadást a tisztiklubban mutattunk be, abban én voltam az *Egérke*.

A „ligeti” csoportnak nagy konkurenciát jelentett Janibá „társulata”, aki olykor megpróbált „elszipkázni” valakit egy-egy szerepre.

Színjátszó gárdánk mögött a Párt részéről Paraczkai néni állt, úgy tudom, amolyan „megfigyelő státuszban” is; „nagyfőfájú kommunista” volt, anyukámmal mégis kölcsönösen szerették egymást; ízesen beszélt, jókat mondott, s egymás között nem politizáltak.

Nagy Gyuláné Ay Mária: Az egyik színdarabban Erdélyi Józsi bácsi egy nagy magyar zászlót a magasban lengetve jött be a színpadra; úgy emlékszem,

hogy ez a *Szabad szél* című előadáson volt, a Schönek-vendéglőben, 1952-53 körül. Józsi bácsi a kórossal együtt énekelt: „Szél, szél, szállj keletről hoz-zánk; szél, szél, új világot hozz ránk...”

Magassy Zoltánné Vastag Veronika: A ligeti színdarabokat főként Erdélyi Józsi bácsi és felesége tanították be, ill. rendezték, anyukám és apukám segí-tett nekik. Erdélyiek úgyszólván „a semmiből jöttek és a semmibe mentek”, azaz nem ismert az előtörténetük, sem az, hogy mikor és miért; talán valami elől kellett távozniuk Piliscsabáról. A próbák kedélyesen zajlottak, a rendező-kön kívül csupa fiatal volt, jó társaság, sokat nevtünk. Nem tudás, hanem inkább „érzés szerint” játszottunk, persze a rendező instrukcióit figyelembe véve.

A díszleteket magunk csináltuk, a sminkelésben egymásnak segítettünk, ha kellett. A jelmezeket, szükség esetén, a Víg-színházból (akkor Honvédnek, majd Néphadseregnek hívták) szereztük be. A többi megoldottuk otthon, házon be-lül. Egy alkalommal én is elmentem a Vígbe, a kellékes bácsi felvitt a padlásra, ahol megmutatta a hatalmas jelmez készletet. Azután jött Erdélyi néni, Erdélyi bácsi és anyukám, s máris válogathattak. A gerolsteini nagyhercegnőhöz meg-lehetősen sok abroncsszoknya kellett, ezekből otthon nem volt... Ezt a darabot szabadtéren, a Gesztenyesor és a Fenyősor sarkán, egy üres telken adtuk elő, Tamási Nusi főszereplésével (? – P.S.).

Germán „Baba” visszaemlékezése: A „ligeti” előadások közül csak a Há-rom a kislányt és a Nagymamát rendezték a Kultúrotthonban, a többi az egy-kori Angolkisasszonyok iskolája színpadán kapott helyet: a Csendháborító és a Szabad szél a tornateremben, a Nem élhetek muzsikaszó nélkül és a „Titó-láncoskutyás” darab pedig a valamikori kápolnában; ezt a helyiséget a „har-monikázó” ajtó segítségével akár három-négy tanteremmel is össze lehetett nyitni.

A Csendháborítóban Naszreddin Hodzsát Baranya Tivadar („Tibi”) játszotta, akinek nagyon szép, tiszta hangja volt, különben hegedült is, és énekelni ta-nult, sőt még idős korában is járt énekpróbára. A férfi színjátások között ő volt lényegében a „központ”, minden darabban részt vett. A Csongor és Tündében Vastag Ili néni játszotta az egyik szerepet. (Mirigy, a boszorkány szerepét – Sz. Judit közlése.) A Szabad szél c., matrózokról szóló, szerelmes-kalandos, ze-nés színdarabban Schönek Róza és későbbi sógora, Kalmár Bandi szerepeltek. A Nagymamában vegyesen játszottak ligetiek és csabaiak. A Nem élhetek mu-zsikaszó nélkülben Pólka szerepét alakítottam és Sebesfi Jóska („Zsozó”) volt a férjem, s a darab körül, úgy emlékszem, a Vastag-házaspár bábáskodott; az előadáson az első sorban ült a frissen Ligetre költözött körzeti orvos, Bógyi dr.

Impozáns, nagyszabású szabadtéri előadás keretében rendezték meg 1953 körül A gerolsteini nagyhercegnő c. operettet; csak a nézőtér több házteleknyi területet foglalt el. A korhű, szép kosztümöket a kölcsönzöből hozták. Bumm tábornok Fribesz Sanyi volt, aki rendes, nagytestű lóval vonult be a hatalmas színpadra. Rám az egyik kukta szerepét osztották, és azt kellett énekelnem: „Verem a habot, verem a habot, keverem-kavarom...”, és valóban, kukta társaimmal együtt, nagy lendülettel vertük, csépeltük az üstöt.

A zenészek közül Danics Bélára emlékszem jól, aki a próbákon zongorázott. (A templomban viszont harmóniumon játszott; az ő menyé Bach Szilvia humorista, unokája Danics Dóra.) Néha Sallai János cigányprímás is közreműködött. Tőle sok éjszakai szerenádot kaptam, ami egyébként is gyakori esemény volt Ligeten a fiúk részéről, szinte minden lány kapott, és május 1-jén rendszeresen májfát is állítottak nekünk.

A már említett színjátszókon kívül többször szerepelt a színdarabokban Romhányi Imi, Bohács Laci (pl. a Csendháborítóban) és Stringovits Marika (Danics Béla felesége). Az előadásokat főként az Erdélyi-házaspár rendezte, a Vastag-házaspár sokoldalú közreműködésével, hivatalosan a DISZ égisze alatt. A DISZ-be járt többek között Székely Kázmér („Kazi”, „Cicke”), Schwaiger Edit, Izsák Sanyi („Samu”), Berza Jancsi („Pipi”) és Kmetyó Feri (aki akkoriban Fürst Katónak udvarolt). A fiatalokat a Párt részéről Paracski néni (Kalmár Bandi és Kalmár Zoli nevelőanyja) fogta össze, támogatta-felügyelte, és ha kellett, védte őket. A Tanyi gyerekek (Jancsi, Tivadar, Marci, Marika) és a Hir fiúk (Laci, Imi) nem jártak a DISZ-be, és az előadásokban sem nagyon szerepeltek, de ők is a társaságunkhoz, a ligeti ifjúsághoz tartoztak.

Némelyik előadásnál Fehéregyházi Tibor, pesti színművész (Vastagék rokona) is segédkezett. Valamelyik darabban pedig – a címére nem emlékszem – Némethy Géza, a futballista és futballedző Némethy Béla édesapja szintén közreműködött. A Szent László király útján, közel a vasúti átjáróhoz lakott egy középkorú házaspár, Erzsi és Nándi, sűrűn szorgoskodtak a színjátszó csoport körül, a férfi talán rendezett is egy előadást; felesége iparművész lehetett, nagyon szép, színes turbánokat készített, és ezeket az utcán is viselte; 1956-ban disszidáltak.

„Titót, a láncos kutyát”, ami persze más címen futott, alighanem Vastag Tóni bácsi rendezte. A „főszereplőt” egy életnagyságú, gömbölyded, nagyhasú, kitömött bábú jelenítette meg, és természetesen a színre „került” egy nagy, vastag, csörgő-zörgő lánc is...

Az előadásokra rendszerint külön meghívtuk a falubeli értelmiséget, orvosokat, gyógyszerészeket, pedagógusokat, akik vagy eljöttek, vagy nem, vagy elfoglaltságuk miatt csak az első felvonást nézték meg, tiszteletből.

A színjátszás mellett – próbák után és hétvégén – sokat táncoltunk, szórakoztunk, sportoltunk együtt. Például pingpongoztunk az iskolában vagy Tanyiéknál a Homokdűlőben, meg röplabdáztunk az egykori tenispályán. („Zenészeink” a széket használták dobnak...) Nekem általában este 8-ra kellett hazaérem. Az egyik hétköznapi alkalommal nagyon elszaladt az idő. Romhányi Imi adott írásos „igazolást”. Gyanútlanul eltettem, nem néztem bele. Otthon átnyújtottam a szüleimnek, akik elhűlve olvasták, ugyanis ez állt benne: „Igazolom, hogy kedves lányuk este 8 óráig a szobámban tartózkodott.” A hatást el lehet képzelni...

Marosi Tamásné Szűcs Ilona: Szerintem a színjátszó csoportokban a ligeti és a csabai szereplők nem különültek el annyira egymástól. Arra emlékszem, hogy a Csongor és Tünde férfi címszerepét Baranya Tivadar alakította. A Nagymamában az én Zsuzsi nővérem és Kádas Mari is játszott. Egy műsorban Schwaiger Edit balettozott, de abban nem vagyok biztos, hogy ez színdarabban történt. Néhány előadásnak (de nem okvetlenül bemutatónak) a Szakiskola is helyet adott.

Tímárné Pető Teréz: Váratlanul jött ez az érdeklődés, kicsit át kell gondolnom. Az én színjátszói pályafutásom előzményei közé tartozik, hogy mint általános iskolás diák, minden ünnepségen, május elsején, anyák napján, sőt még elsőáldozáskor az oltárnál és talán Sztálin születésnapján is szavaltam. Pl. Juhász Gyula: Munka c. versét május elsején, a Melyiket? c. nagyon hosszú költeményt, aminek a végén mindenki sírt vagy könnyezett, anyák napján szavaltam el. Ezeket a verseket még ma is el tudom mondani, annyira belém vésődtek, mint az osztályunk névsora... A szavaláson kívül az énekarban, amelyet Csabai Pali bácsi vezetett, több alkalommal szólót énekeltem.

Mindemellett eleven, csintalan kislány voltam, minden gyerekes, diákos kópéságban részt vettem. Egyszer „kiloptuk” az osztálykönyvet a tanáriból, hogy megnézzük a jegyeket, talán bele is javítottunk, persze lebuktunk. Máskor tüszentőport szórtunk a naplóra, amitől szegény tanítónk egész órán csillapíthatatlanul tüszögött, és ami a lényeg, nem tudott felelteni. Az egyik ilyen csínytevést követően – alighanem a tüszentőporos „akció” után – az iskolaszolga jött értem: „Pető Teréz, az igazgatói irodába!” Medvedt Ede társaságában ott várt az osztályfőnököm, Bedy Kornélia is. Az igazgató a térdére fektette a fejemet, és pusztá kézzel jól elfenekelt. De nagyon nem haragudott rám. A német nyelvet tanította, és édesanyámnak elmondta, azért hív fel sűrűn felelni, mert érdekes akcentussal ejtem ki a szavakat, amin ő kedvére elszórakozik.

A játékból nem maradt ki a templom sem. Egy ízben tanítás után hazafelé indultunk, azonban a fiúk szellemidézés izgalmas ígéretével becsaltak bennünket,

négy-öt lányt a Kistemplomba. Leültünk az első padba, ők, a fiúk mögöttünk foglaltak helyet, és a felszólításukra elkezdtek skandálni: „Szellem, idézz meg! Szellem, idézz meg!” Amikor ezt másodszorra vagy harmadszorra ismételtük, a fiúk egyszerre, hirtelen hátulról megrángatták a ruhánkat, majd meghúzták a hajunkat. Ijedtünkben kiszaladtunk a templomból, ám én a táskámat bent felejtettem, a „szellemek” miatt nem mertem visszamenni érte, végül az egyik fiú hozta ki nekem.

A Csongor és Tünde női főszerepét valószínűleg versmondói rutinomnak köszönhettem, meg nyilván előzőleg láttak a Figaró házasságában. (Meg talán szépnek is tartottak.) Új utcai házunkból Ligetre kellett feljárni a próbákra; én úgy emlékszem, hogy egy magánháiban (Baranya Tibiék házában), de lehet, hogy a Pilisligeti Általános Iskolában is próbáltunk. Pontosan, időben megtanultam a szöveget, Baranya Tibiék azonban elégedetlenkedtek; kifogásolták a – szerintük – kissé tartózkodó, „rideg” előadásmódot, és kérték, jobban éljem bele magam a szerepbe, legyek „szerelmesebb”. (Megjegyzem, hogy én a férjembe is csak az esküvő után, már fiatalasszonyként lettem szerelmes...) A darabot aztán többször, több helyen előadtuk, pl. a Községi Kultúrotthon színpadán.

A Csongor és Tünde után, szintén ligeti rendezésben, játszottam A gerolsteini nagyhercegnő c. operettben; egy csoporttal táncoltam és énekeltem, nagy élvezettel, mert hát operettrajongó vagyok, és mindig szerettem táncolni, énekelni...

Vígvári Jánosné Molenda Livia: A ligeti szabadtéri előadásokat nem láttam, de arra emlékszem, hogy az 1950-es évek elején azon a helyen szokták rendezni a majálist is. Egyszer az egyik majálison Karádi Teca, aki akkor néhány éves volt, elkeveredett a hatalmas tömegben. Felemelték, megmutatták, hogy az elveszettnek hitt kis Teca megvan, jöhetnek érte a szülei...

Sarkadi Gáspár (a *Más Újság?!* 1999. decemberi számában megjelent, *Sarkadi Gáspár Honthy Hannának is tetszett* c. cikk alapján): „Egy darabról tudok, amit előadtak [Ligeten]: A szabin nők elrablása. Szijártó József vezetésével rendezték, a dalokat Weszelovszky János gyógyszerész tanította be. A darabhoz engem különös élmény fűz. A főszereplő ugyanis megbetegedett, és engem kértek meg, hogy ugorjak be helyette. Egy nap alatt kellett megtanulnom a szerepet. Olyan nagy sikert aratott ez a zenés játék, hogy számos faluba is meghívtak bennünket. Ebben a darabban éneklük azt, hogy *Mások vittek rossz utakra engem...*”

Sebesfi József (a világhírű Magyar Optikai Művek ny. vezérigazgatója): 1935-ben születtem Pasaréten (Budán), a Szent János Kórházzal szemben laktunk,

s a Városmajorba jártam elemi iskolába. Pici koromban egyszer nagyon megijedtem egy kutyától, és kissé dadogni kezdtem. Az elemiben Gerlóczy Lajosné volt a tanítónénim, az első Kossuth-díjasok egyike, aki diszkréten bár, ámde célzatosan sokszor szavaltatott és énekeltetett, mígnem rendbe jött a dikcióm. Később a Keleti Károly utcai II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban, majd a Vas utcai gimnáziumban is gyakran szerepeltem, több szavalóversenyt nyertem.

Mivel apámat a Rákosi-időszakban az „egyéb” kategóriába sorolták, ezért csak nehezen lehetett elintézni, hogy a jó hírű Vas utcai gimnáziumban tanulhassak tovább. Itt Ancsel Éva, a későbbi egyetemi tanár tanította a pol. gazdaságtant és szervezte a színjátszást. Ritka jó pedagógusnak ismertem meg; de egyébként is, az iskola ateista és vallásos tanárai láthatólag jól megfértek egymással, s csak az iskola és a diákok érdekeit nézték. Ancsel Éva többször elhívta Homm Pált, a Fővárosi Operettszínház tagját a rendezésben segíteni. A Vas utcában osztálytársam volt Ruszt Jóska (majdani Kossuth-díjas rendező); vele és egy kislánnyal, Katona Orsolyával játszottuk a *Háztűznéző* három főszerepét; én Csujkovot, az öreg papot alakítottam. Azt hiszem, az első munkahelyemen, a Mezőgazdasági Magtermelő és Magértékesítő Vállalatnál vitük színre Déry Tibor: Talpsimogató c. darabját, s Ruszt Jóska itt is besegített a rendezésben.

Piliscsabára, pontosabban akkor még Klotildligetre, 1948-ban költöztünk. Innen vonattal jártam be Pestre. Ebben az időben, az 1940/50-es évek fordulóján a zsiros kenyér és a szilvalekváros kenyér számított az egyik legfontosabb élelemnek; hetente egyszer vettem a Nyugatiban főtt virslit vagy sült kolbászt.

A ligeti színjátszó csoportnak, amely a helyi DISZ kebelében alakult, nem tartoztam az alapítótagjai közé; talán egy évre rá, a Három a kislány bemutatása után, 1951 körül csatlakoztam hozzájuk. Amikor a Csongor és Tündében megkaptam az első nagy szerepemet, én már rutinos színjátszó és szavaló voltam, nem okozott nehézséget a fejedelem monológjának az elmondása. Pesten ugyanis, mint említettem, évenként részt vettem a középiskolai szavalóversenyen. Az egyik évben Tóth Árpád: Esti sugárkoszorú, a másik évben Vörösmarty: A vén cigány c. versét, az érettségi évében pedig a fejedelem monológját szavaltam a Csongor és Tündéből, amivel megnyertem az az évi középiskolai szavalóversenyt. (Sokat ért, hogy előtte Ligeten eljátszottam a fejedelem szerepét.) A klotildligeti színjátszóknak szédületesen jó társaságra leltem. A társulat „arca”, szemefénye Schönek Róza volt, nagyon helyes, barátságos teremtés, aki kitűnően énekel. Rajta kívül három-négy vezéregyéniségre támaszkodhattunk.

A Kör tagjait Paraczkai néni védte-patronálta, ő tartotta a hátát, ha csintalankodtunk; kemény ember, „nagy” kommunista, pártvezetőségi tag volt, de egyben rendkívül aranyos, jóindulatú asszony is. Két fogadott fiút nevelt:

Kalmár Zolit és Bandit, akik szintén szerepeltek a színdarabokban. A „főszervezői” funkciót Vastag Antal, „Vastag Tóni bácsi” (társadalmi munkában a ligeti kat. templom sekrestyése) vállalta magára, és sokat segített felesége és két leánya is. „Hir atyára”, a plébánosra ugyanazt kell mondanom, mint a színjátársók társaságára: „szédületes pacák”, vagány ember volt. Az ő kezdeményezésére alakítottunk ministráns focicsapatot Ligeten. A csapatban játszottak pl. Marczal János, a Tanyi testvérek, Ungár Jancsi jobbösszekötő, Sebesfi József középcsatár, Sebesfi Géza, Hir Laci és Hir Imi. Az 1950-es évek elején többször összecsapunk a Plészen a csabai ministránsok csapatával. A lazarista papok is mind „jó fejek” voltak, rendszeresen vittek minket kirándulni. Szabó József csabai lazarista atyával gyógyfüveket is szedtünk; egyszer a szobi lazarista rendházban aludtunk, és másnap jöttünk haza. Egyszóval pezsgő élet zajlott Ligeten, Hir atya és Paraczkai néni „nemzeti egységet” teremtett nálunk.

Az előadásokat általában Erdélyi József és felesége rendezte. A fiúk közül leginkább Baranya Tivadar tűnt ki tehetségével, kiválóan énekelt operettekben és daljátékokban. A próbákat az egykori Angolkisasszonyok iskolájában (akkori nevén Pilisligeti Állami Általános Iskola – P. S.) tartottuk. Vasárnap gyakran onnan egyenesen a szentmisére, a ligeti katolikus templomba mentünk a kórusban énekelni. Zenei kísérlők ugyancsak velünk tartott: a zongorás színipróba után a templom harmóniumán játszott tovább...

Minden darabra nem emlékszem pontosan, de az biztos, hogy az „Angolkisasszonyoknál” adtuk elő a már említett Csongor és Tündét, valamint a Nem élhetek muzsikaszó nélkül; utóbbiban Germán Irén („Pólika”) partnerét, férjét alakítottam. A gerolsteini nagyhercegnő c. rendkívül látványos, tömegjelennetekkel tarkított operettet szabadterén mutattuk be, egy néhány tagú élőzenekarral, a jelmezeket a Fővárosi Operettszínháztól kaptuk. Én csupán egy szöveg nélküli epizódszerepet játszottam benne. Ezt a darabot, úgy emlékszem, annak a házaspárnak az ötven év körüli férfi tagja rendezte, amely a Szent László király útja elején, a vasúti átjáró közelében lakott.

Három évig jártam a ligeti színjátszó körbe, az érettségi évében, 1955-ben már nem játszottam.

Szabó Istvánné Zayzon Zsuzsa: A Nagymamában, amelyet az Erdélyi-házaspár rendezett, az unokát alakítottam, Hir Laci volt a partnerem, az „udvarlóm”, és játszott benne a bátyám, Barni és Schönek Róza is. A darabot Leányváron szintén bemutattuk.

Gáspár Józsefné Nagy Erika: A Nagymama egyik jelenetében énekeltem; Tinnyén is előadtuk, ahova a régi „dobozos” bányászbusszal mentünk át.

Vígvári Jánosné Molenda Livia: A Nagymamában Zayzon Zsuzsa játszotta az unokát. Földig érő, hosszú, fodros szoknyája volt, és szépen énekelt. Abban az időben került Csabára Bógyi doktor, ligeti körzeti orvos; szinte belehabarodott a Zsuzsába, annyira tetszett neki. Ebben a darabban játszott, úgy emlékszem, többek között Bélik Klári és az Erdélyi házaspár, akiknek (a közelünkben, a Fő úton lakó) Csabai Pali bácsi tanította be a dalokat zongora kísérettel. Rendszeresen ide jöttek Pali bácsi lakására.

Bartal Gábor: Elég jól emlékszem A gerolsteini nagyhercegnő előadására. A régi ligeti Községháza mellett, a vörössalagos tenispályán volt a színpad. Előtte, egy kimélyített árokban játszott a zenekar. A nézők kb. fél méterrel alacsonyabban, egy viszonylag egyenletes felszínű, füves szabad területen elhelyezett széksorokban ültek, körben orgonabokrokkal szegélyezve. Akik nem fértek el a székeken, azok az orgonabokrokon kívül, a gesztenyefák alatt, sőt az utcán állva nézték-hallgatták az előadást. Mi nézők pedig együtt énekeltük a közismert refréneket, s közben csodáltuk a korbá ruhákba öltözött szereplőket. Az ilyen különleges eseményre szokták azt mondani, hogy *a fél falu ott volt...*

Priegl Sándor: Úgy emlékszem, hogy A gerolsteini nagyhercegnő klotild-ligeti szabadtéri bemutatóját még sötétedés előtt elkezdték. Az előadáson a női szereplők egy része az ún. Mária-lányok társulatából került ki.

Szűcs Sándor: A gerolsteini nagyhercegnő szabadtéri előadása slusszpoénal, amolyan műsoron kívüli ráadással zárult. A darab végén szokás szerint az összes szereplő felment a színpadra. Utoljára a kissé túlsúlyos énektanárnő lépett fel rá, és abban a pillanatban az egyébként alacsony deszka alkotmány – egy ácskapocs kilazulása miatt – hangos recsenéssel leszakadt. Nagy baj nem történt, sőt az esetet a közönség óriási kacajjal fogadta.

Kerényi Marika: A ligeti színjátszó csoport előadásait szinte tátott szájjal bámulták a nézők, mert olyan illúziót keltettek, mintha valamelyik nagyszínházban, igazi színészek játszottak volna. Az emberek sok szép élménnyel gazdagodtak. A szüleim is, akik pedig kifinomult művészi ízléssel bírtak, mindig nagy izgalommal várták a bemutatókat, és szíves-örömmel nézték meg ezeket a produkciókat.

Kalmár Zoltánné Schönek Róza: Játszottam a Zeng az erdőben, A gerolsteini nagyhercegnőben, a Három a kislányban, de a legjobban Csiky Gergely Nagymamáját szerettem. A partnerem Magassy Miklós volt. Különben sok felnőtt

vett részt ebben a darabban. Vermes Irén tanítónő pl. menyasszonyt játszott, partnere, idősebb Némethy oldalán (aki a futballista és edző Némethy Béla édesapja volt). A nevelőnőt Horváth Ellike alakította, az ő darabbeli párja pedig Horváth Vince népitáncos, az Állami Népiegyüttes majdani egyik vezetője volt. Az előadásban tudvalevőleg számos énekbetét van, ennél fogva kedvemre énekelhettem. A darabot Erdélyi Józsi bácsi rendezte (aki kitűnően értett hozzá), egyben ő játszotta a férfi főszerepet (Örkényi Vilmos báró, ny. ezredes), és a felesége is szerepelt benne. Valószínűleg Erdélyből vagy a Felvidékről menekültek ide a háború alatt.

Tüneményes, szenzációs házaspárt ismertem meg bennük. Rendkívül intelligensen viselkedtek, idős koruk dacára szívvel-lélekkel dolgoztak, s nem sajnálták a fáradságot a betanításunkra. Színészi játékuk is rendkívüli volt. Igazi közösségi emberek módjára jól összefogták a színjátszó társaságot. Egy alkalommal, este a Garancsi úton lakó nagynénikémhez mentem, a Templom téren keresztül. A szemközti Jakab-féle vendéglő kerthelyiségében kint ült Erdélyi Józsi bácsi, és a Vén cigányt énekelte csodálatosan szép tenor hangján... Aztán egyszer csak eltűntek. Vagy meghaltak, vagy talán visszaköltöztek a szűkebb szülőföldjükre.

A Nagymamát előadtuk a ligeti iskola színpadán, a König-vendéglőből kialakított Kultúrotthonban és Esztergomban szabadtéren is.

Úgy emlékszem, hetente többször próbáltunk, esténként, Weszelovszky János patikus harmonikával kísérte a próbákat a König-vendéglő színpadán. A próbákra és onnan vissza másfél km-t kellett gyalogolni, késő este, egyedül, de nem féltem. (A második világháború előtt a tinnye Papp lányok, Juhász lányok főleg gyalog jártak a ligeti polgári iskolába, de jöttek gyerekek Pilisszántóról is naponta az erdőn keresztül.) A ligeti rendezésű darabokban Magassy Zoli zongorázott, Baranya Tivadar hegedült (amikor nem játszott), néha viszont csak gramofonról ment a zene. A díszleteket általában közösen készítettük, gyakran a jelmezeket is.

Közbevetve, 1950 körül a Szent László király útjára, a Padányiékkel majdnem szemben lévő házba költözött egy szintén közösségszerető, kedves és bübajos házaspár: Nándi és Erzsike, így hívták őket. A férfi Pestről, az asszony Győrből származott el, s egy fogadott fiút neveltek nagy szeretettel. Nos, ez a házaspár is rendezett egy darabot, aminek a címére sajnos nem emlékszem. (Sebesfi József szerint A gerolsteini nagyhercegnő lehetett ez a darab – P. S.)

A hangom anyukámtól örökölttem. Az Angolkisasszonyok polgári iskolájában hamar felfigyeltek rá, gyakran énekeltek kórusban és szólóban is. Én különben pedagógus akartam lenni, de az egyházi iskolából akkoriban ez szinte lehetetlen volt. Az éneklés mellett sokat olvastam. Sűrűn beszélgettem

Nagybaczoni Nagy Vilmoossal; Vilmos bácsi hozzánk is átjött, és pl. Nyírókönyveket hozott nekem. (Nyíró indexen volt, én meg nagyon szerettem az erdélyi írókat.)

Később a színdarabokban a felvonások szüneteiben is énekeltem, szórakoztattam a közönséget. Első számú „rajongómnak” számított Dévényi Antal főerdész, az erdőgazdaság vezetője, aki minden bemutatóra eljött, és az első sorban foglalt helyet.

Nagy Gyuláné Ay Mária: Én is úgy tudom, hogy az Erdélyi-házaspár a második világháború alatt menekült Magyarországra, de nem közvetlenül Piliscsabára; ide később jöttek. Erdélyi néni (vagy ahogy szólítani szoktuk: Erzsike néni) fehérenemű varrással foglalkozott, egy évig ennél a kedves, finom modorú asszonynál tanultam varrni. Máskülönbén ő játszotta az egyik nagyon sikeres darab, a Nagymama címszerepét. A mai Bajcsy-Zsilinszky utcában laktak egy elkobzott sváb házban, rövid ideig egy katonatiszt albérlőjük is volt. Sokan látogatták őket Klotildligetről, s így alakult ki a szorosabb kapcsolat köztük és a ligeti értelmiség között. Az 1950-es évek közepén a Neubrandt-család visszakarta a házát, s ekkor Erdélyiek Dorogra költöztek. Ezt valószínűleg megkönnyítette Erdélyi bácsi ismeretsége a szénbányáknál, ugyanis a tanult szakmájának megfelelően korábban bányamérnöként dolgozott.

Kalmár Zoltánné Schönek Róza: A gerolsteini nagyhercegnő c. operetről külön kell szólnom, bár biztosan mások is említették már. Kratochwill Toncsi volt a partnerem. A színpadot a Szent László király útján, a Széchenyi út (Fenyősor) és a Szent László király útja (Gesztenyesor) találkozásánál állították fel; szemben, az út túloldalán csak a Schiffler-villa állt. Kellemes, sejtelmes este, a környék tele fákkal, bokrokkal, madárdallal. Csalogány énekel, valószínűleg mókások is másztak a közeli fákon, s mi ezen a megejtően szép, csodálatos helyen játszottunk a többszáz fős közönségnek...

*

„Éjszakai előadások...” A csabai legények az ötvenes években időnként „egészséjszakás előadást” rendeztek a faluban, nem mindenki öröme, viszont kifogyhatatlan leleménnyel. Kis túlzással, visszhangzott a falu ezektől a vas-kos tréfáktól, csínyektől, amelyek olykor egy-egy sérelem „játékos megtorlásául” is szolgáltak, s a leginkább kitüntetett időszak a vasárnapra virradó éjszaka volt. A húsz-harminc fős baráti kompánia mókás, nem ritkán kaptos tagjai előszeretettel emelték ki és dugták el a kis- és nagykapukat, amelyeket

a tulajdonosok jobb esetben egy közeli fára akasztva, rosszabb esetben a falu végén elhagyva találtak meg.

Bélik „Didó” Márton visszaemlékezése: Turpisz Melissel az élen többször tömtük be fűvel a kéményeket, s kajánul figyeltük, hogy a reggeli begyűjtáskor pl. a Kossuth utcai (ma Garancsi út – P. S.) Maszár Miklós bácsi hogyan dobálja mérgeben a pipáját. Mert mindenütt füst volt, csak a kéményen nem jött ki semmi... – Egyszer Pétervári Stefán bácsi frissen behordott csöves kukoricáját akartuk elorozni és pénzzé tenni. Tervünket azonban kihallgatta a kislánya, s elmondta az apjának, Melisék miben sántikálnak. Az éjszakai akcióra gyülekezve megdöbbenve vettük észre a kocsi kukorica tetején békésen horkoló Stefán bácsit. Mérgünkben felborítottuk a kocsit és futásnak eredtünk. Stefán bácsi utánunk szaladt, de csak a semmit sem sejtő, az udvarlásból hazafelé tartó Bélik Jóskát „kapta el”...

A társaság vőlegény tagjait olykor kivételes bánásmódban részesítettük. Hogy pl. Stohl Jóskát megkíméljük a kemény földön való járás fádalmaitól, a járdát – az Árok utcából az Iskola utcába, a menyasszonyához vezető öt-hatszáz méteres úton – leszórtuk szalmával. Hogy, hogy nem, ez is vasárnapra virradóra történt, pár órával az utcák tisztaságára akkoriban oly kényes csabaiak ünnepi nagytakarítása után... – Gyakran követtünk el csínyeket a farsangi lumbolások alkalmával. (Rögtön kiderül, hogy ez micsoda – P. S.) Egyszer pl. kevésnek találtuk, amit az Iskola utcai Bélik Tamáséknál a három szép lányért kaptunk, ezért éjjel az udvarról, az éléskamra kis ablakán behajolva egészítettük ki a zsákmányt. Másnap reggel elégedetten nyugtáztuk, hogy a gazda fölállította az állványt és megkezdte az ablak befalazását...

A hatásra kíváncsian vissza-visszatértünk a tetthelyre, és persze gyanúsak lettünk. Ám ha ránk kérdeztek: „Ugye, ti voltatok azok, gazemberek?!”, mi ártatlan képpel válaszoltuk: „Hogy mi lettünk volna azok?! Nem, mi ilyet nem csinálunk...”

Priegl Ferencné Dunai Anna visszaemlékezése: Többször lányok is csatlakoztak, mégpedig serényen és nagy buzgalommal a legények éjszakai akcióihoz. Az egyik ilyen, késő ősszel vagy télen rendezett bálba barátunk, a Kálvária utcában lakó Szigetvári Pityu ígérete ellenére nem jött el, hiába vártuk. Ezt éjszaka, hajnal felé úgy „toroltuk meg”, hogy a szomszédos kertekből szerezünk szénát, és egy csomó, kévékbe kötött kukoricaszárat. Mindezt észrevétlenül a lakás bejárati ajtaja előtt magasan feltornyoztuk. Hogy Pityu meg a szülei hogyan reagáltak erre, amikor észrevették, azt sejteni lehet. Annyi azonban biztos, tartós harag nem lett belőle...

Egy harmadik „csínytevő”, *Richter László* visszaemlékezése: Köleséknél egyszer a lakás bejárati ajtaja elé tettük az árnyékszék deszkabódéját, aztán bekopogtunk; amikor a tulaj kijött, egyenesen a WC-be lépett... – Péterváriéknál ronggyal betöltük a kéményt, minekutána Pétervári fejét csóválva, értetlenkedve jött ki az udvarra... – Visztáveléknál a bejárati ajtót, ami befelé nyílt, egy csomó méterver hasábfával támasztottuk meg, s dolgunk végeztével illedelmesen bekopogtunk az ablakon; amint az öreg kijött, egy rakás fa hullott az ölébe... – Gáspár Feri bácsiék házának tetejére az éjszaka leple alatt darabonként felvittük a lovas kocsiját, a rudat és a kerekeket, s ott összeszereltük, csak a ló hiányzott még. Reggel Feri bácsi be akart fogni, de nem találta a szekeret; aztán meglátta a tetőgerincen, s nem győzött minket látatlanban krucifixolni... – Az egyik éjszakán egy egész utcában kiszedtük a kiskapukat, és nagy fáradtsággal bár, de előzékenyen egy helyre gyűjtöttük össze, hogy mindenki könnyen megtalálhassa a sajátját...

Csabai és környékbeli barátaimmal a katonaságnál (Esztergomban) sem hagytuk abba a „csínytevéseket”, és minden alkalmat megragadtunk pl. a *dobbantásra*. Honvédségi motorral, dzsippel vagy teherautóval mentünk búcsúba, szüreti bálókba, mindenhova, ahol a baráti kompániánk bármely tagjának „érdékeltsege” volt. Egyszer elkötöttük a politikai tanácsadó autóját, s amikor kihajtottunk, a kapunál feszesen tisztelegtek az örök... – Jártunk Sós-kúton is, búcsúban vagy szüreti bálban, jócskán ittunk, visszafelé kivágtunk pár fát az út mellett, és felraktuk a kocsira. Csak a laktanyaudvaron derült ki, hogy a szálfák alatt pihent, szundított szintén csabai bajtársam, Turpisz Melis; addig neki sem tűnt fel, hogy „betakartuk”...

Jutasi őrmesterünk hetente egy-kétszer biciklivel ment haza Nagykovácsiba és vissza. Egy alkalommal motorral dobbantottunk, s a csévi elágnál találkoztunk a komótosan kerékpározó őrmesterrel. Megállított minket, de nem szólt semmit, csupán azt kérte, hogy motorral vontassuk tovább... – Turpisz Melissel természetesen megszőktünk a piliscsabai búcsúba is. Melist, mint vakmerő hajóhintást, mindenki ismerte, valóságos akrobata mutatványokat produkált. Ezúttal azonban, amikor a nagy lendülettel perdülő hajóhintából kiugrott, eltört a lábszára. Este bevittük az esztergomi táborba, de nem akart orvoshoz menni. Melis ugyanis szívós volt, mint a macska. Egy teljes hónapig „rejtegettük”, ha keresték, mindig kitaláltunk valamit, hogy éppen hol van. Ezalatt orvosi kezelés, gipszelés nélkül szépen beforrt a sebe...

Intermezzo (*Lószar-säga, széplelkeknek nem ajánlott*). Folytatnám – anyukám szavaival – a firkálást, Tóth József és színjátszó csoportja következne, de... Karkofóniás autódudálás, nyerítés, szentségelés hangzik. Nem ritka ez erre, amerre

lakom. Előbb az ablakon, majd az ajtón, aztán a kiskapun nézek ki. Dolgozni úgysem tudok, hát figyelem az utcában egyébként rendszeresen zajló látványos „szabadtéri előadást”.

A Fő út és a Berek utca sarkán, már a „lehajtón”, egy testes szippantóautó áll, menne be a szűk utcába, de egy -csapat két másodperccel megelőzte, ezért kénytelen rostokolni, pedig sietős lenne a dolga. Hat ló fordult be, az évek során sokezredszer és teljesen jogtalanul, az Iskola utca felől (ami szintén ide torkollik), a Családi Lovas Egyesület lovardájából jönnek párban. Majdnem teljesen elfoglalják az úttestet, ami felül még elég széles, de alsó, nagyobb szakaszán viszont mindössze 285–305 cm-es. A kutyák mindjárt vad ugatásba kezdenek. Az utolsó ló azonban lemarad, az ún. Müller-szorosban felágaskodik, megmakacsolja magát, lecövekel.

A „szoros” csupán 130 cm-es, a Müller-féle ipartelep irodaépületének sarka és a Fő út partoldalában lévő, közel egy méterre kiugró (!) szennyvízakna között. Az aknát pár éve, a Berek utcai csatorna és az úttest felújításakor „ugraszották” ki, másképp a szakemberek (*ezek a szakemberek*) nem tudták a „problémát” megoldani. Picinyt szégyellik is, ezért beton lapokkal több sorban körbe bástyázták, földet szórtak rá, és futónövényekkel álcázzák. Néha jön egy közmunkás és kigyomlálja. (Azt azért mondjuk el, hogy a pilisjászfalui kőbánya innen egy köpésre, az első nap mégis Gántról hozták a kőzúzalékot, de nem az Orbán-fatertől, dehogyis, hova gondolunk?!)

Ha már Gánton vagyunk, kár lenne elmenni szóltanul a Családi Lovas Egyesület első szava mellett; mert bár átlátszó, mégis bűvös hívószó, amire a pályázatokon szinte maguktól megnyílnak az állami és egyéb erszények: – „Családi? Az apa férfi, az anya nő, és nincs ötnél több transzvesztita a tagabb famíliában? Hát akkor perkáljunk le nekik egy tízest, húszast vagy százast, mert megérdemlik.” Amiből aztán futhatja a szárnyrakelt vagy a szárnyait próbálgató gyerekek is egy kishercegi/kishercegnői szolgálati lakosztály kialakítására; úgy értem, nem csak Pirézfalván...)

Ettől a fent említett aknától négy méterre, már idébb, a Berek utca elején szintén van egy akna, szintben az úttesttel, ez meg úgy zúg, öt méterre a házunktól, mint a Volga (vagy Hacsaturján I. szimfóniája; az első taktusok), főleg persze este és éjjel hallatszik. Máskülönbén az új csatorna átadásakor a kivitelező és a beruházó képviselői stílusosan a „kiugraszott” akna körül tartották a vidám avatóünnepséget, s a régi rituálé szerint, amúgy sámánosan, körbe is táncolták.

Ezalatt a makrancos ló meglódul, nyargalni kezd, hogy utolérje a társait, s indulásképp szarik egy olyan jó három és fél méterest. (Az utcarekord hat méter.) A szippantó még áll, majd szétveti az ideg, pedig türelmes ember. (Mi

van, ha – ne adj’ isten – mentőnek, rendőrnek, tűzoltónak akadna itt dolga?) Közben letről, a sűrűn látogatott Berek utcai lovardából (húsz-huszonöt ló az állomány) is jönnének az autók; ha lehet, a legtöbben 60–70 km-rel száguldoznak a szűk úttesten (járda csak az egyik oldalon, ott sem végig, átl. szélessége 1 m); hozzák-viszik a lovasokat, „a gyereket” lovagolni, külön fuvarban a kólát, csipszet, kakaócsigát és az otthon felejtett fejevédőt. (Egy lovasóra = átl. három forduló anyának/apának.)

A „lenti” autósok is dudálnak, curikkolnak, valahogy félreállnak. Végre leérnek az utca végébe a lovak, a szippantós ellenállhatatlanul előretör, a friss lószart sem kíméli (nincs is módja rá); a lenti autósok (nyolcan-tízen) frászban, mert ott pocsolya és sár van, fröccsen is rendesen rájuk. Ám még mindig tükön kell ülniük, mert a szippantós nyomában, letről láthatatlanul, újabb Suzukik, Mercedesek, Land Roverek és Audik jönnek, újabb lovasokkal, lovagolni tanulókkal, egy hatalmas pótkocsis autó pedig harminc bála szalmát vagy szénát visz a lovardába. Szokásától eltérően két órával korábban felbukkan a vadmotoros (délután ötkor szokott megtérni a munkából), a szűk utcában 80 km-rel teper, keresztül a Kenyérmezei-patakon, a lovasok által szétbarmolt, feldúrt, lényegében kisajátított, lószarral tele gyalogos ösvényen, azaz évszázados szolgálmi úton, mindenén. (Nyilván crossmotoros, itt tartja a beemelegítést edzés előtt.)

A gyalogos ösvényt, amit jópár éve húsz méterrel nyugatra eltérítettek, száraz időben a lovak patái „csak” göröngyösre-buckásra verik fel – csak az ember bokája ficamodik ki, csak a gyerekkocsik akarnak minduntalan felborulni és cigánykereket hányni –, esős időben viszont az út mélyedéseit dagonyává gyúrák. Az erre járók (Vár utcaiak, álomvölgyiek, garancstetőiek, garancsligetiek, a közeli kft. két műszakban dolgozó munkásai stb.) immár nemcsak a lószart és a buckákat kénytelenek kerülni, hanem a dágványokat is. Ráadásként a lovak leszarják a Kenyérmezei-patak átjáróját is. És jönnek az emberek, hogy lerövidítsék az útjukat, jönnek gyalogosan, biciklivel, kisbabával, rollerrel, gyerekkocsival, és áldják a magas piliscsabai civilizációt.

Amikor a gyalogút pimasz, barbár kisajátítását az anyatigrisből, spanyol inkvizitorból és porosz nevelőnőből összegyúrt lovasoktató szemére hányom, hevesen protestál az einstandolás vádja ellen; mintha cickafarkon és porcsínkeserűfűn kívül más élőlényel soha nem találkozott volna ott az elmúlt négy év alatt; arról azonban „tud”, hogy egy döglött lovat pár éve a Berek utcai lovarda területén földeltek el ideiglenesen. (Ha akarta, láthatta azt a „jelenetet” is, amikor a Berek utca végén történő szennyvízkiömléskor ott tapicskoltak, lovagoltak a mocsokban, a lovarda szélén, ha már egyszer fizettek érte, aztán csizmával, autóval vitték tovább a szutykot.)

De kérem! Ez a mizéria nem most, hanem tizenöt-húsz éve kezdődött, minimum tizenöt éve zavarják az utca nyugalját, minimum tizenöt éve keserítik meg a szennyvízkiömlésektől egyébként is sűrűn szenvedő kis utca lakóinak életét. Amely utcát a lovasok-lovaszok rendszeresen összetévesztik a promenáddal vagy a Kerepesi úti ügetővel, az autósok egy része pedig a rally-pályával. („Úgy kell nektek, minek laktok itt!” – mondja a Berek utcai lovarda egyik gyakori és igazán empatikus látogatója az utcabeliek kifakadásaira.) Restellem, hogy eddig eltűrtem. Ám a jelenlegi képviselőtestületi kompánia kilenc éve regnál, nem ugyanabban az összetételben, de hasonló „irányzattal” (nagyjából a NER egyik filiáléja), és ugyanazzal a „kétperces” polgármesterrel (azért *kétperces*, mert az első közmeghallgatáson mindössze két percet engedélyezett a hozzászólóknak, bírálóknak). Kilenc éve ültették (tehát nem mindet) a saját nyakunkra, és talán az is hidegen hagyná őket, ha éjjel-nappal tevekaravánok rónák a Berek utcát. Ráadásul mi, adófizetők-választók fizetjük őket, amire nyilván azzal vágnak vissza: „jobban is fizethetnétek...”

Na végre, szabad a pálya, száguldozhatnak a frusztrált „lenti” autósok – de csupán három másodpercig, mert a Müller-féle ipartelep Berek utcára nyíló alsó kapuján kihajt egy kocsit, csakhogy az úttest közepétől ijedten máris visszatolat, s zárásig nem szívesen mozdulna.

Ugyanekkor az ipartelep felső kapuján is kifordul jobbra, a Fő út felé egy szobafestő és mázolósputtonyos autó, s szeretné kikerülni a még mindig frissen gözölgő lószart. Igenám, de abban a pillanatban a Fő útról lezúg egy kis-teherautó, nem férnek el egymás mellett, ezért a teherautó felfut a járdára, s az éppen hozzánk tartó barátnémat a kikapunk előtt hajszál híján elüti (én már háromszor jártam így), aztán kissé duzzogva robog tovább, a tegnapelőtről itt maradt lószar egy részét is viszi magával, s ötven méterrel lejjebb fűgén behajt az ipartelep alsó kapuján.

Egy másodperccel a nővert megelőzően majdnem csattant a derült égből villámcsapásszerűen megjelenő biciklis szakasszal (szülők és hat gyerek), szerencsére a bicajosok a pillanat tört része alatt lefékeztek, és felkapattak a földes padkára (járda ott nincs); ők azok a bátrak és rettenthetetlenek, akik az Álomvölgybe vannak „kicsapva”, ridegtartáson, és nemhogy egy dízel Mercitől, de egy Leopard tanktól vagy a nagy orrszarvútól sem ijednének meg. De hát ők különleges alakulat...

Egy gyerek-kocsi percek óta vár a Fő út és a Berek utca innenső sarkán, a járdán, itt nincs veszélyben, közvetlenül a legutóbbi „nagyjelenet” megkezdése előtt sikerült ide posztolnia, most talán mehet tovább. Más gyerek-kocsisok, kisgyermekes szülők az úttest közepén sétálnak, némelyik az óvodás korú, biciklis kisgyermekét tíz-húsz méterre előre is engedi, nem számolva azzal a veszéllyel,

amit pl. fentről, a Fő útról nagy sebességgel lekanyarodó autók, vagy lent, a sarkon hirtelen beforduló lovak okozhatnak.

És ha beüt a baj, akkor következik a szokásos magyarázkodás: nincs benne az Aranybullában, sem az ENSZ Alapokmányában. Mindent szabályosan csináltunk, különben is úgy tudtuk, azt mondták, nem hittük, nem gondoltuk, eszünkbe sem jutott, nem tehetünk róla, mindig biztosak voltunk benne, hogy erre folyik a Lánchíd, sőt, pláne, hiszen stb., stb. Felelős tehát nincs, legfeljebb a Kárpátiék lánya, aki viszont rég kivándorolt Amerikába...

Írtam én a jegyzőnek a Berek utcai áldott és békés, egyszerűen idillikus állapotokról, egy levelet, háromoldalasat (aztán a „100. napon” még egy kétoldalasat, de ez már vitriolos volt), négy hónapja lesem lélegzet-visszafojtva a választ, de hallgat, mint a csuka (vagy mintha a bahcsiszeráji szökőkútnak címeztem volna), még egy képes – a Gombasziklát ábrázoló – üdvözlőlapot sem küld. Pedig szépen, illendően Jegyző Úrnak szólítottam, holott, amennyire spiccen vagyok, hívhattam volna őt kis szolgáltnak vagy Bob hercegnek is.

Hallgatása magyarázható azzal, hogy a kisposták bezártak, a nagyposta meg nyilván valamiért snassz, idegen neki, vagy netán elvesztette a címemet, és most búsan bolyong valahol. (Úgy hírlík, utoljára a Plitvicei-tavaknál látták elhagyatva, az élet nagy kérdésein morfondírozva, úton a X. Siófoki Hal-fesztiválra.) Az is feltehető, hogy a kóborlásai miatt nem vehette kézhez a tisztifőorvos és a rendőrség átiratát (nekik szintén írtam), mely szerint a piliscsabai önkormányzat kompetens az ügyben. A Hivatalhoz közelálló, jól értesült körök szerint viszont ez a jegyző az Első Füredi Anna-bál óta senkinek sem válaszol. Természetesen szó sincs arról, hogy a mély hallgatásnak köze lehet ahhoz, hogy a Berek utcai ügyben erősen érintett az egyik helybeli NER- (kis) lovag; ilyet még álmunkban sem mernénk gondolni!

Még nincs vége az éppen folyó „szabadtéri előadásnak”. Kamion érkezik, árut, építőanyagot hoz az ipartelepnek. Az Iskola utcában parkol le, nyolc-tíz méterre a Berek utcai saroktól, tizenöt méterre a házunktól. Néha már reggel hat előtt itt áll haptákban, a kamionos kapcsolja le a Fő úti lámpákat, kitelik az idejéből, majd hattól rámolnak dübögve-dübörögve. Ahogy most szintén pakolnak nagy robajjal, sikít, dübörög, zörög, csörömpöl jövet-menet a targonca, nyomában egymás után ébrednek a Dél-pesti Kórház kómás betegei... Az ipartelepen ezt a produkciót – tizenegy órás műszakonként – olykor háromszor-négyszer is „előadják”.

De ha jobban megnézzük, nem is targonca ez, hanem egy körmös Hofferrel, úthengerrel és síkköszörűgéppel keresztezett, kiszuperált T34-es harckocsi. Külön kérésre, direkt ilyennek fejlesztették ki a Lihacsov Autó- és Fegyvergyárban. A fejlesztés annyira bejött, hogy pokoli hangját négy kirándulóbusz-

nyi nápolyi kisiskolás éktelen zsvaja sem tudja túlharsogni. Egyszóval hozzá képest a karnyújtásnyira futó, kamilla- és tearózsa-illatú 10-es út forgalma a maga napi 12 ezer autójával madárcsicsergés, Chopin-etűd, méhecskék döngicsélése d-mollban...

Most délután van, de az ipartelep emberei és kuncaftjai többször, tehát már a hivatalos nyitás előtt, a kamion érkezésétől függetlenül, kora hajnalban, pirkadatkor megkezdik a „műsort”. A minap is, kedden, óriási döndülésre riadtam fel, az órák rögtön megálltak, a mutatók 5 óra 42 percet jeleztek. Itt a világvége, gondolhatta az ember, vagy a feltámadás (ami egyre megy). Kisült, hogy az angyalok immár sokadszorra késnek, hanem az apokalipszist a szomszédos ipartelepiek idézték elő, akik a hajnali harmat lecsapódása idején már talpon vannak (ámbátor még csak most kellene indulniuk otthonról), s ha már talpon vannak, a becsapódás hangjából ítélve, kb. egy toronydaru vagy inkább a sztratoszféra magasából dobálják le a húszkilós diszperzites vödröket a szobafestő kocsijának a platójára; hozzá úgy ordítanak, mintha egy vadóc előhasi üsző ellés közben mindnyájukat sípcsonton rúgta volna.

Nem csoda, hogy az összes mikroorganizmus pillanatok alatt szertesztét futott, mert még nem láttak, nem hallottak ilyet, pedig milliárd éve élnek itt. A 6 órás hírekben bemondták, hogy a Rácvölgyi Földrengésjelző Observatórium 5,6-es erősségű földrengéseket észlelt, Berek utcai epicentrummal; és mindjárt elmagyarázták, hogy ezt az Iskola utcai és a Berek utcai tektonikai lemezek összeütközése okozta (nem először és nem utoljára), és azt is hozzátették a szakértők, hogy elővigyázatosságból már most vegye be mindenki a szódabikarbónáját, mert jobb ma egy tűzok, mint holnap egy vetési varjú. A mikroorganizmusok egy része csak késő délután szivárgott vissza a Berek utca – Iskola utca – Bermuda-háromszögbe, meglehetősen félénken és aggodalmaskodva, a lószarkupacokat óvatosan kikerülve.

Közbevetve, a cégvezető ugyan bő két éve kétszer is megígérte, hogy az ipartelep telkén belül húsz-huszonöt méterrel arrébb hurcolkodnak a lovarda irányába, be is jelentette az önkormányzatnál az új főbejáratot, annak rendje és módja szerint kicsit ettünk és ittunk az egyezségre (bodzaszörpöt, talán ez volt a baj), aztán... aztán?: – „Nagyon sokba kerülne... Jelentsen fel!” – veti oda nyeglén és bosszúsán fél év múltán érdeklődésemre az addig korrektebbnek és jobb indulatúnak ismert férfi. Pedig nyilván hallott harangozni róla: „Ami kijön ajkadon, tartsd meg és teljesítsd...” Kissé profánul és plasztikusan szólva: ne csinálj a szádból segget, mert az már a kiseddóvóban sem sikk.

A pakolással sietnek a dolgozók, meg kell mondani, szorgalmasak. Ajánlatos is igyekezni, nem utolsó sorban azért, mivel jönnek-mennek erre-arra a lovasok, hozzák-viszik-vezetik a lovakat keresztül a szűk, 130 cm-es „Müller-szoroson”,

napjában féltucatszor, vagy még többször. Mennek szombaton, vasár- és ünneppon, Sztálin születésnapján, Horthy nevenapján, reggel, napközben és ebéd-időben, elfoglalják (néha három lóval) az úttestet széltiben, sőt, kis túlzással, széltében-hosszában; kímélet nélkül átgázolnak mindenkin és mindenben, nem törődnek az utcabeliek nyugalmaival, a gyalogosok, biciklisek, gyerekkocsisok, kerekesszékesek biztonságával.

Mindenkinek hozzájuk kell igazodnia, más itt nem „strichelhet”. Nem törődnek az Iskola utcában és a Berek utcában lakó súlyos betegekkel, az újszülött beteg kisbabával és édesanyjával. (Közvetlenül az Iskola utcai lovarda melletti házban most is egy súlyosan beteg férfi lakik.) Mindegyik lovasnak, lovásznak rendes anyja van, mégis mintha egyeseket a szecs kavágó szülte volna, olyan flegmák és érzéketlenek. A tücsök és a mezei bolha sem különb, ha mindent ráhagynak, ha dédelgetik, ajnározzák. A folyton cirógatott macska pl. besurran a szomszéd ház nyitva hagyott ablakán, elfekszik a heverőn (oldalt, mert fáj a háta), és azt is elvárja, a jóéjt-puszint kívül, hogy betakarják. És szörnyen dühös, fúj, ha a szomszéd ökelmét (egy söprűvel) erélyesen kiharcolja.

Mennek sötét este, néha éjjel a keskeny, gyöngén, kb. két kis petróleumlámpányi fényvel megvilágított utcában (a reakció: „a lovak látnak”, „csak most végeztünk”), nemkülönb mennek lovagolni kitörni készülő viharban, aztán csuromvizesen nyargalnak vissza a zivatarban. Sokszor a gyerekekre hagyják a lovak ki- és behajtását, akik esetenként mintha eszüket veszítették volna.

Hogy ne a levegőbe beszéljek:

Szeptember 22., sötét este, fél 8: négy-öt 13-14 éves gyerek rohan ordítva, kurjongatva; négy-öt lovat „vezetnek” össze-vissza, gyülelévész banda módjára, lovaglás után az Iskola utcai lovardából a 285–305 centiméter keskeny Berek utcán keresztül, éjszakai legeltetésre. Az egyik gyerek pöttöm, vékony, talán tízéves lehet. Rájuk szólok, de meg sem hallják, artikulálatlanul üvöltve rohanak tovább. Gyerekeknek látszanak, a valóságban azonban a catalaunumi csatából visszatérő hun falka viharzik el itt... Ha esetleg megbotlanak, felbuknak és megrokkannak, hibás nincs, „véletlen” volt.

Olykor úgyszintén szedett-vedett vagy inkább szerencsétlen kompánia benyomását keltik felnőtt lovasok vezetésével is.

Október 14., szombat, délután negyed öt: nyolc lovas jön az Iskola utcai lovardából: hátul a lovarda-vezető s egyben lovasoktató (a továbbiakban: lov. vez.), elől a barátja, közöttük hat kishgyerek. Ki az úttest jobb oldalán, ki a bal oldalán imbolyog, dülöngél ijedten a lovával (egyáltalán hogyan hozhatták ki a gyerekeket az úttestre, autóforgalom közé?!). Közben az elől haladó barát alatt vágta fog a ló, az úttest szélessége ott nincs 3 méter, szembe autó jön, ám a ló végre hál'istennek lelassul...

Október 18., 19 óra, sötét este: egy 15-16 éves lány hat lovat vezet, hármat-hármat szorosan egymás mögött, az Iskola utcai lovardából, a Berek utcán keresztül, ki a karámba. A „légtér”, az úttest teljesen kitöltve. A lány nyugodt. Szemből autó jönne, mögötte motoros. Nem zavartatja magát. Rádásképpen lámpa és láthatósági mellény nélkül viszi a lovakat. Másnak is.

Október 23., 13 óra 50 perc: négy fiatal felnőtt lovas, négy szép, megtermett lóval fordul az Iskola utcából a Berek utcába. Egymás mellett lovagolnak négyen, szinte hézagmentesen. Itt most senki másnak nem terem babér. A lovasok megugranak, egy sort ügetnek. Kihívóan és pökhendien viselkednek. Mint akik mindent megtehetnek. A NER-szellem originális és ihletett képviselői, anélkül, hogy tudnák.

December 9., szombat, 13 óra 50 perc: két lovas, férfi és nő indul az Iskola utcai lovardából. A Berek utca kb. alsó harmadánál egy személyautó jön velük szemben, nem áll meg, ezért a lovasok felmennek a járdára. De ott meg egy gyalogos férfival találják magukat szemben, vagy fordítva...

Két hete kedden, ketten (lov. vez. és barátja) visszajövet a Berek utcában, az Iskola utcai saroktól néhány méterre kezdtek ügetésbe, ott, ahonnan bármikor váratlanul felbukkanhat gyalogos, biciklista, rolleres, kerekesszékes ember, gyerekocsis szülő vagy egy másik lovascsapat. – Doberdo! – mondaná találóan, egyetlen szóval summázva a jelenetet mindig nett és sűrűn csipkelődő egykori tornatanárom, Önböly Attila könnyűsúlyú amatőr ökölvívó, utalva az első világháború örületes csatáinak egyik itáliai színhelyére. Esetenként azonban a fiatal ló nem a lovasa ösztökélésére kezd féktelen vágatába, hanem az ösztöne, a vére hajtja, s a jó lovasnak is nehéz őt megállítania, pl. éppen az Iskola utcai sarok, a „Müller-szoros” előtt.

Néhány éve az Iskola utcai lovarda lovásza minden nap már reggel fél 7-kor kihajtotta a lovakat a Berek utcán keresztül csattogva. Ahogy ő, úgy bizonyára emezek sem győznének csodálkozni és szerfölött méltatlankodni, ha a büdös küblit cserdíténék valahol a nyakuk közé.

Az ember azt gondolná, a lovászok féltve óvják a lovak testi épségét.

Szeptember 9., délelőtt fél 10: az Iskola utcai lov. vez. barátja négy lovat vezet a Berek utcából az Iskola utcai lovardába, kettőt-kettőt szorosan egymás mögött. A Berek utca és az Iskola utca sarkán a jobb hátsó ló elsőre nem tud befordulni, és a fejét erősen beüti az épület szélén függőlegesen húzódó ereszcatornába. Nem az első eset lehet. De megbotolhat alul, a kifolyó-könyökcsőben is.

Október–novemberben rendszeressé vált, hogy hármas „oszlopban” hozzák-viszik a lovakat (vagy lovagolnak rajtuk), hármat egymás mellett, gyakran két sorban, vagyis hatot, a szűk, mini utcában, nappal, és este fél 8-kor is.

November 15., szerda, 14 óra 50 perc: a lovász ezúttal is három lovat vezet egymás mellett a Berek utcán keresztül az Iskola utcai lovardába. Az Iskola utcai sarkon, a „Müller-szorosnál” hirtelen felbukkan egy gyalogos férfi. Mindenki megtorpan, megijed, hajszal híján ütköznek. A gyalogos a stressz után megkönnyebbülve tovább megy. A lovak befordulnának a „Müller-szorosban”, de nem sikerül. A bal szélső kétszer is megbotlik a gépkocsi-felhajtó kikövezett peremében. El is törhet a lába. Nem számít, nem differál. Egy kis ráncigálás végül segít, a lovász átkínazza őket. Lenne itt dolga, sürgős intézkedni-valója – önkormányzaton, iskolaigazgatón, rendőrségen, tisztiorvoson kívül – állatvédő egyesületnek is.

Szintúgy akadna bőven témája a kabarészerzőknek és bohózatíróknak is. Mert van itt más attrakció is. Közelemben, a Fő úton ti. nem ritka a rajcsúrozás. Egy alkalommal, éjfél felé hatalmas zajt hallok, szétnézek. A Fő út túloldalán tizenhét fiatal nő és férfi jön rőfögve, ugatva a buszmegálló vagy a vasútállomás felől; semmi kétség, erre tartanak. A cromagnoni ősemlék vagy az előember méltó utódai. Felerészt a járdán, felerészt a méter mély vízlevezető árokban haladnak szökellve, ugrándozva előre, vad harci kiáltások közepette. Mintha egy bölény elejtésére vagy egy másik horda megtámadására indultak volna.

Egyébiránt főként az Iskola utcai lovarda lovai járnak a vidéken, a Berek és az Iskola utcában, ők a „szarosabbak”.

Hogy megint ne teljesen a levegőbe beszéljek:

Július eleje: – Legyenek szívesek összeszedni a lószart az utcán – kérem az Iskola utcai lovardavezető barátját. – Nem a mi lovaink voltak, hanem az Iskola utcaiak. – Maga nem oda tartozik? – Én a Berek utca végén vagyok. A barátnőmé, az Iskola utcaiak háromórás „hosszútúrára” mentek, utána érnek rá... (Azért másfél órán belül mégiscsak eltakarítják.)

Július 22., 19.20: az Iskola utcai lov. vez. kisebb otthagytott lószardarabokat az úttest szélére kotor a Berek utcában. – Miért baj ez? – kérdezi értetlenkedve, „a kicsire nem adunk, a nagy meg nem számít” jegyében.

Július 31., 8.40: a lovak extra adagot szarnak a Müller-féle kereskedés elé, az Iskola utcában. De miután az öt lovat a Berek utca felől bevezetik az Iskola utcai lovardába, a lovasok nem takarítani mennek, hanem előbb a Kormos-boltba reggeliért...

Még mindig július 31., napközben: az Iskola utcából (kb. a lovarda kapujától) a Fő útra vezető „felhajtó” jobb oldala telis-tele friss lószarral. Egy, a közeli buszmegállóban várakozó utas szerint a hat vagy nyolc lovas valószínűleg a Berek utca végén működő lovardából jött. Átmentek a Fő út páratlan oldalára, és annak járdáján, majd balra befordulva, a Bajcsy-Zsilinszky út járdáján folytatták útjukat. Érintették a Kormos-boltot, a postát, a süteményes boltot

és feltehetően a patikát is. A halomnyi lószar még másnap is a felhajtót díszíti, zömmel azonban már az aszfaltba gyúrva. Jelzésre közterületfelügyelő kijön, de csak délután takarítják el, részben.

Szeptember 2., délután 3 óra: Iskola utcai lov. vez. és barátja a Fő úti járda páros oldalán lovagol két lóval Dorog felé. A Fő út 118. sz. ház előtt (előttünk) négy méter hosszán szarnak a lovak. Csak a negyedik napon, és felszólításra takarítják el, trehányan. Amikor aznap este fél 9-kor (éppen vitték a lovakat éjszakai legeltetésre) a vezetőnőt emiatt keresetlen szavakkal kérdőre vonom, feldúltan kéri ki magának, és természetesen a barát is a védelmére kel, mondván: „Kikaplak öreg, onnan a kerítés mellől...” Hogy megkönnyítsem a dolgát, mire visszafele jönnek, kimegyek a ház elé, a barát azonban most szótlán marad. Mihelyt viszont ugyanekkor szóba hozom, hogy időnként trágyaszag árad az Iskola utcai lovarda felől („Bűz van, babám!”, erre kisebb, az ellenkező irányba nagyobb gyakorisággal), a vezetőnő szinte nincs magánál, hisztérikusan tajtékozva kiabálja, hogy most rögtön (este háromnegyed 9-kor) minden házba bemegy, és megkérdezi – de csak az első házig jut el, ahol lecsendesedik...

2023. december 23., szombat, délután negyed öt: a hóesésben makrancos, ellenszegülő, de gyönyörű lovat vezet egy nő a Berek utcából az Iskola utcai lovardába. Az Iskola utcai saroktól húsz méterre a Berek utcai úttest szélére, közvetlenül a járda mellé fél vödörnyit szarik a ló. A hó hamar elolvad, a lószart azonban csak a hatodik napon szedik össze.

2023. december 30., szombat: a Berek utca vége felől jövő lovak előbb a Müller-féle vállalkozás felső bejárati kapuja mellé, majd a Fő úti iskola mögötti parkolóban, kisvártatva (több méter hosszán) az iskola melletti járdára, ezután pedig a „Beton” járdájára szarnak. Másnapra két helyen a lószar egy részét arébb kotorják, de csak annyira, hogy továbbra is „élvezni”, szagolni lehessen. A Berek utcát 31-én ismét leszarták.

Ritkábban bár, strabancolnak, korzóznak, csellengenek, tekeregnek, flangálnak a környéken, a járdákon – túrára menet, túráról jövet – az évek során már többszázszor és teljesen joggal, Berek utca végi lovasok is, egyesével, kettesével vagy csapatostul; egyes, kettes vagy hármas oszlopban. Ezek (példák fentebb is) ugyancsak leszarják (dehogyan leszarják, megtisztelik!) a Berek utcai úttestet és az Iskola utcai járdát. (A Berek utca végén – ez „közös munka” az Iskola utcaival –, ahol a legkevésbé takarítanak, az aszfalt időnként, két nagy esőzés között láthatólag elszíneződik, szinte megbarnul.)

Ezenkívül előszeretettel szarnak a Fő úti általános iskola és a buszmegálló előtti járdára, meg a Fő út 157. és 159. sz. házak melletti járdaszakaszra. Nemrég szintén ezen a járdán, a Kormos-élelmiszerbolttól pár méterre tették ugyanezt, majd „gondos kezek” az üzelt hirdetőtáblája alá kotorták. Mindenszentekkor

az Iskola utcai lovardából kihajtott lovak a Berek utca közepén, az egyik ház nagykapuja előtt hagytak „mély nyomot”; nem takarították el, megvárták az esőt... És ha ezért az ember a „koszmós bandérium” kitüntető címmel illeti őket, az Iskola és a Berek utcaiakat egyaránt, felfortyannak. Nem kellene, a *koszmós* ui. ízes magyar kifejezés, egyebek mellett azt jelenti, hogy koszos, szennyes, piszkos, vagyis rendetlen. A sarabande persze jobban hangzanék, de az egészen mást jelent. Ide illik még egy adalék. A piliscsabai vasútállomáson két szép 17-18 éves lány ül a sínek mellett a földön, pontosabban a poros térkö-
vön, a vonatra várva. Csodálkozásomat látva egyikük megjegyzi: – Ez a legjobb hely... De különben is lovasok vagyunk, és a lovak sem tiszták. – A másik lány egyetértően bólogat...

A múltkoriban, jó néhány hónappal ezelőtt, valamelyik vasárnap délután nyolcadmagammal állok a Fő úti iskola előtti buszmegállóban; ki a járdán, ki a járdaszigeten várakozik. Egyszer csak a Templom tér felől feltűnik egy hatfős, bájos fiatal nőkből álló lovascsapat, a járdán jönnek felénk fesztelenül. – El-nézést, nem akartuk megijeszteni magukat! – mondja az él-lovas mosolyogva. Ezúttal a lovak visszatartják magukat... Utánuk nézek, vajon melyik brigád-hoz tartozhatnak. (Stimmel. Ők mentek rá csapatostul az egy méter keskeny Berek utcai járdára, és szépen végigmasíroztak rajta, amikor az utca elején autók jöttek velük szembe.) Kisvártatva elhaladnak az Iskola utcai Családi Lovas Egyesület kapuja előtt, amely annyiban mindenképpen családi, hogy az apa a góré, a lánya pedig a kiscigóré. Szóval elhaladnak, majd a sarkon, a „Müller-szorosban” (kedvem lenne „Lószaros-szorost” írni, mivel gyakran szarnak oda, az üzlet elé a lovak; Lófingató-hegy egyébként már van a Vértesben) a lovasok élesen befordulnak az onnan mindig beláthatatlan, és így mindig meglepetést tartogató Berek utcába, s mennek délnyugati irányban Róma felé; alighanem Poppea megkoronázására hivatalosak...

*

A 140. napon, 2023. február 20-án kalandos körülmények között kézhez vettem a Polgármesteri Hivatal válaszát, amelyet a dátum szerint január 25-én kelteztek (a postán február 7-én vették fel), néhány nappal azután, hogy az alpolgármesterhez írott január 20-i levelemben a jegyző súlyos törvénytárgyalása miatt annak azonnali, fegyelmi úton történő elbocsátását javasoltam.

De a levelet (hivatalosan Tájékoztatás) nem a jegyző írta, hanem egy alacsonyabb beosztású alkalmazott, „a jegyző nevében és megbízásából”, konkrét hivatali titulus, nemesi rang, katonai rendfokozat és a „Kubátov-lista” szerinti minősítés megjelölése, valamint a jegyző láttamozása vagy ellenjegyzése

nélkül. Úgy látszik, így is lehet. (És nem is rossz ötlet! Ferenc pápa *nevében és megbízásából* szívesen írnék Erdő Péternek, aki komisz megjegyzései miatt régóta a bögyömben van.)

A késedelmes válaszáért persze bocsánatot nem kértek (elvégre ők nem megriadt mezei nyulak vagy falusi surmók; dehogynem, van az a helyzet), holott a panasz elbírálásának törvényes határideje harminc nap; ha a vizsgálat várhatóan hosszabb ideig tart, erről a panaszost értesíteni kell – informált a BM Önkormányzati Főosztálya, ahova szintén írtam.

A jegyző nevében és megbízásából eljáró Tisztelt Hivatali Megbízott Úr *Tájékoztatására* sok szót nem érdemes vesztegetni. A benne citált jogszabályok alapján a Polgármesteri Hivatalnak az égvilágon semmi dolga a Berek utcával. Azzal viszont nem strapálta magát, hogy jogszabálycitátumot keressen arra, hogy egy kis utca nyugalmát oda lehet-e dobni lelkiismeretlenül prédának ipartelep és lovarda kedvéért. Ott mindenki számára szabad a mozgás, sőt még egy kis akkugyár is elférne az utca közepén. A Tisztelt Hivatali Megbízott Úr csupán azt felejtette el nyomatékosan megjegyezni, hogy a Berek utca, a csatorna gyakori szennyvízkiömlései dacára, mindenki által irigyelt hely, valósággal oázis, tündérsziget. A lakók, más elfoglaltságuk nem lévén, napközben általában a saját fügefájuk vagy szőlőlugasuk árnyékában hűsölnek, s mai modern magyar és indokínai költőket olvasnak. Este humuszt esznek és vízipipáznak, hétvégén pedig eljárnak a vámpírok báljába. Lószar keresve sincs a környéken, azt kiizzadják a lovak, ha szökőévenként egyszer mégis, akkor ők maguk szedik össze rögtön, önfeledt röhögés közepette.

Az ipartelepnek (Müller és Tsa. Bt.) a Berek utcára nyíló két bejárati kapuja közül csupán csak az alsót nyitják ki reggelente, azt is csak résznyire, a katicabogarak kedvéért; a felsőt zárva tartják – „tájékoztat” a Tisztelt Hivatali Megbízott Úr. Igaz, 9–17 óra között tárva-nyitva, de ez nem nyitvatartásnak számít, hanem szellőztetésnek... (© T. Anikó). Nincs sűrű ajtócsapdosás, pakolással járó robaj, motorjáratás, autórádió-bömböltetés, időnként beszélgetés címén üvöltözés; nincs semmi. Az ipartelep autósforgalma egyedül az én agyszüleményem... sőt, megálljunk!, ha tovább gondolom, talán az ipartelep sem létezik!

Ez a felső kapu külszám, pláne amikor „szellőztetésre” reggel döngve, kisebb menydörgést keltve kinyitják, majd estefelé, midőn ugyanilyen hanghatások kíséretében becsukják. Tizenöt év alatt képtelenek voltak lecserélni vagy megjavítani. Inkább, kis túlzással, másszon a falra a jónép kínjában...

Oázis ide, tündérsziget oda, Tisztelt Hivatali Megbízott Úr mégiscsak tisztességgel felkínálja, hogy „releváns indokkal” kezdeményezhető a közterületen zajló szabad mozgás korlátozása a képviselő-testületnél. Bravó! (Érzésem szerint legszívesebben ő is kívül látná ezeket a társaságokat.) De hát akkor

miért nem tesz érte hivatalból? A választó- és adófizető polgár részletesen leírja a „tényállást”, a választó- és adófizető polgár fizeti az önkormányzat emberét, és még annak házi feladatát is ő készítse el?! Feleségül ne vegye el véletlenül?

Természetesen a Tájékoztatásra postafordultával levélben reflektáltam, de viszonyválaszra immár nem számíthatok, mert erre a Hivatal – ugyanabban az ügyben másodszorra – nem kötelezhető.

Közben az Iskola utcai, szép, türkizszemű lovardavezető és barátja környezetszennyezése ügyében 2023. szeptember 8-án levelet írtam az önkormányzat közterület-felügyelőjének (ő és a Tisztelt Hivatali Megbízott Úr ugyanaz a személy). – Szívesen veszem – mondta a telefonba, és közölte, hogy a hónap végéig értesít az eljárás eredményéről. Azóta – 2024. február 28-ig – eltelt 173 nap, válasz, egy nyikkanás nélkül. Denunciálok: talán érdemes lenne a hatóságoknak alaposabban körülnézni a piliscsabai polgármesteri hivatalban és környékén; ahol ilyen – megtorlatlan – bitangságok előfordulnak, ott jó eséllyel zaftosabb ügyek is akadhatnak.

Tekintsük át röviden még egyszer a helyzetet a Fő úti „lehajtóból”. Ha belenézünk az utcácskába, „lenyűgöző” a látvány. A kis köz két lovarda és egy építőanyag-kereskedelmi ipartelep közé van beszorítva. Az úttest cirka 150 méter hosszú, területe kb. 520 m². Átlagos szélessége 350 cm, az alsó 90 méteren 285–305 cm. Könnyű felfogni, hogy kétirányú gépkocsi-közlekedésre eleve alkalmatlan. A felső 25 métert kivéve bobversenyek jégcsatornájához hasonlatos. Ebben a „jégcsatornában” az egymást, a lovakat és a lószart kerülgető, a keskeny járdára fel-felfutó, nemegyszer száguldozó autósok (főként a Berek utcai lovarda „látogatói” és az ipartelep kuncsaftjai és szállítói) a gyalogosokkal, gyerekkocsisokkal, biciklisekkel, kerekesszékesekkel, mindezek meg a lovakal és a lovasokkal kaotikusan összegabalyodva többször a Laokoón-csoportot idézik, de annál különlegesebb alakzatot képeznek. Ha nem is szüntelenül, de mindnyájan – főleg persze a gyalogosok és a gyerekkocsisok – fokozott balesetveszélynek vannak kitéve.

Az alpolgármester, akinek szintén a segítségét kértem az ügyben, 2023. február 16-án, néhány nappal azelőtt, hogy a Hivatal Tájékoztatását kézhez vettem, szemlét tartott az utcában. Végigment a Berek utcán és annak folytatásában: a gyalogosoknak a lovasok, lovászok, lovasoktatók által pimaszul, arcátlan módon kisajátított évszázados ösvényén, majd szemléje befejeztével, a körülményeket mérlegelve, jelenlétemben megállapította: *Lovakat a jövőben nem hajthatnak be a szűk Berek utcába! Az Iskola utcai lovarda egyezzen meg a szomszédos mezőgazdasági földek tulajdonosaival, és arra, közvetlenül a rét irányában hajtsák ki a lovakat.* Karakán, egyenes beszéd; de sajnos hamar feladja. („Nekem is csak egy szavazatom van... Nyugodjatok bele, ami van”–

mondja elgyámoltalanodva és mentegetődzve később az egykori „Úrhajós” kisdobos őrs illusztris tagja, az ember, akiben még bízni lehetett.) Lakik ugyan az utcában egy képviselő, kevés megszakítással negyed százada tagja a képviselő-testületnek, eszes, tehetséges ember, őt azonban az utcája, utcabelije sorsa kevéssé köti le, a „magasabb szempontok” nyilván jobban érdeklik...

Ui.: Közben a faluban nemrég újabb lovardát nyitottak. Úgy fest, ha a tendencia folytatódik, lassan nemcsak a község, hanem az egész ország egyetlen lószaros-lóhúgyos lovarda (kvázi rezervátum) lesz. De a rengeteg keletkező lószartól kicsit sem kell megijedni, sőt, csak idő kérdése, hogy kimutassák: a trágyadombokból kiáramló miazmák jó hatással vannak szárazkórság, szárazlepra, heptika, bokasüllyedés és nyavalyatörés ellen. Fokozza a hatást, ha hó elején, lehetőleg pitymallatkor, cvikipuszit váltunk egy kerecsensólyommal. Piliscsabán, a mi lószaros kis falunkban mindenesetre már most is majdnem zökkenőmentes a lószar-ellátás. (Jobb, mint varrótűből.) Előbb-utóbb minden lakóház, lakás, kis- és nagykapu elé jut elegendő mennyiség, igényelni sem szükséges, mert alapelv: egyetlen falubeli sem kerülhet ezen a téren hátrányos helyzetbe.

Egyébként a legújabb (hatodik?) lovardát csupán egy 170 cm magas sima drótkerítés választja el a köztemetőtől, többnyire sövényvel övezve. Több helyen azonban a kerítés megroggyant, sőt, néhol sövény sincs; s a földdel és sárral keveredett lószar és lóhúgy penetráns bűzében óhatatlanul a gyászolók, a temetőlátogatók, a szeretteik sírjait gondozó emberek szeme elé tárulnak a nagy lószarkupacok. A kerítéstől egy-másfél méterre már sírok vannak. A lovaknak természetesen nincsenek skrupulusaik, gátlás nélkül finganak és vastag sugárban hűgyoznak, valamint nyihognak és nyerítenek, akár ötször-hatször egy-egy gyászszertartás (közte pl. a Miatyánk imádkozása) alkalmával. A Hivatal vezetői és a „konfliktuskerülő képviselő-testület” tagjai (így jellemezte egyikük a csapatot) ezt bambán szemlélik. Állítólag hónapok óta csócsálják (közben a lépegető exkavátor már kétszer megkerülte a Földet) az Alkotmánybíróság egyik 2013. évi határozatát, amely lovarda létesítését akár egy templom mellett is lehetővé teszi. Kétszem azonban, hogy a bírák ekkora szamarak lennének.

Mellesleg az önkormányzat emberei a jelek szerint a köztemetőben arra is fityyogtatnak, hogy a második világháborús emlékmű köré ültetett tuják ágai már szinte teljesen eltakarják a neveket. A felirat szerint az emlékművet a piliscsabai hősök tiszteletére emelték. Csakhogy ez a felirat hamis. Ugyanis a több tucat elesett katona neve mellett ott van pl. az egykori nyilas vezér, továbbá a szovjetek által 1945 januárjában kivégzett csabai SS-katonaszökevények, valamint huszonkilenc, többségében bestiálisan elpusztított „zsidó fajú” gyerek és felnőtt neve is. [Három tévesen szerepel, három viszont hiányzik a névsorból.]

Vissza a tárgyhoz, és most már rövidre fogva. Rejtély, hogy a józan ésszel és belátással dacolva az illetékesek egyáltalán miként voltak képesek annak idején engedélyezni a szóban forgó lovardák és az ipartelep (Müller és Tsa. Bt.) működését, és az illetékesek hogyan adhattak azóta, például az Iskola utcai lovardának, újabb kedvezményeket, több tízmillió forintos támogatást is. Nem vizsgálva az Iskola utca és a Berek utca (inkább „utcácska”) sajátos körülményeit, teherbíró-képességét; nem törődve az itt előre várható, kiszámítható kaotikus állapotokkal, a település belsejében létesített lovarda zaj- és porártalmával, az onnan kiáradó trágyabűzzel, következőképpen a közelben fekvő ingatlanok értékének csökkenésével. (Az ipartelep szintén csökkenti a közelben fekvő ingatlanok értékét.) A végén még beigazolódhat, hogy a bahcsiszeráji szökőkút komolyabb entitás, mint az önkormányzat és az összes sóhivatal együttvéve.

Épeszű ember számára világos, hogy lovardának, építőanyag-kereskedésnek – ha „csókos” a vezetője, ha „csóktalan” – semmi keresnivalója lakóházak, iskola, temető stb. közvetlen közelében. Lakott területen kívülre kell költözniük! Illetékes lovardai, ipartelepi, önkormányzati felebarátainak, szelíden és tömören, egy kölcsönvett szleng-kifejezéssel szólva:

„Na, olaj...!” Vagy ha úgy jobban értik: Sipirc! De gyorsan! Sipircelés közben akár kedvüre énekelhetik Pally Rózsi régi, kissé pajzánkodó slágerét:

Ó, Lőwinger, ó Lőwinger
Oly nagy benned a lőwinger...

És most, az *ingerkedés*: a „Bambák és barbárok” bemutatója után már tényleg Tóth Józsefék következnek.

— * —

Tóth József és a Községi Kultúrotthon színjátszó csoportja

A bemutatók valószínűsíthető időpontjai

Isaak Oszipovics Dunajevszkij:	Hurrá, tavasz!	1951
P.-A. Beaumarchais:	Figaró házassága	1952
James Gow – Arnaud D’Usseau:	Mélyek a gyökerek	1953
Molnár Ferenc – Kellér Dezső – Zerkovitz Béla:	Doktor úr	1954
Sarkadi Imre:	Út a tanyákról	1955
Heltai Jenő:	A néma levente	1956
Sós György:	Pettyes	1957
Farkas Ferenc:	Zeng az erdő	1957
Kálmán Imre:	Marica grófnő	1958
Farkas Ferenc:	Vők iskolája	1959
Viktor Rozov:	Felnőnek a gyerekek	1960
Ismeretlen szerzőjű és című darab („csendőrök”, „vasutasok” stb.)		1961

Amint olvasható, lajstromba vettem az 1950-es évekből valószínűleg éppen kieső ismeretlen című darabot is (amelynek egy fotón szerencsésen fennmaradt a szereplőgárdája), mivel lényegében ezzel az előadással ért véget Piliscsaba „nagy kultúrkorszaka”.

Tóth József több rendezése kirobbanó sikert aratott. Ezt látszik igazolni a *Pest Megyei Hírlap* 1958. május 25-i számában, *Élénk kultúrélet Piliscsabán* címmel megjelent írás. Amelyben az olvasható, hogy az elmúlt másfél évben a Pettyes c. katonai tárgyú vígjátékot nyolcszor, a Zeng az erdőt hússzor (!) adták elő, ez utóbbit Piliscsabán kívül Tinnyén, Pilisszentivánon, Esztergomban és a távolabbi Domony községben is. A riport idején éppen futó Marica grófnőt pedig addig hatszor játszották el, mindannyiszor zsúfolt nézőtér előtt. (Ide beszúrhatjuk, hogy Nádas Péter: *Párhuzamos történetek* c. könyvében leírja: az egyik második világháborús náci koncentrációs táborban 1945 tavaszán a Marica grófnő híres belépője szólt kora reggeltől késő estig, hogy a foglyok ne hallhassák a közeledő angol felszabadító csapatok ágyúzását.)

Az írás szerzője, Prukner Pál a Kultúrotthon és a sportkör színjátszó csoportjának munkáját követendő példának nevezte, megállapítva, hogy műsorpolitikájuk egyetlen percig sem tért le a helyes útról. Sikerük titkát a nagyon

alapos felkészülésben látta, aminek része, hogy a bemutatandó darabot előzetesen közösen megtekintik Pesten a „nagyoknál”, hogy pontosabb fogalmat alkothassanak annak felfogásmódjáról és színészi játékaról, azután otthon addig formálják-finomítják a produkciót, amíg megérik a közönség előtti bemutatásra.

A terjedelmes cikkből mellékesen az is megtudható, hogy a Kultúrotthonban irodalmi előadásorozat indult; előbb Petőfi, majd Ady költészetéből adtak ízelítőt, és a sorban József Attila következik. Valamint a kisgyerekek szórakoztatására bábcsoportot hoztak létre, két darabot már előadtak, s rövidesen bemutatják az *Ezüstfurulya* című népi játékot.

A darabok között tallózva, két operettet (Vök iskolája, Marica grófnő), egy-egy zenés játékot (Hurrá, tavasz!) ill. zenés bohózatot (Doktor úr, egy daljátékot (Zeng az erdő) és öt, egymástól nagyon különböző színművet (Pettyes, Fel nőnek a gyerekek, A néma levante, Út a tanyákról, valamint a Figaró házassága prózai változata) találunk. Két-két műnek szovjet és francia, a többinek magyar a szerzője (az ismeretlen című és szerzőjű darab is ebbe a körbe tartozik), és majdnem mind kortárs, vagy csak akkoriban halt meg. A bemutatók időpontjában és sorrendjében némi bizonytalanság van, néhol egy éves eltérés előfordulhat. Szinte bizonyos, hogy valamennyit Tóth József rendezte, mégpedig 1951-től kezdve.

Prukner Pál riportja szerint a Kultúrotthon színjátszó csoportja 1950-ben alakult meg. Ez azonban tévedés, ugyanis a Kultúrotthont 1951-ben avatták, tehát színjátszó csoportja 1950-ben nem alakulhatott. (A DISZ-nek volt.)

Huber Beáta, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet munkatársa hívta fel rá a figyelmet, hogy a Hurrá, tavasz! c. előadás esetleg esztrádműsor lehetett, amelyet hasonló címmel 1942. április 1-jén mutattak be a budapesti Royal Revüszínházban. A piliscsabai visszaemlékezők azonban állítják, hogy az önálló zenés színdarab volt. Még biztosabbak lehetnénk ebben, ha ismernénk az előadás pontos idejét (hónapját), de egyelőre sajnos nem ismerjük.

Egyébként kevés piliscsabai előadásról mondható el, hogy időpontja napra, órára ismert; ilyen a Figaró házassága. A darab két szereplőjéről készült fénykép hátoldalán ugyan 1952. december 10. olvasható, ami „meleg!”, „meleg!”, ám nem az igazi. A Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1952. december 8-i ülésének (kissé kusza, de tisztázható) jegyzőkönyve szerint az ülésen a tanácselnök bejelentette, hogy a következő tanácsülés (nem V.B.-ülés) korábban rögzített időpontját megváltoztatják; *szombaton* este 6 órakor tartják meg, s ezt követően, fél 9-kor kezdődhet meg a kultúrscsoport előadása. És valóban, a tanácsülési protokollumok külön levéltári kötetében az egyik jegyzőkönyvben ez a dátum olvasható: 1952. december 13. [szombat]. Tehát nyilvánvalóan ekkor mutatták be a Figarót.

Mogyorós Attiláné Vastag Ilona elmondása szerint, miután a „ligeti” színjátszó csoport az 1950-es évek közepén megszűnt, az évtized második felében szülei nagy segítségére voltak Tóth Józsefnek. De nemcsak ők, hanem például az egykori ligeti színjátszó csoport emblematikus alakja, Erdélyi József is, aki 1957-ben fellépett a Zeng az erdőben. Az öreg erdész, Vidorka szerepét játszotta (Palovits Józseffel felváltva), s pusztán a fotók, a színpadi pillanatfelvételek alapján is szenzációsan (icipicit „népszínművesen”).

Tóth József számos előadásban – például a Doktor úrban, A néma leventében, a Zeng az erdőben és a Marica grófnőben – maga is játszott. Rendezéseit illetően ez utóbbi háromról maradt fenn és került elő – hála Grósz Katónak – a legtöbb színpadi fotó. A többi előadás szereplőiről kevesebbet – a Pettyeséiről egyelőre semmit sem – tudunk.

Leánya, Fazekas Sándorné Tóth Erzsébet szerint Tóth József 1913-ban született Pomázon, és Óbudán nevelkedett. Itt házasodott meg és itt született három leánya: Mari, Erzszi és Gabi. Fiatalkorában hivatásos légtornász, akrobata volt és egy vándorcirkusszal járta az országot. Miután egy ízben súlyosan megsérült, búcsút mondott az aktív cirkuszi életnek, és kitanulta a kéményseprő szakmát; nősülése után már főként ebből élt. (Az 1950-es évek elején azonban még fellépett cirkuszi előadásokban.) Valószínűleg rokona, a faluban befolyásos Noszvágyi Imre segítségével szerezte a csabai kéményseprő állást. Ennek nyomán 1950 augusztusában érkezett – egy oldalkocsis motorkerékpáron – feleségével, valamint egy nagyobbacska és két apró kislányával Piliscsabára, ahol a család lakást is kapott. Rövidesen, egy-két éven belül, pályázat útján, elnyerte a Községi Kultúrház igazgatói posztját is. Kinevezésében nyilvánvalóan közrejátszott cirkuszi előadói múltja és műsorvezetői, műsorvezetői (konferan-szié) tapasztalata. – Innen Tóth József leánya „veszi át” a szót.

Fazekas Sándorné Tóth Erzsébet visszaemlékezése: Apám a főállásában a munkát hajnali 5-kor kezdte s mindenekelőtt a Schuller Kati néni kocsmájában felhajtott egy stapedli pálinkát. Az utcákat, házakat természetesen gyalog járta. Területéhez tartozott Jászfalu és Tinnye is, de sokszor kellett helyettesítenie Cséven. Évente több ezer kémény tisztítását, ellenőrzését végezte el. Mivel abban az időben ritkán járt busz, gyakran Tinnyére és Jászfalura is gyalog ment. Csak a késő délutánt, az estét és a hétvégét tudta a Kultúrházra, a szervezésre és a rendezésre szánni. Nem mellesleg akkoriban a Kultúrházban működött a forgalmas községi könyvtár is. 1956-ig apám a színjátszáson kívül minden második szombaton zenés, táncos összejövetelt rendezett. Jöttek a fiatal tiszték, a kimenős kiskatonák a táborból ismerkedni, és megtáncoltatták a csabai lányokat.

Szüleim hamar elváltak, külön költöztek, mi gyerekek anyánkkal maradtunk, de apám minden vasárnap elvitt minket magához. Nagyon szerettem a forgatókönyveket és a színlapokat olvasni. Egyszer a Kultúrban egy szórakoztató műsorban én is felléptem vele, ő „aranyembernek” volt öltözve, és zsonglőr mutatványokat adott elő. A színdarabokban a Feleki Kamilléhoz hasonló szerepeket szeretett játszani. Azok közül a darabok közül, amelyeket ő rendezett, nagyon tetszett nekem a Hurrá, tavasz! Azt hiszem, ebben éneklük: *Ha már tavasz van, legyen tavasz, és éljen a szerelem. Az én szívemben sosincs harag, mert én magát szeretem...*

65 évesen, 1978-ban halt meg.

*

Az 1950-es évek elején, mint népművelési ügyvezető, fontos szerepet töltött be a falu kulturális életében Csabai Pál, civilben a helyi általános iskola tanára. Tevékenységével kapcsolatban több dokumentum is olvasható a Pest Megyei Levéltárban. A járási tanács illetékes osztályának 1951. május 28-án küldött, Simon Ödön V.B.-titkár kézjeggyel is ellátott jelentésében röviden leírja: a piliscsabai népművelési állandó bizottság havonta min. egyszer, legújabbán pedig kétszer tart gyűlést. A gyűléseken az oktatási bizottságon és a pártvezetőségén kívül a község összes tömegszervezeteinek kultúrfelelősei is részt vesznek.

1951. május 2-án részletesen referált a „járásnak” Május 1. megünnepléséről. Eszerint a programot Piliscsabán a következőképpen állították össze (itt rövidítve):

6 órakor zenés ébresztő

9 órakor zászlós felvonulás, közben mozgalmi dalok éneklése, összes résztvevő: 450 gyerek és 1000 felnőtt

Fél 11-kor ünnepi nagygyűlés a Szabadság (ma Templom) téren, az alábbi műsorral:

I. Köztársasági dal, az Úttörő énekkar előadásában

II. Ünnepi beszéd

III. Új május c. költemény (szavalat)

IV. Békedal és Májusi köszöntő c. dal, az Úttörő énekkar előadásában

V. Internacionale közös eléneklése

A délutáni program:

2 órakor kerékpárverseny

Fél 3-kor a piliscsabai DISZ és a tinnyi DISZ futballmérkőzése

Fél 5-kor a helyi Honvéd SE és Pilisvörösvár futballcsapatának mérkőzése, kb. 1000 fős közönség előtt.

A jelentés további bő két sora nehezen kibetűzhető; valószínűleg arról szól, hogy a pilisligeti DISZ-szervezet műsort adott a Kultúrotthonban. Az viszont már jól olvasható, hogy a piliscsabai DISZ a „vállalt színdarabot” nem mutatta be. A jelenlevők száma: „amennyi befért a Kultúrotthonba, kb. 500 fő”. Utána tánc.

A népművelési ügyvezető 1951 október-decemberében, adatszolgáltatás céljából nyomtatványon elküldött jelentéseiből egyebek között kiderül: Csabán ebben az időszakban havonta 4–10 kultúrműsort tartottak, ezekből 1 vagy 2 önálló műsoros est (színdarab vagy esztrádműsor – P. S.) volt, amelyeknek a látogatottsága 300–360 fő között ingadozott. A kultúrcsoportok száma minden hónapban 3, ezek között a jelentés 1–1 színjátszó- és táncsoportot jelzett, pontosabban decemberben a színjátszó-csoport rubrikája üresen maradt. A moziban 25–26 filmelőadás volt, minden egyes hónapban 3000 nézővel. Műsor nélküli táncmulatságot 1951 októberében és novemberében 1–1-et (330–330 résztvevővel), decemberben 3-mat rendeztek (összesen 900 fő részvételével).

A Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1952. július 21-i ülésének jegyzőkönyvében, amely szerint a cséplési köszöntőműsorok megszervezésére kapott megbízást, Csabai Pál neve mellett a „kultúrigazgató” megjelölés szerepel.

A községi tanácstagok 1952. december 13-i ülésén (amelyen először az úttörők énekkara és zenekara játszott) népművelési ügyvezetői minőségében elmondta: szocialista átalakulásunk döntő feladata a szocialista kultúrforradalom győzelmes megvalósítása, a dolgozó nemzedék szocialista átnevelése. A Kultúrotthon a község dolgozóinak a művelődési központja, ahol aktuálisan a Szabad Föld Téli Esték c. rendezvényt sorozat zajlik. Ismertette a Kultúrotthon feladatát, vezetőségének összetételét, a funkcionáriusok teendőit és feladatkörét, de minderről a jegyzőkönyv konkrétumokat nem rögzített.

*

Tóth József neve először a Községi Tanács V.B. 1952. augusztus elején megtartott ülésének a jegyzőkönyvében olvasható, de pozíciója megnevezése nélkül. Ezen az ülésen beszélték meg az augusztus 20-i Alkotmányünnep előkészületeit. Tóth József, mint az egyik meghívott, arra vonatkozóan kért instrukciót, hogy a délelőtti ünnepi kultúrműsort hogyan állítsa össze. Paracski Dezsőné ligeti MNDSZ-vezető előzőleg tájékoztatta a grémiumot, hogy „Tóth elvtárssal” már megbeszélték, az előző hétvégén Piliscsabán rendezett előadást augusztus 17-én, vasárnap bemutatják a „Piliscsaba-alsói iskola” színpadán is, s ennek tiszta bevételét felajánlják az augusztus 20-i ünnepség megrendezésére. (Érthetetlen itt a Piliscsaba-Alsó megnevezés használata, hiszen a településnek ekkor

már Pilisliget volt a hivatalos neve, az egykorú dokumentumokban legtöbbször ez a helységnév olvasható; a Piliscsaba-Alsó megjelölést, természetes jogával élve, a MÁV adta a ligeti vasúti megállóhelynek. Lásd még pl.: Tatabánya-Alsó, -Középső és -Felső.)

Tóth Józsefnek a Kultúrotthon vezetőségében viselt tisztségére első ízben csak az 1953. március 20-i községi tanácsülés jegyzőkönyvében van utalás, amikor is a „Kultúrotthon igazgatósága nevében” (!) szólalt fel. Aztán az 1953. június 9-i tanácsüléstől kezdve a jegyzőkönyvekben végig mint a „Kultúrotthon igazgatója” szerepel.

Magát a piliscsabai Községi Kultúrházat 1951. február 23-án vagy 24-én avaták fel, s az első években a Templom téren, az egykori Schönek-nagyvendéglő (ma Klarissza-ház) épületében kapott helyet, társbérletben a mozival. Hamar kiderült, hogy ez az „együttélés” a Kultúrház részéről távolról sem ideális, a Községi Tanács V.B. mégis csupán 1952. november 10-én hozott határozatot a Fő úti volt König-nagyvendéglőbe történő átköltöztetéséről. De ez sem ment símán. Hiába fordult a felsőbb szervekhez a tanács, mivel az államosított épületben ekkor már a Földműves Szövetkezet egyik korcsmája működött, s az nem akart „cserélni”, azaz a Templom térre hurcolkodni. Egy alkalommal, 1953. augusztus 24-én az ügyben a V.B. Tóth József kultúrház-igazgatót is deputációba küldte a megyei tanácshoz, a V.B.-titkár oldalán – a jelek szerint kevés eredménnyel. Végre 1954 legelején nyélbe üthették a Kultúrotthon méltóbb helyre költöztetését, persze azon az áron, hogy a tulajdonos König családot évekkor korábban már lényegében kisémmizték. Ám a lepusztult épület rendbehozására, költségvetési fedezet hiányában, újabb nyolc-klenc hónapot kellett várni.

Tóth József kultúrház-igazgató a községi tanácsületeken előbb a Kultúrház áthelyezését, majd annak tatarozását sürgette. Keményen, sőt talán igazságatlanul bírálta a tanácsot, mert az szerinte nem érezte szívügyének a Kultúrházat. Az 1954. február 25-i tanácsülésen nevetségesnek minősítette, hogy a község költségvetéséből mindössze hatezer forintot szánnak a Kultúrházra, s ebből az összegből kellene az időközben Piliscsabához csatolt Jászfalu Kultúrházát is fenntartani. Nehezményezte, hogy jóllehet ők a kulturális rendezvények után mindig mindent befizetnek, a járási tanács népművelési osztálya mégsem képes legalább egy szekrényt küldeni Piliscsabának; viszont ismer olyan helyet, ahol nem tesznek eleget a befizetési kötelezettségeknek, s oda mégis négyezer forintos harmonikát juttatnak. Ifj. Ay Mátyás V.B.-tag ugyanezen az ülésen szintén felháborodását fejezte ki a költségvetési tervvel szemben, és kijelentette, hogy azt nem fogadja el. Az új ház épületének állapotáról megjegyezte, hogy nála a disznóól sokkal különbül néz ki...

A renoválás megkezdése ennek ellenére tovább húzódott. A május 14-i tanácsülésen ifj. Ay Mátyás felszólította a járási tanács jelenlevő kiküldöttjét, járjon közbe, hogy az új Kultúrotthon tatarozására benyújtott pótköltségvetési összeget a község minél hamarabb kapja meg, mert – jegyezte meg ismételtelen – az jelenlegi állapotában inkább disznóólhoz hasonlít.

Tóth József, mint a fentiekből sejthető, rendre aktívan bekapcsolódott a tanácsülések munkájába, és hozzászólásaiban nem csak a kulturális területtel foglalkozott. Szót emelt pl. a lakosság és az általános iskolások jobb minőségű vízzel való ellátásáért, aminek révén csökkenteni lehetne a faluban tapasztalható nagyszámú golyvás megbetegedést; e célból artézi kút fúrását javasolta. Mászor elmondta, hogy mint gyakorló kéményseprő, a padlásokat járva sok gyúlékony anyagot lát, kérte ezek eltakarítását, mert különben szolgálati kötelessége szerint a V.B.-nek erről jelentést kell tennie.

Az új Kultúrotthon és helyiségei tatarozását azért is szorgalmazta (1954. május 14.), mert, szavai szerint, a nyár folyamán Piliscsabán vendégszerepel a pilisvörösvári kultúrcsoport, s az épület az adott állapotában nem alkalmas a vendégek fogadására. (Idevág Czigány József tanácselnöknek ugyanezen az ülésen elhangzott tájékoztatása, mely szerint júniusban a 100 főből álló „Gorkij együttes” látogat Piliscsabára, a jól sikerült orosz nyelvtanfolyam jutalmaként.)

Az 1952–1954. között felvett tanácsülési jegyzőkönyvek (a későbbi évekről nincsenek dokumentumok) arról tanúskodnak, hogy Tóth Józsefet jó értelemben vett ambíció fűtötte. A Kultúrotthonban sakk- és háziasszony-szakkört hozott létre, heti kétszer 1 órában ritmikai (?) tanfolyamot indított, az óvodásoknak heti 1 órában gyógytornát tartott. Az ifjúság részére röplabdapálya építését kezdeményezte társadalmi munkában, vasárnap délutánonként „Szabad Föld Tavaszi Vásárnapok”-at rendezett, amelynek keretében ingyenes tánczene mellett szórakozhattak a piliscsabai emberek. Az 1953. december 11-i tanácsülésen bejelentette, hogy a kultúrcsoport benevezett a III. Országos Kultúrversenyre, és ennek kapcsán a rá következő vasárnap este bemutatót tartanak a Kultúrotthonban azokból a darabokból, amelyekkel a versenyen elindulnak.

Tóth József azonban a kritikával sem maradt adós. Korholta a Népkönyvtár egyes olvasóit, akik összepiszkolják a könyveket, lapokat, rajzokat, illusztrációkat tépnek ki belőlük. Kifogásolta, hogy vannak szülők, akik maradiságból nem engedik gyermekeiket olyan színdarabokban szerepelni, amelyekben papról van szó. Ezenkívül rosszalta, hogy kulturális megmozdulás esetén még mindig előfordul, hogy arról előzetes megbeszélés nincs. Megesett az is, hogy a kulturális bizottság (hivatalosan: népművelési – P. S.) ülését a meghívottak távolmaradása miatt nem tudták megtartani. Kérte a község tömegszervezeteit, hogy képviselőik rendszeresen jelenjenek meg a népművelési bizottság

ülésein, ahol a programokat összeállítják, mert utólagos korrekciókra nincs mód. Megfeddte a lakosság egy részét is, mondván, ne csak a táncmulatságokat, hanem a kultúrelőadásokat is látogassák. Ugyanígy kritizálta a tanács apparátusát, „mert ők is csak táncolni mennek a Kultúrotthonba.”

Az 1954. május 14-i tanácsülésen Tóth Józsefet súlyos kritika, vád érte. Benkó Sándor (a jegyzőkönyvben tévesen Imre) szemére hányta, hogy szerepe nem helyes erkölcsi életet él, s ezért nem alkalmas a kultúrgárda vezetésére. Czigány József tanácselnök kissé talányos válaszában közölte, hogy a kultúrotthon-igazgató hibájával a párt és a V.B. foglalkozott, Tóth József önkritikát gyakorolt és „hibáját kiküszöbölte”. Egyébként pedig senki semmiféle erkölcstelenségen nem érte őt tetten, és „a kultúréletet pedig igen jól viszi Tóth elvtárs.” A tanácselnök szerint a V.B. próbált keresni másik kultúrotthon-igazgatót, de nem talált.

1954 nyárutóján megérkezett a várva-várt pénz a községi tanács számlájára, s végre megkezdődhettek a Kultúrház tatarozási munkálatai. A Doktor úr c. zenei vígjátékot (Tóth József rendezésében), ill. a Légy jó mindhalálig c. színdarabot (Janibá rendezésében) már a Tóth József vezette, megújult, megszépült községi Kultúrotthonban mutatták be.

Tímárné Pető Teréz: A Figaró házassága Almaviva grófnéja volt az első nagyobb szerepem. (Ezt követte a ligeti rendezésű Csongor és Tünde női főszerepe.) Arra nem emlékszem határozottan, a rendező hogyan választott ki engem; valószínűleg szólt, szeretné, ha én játszánám el a grófné szerepét, és én vállaltam. A szerephez illő, földig érő, szép, fodros, rózsaszínű szoknyát a kölcsönzöből hozták. Járt hozzá egy passzentes előlgombolós mellény és egy kissé buggyos ujjú blúz is. (Kérdésre válaszolva: – Hogy Sarkadi-Spielmann Gazsi lett volna a darabbeli férjem, Almaviva gróf, nincs kizárva, de nem szeretnék valótlan mondani.)

Sarkadi Gáspár (részlet a *Más Újság?!* 1999. decemberi számában közölt interjúból): „– Tóth József? – Ő egy külön szám. Főképp önálló műsorokkal, kabaréjelenetekkel lépett föl. [Ez tévedés; »főképp« ugyanis darabokat rendezett – P. S.] Eredetileg híres artista, egyensúlyozó-művész volt, gyakran lépett fel együtt a lányával [Marival – P. S.]. A Fővárosi Nagycirkuszon kívül világhírű társulatokban, pl. a Króne Cirkuszban is szerepelt. Piramis »építése« közben sérült meg súlyosan, s a sérülés kettétörte cirkuszi pályafutását.”

Lengyel Sándorné Ferenczy Marika: Kisebb szerepeket játszottam Tóth Jóska rendezéseiben, pl. a Zeng az erdőben, a Marica grófnőben és a Dok-

tor úrban. Ez utóbbiban szolgálót, cselédlányt alakítottam, a női főszereplőt, Grósz Katót „szolgáltam” fityulában, hosszú ruhában, aki borzasztóan jól játszott, ahogy mindig, minden előadáson; igazi színésznő volt. Itt különben Weszelovszky Zénó („Titi”) volt a darabbeli szerelmes partnere. Sokat lehetett mulatni egy másik, idősebb női szereplő játékán, a nézők szinte halálra nevettek magukat. (A hölgy Ligeten, a Deák Ferenc utcában lakott, de most az istennek sem jut eszembe a neve.) Németh Gyula tanító leánya szintén játszott a Doktor úrban. Tóth Jóska rendezéseire a díszletet általában dr. Ruda Lajosné tanárnő („Mária néni”) tervezte-készítette. A ruhákat, jelmezeket Bánhidy Laci bácsi színházából, a Vígszínházból szereztük be. A táncok betanításában többször segített Veér Balázs, a híres fiatal népitáncos. A statisztériát olykor nemcsak csabai, hanem tinnye gyerekek is alkották.

Bakos Imréné Neumann Margit („Gréti”): Én Tóth József színjátszó csoportjához tartoztam, több esztrádműsorban szerepeltem, de csak egy, háromfelvonásos színdarabban játszottam. A művet Sarkadi Imre, a kor jeles szerzője írta, a címére azonban sajnos nem emlékszem. (Út a tanyákról – P. S.) Cselekménye szerint a családot, amelynek a gyereke voltam, be akarják léptetni a tszcs-be [termelőszövetkezeti csoport]. Jönnek az agitátorok, gyözködik a szüleimet, akik végül is aláírják a belépési nyilatkozatot. Az előadásban vegyes társaság vett részt, játszott benne pl. Borsos Kati, Hável Feri, Tóth Jóska, Simon Ági, Nagybaczoni Nagy Vilmos egyik unokája és helyi fiatal traktoriskolások. A darabot Tinnyén is bemutattuk, ahova traktorral utaztunk, a pótkocsit a traktoriskolától kértük kölcsön. Ez 1955 őszén volt.

Sarkadi Gáspár (rövid részlet a Piliscsabán szerkesztett és kiadott *Más Újság?!* 1999. decemberi számában adott interjúból): „A háború után szenzációs sikerrel mutattuk be a *Mélyek a gyökerek* c. darabot, amelyben egy néger gyereket játszottam. Páréves kisfiam [Péter, 1949-ben született; tehát a bemutató 1952-ben vagy 1953-ban lehetett – P. S.] sírva fakadt, amikor azt látta, hogy vernek a színpadon...”

Kalmár Zoltánné Schönek Róza: A Zeng az erdő egy kis lírai szerelmi történet, ami végső soron az erdő védelméről szól. Többek között játszott benne Grósz Kató, „Tóth kémányseprő” (kedves, derűs jelenet, amikor ők ketten egymással táncolnak), továbbá Vámos Marika, Marika férje, Petróczy Gyuri (a *professzor* szerepében) és Hunya Laci, aki az én szerelmemet, az *erdészt* alakította. A darabot Piliscsabán kívül még sok helyen pl. Tinnyén és Esztergomban is előadtuk, nagy sikerrel.

Szűcs Ferencné Gádorosi Marika: A Zeng az erdőben játszottam volna, részt is vettem két énekpróbán Fodor Dodival, a partneremmel együtt. Aztán valamiért – az okára nem emlékszem – mégsem került sor a játékunkra. (Fodor Dodi 1956-ban disszidált – P. S.)

Huber Jánosné Soproni Teréz: Ebben az egy darabban, a *Zeng az erdőben* játszottam. Szerepem szerint, mint kisgyerek, be kellett szaladnom egy alkalommal a színpadra, és azt kiabálni az erdésznek: „Marci bácsi! Marci bácsi!” A szereplők közül a fiatal Müllner Karcásra emlékszem, mindenesetre szerelmes voltam belé... Két nővérem, Ani és Erzszi, nyolc-tíz éves korukban szintén játszottak egy darabban (talán a Három a kislányban – P. S.), egy papírdobozból kellett előbújniuk.

Marosi Tamásné Szűcs Ilona: Igazán nagy, gyerekkori színházi élményeim között tartom számon a *Zeng az erdő* c. darabot, különösen Hunya Laci bácsi szereplése miatt, aki gyönyörűen zengő, mély, basszus hangján énekelt; úgy, hogy még ma is a fülemben cseng.

Ferenczy Zoltán: Tóth József mozgékony, okos, értelmes, ötletes férfi volt, emberileg is mindig rendes. Számomra legkedvesebb az ő egyik rendezése, a *Zeng az erdő*. Egyik betétdalát, amelyet Hunya László énekelt az *erdész* szerepében, máig megjegyeztem – én legalábbis így emlékszem rá: Be szép az erdő, a tarka rét, / fák sűrű lombján napsugár ég. / Mohos fenyők és vén tölgyfák alatt / úgy pihena, a néma rét. / Bárhová távozzál, / vinyen a sors akárhová, / vágyom újra vissza, / ide a fák árnya alá.

A *Zeng az erdőben* fellépett egy zeneileg képzett, iskolázott budapesti fiatalember is, akit rövidesen ennél is erősebb kapocs fűzött Piliscsabához...

Petróczy József György visszaemlékezése: 1935-ben születtem, gyerekkoromban a Nemzeti Zenedében tanultam zongorázni. Valójában karmesternek készültem, de erről az ambícióról egy kisebb fülbetegség miatt le kellett mondanom, mert hogy vette volna ki magát, ha az ötödik sorban nem hallom a harmadik trombitást... Ettől függetlenül persze a komolyzene rajongója maradtam.

A civil életben a Geofizikai Intézetnél helyezkedtem el, s 1956–57-ben többször végeztünk hetekig, hónapokig zajló kutatásokat Piliscsaba határában. Ilyenkor a faluban béreltünk lakást; utoljára a Fő út Dorog felé eső végén laktam ötödmagammal, egy özvegyasszony és leánya házában. Szabadidőmben rendszeresen elmentem a Kultúrotthonban rendezett előadásokra és táncmulatságokra. Egy alkalommal a Kultúrház vezetője, Tóth József megkérdezte,

lenne-e kedvem szerepelni a Zeng az erdő c. színdarabban. Zenés előadás volt, szívesen vettem benne részt, kottaismeretemet kamatoztatva segítettem a darab zenei megformálásában, és a Professzor szerepét alakítottam. Kitűnő, fiatal társaságba csöppentem, és nagy örömmel jártam a próbákra. A szerephez természetesen, ötletes sminkeléssel, ösztöztetek és öregítettek.

Az egyik szereplő, Vámos Marika, aki különösen vidám, barátságos természetű volt, megtetszett nekem, és udvarolni kezdtem neki. Pár hónapra vagy egy szűk évre rá, egy hétfői napon azt hallottam az intézetemben, hogy a fiatal házasságok kedvezményes lakást kapnak. Jó lett volna a lakás, de nem voltam házas. Délután a munkából, Budapestről érkező Marikát a piliscsabai vasútállomáson vártam. Mindjárt nekiszegeztem a kérdést: – Marika, hozzám jönne-e feleségül? – Ezt már tegnap, vasárnap is megkérdezhetted volna... – hangzott a kissé feddő, de egyben számomra valamelyest bizakodásra is okot adó válasz.

Ez tehát hétfőn történt; pénteken, 1958. január 31-én, egy esős nap, megtartottuk az esküvőt. Az én vékony, karcsú Marikám a házasságban megasszonyosodott, és még vonzóbb lett. Hatvanöt éve élünk együtt, részben a *Zeng az erdőnek* is köszönhetően. Önálló lakáshoz azonban, melleleg szólva, végül is csak hat és fél év múltán jutottunk...

Makai Lajosné Grósz Kató: Volt két, egymással bizonyos fokig rivalizáló színjátszó csoport: Janibáé, illetve Tóth Józsefé. Én a „Tóth kéményseprő” gárdájában játszottam, néhányan azonban itt is, ott is szerepeltek. A mi csoportunk jól együttműködött a szakiskolával, valamelyik darabot ott szintén előadtuk. A *szakiban* tanult annak idején egy ügyes kezű fiú, Fábíán Sanyi, a díszleteket főként ő festette-készítette. A zenekart általában Weszelovszky János patikus, továbbá a fia, Titi és Glázer Rudi alkotta. A patikus felesége pedig mindenben segített, ahol csak tudott, pl. sminkelt, öltöztetett. A néma leventében azonban a sminket mindenkinek a Vidám Színpad (vagy a Vígszínház?) maszkmestere készítette. A próbákat Tóth József este – munka, ill. az iskola után – tartotta az egykori Kőnig-vendéglőben.

Ha egy darabot huzamosabb ideig játszottunk, a jelmezeket hétfőnként akkor is vissza kellett vinni a kölcsönzőbe, és csak a következő (mindig hétvégén, szombat-vasárnap rendezett) előadás előtti csütörtökön vagy pénteken hoztuk el újra, de persze többnyire már nem ugyanazt.

Első szereplésem, a Doktor úr előadása idején, 1954-ben még középiskolába (közgazdasági technikumba) jártam; próbák helyett inkább tanulnom kellett volna, készülni az érettségire... Ebben a zenés darabban játszott még Schönek Róza, Hunya Laci („Lord Briccesz” rendőrkapitány), talán a tinnye Varga Laci és Tóth József, aki Puzsért, a betörőt alakította. A piliscsabai bemutató előtt

szereplőgárdánk háromszor [!] nézte meg tüzetesen a Fővárosi Operettszínházban, és azt hiszem, részben ennek is az eredménye, hogy a Piliscsabai Kultúr otthon színpadán nagy sikert arattunk.

Ezután egymást követték a szerepek. A Marica grófnőben Liza, A néma leventében Zilia szerepét alakítottam. A Zeng az erdőben is az egyik főszerepet kaptam. [Kérdésre válaszolva: én úgy emlékszem, ebben a színdarabban nem az eredeti szövegkönyv szerinti „Bözsi” nevet viseltem.] A Doktor úrban Tóth József (Puzsér), a Maricában a tinnyi iskolaigazgató Varga Laci (Zsupán Kálmán), A néma leventében Szijártó József (Agárdi Péter) volt a közvetlen partnerem. Az egyik darabot Tinnyén ugyancsak előadtuk, ahova télen, Bélik Misó bácsi lovas szánkójával mentünk át, és az úton Spielmann-Sarkadi Gazsi harmonikázott. Hullott a hó, hideg volt, de mi nem fáztunk, gyönyörködtünk a havas tájban, különösen a Garancsi-tó és környékének varázslatosságában, és jól éreztük magunkat.

A társaság móka- és viccmestere, Szilágyi Laci állandóan tréfálkozott, boldogult, jó hangulatot teremtett. Kitűnő hangja volt Schönek Rózának, ezért neki minden darabban énekelnie (is) kellett. A Zeng az erdő bemutatójára Dévényi Antal főerdész egy elejtett vaddisznóval ajándékozta meg a társulatot, amelyet az előadást követő éjszakai banketten a családtagokkal közösen fogyasztottuk el. A néma levente egyik jelenetére, abból is érdekes módon „udvarhölgyem”, Marczal Irén szavaira emlékszem a legjobban: „Zilia, hidd el, nem vagyok irigy, / de bárcsak engem üldöznének így!”

Kincses Istvánné Marosi Veronika: A néma leventében kaptam egy kis szerepet, királyi apródot játszottam. Az egyik jelenetben bementem a királyhoz, megcsináltam a kis oldalterpeszt, dobantottam, ahogyan az egy igazi apróhoz illik, és jelentettem: „Uram, királyom, megjött Agárdi hadnagy!” Aztán kisi tettem.

Zernye Attila: Az 1950-es évek elején a nővérem elvitt a Nemzeti Színházba, amely a Blaha Lujza téren állt. A 3. sorban ültünk, s a Fővárosi Operettszínház társulata vendégszerepelt éppen, a Csárdáskirálynőt játszották, Honthy Hanna főszereplésével. Ez volt az első pesti színházi élményem. A csabai és a ligeti színjátszó csoportok darabjait hat-hétéves koromtól láttam; szüleimmel és nővéremmel kivétel nélkül mindegyiket megnéztük. Felejthetetlen előadások voltak. Emlékszem a hatalmas ünneplésre, amelyben a közönség részesítette a szereplőket. Egyes jelenetek máig megragadtak bennem, például ahogy a Palovits-házaspár táncolt – talán a Marica grófnőben vagy a Zeng az erdőben –, láthatólag kedvtelve és fergetegesen...

Gyurcsán Andrásné Kaján Eszter: Janibánál a Csárdáskirálynőben, Tóth Józsefnél a Marica grófnőben játszottam – lényegében szubrett szerepet. Jól emlékszem, a Maricát 1958 májusában mutattuk be a Piliscsabai Kultúrotthonban, azután előadtuk több környező községben is. Darabbeli férfi partneremmel, Weszelovszky Zénóval („Titi”) ugyanolyan jól és vidám hangulatban együtt tudtam játszani, mint a Csárdáskirálynőben Molenda Gabival.

Szeli Károlyné Gollob Márta: A Marica grófnőt, jól emlékszem, „Tóth kéményseprő” rendezte. Annyira jó előadás volt! Mindenki kitűnően énekelt, Varga Laci alakításán pedig a közönségnek tátva maradt a szája, úgy bámulták. – „Százfelé szakadjon a húr!” – énekelt táncolva a darab híres mulatós nótáját, aztán, ahogy kell, nagyúri gesztussal elhajította a poharat. Ráadásul jóképű férfi volt és egy szép piros Skoda Cabriót is magáénak mondhatott, ami akkoriban ritkaságszámba ment.

Weszelovszky Zoltánné Varga Márta: A Marica grófnő próbái idején minket – hat-hét óvodás kislányt –, akik részt vettek az előadásban, külön szobában altattak az óvodában, hogy az esti próbákon frissek legyünk. Marosi néni és Fazekas Náncsi néni felügyelt ránk. Persze, nem nagyon tudtunk aludni, de ha bejött valamelyikük, gyorsan lehunytuk a szemünket.

Schmidt Jánosné Walter Alojzia: Kis óvodás csapatunk az óvoda udvarán gyakorolta Inci óvónénivel azt az énekszámot, amivel Marica grófnőt fogadta a gyerekkórus; Sebők Dezső bácsi, Inci néni matematika- és fizikatanár férje kísért tangóharmonikán. Nagyon büszkék voltunk, mert óvodás létünkre kiskiskolás szerepet kaptunk... A dalszöveg eleje nagyjából így hangzott: Ma összegyűlt sok kisleány, mint gyermekek, elébed lejtenek, s nehéz, nagy verseket zengenek... Aztán egyikünk, Nagy Ica előlépett a sorból, és szólóban énekelt: Itt a sok-sok szép virág, szívvel adjuk neked át. Ezt is vedd, ezt is vedd, mind hoztuk neked... És egyenként átadtuk Marica grófnőnek (Tamási Nusinak) a virágokat.

Baják Tamásné Szőke Erzsébet visszaemlékezése: Tizenhat éves lehettem, amikor a Felnőnek a gyerekek c. darabban játszottam, többek között Hammerschlag Lilivel és Weszelovszky Anival. A Weszelovszky-zenekar kísért. (Az előadással felléptünk az egyik szomszédos községben is.) Én különben egy kényeskedő, divatosan öltöző lány, *Olga* szerepét kaptam. Szerepem szerint az egyik jelenetben, finoman szólva, fenéken kellett billentenem Anit. A bemutatón ez a mozdulat olyan „élethűen” sikerült, hogy kifejezett fájdalmat

okozott partnernőmnek. Ani ezt utóbb számon is kérte, mondván, „jobban is vigyázhatnál”, én pedig nagyon szégyelltem magam miatta, és nem győztem tőle elnézést kérni.

A mi bemutatónk előtt a darabot kollektíven megnéztük a József Attila Színházban (itt a színjáték 1959. november 28-án debütált – P. S.), ahol Bodrogi Gyula játszott a férfi főszerepet. Lili barátnőmmel egészen elől ültünk, Bodrogi sűrűn pillantgatott ránk, aztán az előadás után azon vitakoztunk, hogy vajon melyikünket fixírozta behatóbban...

Még a Felnőnek a gyerekek előadását megelőzően került színre a *Vők iskolája*. Ebben én nem szerepeltem, viszont szívesen és gyakran dúdoltam a darabnak ezt az ismert betétdalát: „Azt álmodtam az éjjel, összebújtunk, nem széjjel, muszáj megölelni, muszáj megölelni...” Talán Varga Éva énekelte, gyönyörű szépen, ezt a dalt: „Nincsen olyan szőlő, amiben a felhő sohasem tesz kárt. Nincsen olyan szerelem, míg az ember eleven, amelynek a zord idő nem árt. Míg a szőlőt kötözöm, mögöttem a párom jön, derekamra ráfonódik a karja...” A Kultúrotthonban megrendezett előadáson külön élményt jelentett „Postás Gizi néni” (akinek a férje, Varga József volt a postás) és Szilágyi Laci kettőse, ahogy élvezettel és teli jókedéllyel táncoltak-énekeltek: „Vén a Kónya kofa libája, nincs az én bokámnak hibája...” Nagyon viccesek, kedvesek, aranyosak voltak.

Szekeres Gyula: Lizicska Laci az egyik darabban, amit valószínűleg Tóth József rendezett, talán cigányprímást játszott, és „Hegedűm, hegedűm...” – ezt énekelte nagy átéléssel. Az előadás címére sajnos nem emlékszem. Tóth József, a Kultúrotthon igazgatója a táncmulatságok előtt viasszal kente be a padlót és fűrészport szórt rá; hogy csússzanak a lábak, de azért mégsem annyira...

*

Piliscsaba az 1950-es évek megyei sajtójában (Észak-Pestmegyei Népújság: 1949, Pestmegyei Népújság: 1950–1953, Népújság: 1954–1956, Pest Megyei Hírlap: 1957–1961)

1949 áprilisától 1961 januárjáig néztem át a megyei lapokat, és ebből az időszakból száztíz Piliscsabát illető hírt, cikket és cikkrészletet találtam, amelyeket nagyjából témák szerint csoportosítottam. (Átfedés persze lehet köztük.)

Az első jelentősebb, Piliscsabára vonatkozó cikk a *Pestmegyei Népújság* 1950. július 30-i számában jelent meg, a PÁRT ÉS PÁRTÉPÍTÉS rovatban, *A piliscsabai pártszervezet munkája a Szabad Nép kritikája után* címmel. Tudniillik a *Szabad Nép* nevű országos napilap 1950. június 18-án erősen bírálta a

csabai pártszervezetet, és riportjának a *Miért nincsenek dolgozó parasztok a piliscsabai pártszervezetben?* címet adta.

Az anonim szerző egyebek között megírta: Piliscsabán sok a „telepes”, aki földjét, házát és igavonó állatát is a népi demokráciától kapta. Ha nem létezne a Párt, ma is nincstelenek lennének. A dolgozó parasztok közül mégis csak négy fő tagja a Pártnak, mert a helyi pártszervezet begubozóan, szektásan viselkedik. Pedig pl. Schmidák Imre 12 holdas gazda még a tszcs-be is belépne, ha lenne. Divinyi János „mintagazda” egyenesen szereti a Pártot, de senki nem hívta-kereste. Krébesz Kornél MDP-titkár erről úgy vélekedik: Hogyan vegyük fel őket a Pártba, ha nem jelentkeznek?... Noszvágyi Imre MDP-elnök szerint Piliscsabán a propagandistáknak, „a népnevelőknek éppen csak hogy a nevük népnevelő...”

Az MNDSZ-ben – folytatja a szerző – egyáltalán nincs dolgozó parasztszszony. A Défosz-titkár viszont azt hiszi, hogy kizárólag az agrárproletárokkal kell törődnie, és a tszcs-t is rájuk alapozva akarja megszervezni. Nem veszi észre, hogy a csabai szegény- és középparasztok körében is erősödik az érdeklődés a tszcs iránt.

Nem csoda – jegyzi meg a cikkíró –, hogy ilyen körülmények között az ellenség garázdálkodni kezdett Piliscsabán. Klotildliget 240 apácája és 30 papja közül számosan, nyakkendő- és csipkeárusítás ürügyével, naponta járják a falut, házról házra mennek, uszítanak a *békeívek*, a Párt és a népi demokrácia ellen, s rémhíreket terjesztenek. A békeívek aláírása kapcsán az apácák azt híresztelik, hogy minden aláírónak hétezer forintot kell fizetnie, és elveszik tőle a házát és földjét is. Mindezek hallgatókra talál. Például Divinyi János és Kakó Sándor házában az asszonyok már beszélni sem engedik férjüket a tsz-ekről.

Az írás konklúziója: A piliscsabai pártszervezetnek gyökeres fordulatot kell végrehajtania, s fel kell venni a Pártba a dolgozó parasztok legjobbjait; hogy Piliscsabán is megszilárduljon a munkás–paraszt szövetség.

Erre született tehát a *Pestmegyei Népujság* szóban forgó riportja, amely megállapítja, hogy a *Szabad Nép*-cikk óta eltelt öt hétben a piliscsabai pártszervezet fokozta felvilágosító tevékenységét. Aminek nyomán a község dolgozó parasztsága már megérti, hogy érdekei azonosak az állam céljaival, sokan felismerték a szocialista gazdálkodás előnyeit, és szorgalmasan dolgoznak a népi demokráciáért. Erre utal pl., hogy a július 2-án Piliscsabán tartott parasztgyűlés résztvevői elhatározták, mindnyájan egyenesen a cséplőgéptől viszik beadni a gabonájukat. Fogadalmukat megtartották, s a beadási ütemtervet rendszeresen túlteljesítik. Például Gál Lajos 126%-ra, Kakó Sándor 127, Benedek János 188, Kriston Pál pedig 321%-ra teljesítette beadási kötelezettségét. Kriston Pál, Pető Pál, Schmidák Imre és dolgozó paraszttársaik a tszcs megalakításán

fáradoznak. Pető Pálné és Divinyi Jánosné parasztasszonyok a gazdasági munkájuk mellett politikai munkájukkal is elő akarják segíteni a szocializmus építését.

A helyi pártszervezet azonban – folytatódik a cikk – továbbra sem vonja be a dolgozó parasztokat a Párt munkájába, nem igyekszik megnyerni őket pártagnak. A szerző ennek egyik okát a pártvezetőség összetételében véli megtalálni, mivel kevés benne a dolgozó paraszt, de a Pestre bejáró nagyüzemi munkás is. A textilmunkásból lett községi bírót, Czigány Bálintné szintén mellőzik.

A lap bírálja a DISZ-t és az MNDSZ-t is, de kritikájának éle jelentős részben a harmadik fontos tömegszervezet, a Défosz és annak titkára, Placsek (helyesen: Platschek) József ellen irányul. A cikkíró szerint Platschek József hiányos elméleti képzettsége miatt nincs tisztában a Párt parasztpolitikájával. Bár harcol a kulákok ellen és segíti a szegényparasztot, ám nem támogatja a középparasztot. A tszcs-t is kizárólag a szegényparasztokból akarta megszervezni, pedig a munkásosztály és a középparasztok között létrejött szövetséget egyre jobban meg kell szilárdítani. Ezenkívül „Placsek elvtárs”, aki egyébként – ismeri el a szerző – jó szervező és még jó vezető lehet belőle, nem híve a műtrágyázásnak, és a helyi tszcs életképességéről sincs teljesen meggyőződve.

Mindezt egybevetve – fejeződik be enyhén optimista hangvételben az írás – a piliscsabai pártszervezet megindult a jó úton, amelyen a hibákat kijavíthatja: a dolgozó parasztoknak a politikai munkába való bevonásával, a középparasztal szembeni helytelen nézetek felszámolásával és a káderek nevelésével.

Érdekességképpen: A fent említett személyek közül Kriston Pál és Pető Pál később többször is betöltötte a tszcs (1960-tól tsz) elnöki tisztét; 1950 októberében Pető Pálnét tanácselnök-helyettesnek, Platschek Józsefet tanácselnöknek választották.

Folytassuk is az 1950 őszen lezajlott *tanácsválasztásokkal*. A lap 1950. október 15-i száma ismertette a Magyar Függetlenségi Népfront jelöltlistáját a Pest Megyei Tanács megválasztására; a jelöltek között szerepel a piliscsabai Lencse Gyula honvéd százados. – Két héttel később, 1950. október 29-én a helyi tanácsok választásáról készült tudósításban a riporter meginterjúvolta a piliscsabai Benkó Sándor hivatalsegédet is, aki így nyilatkozott (rövidítve): Amikor a Népfontra szavaztam, a saját jólétemre szavaztam. A múltban egy 1400 holdas nagybirtokos cselédje voltam, aki a legbecstelenebbül kizsákmányolt. Amikor Mezőtúron elmentem egy jogügyi tanácsoshoz védelemért, azt mondta: „Ha nem tetszik ott magának, kitölti az évet, és elmehet.” Erre én rögtön ott hagytam a nagybirtokost, mire csendőr vitt vissza hozzám dolgozni. Azért szavazok a tanácsokra, mert a mi fiaink intézik ezután a mi ügyeinket. Érdeemes

tehát dolgozni hazánkért, hogy az egyre erősebb legyen az amerikai imperialistákkal szemben.

Szabad Föld Téli Esték. Nagyszámú hallgatóságot vonzott a sorozat Piliscsabán. A lap 1950. január 29-i száma szerint 2–300-an, a december 10-i szerint legutóbb 248-an vettek részt a programon. Az 1953. november 22-én megjelent hírben pedig az olvasható, hogy a napokban, a Szabad Föld Téli Esték keretében, 127 olvasó részvételével tartottak ankétot, amelyen Veres Péter: *Pálya-munkások* c. könyvét beszéltek meg.

Egészségügy, tisztaság. 1953. november 11.: Lozsinszky Józsefné, a Községi Tanács egészségügyi állandó bizottságának elnöke kitűnő szervező munkájának köszönhetően a csabai munkásszállók tiszták, gondozottak, és minden dolgozó részt vett az egészségügyi szűrővizsgálatokon. Lozsinszkyné kezdeményezésére a helyi idénybölcsödét állandósították. – 1955. április 2.: Piliscsaba község tisztasági versenyre hívta ki a járás többi huszonhárom községét. – 1955. május 26.: A tisztasági mozgalom keretében Piliscsabán az egészségügyi állandó bizottság kezdeményezése révén két elhanyagolt italboltot teljesen rendbehoztak. Rendbehozták a kutakat is, s ezzel elérték a község jó vízellátását. – 1955. július 5.: Piliscsaba évek óta „mintaközség” a budai járásban az egészségügyi vonalon. Az érdem Lozsinszky Józsefnéé, aki az állandó bizottság elnöke, és a bizottság tagjaié. Például elsősegélyhelyet állítottak fel a tanácsházán, *tiszta utca – trágya nélküli udvar* mozgalmat indítottak a faluban, az elhanyagolt boltokat (főleg az italboltokat) rendbehozzatják és a rendszabályokat betartatják.

Könyvtáratavítás, olvasómozgalom. Az 1952. december 13-án napvilágot látott, *Az olvasómozgalom fejlődése megyénkben* c. cikk szerint: „Igen jól sikerült ankét” volt Piliscsabán, Gárdonyi Géza: *Egri csillagok* c. könyvéből. Az írás szerzője, Tóth Ferenc a százhatvan falusi könyvtár közül kiemeli pl. az ürömi, a gyömrői és a piliscsabai könyvtárak munkáját, ahol a könyvtárosok „igen jól dolgoznak.” – A lap szerkesztősége két alkalommal is (1960. február 19. és március 17.) fontosnak gondolta közölni: Könyvtáratavítás lesz Piliscsabán 1960. március 18-án, este 6 órakor a helyi kultúrházban, abból az alkalomból, hogy a könyvtárat a Községi Tanács veszi át. Az ünnepélyes átadást József Attila-irodalmi est követi.

A Tengeri kígyó Piliscsabán című ironikus hangvételű terjedelmes cikk az 1954. augusztus 15-i számból bukkant elő. Íme (rövidítve): Krébesz elvtárs

párttitkárhelyettes, de a piliscsabai dolgozók is úgy vélekednek, hogy tengeri kigyó garázdálkodik a faluban, és ha még sokáig hagyják garázdálkodni, megfojtja a község kultúréletét. A huzavona már jó ideje folyik a két központi megyei intézmény: a Moziüzemi, ill. a Vendéglátóipari Vállalat között. A mozi és a vendéglő [a Templom téren] ugyanabban az épületben foglal helyet, a jegyváltáshoz azonban tanácsos gázálcot felvenni, mert a pénztár közvetlenül az „illatozó” WC mellett van.

A helyiségcserében a felek már megállapodtak, de nem hajtják végre. A filmnézés élményét rongálja az is, hogy a folyosóról a nézőtérre a kocsmában szórakozó vendégek torkából féldeciktől és fröccsöktől „megihletett dallamok” szűrődnek be, jó hangerővel. A folyosót egyébként le lehetne zárni, ha az illetékesek a szóban forgó megállapodást betartanák. Az akarat megvan, ám a moziüzemek addig nem kezdik el a munkálatokat, míg a vendéglátósok hozzá nem fognak. A vendéglátósok szintén megkezdénék a munkát, de csak abban az esetben, ha előbb a moziüzemek már nekiláttak...

Úttörők. A piliscsabai úttörőkről egy írás jelent meg 1952-ben, kettő 1956-ban. Az 1952. május 24-én kijött szám szerint a közlő nagy béketalálkozó jegyében a piliscsabai úttörő pajtások kétezer facsemetét ültettek a faluban. – Az 1956. január 18-i szám *Úttörőknek* c. rovata Krajcsovits Mária piliscsabai rajtanácselnök levelét közli, amelyben a kislány megírja, a csapatgárdisták csütörtökönkénti megbeszélésein sokat tervezgetnek, hogy minél vidámabbá tegyék a pajtások életét. 1955 decemberében pl. előadták az *Erős János* c. mesejátékot, s a bevételből filmvetítógépet kaptak. Szilveszterkor álarcosbált rendeznek, amelyre meghívják az iskola régi növendékeit is. – A május 23-i számban azt olvasni, hogy a piliscsabai úttörők [ismét] kétezer fenyőfacsemetét ültettek a község belterületén, valamint jegenye suhángokkal ültették körül az új községi sporttelepet.

Szegkovácsok. A piliscsabai szegkovács ktsz-ről 1956 és 1960 között öt cikk is szól; némelyik csak érintőlegesen, két riportot viszont fényképekkel is illusztráltak. Az 1957. szeptember 5-én megjelent, *Jósok és szegkovácsok* c. írásból – amelyben a szövetkezet dolgozóiról készült fotó is látható – kiderül, hogy az átlagos kereset 1200–1300 forint havonta. A ktsz elnöke II. Horváth János, és a munkások között sztahanovista is akad, mégpedig Oláh György, akinek Béla nevű kislánya még csak ötéves, de már érti a fogásokat.

Az 1958. március 1-jei számban a cím: *Jól dolgoznak a piliscsabai szegkovácsok*. Kisipari szövetkezetük 1949-ben alakult a Horváth, Balogh és Czidó családokból. Az évzáró közgyűlésen elmondták, hogy a ktsz 87 ezer forint tiszta

nyereséggel zárta az előző esztendőt. (Egyébként a napi norma teljesítéséhez egyenként kb. tizenkétezerszer kell felemelni a kilós kalapácsot.) A gyűlésen felszólalt Papp Alajos községi párttitkár, aki meleg szavakkal üdvözölte a szegkovácsokat, és mint pedagógus, arra kérte a szülőket, hogy fordítsanak nagyobb gondot gyermekeik iskoláztatására. Végül a közgyűlés heves vita után megválasztotta az új vezetőséget (az elnök Horváth János maradt), amit reggelig tartó zenés multság követett.

A Pest Megyei Hírlap 1958. március 13-i számában arról tájékoztatnak, hogy a megyében kb. 16 ezer cigány él; Piliscsabán kívül Pomázon és Csobánkán működik cigány (pontosabban: szegkovács – P. S.) ktsz, s a dolgozók immár 1600–1800 forintot keresnek havonta.

A lap 1959. február 10-i számában közölt *Szegkovácsok* c. cikk visszatér a ktsz alapításának előzményeire: 1949-ig külön-külön dolgoztak, de ma már együtt, közös műhelyben végzik a munkájukat, és rendszeresen járnak moziba, színházba. Szinte minden évben nyereségrészesedést osztanak a tagoknak.

Az utolsó híradás – 1960. február 23-án: A Piliscsabai Szegkovács Kisipari Termelő Szövetkezet ma délután tartja az előző év munkáját értékelő mérlegzáró közgyűlését.

Szakiskola. 1955. május–július között, tehát meglehetősen rövid idő alatt négy ízben tűnik fel a megyei lapban a Piliscsabai Mezőgazdasági Gépészeti Szakiskola (a „szaki”). Az 1955. május 7-i szám Balló Gábor igazgató levelét közli, mely szerint a márciusi párthatározat szellemében és a szocialista nagyüzemi gazdálkodás sikere érdekében céljuk egyebek között a környékbeli tsz-ek patronálása. Ennek keretében jelenleg a tinnyi Kossuth Tsz 77 holdas tábláján végeznek négyzetes kukoricavetést. – „Kivonat” a június 10-i számból: Ha a piliscsabai szakiskola nem patronálná a tinnyi Kossuth Tsz-t, a szövetkezet lemaradt volna a gépi munkákban, ugyanis a szomszédos Perbáli Gépállomás nem ad elegendő segítséget.

Az 1955. július 2-i és július 12-i számban Márkus Dezső tinnyi levelező-tudósító ismételten dicsérőleg ír a huszonöt piliscsabai szakoskolás ingyenes és lelkiismeretes munkájáról, s a község köszönetét és háliját tolmácsolja nekik. Mint írja, már kétszer kultivátorozták a tinnyi Kossuth Tsz kukoricáját, ahová teherautóval járnak rendszeresen. A falu népe már megszerette őket, mintha mindig Tinnyén éltek volna. A fiatalok lelkes munkájáért cserébe a tsz jutányos áron friss zöldséggel, tojással stb. látja el az iskolát.

Gyűlések, ünnepségek, fogadóórák. 1956. április 1.: A Piliscsabán tartandó felszabadulási ünnepség előadója Palotás Károly, a megyei párt-végrehajtó

bizottság tagja, a szakszervezetek megyei tanácsának elnöke lesz. Az ünnepség április 4-én, délelőtt 10 órakor kezdődik. – 1958. január 16.: Bulganyinnak, a Szovjetunió Minisztertanácsa elnökének az USA, Nagy-Britannia stb. vezetőihez intézett békekiáltványáról rendeznek gyűlést Zsámbékon, Piliscsabán stb. január 19-én. – 1958. április 29.: Tóth István, a Megyei Tanács tagja április 30-án Piliscsabán tart fogadóórát. – 1959. február 10.: Tóth István, a Megyei Tanács tagja fogadóórát tart Piliscsabán ma délelőtt 10 órakor.

1960. március 29–30.: Március 29-én, kedden du. 5 óra tájban érkezett Tata-bánya felől Piliscsabára a szovjet határra tartó motorkerékpáros felszabadulási hálastaféta. A Komárom megyeiek színpompás csoportját nagyszámú érdeklődő várta a csabai tanácsháza előtt. Ünnepeles fogadtatásukra megjelentek a megyei KISZ-bizottság, a helyi KISZ-szervezet, az Úttörőcsapat és a Tanács képviselői, akik mind szalagot kötöttek az egyik kopjafára. Ezután a Komárom megyeiektől a budai járás motorosai átvették a kopjafát, majd a több mint húsz motorosból álló menet tovább indult Budapestre. Útközben, Pilisvörösvárott szintén ünnepeles fogadtatásban részesítették őket. A staféta szerdán reggel folytatja az útját a Vecsés–Abony útvonalon a szovjet határra.

Levelezők. 1950. szeptember 27.: A *Levelezőink postája* c. rovatban a szerkesztő megemlíti a szándéka szerint mindig tömören fogalmazó Csabai Pál piliscsabai népművelési ügyvezetőt [általános iskolai tanárt], aki más községekben működő kollégáival együtt, a helyi események ismertetésével nagy segítséget nyújt a szerkesztőségeknek; színesebbé és gazdagabbá teszik a lapot.

1952. március 15.: Vigh Rozália, a csabai mezőgazdasági szakiskola hallgatója írja, szeretné, ha minél több lány jelentkezne traktoristának. Piliscsabán, ahol ő brigádvezetői tanfolyamon vesz részt, jól érzi magát, boldog, nagyon szép a hely, naponta ötször étkeznek, s az előadók barátságosak. Nénje, akivel 1950-ben Abonyban együtt jelentkezett traktorosnak, azóta már a gödöllői egyetemen tanul. „Tanulni fogok – írja –, hogy hasznos építője legyek a szocializmusnak.” (Vigh Rozália, aki már korábban és később is küldött beszámolókat a lapnak, 1952 áprilisában a szerkesztőségtől két kötet könyvjutalmat kapott.)

1957. augusztus 27.: Krupaj Tiborné Pilisligetről a járási tanácshoz írott levelében a bányászszálló körülményeire panaszkodott. A lap szerint „egy kis utánajárás, és a Tanács intézkedett.” – 1960. március 2.: Fábrik József arról tájékoztatja levelében a szerkesztőséget, hogy Piliscsabán, a Tanácsháza dísztermében megtartották az első névadó ünnepséget, mégpedig Zebegényi Ferenc újszülött kisfiának. Az eseményen a község vezetőin kívül szép számban vettek részt érdeklődők. A zenét az úttörőzenekar szolgáltatta, amelynek a tagjai a szülőket és a meghívott vendégeket elkísérték az ünnepi ebédre is. – 1960.

június 22.: H. Jánosné levelében a „Tükör” ablaktisztító gyöngye minőségét tette szóvá. Mintha zsíros papírral pucolta volna az ablakokat, a piszok ide-oda kenődött... – 1960. november 16-án, *Az Olvasók fóruma* c. rovatban Benkó (Benkó) Sándor azért emel szót, hogy a Kenderes falurészben lévő szennyvízderítő medencét megfelelő védőrácscsal sürgősen fedjék le, ugyanis ennek hiánya miatt már több baleset történt, pl. gyerekek játék közben belecsúsztak a medencébe. – 1952. február 2.: Az országos levelezőkonferencia megyei küldöttei (huszonegy fő) közé választották özv. Schusztér Andrásné piliscsabai lakost, a *Szabad Nép* levelezőjét.

Szovjet katonák Piliscsabán. 1957. május 17.: A budai járás kommunistái csapatzászlót ajándékoznak a piliscsabai szovjet egység katonáinak. A zászlót május 19-én, vasárnap ünnepélyesen adják át. – 1957. augusztus 11.: Ürömon, augusztus 20-a alkalmából, harmadszor is szeretnék vendégül látni a nagy hírű piliscsabai szovjet kultúregyüttést. – 1958. február 25.: Piliscsabán, a szovjet elvtársakkal közösen, a község lakossága megkoszorúzta a szovjet hősi emlékművet. – 1958. július 18., 1. oldal: Hazatérő szovjet katonákat búcsúztattak Piliscsabán (a sportpályán – P. S.). Az eseményen közreműködött a bányászzenekar, amely eljátszotta a szovjet és a magyar himnuszt, az úttörők pedig virágokat adtak át a katonáknak.

További hírek és cikkrészletek:

1950. március 26.

A megye területén működő mintegy ötven orosz nyelvi tanfolyam a befejezéséhez közeledik. Az eddig megtartott záróvizsgákon, pl. Piliscsabán és Szödligeten, a 60 órás kurzus hallgatói mindenütt szép eredményeket értek el az orosz nyelv alapelemeinek elsajátításában.

1950. augusztus 27.

Tökről 32, Piliscsabáról 25 dolgozó paraszt látogatott el az ürömi „Béke” termelőszövetkezetbe. Mindent megmutattak nekik, majd közösen megvitatták a látottakat. Különösen nagy volt az érdeklődés az ürömi tsz-tagok jövedelme iránt; a vendégek a könyvekből megállapíthatták, hogy a megelőző hónapban az összjövedelem 60 ezer forintra rúgott.

1951. április 29.

A pilisszentiváni kőszénbányának színjátszó csoportja, énekkara, tánccsoportja és zenekara is van. A tánccsoport tagjai szívvel-lélekkel vesznek részt az együttes

munkájában, de – mint egyesek (Gilián Erzsébet és Gajdár Erzsébet) mondják – a tánc-tanárnő, aki Piliscsabáról jár hozzánk fizetésért, elveszi a kedvüket.

1952. május 21.

Megyeszerte tizenhat idénybölcsőde van szervezés alatt, többek között Piliscsabán is.

1952. október 5.

Piliscsabán a nagyközség összes dolgozói jegyezték békekölcsönt a legutóbb kibocsájtott III. jegyzésből. Az országos eredmény október elejéig: 1 milliárd 752 millió forint.

1952. november 19.

Cseri Sándor piliscsabai lakos felső fokú tanulmányai folytatásához 443 forint/hó állami ösztöndíjat kapott. (Az ún. Rákosi-ösztöndíj 800 forint.)

1953. június 4.

Piliscsaba pedagógusnapra készül. Vasárnap reggel zenés ébresztőt rendeznek a faluban, majd a délelőtti folyamán a tanítványok a szülőkkel és az MNDSZ-asszonyokkal virágsokrokkal keresik fel a pedagógusokat az otthonukban. Délután a pártszervezet és a Községi Tanács közös ülésen mond köszönetet oktató és nevelő munkájukért, este pedig műsorral, dallal, tánccal kedveskednek nekik; ennek keretében a szülők és a pártszervezet megvendégelik a tanítókat és jutalomban is részesítik őket.

1954. október 31.

[Nincs benne Piliscsaba, de érdekes!] Hétfő reggel meteor eredetű tűzgömb vonult végig Magyarország felett, amely 15 mp alatt többszáz kilométert tett meg. Valószínűleg a Duna–Tisza-köze légterében darabokra robbant.

1955. október 9.

Magony István piliscsabai lakos, aki a Dorogi Szénbányák munkaügyi osztályán dolgozik, a csabai kommunisták kérésére részt vesz az első propagandista továbbképző tanfolyamon. Szorgalmasan tanul, hogy rászolgáljon a bizalomra.

1955. december 24.

Megjutalmazták Szepesvári Andrásné, a piliscsabai Béla király úti szociális otthon szakácsnőjét, (a Pest megyei szociális otthonok dolgozóinak jutalmazása keretében).

1956. június 10.

Ingatlanhirdetés. Piliscsabán eladó egy beköltözhető, cseréptetős, téglából készült családi ház: három szoba, konyha, hall, fürdőszoba, pince, garázs, gazdasági épületek, kút, bevezetett villany, összesen 1060 m²-öl. Ára: 220 ezer forint.

1957. augusztus 25.

Fotó. A kép felett: Paprika- és paradicsomvásár Piliscsabán. A képaláírás: Nagy István válogatja a gyönyörű paprikát és paradicsomot a földművesszövetkezet boltja előtt.

1957. augusztus 29.

Igazságot Piliscsabán! c. cikk, amely egy lakásüzér manipulációról és két kárvallott munkáscsaládról íródott.

1958. január 17.

Piliscsaba 1958-ban 50 ezer forintot kap az állami lakóházak fenntartására az állami költségvetésből.

1958. december 12.

Újjáalakuló ülést tart ma este 6 órakor a piliscsabai községi nőtanács a ligeti iskolában.

1959. április 12.

Három fotó, a cím pedig: *Öregek tavasza*. „Ilyen melegváró kis sziget a hosszú tél után a budai járás piliscsabai szociális otthona is.” Az egyik képen Bán Józsefné.

1960. november 16.

Korszerű [vasúti] pályafenntartási laktanya épül Piliscsabán húsz személy részére. A falakat még a nagy hideg beállta előtt felhúzzák. Az épületet hideg-meleg vízzel és központi fűtéssel látják el.

Mezőgazdaság, beadás, tsz. A közel harminc hírnek és cikknek a 80%-a az évtized első felére esik. Az 1950. augusztus 8-i számban arról értesül az olvasó, hogy Piliscsaba község 130%-os eredménnyel jelenleg a 2. helyen áll a budai járásban a terménybegyűjtési versenyben. Krébesz [Kornél] párttitkár szerint a cséplés befejezését augusztus 10-re vállalták, de már 8-án meglesznek vele. A csabai egyéni gazdák között Szőnyi Antal 343%-ra teljesítette terménybeadási kötelezettségét.

Az 1950. augusztus 20-i ünnepi szám részletesen ismerteti, hogy a beadási kötelezettséget a piliscsabai egyéni gazdák körében (ekkor még mindenki egyéni – P. S.) Ay József 330%-ra, Demeter János 232, Bélik Mártonné 218, Elek Lajos 254, Földi József 294, Jurák Pál 365, Kiss Pál 382, Pető István 229, Szőnyi Antal 519, Ay Mátyás (Bajcsy-Zs. út) 311, Kriston Pál 321, Pető Pál 276 és özv. Sinka Istvánné 209%-ra teljesítette. – Hét nappal később a lap beszámolt a kétezer fő részvételével megrendezett piliscsabai alkotmány napi ünnepségről, amelyen megjutalmazták a terménybegyűjtésben élenjáró tizenkét dolgozó parasztot is. Az MNDSZ [Magyarországi Nők Demokratikus Szövetsége] helyi szervezete által adományozott vándorzászlóval Pető Pál dolgozó parasztot tüntették ki. Páll Andrásné dolgozó parasztasszony pedig új kenyérrel ajándékozta meg az ünnepségen résztvevő piliscsabai honvédség tagjait, akik aktívan közreműködtek a gyűlés megrendezésében.

Az események sűrűsödnek. Az 1950. szeptember 7-i számból kiderül, hogy Piliscsabán megalakult a tszcs, a mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoport. – 1950. szeptember 10-én az újság hírül adja, hogy Piliscsabán öt olyan asszonyt szerveztek be az MNDSZ népművelői, akiknek a férjei már tagjai voltak a tszcs-nek. – Az 1950. szeptember 17-i és 24-i lapszámból megtudható, hogy f. hó 17-én, vasárnap du. 3 órakor a Szovjetunióban járt magyar parasztküldöttség tagjai élménybeszámolót tartottak Piliscsabán, amelyet követően a nagy számban megjelenő közönségnek levetítették a Ludas Matyi c. filmet. A rendezvény után hat új tag jelentkezett a helyi tszcs-be.

1951-ben „földügyben” láthatólag elkerülte a figyelem Piliscsabát. Csak az április 18-i számban foglalkoznak vele, de akkor velősen, így: A tavaszi munkákban a budai járás az utolsó helyen kullog, pedig a begyűjtésben még az elsők között volt. „Úgy nem lehet jó munkát végezni, hogy egy községben két vetéstervez is legyen, mint például Piliscsabán, hol a községi tanács nem tudja, hogy a két vetéstervez közül melyik is a helyes.”

1952 augusztusától 1956 szeptemberéig aztán megint sorjáznak a cikkek (még betétet is kell cserélni a tollamban), a hírek többsége pozitív kicsengésű, de azért akadnak „cikiszek”, kínosak is.

Az 1952. augusztus 16-i számban jelentik, hogy számos más tszcs mellett a piliscsabai Új Barázda tszcs is visszakapta szabadpiaci értékesítési jogát. – Ugyanez év december 13-án viszont azt közli a lap, hogy a beadás teljesítésében Budajenő község, ill. a piliscsabai Új Barázda tszcs a leggyengébb a budai járásban. (A legjobb Pilisszentiván község, ill. a solymári Kossuth tszcs.)

1953-ban csupa szépet és jót olvasunk. Augusztus 6-án arról szerezhet az olvasó tudomást, hogy Piliscsabán az elmúlt héten huszonnyolc *kisgyűlést* tartottak, amelyeken a dolgozókkal megbeszélték a beadás teljesítésének jelentő-

ségét, az életszínvonal emelése szempontjából. Ennek nyomán egyetlen napon 40 kg baromfit adtak át a begyűjtőhelyen, nem beszélve arról, hogy szénabeadását a község 100%-ra teljesítette. – A november 1-jei szám kiemeli özv. Szklenár Mihályné dolgozó parasztasszonyt, aki nemcsak napraforgó, burgonya és kukorica, hanem egész évi tojás, baromfi és esedékes tejbeadási kötelezettségét is teljesítette. Ezenkívül jó felvilágosító munkával másokat is meggyőz a munkák jó elvégzéséről. A beadásban egyébként szintén jó példával járnak elől Jurák Mihály, Ibolya István és Malárik Pál dolgozó parasztok.

Optimista a hang 1954. január 28-án is. Eszerint a községben a januári tanácsülés óta több kisgyűlést tartottak a tanács *aktivistái*, hogy segítsék a begyűjtés meggyorsítását. Ennek eredménye, hogy a január 20-i felvásárlási napon 30 kg soványbaromfit és 4 kg tojást adtak be az új begyűjtési évre. Bélik Márton hétholdas dolgozó paraszt egyévi soványbaromfi beadását, Horváth János tsz-tag pedig a háztáji gazdasága után járó tojásbeadását egész évre teljesítette. Gál János ötholdas dolgozó paraszt, aki a múlt évben nem nagyon sietett a beadással, most félévi beadását már teljesítette. A községi tanács a beadásban élenjáró parasztnak a hangszórón keresztül nótát küldött – írja Gyulai Sándorné az 1. oldalon.

Továbbra is fontos szereplő marad a nóta, tekintve, hogy a február 7-i számban megjelent tudósításnak már a címében ez áll: *Nótával jutalmazza a tanács a jó beadást*. Különböző megismétli a január 28-i írásban foglaltakat, de három sornyi kiegészítéssel: „Példát mutattak még a község előtt Pischnyi János és Platschek Sándor tanácsstagok, akik negyedévi baromfi beadásuknak eleget tettek.” – Még mindig nótaszótól hangos a falu, ha hihetünk az 1954. március 18-án közreadott soroknak: Piliscsabán Bélik József hétholdas dolgozó paraszt sertésbeadása 1954. decemberben lett volna esedékes. A három mázsa kukorica kedvezmény azonban serkentőleg hatott, és egy 170 kg-os sertést már februárban beadott. A kedvezmény mellett a községi tanács végrehajtó bizottsága nótával üdvözölte őt.

Az 1955. augusztus 25-i lapszámban rossz hír vegyül jó hírrel: Piliscsabán az esőzések által megrongált dűlőutakat társadalmi munkában hozták helyre. A tsz tagjai háromezer, az egyéni gazdák ezer forint értékű társadalmi munkát végeztek. – November 12-én *A szorgalmas piliscsabaiak* (ez a cím) ugyancsak ki vannak domborítva, nem ok nélkül: A kettős ünnepen (november 6. és 7. – P. S.) tele volt a csabai határ, főleg a tarkaszoknyás asszonyokkal. Törték a kukoricát, és szedték a répát. Az Új Barázda Tsz tagjai is kitétek magukért, s a két nap 20 holdon törték le a kukoricát, ráadásul a szarat is levágták. A második napon már szántottak, vetettek, de az egyéni gazdák is összefogtak. A csabaiak e héten be akarják fejezni az őszi vetéseket.

Jól indult az 1956-os év. A január 7-i szám egyik híre szerint Piliscsaba község jogot kapott a kukorica szabadpiaci értékesítésére. – A május 23-i lapszám-ban néhány sorban tudatják, hogy immár másodszor sarabolják a cukor- és takarmányrépát a piliscsabai Új Barázda Tsz-ben, és saját erejükből száz férő-helyes fiatait is építenek. – A szeptember 19-i számban a riporter, aki búcsú hétfőjén látogatott el a faluba, kemény bírálattal illeti a piliscsabai tsz-t. A tsz-udvar üres – írja –, sehol, senki sem vigyáz az állatokra. Az udvar elhagyott csatatérre hasonlít. Minden: a szerszámok, a gazdasági felszerelés, a MÉH-be való ócskavas szanaszét hevernek. Az iroda két szobája rendetlen, a harmadikat „hét lakat alatt őrzik.” A búcsú tehát még hétfőn is tartott a tsz-ben – ösz-szegzi rövid riportját a szerző.

Itt mintha elvárták volna. A piliscsabai mezőgazdálkodással, tsz-szel kap-csolatos utolsó híradás az 1959. november 12-i számból való. Eszerint a tinnyi Új Élet Tsz-nek, amely évről évre eredményesebben gazdálkodik (példának okáért csak ebben az évben egymillió forint értékű, saját erőből történő beru-házást végeztek); egyszóval a tinnyi tsz-nek arra is jut ereje, hogy a gyengéb-ben működő, szomszédos piliscsabai tsz-nek segítsen, mégpedig többször is. Legutóbb pl. kölcsönadták a gépeiket, s így ezen a héten kilenc gép dolgozha-tott egyszerre a piliscsabai tsz földjein.

1960-ban hatalmas változás következett be Piliscsabán: talán az egy Szőnyi Antalt kivéve valamennyi földműves-gazdálkodó belépett a termelészövetke-zetbe, Piliscsaba ún. termelészövetkezeti község lett. (Az ezt jelző táblát a falu Dorog és Pest felőli bejáratánál is kitétték.) A részleteket persze az érdeklődő csabaiak azon melegében megtudták (e sorok írója az édesapjától, aki a tsz Kul-túrotthonban rendezett alakuló közgyűlésén ott ült a közönség soraiban), azon-ban a megyei sajtóban még a szövetkezet neve is csak a lap 1961. január 21-i számában került napvilágra, ekként: A pilisvörösvári földművesszövetkezet a múlt évben a piliscsabai „Haladás” Tsz megsegítésére átadta a főkönyvelőjét a szövetkezetnek, és most arról tárgyalnak, hogy a szakember idén is a „Hala-dás” Tsz-nél maradjon.

Községi Tanács. A piliscsabai községi tanács tevékenységével kapcsolatban legalább tizenöt hír, cikk vagy cikkrészlet található a megyei lapban. Az 1951. július 1-jei számban – *A tanácstagok beszámolóival segítsék elő az aratás-csép-lés és begyűjtés gyors végrehajtását* cím alatt – dicséretben részesülnek Abony, Tura, Piliscsaba stb. községek, mert ezeken a településeken az április–május hónapban megtartott tanácsi beszámolók és fogadóórák, a jó előkészítésnek kö-zönhetően, jelentős sikereket mutattak fel, s a beszámolókon sok közérdekű javaslat és kívánság is felvetődött.

Az 1953. január 29-i számban közölt hír szerint a piliscsabai községi tanács szociálpolitikai állandó bizottsága Lozsinszky Józsefné vezetésével társadalmi munkát szervezett a vasútállomáshoz vezető út kijavítása érdekében. Ennek során a lakosok tízezer forint értékű társadalmi munkát végeztek.

Az 1954. június 3-i szám egyik cikkének a címe: *A budai járás példát mutat a begyűjtésben*: „Lenkei Bertalan százhalombattai és Czigány József piliscsabai tanácselnökök például a begyűjtési hivatal dolgozóit minden feladatuknál: tervfelbontás, hátralékosok látogatása, politikai felvilágosító munka – példásan támogatták, és így lettek a járásban is élenjárók.”

Ugyanez a „tétel” kissé bővebben kifejtve az 1954. augusztus 19-i számban: Piliscsaba az augusztus 20-i begyűjtési versenyben a budai járás legjobb községei közé került, pedig eleinte itt sem ment minden simán, pl. rosszul szervezték meg a versenyt, az ún. begyűjtői rendeletet nehezen értették meg az emberek stb. De a község lelkes, tapasztalt, becsületes és harcos VB-elnöke (Czigány József – P. S.) tudásával és szervezőképességével segítségére sietett a begyűjtési állandó bizottságnak: a területet felosztották a bizottsági tagok között, az élenjáró gazdák bevonásával kisgyűléseket tartottak, hatásos háziagitációt folytattak – így Piliscsaba a járás élenjáró községévé fejlődött. – Közben, 1954. augusztus 12-én rövid hír adja tudtul az újságban: Piliscsaba község újabb ástott kutat kapott, ezáltal eggyel több utcarészben oldódott meg az ivóvíz probléma.

Az 1955. január 25-i lapszámban a téma ismét a vízellátás, amelynek megjavítása érdekében a csabai tanács kb. negyvenezer forintos beruházással két, szivattyús szerkezettel ellátott fedett közutat létesített a községben. – 1955. július 8-án a lap az 1. oldalon hozza Benedek Imréné írását, *Jól dolgozik a piliscsabai tanács* címmel. Az írásból megtudható, hogy a tanácsstagok minden erővel azon vannak, hogy a Minisztertanács határozatait végrehajtsák. A szerző név szerint kiemeli ifj. Ay Mátyás VB-tagot, a termelési bizottság tagját (aki a növénytermesztésben és az állattenyésztésben egyaránt élenjár); Bélik Márton, a termelési bizottság elnökét („szívvel-lélekkel dolgozik”), valamint Faszler Erzsébet, a pénzügyi állandó bizottság titkárát, aki egyúttal a gyümölcsstermesztés hozzáértő és segítőkész szakembere is.

„A piliscsabai tanács jó gazdája a falunak” – olvasható az 1955. október 2-i számban. A faluban négy népbolt, egy földművesszövetkezeti bolt, három pékség, három iskola és TÜZÉP is van. (Volt patika, ruházati és vas-műszaki bolt is, sok szabó, suszter és varrónő, és minden szombat délután söpörték az udvart és az utcát, azaz a járdát... – P. S.) Piliscsaba-Alsón (sic! – többször nem szerepel ez a helytelen megjelölés a ligeti községrészre) nemrég átadták a falu – társadalmi munkában és állami támogatással épült – második orvosi rendelőjét. A községfejlesztési alapból (tízezer forintból) még a tél beállta előtt

rendbehozták a sporttelep öltözőit és pályáját. Ezenkívül a tanács kijavíttatta a hóékét, és salakot is gyűjtöttek. „Jöhet a tél, a piliscsabaiaknak nincs okuk félni tőle.”

Az 1956. július 13-i szám 1. oldalán, *Ne hazudjon a versenytábla!* cím alatt, az újságíró kissé elveri a port a községi tanácson, mert a versenytáblán még a két héttel korábbi adat szerepel (Piliscsaba ekkor az utolsóelőtti, 23. a járásban), a begyűjtési megbízott szavai szerint azóta az eredmények javultak, a tojásbeadás pl. 78%-ról 102%-ra, a sertésbeadás pedig 100%-on áll. (De úgy látszik, minden hiába, Rákosi Mátyás pár napon belül nyilvános önkritikát gyakorolt és felmentését kérte...)

Lekövezik jövőre a Kálvária utcát Piliscsabán – írja a Pest Megyei Hírlap 1958. december 12-i száma. A munka nagy részét társadalmi összefogásban végzi majd el a község lakossága. A másnapi számban kissé konkrétabb a fogalmazás: 1959-ben húszezer forintot fordítanak Piliscsabán az utak építésére, s ehhez jön még plusz húszezer forint, amit az idén takaríthatnak meg a tanácsnál. Mindezen kívül az útépitéseknél kb. ötezer forint értékű társadalmi munkára is számítanak.

1959. április 11-én „azt írja az újság”, hogy a piliscsabai községi tanács televíziót vásárolt a Községi Kultúrotthon részére. A készülék árát a nemrégiben rendezett tanácsbál tiszta bevételéből fedezték. – A lap hat nappal később, április 17-én közli, hogy Piliscsabán a községi tanács rendbehozatja a főteret. A műemlék jellegű Nagytemplom körüli elhanyagolt területet feltöltik és parkosítják, részint a községfejlesztési alapból, részint a lakosság társadalmi munkája révén. – A következő hír, 1959. szeptember 6-án, hogy Piliscsabán elkészült a betonjárda a Bajcsy-Zsilinszky úton és a Vasút utcában, 690 m [?] összhosszúságban. A községben még az idén további 300 m járdaszakaszt építenek. – Az 1959. november 3-i számban viszont egyebek között ez olvasható Piliscsabával kapcsolatban: Nyolcszáz méter betonjárdát építenek a vasútállomásig, felújítják a köztemető kerítését, parkosítják a főteret, feltöltik-felújítják a Kálvária utcát, valamint rendbehozzák a Fő úti általános iskola tetőszerkezetét.

A községi tanácsnak oroszlánrésze volt a Templom téri új iskola építésében, de ez a *téma* fontossága miatt külön kis blokkban kapott helyet, itt mindjárt.

Iskolaépítés. A Templom téri (akkor Szabadság téri) romos iskola újjáépítésének tervéről – Hernádi Jenő járási tanácsbíró nyilatkozata alapján – a lap először 1959. január 1-jén adott hírt. November 3-án arról számolt be, hogy az építést megkezdték, s öt tantermével (amelyet konyhával és étkezővel is ellátnak) jelentősen enyhíteni fog a jelenleg két műszakban oktató Fő úti iskola zsúfoltságán. (Aminek tetőszerkezetét szintén rendbehozatni tervezi a Tanács.) Az új

iskolaépületben napköziotthont is kialakítanak, az építkezés összköltsége egymillió forint, ebből az állam félmilliót áll, a többit a falu községfejlesztési keretéből, helyi erőforrásokból és társadalmi segítségből teremtik elő. A cikk szerint 1959. október végéig a csabai lakosok kb. 70 ezer forint értékű társadalmi munkát végeztek, ennek jelentős részét a szállítás-fuvarozás tette ki.

Az 1960. április 7-i szám két fotót is közöl a Tanács „házi kezelésében” épülő iskoláról, amelyre addig kb. 600 ezer forintot költöttek. – 1960. szeptember 6-án színes, pátozzsal teli tudósítást jelentet meg a lap az iskola ünnepélyes avatásáról (és az azt követő banketről). A riporter a helyszínen Bosznay Lászlóné tanárnővel folytatott hosszabb beszélgetést. Az építkezés költsége végül is kb. kétmillióra rügott, amihez a falu egymillióval járult hozzá a maga erejéből. A tudósítás kiemeli „Bélik kőművest”, „Kőnignét”, a „csabai asszonyokat” és a [faluban állomásozó-szolgáló szovjet] „katonákat”; ez utóbbiakat a Tanács köszönetképpen egy televíziós készülékkel ajándékozta meg.

Meglehet, a szeptemberi avatásra még nem készült el teljesen az épület, ugyanis a november 1-jei számban az olvasható, hogy a piliscsabai iskola építésének a befejezéséhez a Megyei Tanács százezer forintot biztosított. Három nappal később pedig a lapban az jelenik meg, hogy a piliscsabai általános iskola tatarozására és berendezéseinek a felújítására még az idén százezer forintot fordítanak, s az iskola rendbehozását a lakosság társadalmi munkával segíti. Ez a hír már biztosan a Fő úti (innenről: „rég”) iskolaépületre vonatkozik.

Sport. A piliscsabai futballcsapat bajnoki mérkőzéseinek eredményei ezúttal mellőzöttek (*A Plész virtuózai* című kötetben mindezek megtalálhatóak), de azért focival kezdjük. A *Népiújság* 1951. március 25-i számában arról tudósít, hogy a járási bajnokságokat aznap, vasárnap nyitják meg ünnepélyes külsőségek között Kiskunlacházán, Nagykátán, Sződligeten, Szobon, Szigetszentmiklóson és Piliscsabán, s ezeken a helyeken egy pályán két járási mérkőzést bonyolítanak le. Az újság következő, március 28-i számából megtudható: „Az ünnepek jól elő voltak készítve, a pályák szépen fel voltak dekorálva, csak a mostoha időjárás következtében kevesebb volt a néző, mint azt jó időben várni lehetett volna.”

A következő, Piliscsabát illető sporthír 1953. november 22-én datálódik. Eszerint „rég vágyuk teljesült a piliscsabaiaknak”, miután 120 ezer m³ föld (valószínűbb, hogy 12 ezer m³ – P. S.) megmozgatásával elkészült az új sportpálya. – Szűk egy évvel később, 1954. augusztus 29-én Tóth Gyula a *Kommunista tanácstagok munkájáról* c. írásában pozitív példaként említi meg a piliscsabai Krajcsovits Jánost, akinek egy tanácsülésen tett javaslata alapján a sportpálya öltözőjét a tervezett 64 ezer forint helyett 10 ezer forintért alakították ki. – 1955.

június 19.: Piliscsabán bekerítették a sportpályát, ennek során a helybeli fiatalok több ezer forint értékű társadalmi munkát végeztek.

1955. augusztus 2.: A járási spartakiád piliscsabai, helyi versenyein a lebonyolításban és a szervezésben száztizenegy fő vett részt. – 1955. augusztus 4.: Eredményesen fejlesztik a kerékpársportot Piliscsabán. – 1956. június 19.: Megyei háztömbkörüli kerékpárverseny rendeznek július 1-jén Piliscsabán. – 1956. július 3.: Közepesen sikerült Piliscsabán a megyei háztömbkörüli kerékpárverseny, amelyet július 1-jén, vasárnap délelőtt rendeztek meg. Hat településről (Szentendre, Dunabogdány, Alsógöd, Leányfalu, Budajenő és Piliscsaba) összesen 18 férfi versenyző indult a versenykerekesek, ill. a közhasználatú gépek kategóriájában.

1958. március 22.: A lap *Piliscsabai válasz egy névtelen levélre* címmel Gáspár Ferenc labdarúgó írását közli a futbalcsapat körüli anomáliákról. – 1958. június 19. és június 20. – A budai járási spartakiádon a férfi röplabda torna elődöntőjében Piliscsaba csapata szoros küzdelemben 17:16 arányban vereséget szenvedett Zsámbék csapatától, és végül a 3. helyet szerezte meg. A csabaiak további eredményei: a férfi 100 m-es síkfutás döntőjében Mányi (a cikkben tévesen Bányi) 12,3 mp-cel, a férfi magasugrásban Lénárt 160 cm-rel egyaránt a 3. helyen végzett. Az 1000 m-es síkfutásban Edőcs győzött, 2 perc 53,9 mp-cel. Ez utóbbi szám eredményhirdetéséről a június 20-i lapszám fotót is közöl: a dobogón középen a piliscsabai Edőcs. – 1958. november 28.: A lap *Piliscsabai helyzetkép* címmel közöl riportot a község sportjáról, a labdarúgócsapat nehézségeiről.

1960. január 14.: A járási asztalitenisz-csapatbajnokság Északi-csoportjának őszi győztese holtversenyben a Piliscsabai Szakiskola és a Pilisi Bányász 11–11 ponttal és 80:16-os játszamaarányal, a harmadik Budaörs 8 ponttal és 55:41-es játszamaarányal. – 1960. március 2.: A megyei spartakiád női egyes asztalitenisz döntőjében a piliscsabai Weszelovszky Jánosné nagy csatában 2:1-re kapott a dabasi Buchholcznétól. Női csapatban Piliscsaba (Weszelovszkyné és leánya, Weszelovszky Anna; akiket az újságban fotó is megörökített) az ötödik lett. Weszelovszkyné nyilatkozata a verseny után: Otthon az ebédlőasztalon gyakoroltunk...

Színjátás. 1954. december és 1959. március között tucatnyi cikket és hírt lehet olvasni a piliscsabai színjátszókról. Ezek egy részéről az előzőekben már szó volt; a többire – Janibá és a Piliscsabai Községi Sportklub színjátszó csoportja cím alatt – hamarosan sor kerül. A megyei lapokban végeredményben összesen kilenc, a piliscsabaiak által bemutatott darabot említenek, közülük csupán a *Pettyes* c., akkoriban megyeszerte gyakran előadott vígjátékról nem sikerült

eddig visszaemlékezést gyűjteni – jóllehet az 1958. május 25-én megjelent cikk szerint nyolcszor adták elő, mindannyiszor telt házak előtt.

*

A legkedvesebb elírást az 1958. május 24-i számban találtam: A Piliscsabai Kultúrotthon most megalakult *pártcsoportja* vasárnap délelőtt mutatkozik be első ízben a Róka koma doktorsága és a Három kívánság című bábjátékokkal, az aprónép minden bizonnyal nem kis öröme... A pártcsoport és bábcsoport néha tényleg egyremegy. Egyébként az újság a másnap megjelent, *Élénk kultúrélet Piliscsabán* című riportban korigálta az elírást.

————— * —————

Janibá és a Községi Sportklub színjátszó csoportja

A bemutatók időpontjai

Móricz Zsigmond:	Légy jó mindhalálig	1954
Lehár Ferenc:	Luxemburg grófja	1955
Jevgenyij Petrov:	A béke szigete	1956
Kálmán Imre:	Csárdáskirálynő	1957
Innocent V. E. – Kállay I. – Horváth J.:	Tavaszi keringő	1957
Frances Goodrich – Albert Hackett:	Anna Frank naplója	1958
Johann Strauss:	Cigánybáró	1958
Huszka Jenő:	Mária főhadnagy	1958
Fejér István:	Egy marék boldogság	1959
Eisemann Mihály:	Bástyasétány 77.	1960

Janibá (így, egybeírva), sport hasonlattal szólva, harmadiknak futott ki a pályára az 1950-es évek piliscsabai színirendezői közül; négy-öt évvel követte Erdélyi Józsefet és két-három évvel Tóth Józsefet. Ezzel is magyarázható, hogy az ő színjátszó a legfiatalabbak; ha ugyanis minden fontosabb szerepet játszó színjátékosa élne, átlagos életkoruk ma cirka 83-84 év lenne. (De nem mindenki érte meg ezt a szép kort. Szilágyi Laci, valószínűleg hétéves kisfia elvesztése miatt keletkezett szívfájdalmában, 38 évesen halt meg; Lizicska Laci 47 éves korában öngyilkos lett; Bán *Bobi* 44 évesen a Garancsi-tóba fulladt [vagy már holtan dobták a sekély vízbe]. Palovits József 60 évesen kullancs-csípésbe halt bele.)

Janibá tíz bemutatóból álló repertoárját két színmű (Légy jó mindhalálig, Anna Frank naplója), egy prózai vígjáték (A béke szigete) és két zenés vígjáték (Egy marék boldogság, Tavasz keringő) és öt operett (Luxemburg grófja, Csárdáskirálynő, Mária főhadnagy, Cigánybáró, Bástyasétány 77.) képezte. Öt darabjának magyar a szerzője (Kálmán Imre kétszer). Janibá előadásait, amelyekben egyébként a fontos szereplők nagy többségének a neve ismert, a szép számban összegyűlt visszaemlékezések miatt érdemes külön-külön venni.

Az operettek túltengése miatt Janibát utóbb egy újságicikkben éles, velős bírálat érte (ld. a 218.oldalon), mondván: színjátszó csoportjával „elárasztotta a falut operett sziruppal.”

A megyei lapban az 1950-es évek folyamán számos írás elemezte-bíráta a színjátszó csoportok műsorválasztását, összességében azonban az olcsó népszínművekkel (pl. a Piros bugyelláris, A vén bakancsos stb.) ellentétben nem vetették el az operett-játszást, hanem az „arányát”, „mértékét” kérték számon. Azért olyan cikk is megjelent, amelyben a szerző akarva-akaratlan rombolni igyekezett az olyan jelképes, sűrűn játszott darabok nimbuszát, mint a Csárdáskirálynő és a Marica grófnő, hosszas fejtegetés után megállapítva, hogy a harmadik felvonás mindkettő esetében gyöngén van megkomponálva... A cikkírók a *ma emberének* gondjaival, vágyaival és örömeivel foglalkozó színművek előadásaira biztattak. Az ürömi színjátszó csoport egy ilyen színdarab: Sásdi Sándor *Nyolc hold föld* című művének bemutatásával nyerte 1959-ben a Pilisvörösváron rendezett budai járási fesztivált, és nagy sikert értek el a darabbal a megyei fesztiválon is. (Ezen az imént említett járási seregszemlén a Piliscsabai Községi Kultúrotthon színjátszó csoportja A néma levente börtönjelenetével vett részt, és a *Pest Megyei Hírlap* 1959. március 18-i tudósítása szerint „jól rendezett, jól előadott” produkció volt.)

No de Janibá és az operettszirup... Az operett (magyarra fordítva: „kis opera”, „operácska”) csakugyan: teli fény, pompa, csillogás, ragyogás, könnyedség, légiesség, béke, grácia, elegancia. Ringó, kecses mozgású, szexepiles, charme-os, csábos, csinos nők, fess, jó kiállítású, stramm, snájdig férfiak játszanak és énekelnek a színen szépen vasalt ruhákban és színes szoknyákban, s kellemesen hangzó, ritmusos zenére fülbemászó dallamokkal, egyszersmind mulatságos helyzetekkel, félreértésekkel, szerelmi háromszöggel – remek mimikával és karikírózó képességgel – szórakoztatják s bájolják el a közönséget, a nézőre egy kicsit mindig „kikacsintva”. Amely persze kacag, sír és nevet.

Primadonnák, szubrettek, bonvivánok, komikusok, komikák táncolnak érzelmes keringőt, vagy ropnak fergeteges palotást, csárdást, szemképráztató akrobatikus elemekkel fűszerezve, vidáman mosolyogva. A cselekmény szálai a második felvonásban általában összegubancolódnak, hogy a harmadikban minden szál kibogozódjon. A színpadon mágnások, grófok, bárók, hercegek tűnnek fel, közülük némelyik meglehetősen bugyuta, gögös és fennhéjázó, ami viszont jó adag humornak, iróniának válik forrásává, és derűt fakasztó, kedélyes parodizálásra is alkalmat teremt. Sőt, horribile dictu! olykor – ha a publikum elég fogékony rá – még rejtett, mély bölcsességet, társadalomkritikát, társadalmi szatírárt, „uralkodóosztály-froclit” (Bóta Gábor kifejezése) is fel lehet fedezni a jelenetekben. De nem ez a fő cél.

Az operett hol felpezsdít, felvillanyoz, hol elandalít, elvarázsol, mindenestre félig-meddig a mesevilágba visz el, illúziókba ringat, és többé-kevésbé

mindig mulattat. A nézőnek pedig jólesik időnként a való világ bajait félretenni, pl. az alábbi melódiák „segítségével”: Polkatáncos, polkatáncos voltam, deli legény... (*Luxemburg grófja*), Ringó vállú csengeri violám...; Szép város Kolozsvár, én ott lakom a Szamosnál... (*Marica grófnő*), Egy tisztas, öszes halánték, a nő számára ajándék... (*Tavaszi keringő*), Szél, szél, szállj keletről hozzánk, szél, szél, új világot hozz ránk... (*Szabad szél*), Lehoznám néked a csillagokat az égről... (Doktor úr), A bugaci határon, van nekem egy cigányom... (*Mária főhadnagy*), Emlékszel, tavasz idején... (*Zeng az erdő*), Te rongyos élet, bolondos élet...; Jaj, cica eszem azt a csöpp kis szád... (*Csárdáskirálynő*).

Az opera persze az *értő* számára fenségesebb, megrendítőbb élményt nyújt. Ám miért ne lehetne az ember pl. operaimádó, „dzsesszörült”, „magyarnótafa” és operettrajongó egy személyben?! Máskülönb, ahogy valaki írta vagy mondta: Wagnert is lehet ásítozva hallgatni...

*

Janibá életrajzához írásos dokumentumokat egyelőre még a Plébánián sem sikerült találni. Jászberényi József elmondása alapján annyi bizonyos, hogy 1952 tavaszán már Piliscsabán tartózkodott. Ugyanis az év májusában, amikor „Jaszi” az általános iskola VIII. osztályába járt, együtt zárandokoltak Máriaremetére, amiért Medvedt Ede iskolaigazgató meg akarta feddni. (Édesapja azonban „lebeszélte” a Jászberényi-féle disznótorok gyakori vendégét, vallási fanatikus direktori múltjára célozva: „Ede, én tudom, hogyan viselkedtél a háború előtt...”.) A visszaemlékezésekből kitűnik, hogy Janibá életének fontosabb mozzanatait Lengyel István ismeri a legjobban, ezért a sort az ő visszaemlékezésével kezdjük.

Lengyel István: Janibá 1923 szeptemberében született. Az egri ferences papi szemináriumba járt. 1950-ben, amikor a rendeket feloszlatták, már csak pár hónap hiányzott a pappá szenteléséhez. Az intézmény vezetősége és hallgatóinak többsége időben lelépett az ÁVH elől, csupán Janibát és néhány társát hagyták ott, az épület és a szervezet folyó ügyeinek intézésére. Janibá elejtett megjegyzéseiből arra lehet következtetni, hogy megkínózták. Ezután Érdre ment a családjához, és a már néhány hónapja itt tartózkodó Csete József plébánost követően, onnan érkezett Piliscsabára sekrestyésnek 1952-ben. A plébánossal, enyhén szólva, nem alakult harmonikusan a viszonya, Csete nem nagyon szívelte, annak viszont nyilvánvalóan örült, hogy egyáltalán van értelmes, ügyes és megbízható segítője. Janibá feladatai közé tartozott a harangozás is; először hajnali 5-kor, utoljára este 9-kor harangozott.

Szimpatikus, szolid természete miatt, fiatalokkal és idősökkel egyaránt hamar megszerettette magát. A magyar és a latin mellett jól beszélt németül, olaszul és franciául, de az angollal is megbirkózott. Néhány ministránst tanított idegen nyelvre vagy korrepetált egyéb tantárgyból, többeket pedig felkészített az érettségire.

A színházi világban és a színpadi munkában láthatólag már korábban nagy jártasságra tett szert, és otthonosan mozgott a rendezői szerepkörben. Mindenkinek külön-külön legépelte a szövegét és a szerepét. A jeleneteket is természetesen külön-külön próbáltuk, a zenés daraboknál rendszeresen besegített a patikus-muzsikus Weszelovszky János. Próbáltunk a régi Községházán, a tágas tűzoltóórszobában is, ha a Kultúrotthon foglalt volt, vagy éppen rossz szemmel néztek ránk Tóthék.

Az előadásokon a zenekar általában így állt fel: Weszelovszky János tangó-harmonika és zongora, Weszelovszky Zénó („Titi”) dob, Sárközi Rudi („Panó”) hegedű; egy katonatiszt pedig a táborból, akit „Düzsé”-nek becéztek, időnként pisztonon játszott.

Janibá szigorúan és következetesen bánt a színjátszókkal, de nem volt gromba. Lehetett vele jóízűen együtt nevetni, kacagni, de sohasem hahotázott. A szereplők nagy többsége igyekezett megfogadni Janibá instrukcióit. A színiplakátokat, hasonlóan a futballplakátokhoz, többször a saját pénzén készítette el plébániai asztalán. Amikor a szereplők már tudták a szövegüket, Janibá lehetőség szerint elvitte a fontosabb szereplőket Pestre, hogy megfigyeljék, miként játsszák szerepüket a híres színészek. Ún. szolgálati jegyeket szerzett, az egyikén Fényes Szabolcs [zeneszerző és színigazgató] aláírását láttam.

Janibá a színjátszók unszolására néha nagyon nehezen kijött a függöny elé, a közönség tapsait megköszönni, ám pillanatok alatt eltűnt. Nagyon szerény ember volt.

Malárik Donát: Az 1950-es években a vasárnapi és ünnepi szentmiséken, a Nagytemplomban meggyiszter annyian ministráltak, hogy három darab hatfős sort kellett belőlük kialakítani. Az első sorban a „nagyok”, pl. Gáspár *Szunya*, Gádorosi *Pötyi*, Bíbok Imre, Molenda Gabi; a második sorban a „középsősök”, mint Boósz Ádám, Malárik Pista (az én bátyám); a harmadik sorban pedig a „kicsik”: Neubrandt Jani, Veres Öcsi, Szabó „Töki”, én és még mások kaptak helyet. Előfordult, hogy a kicsik sora úrfelmutatás után bement a sekrestyébe, hogy egy ott várakozó, hasonló korú csoport válthassa fel őket.

Bátyámmal együtt én is jártam Janibá „klubjába”, a plébániára. Ezenkívül rendszeresen tettünk zarándokutat Csete József plébános és Janibá vezetésével. Solymárig vonattal utaztunk, az állomáson átöltöztünk, és onnan ministráns-

ruhában, gyalog, az erdőkön keresztül mentünk Máriaremetére; a középkorú és idősebb csabai zarándokokkal együtt akár százan is.

Janibá a szellemes-mókás focis plakátjaival, jól sikerült rendezéseivel, szerény, udvarias modorával, és egyáltalán azzal, hogy a köréje gyűlt fiatalokat értelmes, tartalmas és szórakoztató időtöltésre, tanulásra szoktatta, méltán vált népszerűvé sokak – főleg a vallásos emberek – szemében. De ha a szükség úgy kívánta, ha „fiai” néha „elkanászodtak”, tudott ő szigorúan is bánni velük. Én egyébként úgy hallottam, abban, hogy Janibá nem lett felszentelt pap, közrejátzott enyhe beszédhibája is.

Siristye Mihály: Csete József plébános mint a rendszerhez lojális „békepap” érkezett Csabára, Kornacker lazarista pap helyére, aki „cserébe” Üröm határában kapott egy kis kápolnát. Csete mellett a másik pap „Pistike” volt. Janibá tudtommal 1952-ben, Érdről jött; akkoriban azt mondták, hogy Csete hozta. A megelőző években, 1949-ig vasárnap délelőtt 10 órakor gyülekeztek az általános iskolai tanulók az iskolában, onnan együtt mentek át a templomba. Janibá jövetelekor én már a Toldi Gimnáziumba jártam; itt tanult a csabai Izsák Sanyi, Csabai Imre és Kassai Feri is. Janibá „ministránsaként” részt vettem a nyári balatoni táborozásokon. A kertben állítottuk fel a dunyhahuzat minőségű vászonból készült sátrakat; esőben a sátor beázott, a társaság elázott...

Bíbok Imre: Janibá Csabára érkezésekor (állítólag ő választotta Piliscsabát) én voltam az egyik legidősebb ministráns. Gyakran ministráltam együtt Hável Ferivel és Fodor Dodival. A ministránsok száma az 1950-es évek közepén elérte a 40–45 főt! Hamarosan rendszeresen összejöttünk a plébánián, Janibá szobájában; kártyáztunk, sakkoztunk. Annyira jó társaság volt! Szinte azt lehet mondani, a plébánián nőttünk fel annak idején. Janibá olykor a hazai futballmeccsre is ellátogatott. A színdarabok próbái jó hangulatban zajlottak, a többség időben megtanulta a szövegét, és a plébánián is gyakoroltunk. Legtöbbször Weszelovszky zenekara kísért, főként ők segítettek az énekes-zenés számok megtanulásában, sok-sok próbát tartottunk velük. Különben mindent Janibá tanított be, bár az éneke kissé gyöngének hatott. A női szereplők zöme is a mi „templomi” baráti társaságunkból került ki. Mi néhányan, barátok Janibá összes rendezésében kaptunk szerepet, minimum táncoltunk vagy énekeltünk. Egyébként a községi vezetők nemigen jártak Janibá előadásaira, azt mondták: „elneveli a fiatalságot.”

Egyaráan Tóth József darabjaiban is játszottunk, sőt én a ligetiek által szabadtéren rendezett *A gerolsteini nagyhercegnőben* is szerepelhettem. [A ligeti szabadtéri színpad nézőterét a Széchenyi utca (Fenyősor) felől alakították ki.

A Szent László király útja (Gesztenyesor) túlsó oldalán akkor még erdőség volt, ami a Nagy-Kopaszról húzódott le, csak szemközt, a sarkon állt egy takaros villa.] „Tóth kéményseprő” egyébként nem sokáig rivalizált Janibával, mert a fiatalok jelentős része, a sok ministráns inkább Janibához húzott.

A piliscsabai színjátszók közül egyik kedvencem, Schönek Róza, sajnos nem tartozott Janibá csapatához, még lazán sem; hol a ligetiek, hol meg Tóth József színjátzó csoportjában játszott. A faluban senkinek sem volt olyan szép hangja, mint neki, és nemcsak szépen énekelt, hanem szeretett is szerepelni, s a legkisebb elfogódottság nélkül játszott a színpadon.

Janibával Piliscsabáról való távozása után is találkoztam néhányszor, tartottam vele a kapcsolatot, de már nem sokáig.

Gyarmati János: Janibá idejében a plébánián hétköznapi este és vasárnap délután jöttünk össze sakkozni, kártyázni. Varga Józsi, Kassai Öcsi, Jászberényi Peti, Gyarmati Jóska és mások. Ott töltöttük a szabadidőnket. A ministránsokat Janibá osztotta be, tőle függött az „előléptetés”. Én 20 éves koromig ministráltam. A ministránsok ranglétráján azonban csak fokozatosan lehetett előre jutni. Általában a szombat esti litánián nyílt mód bemutatkozni. A vasárnapi 8-as mise már újabb lépcsőfokot jelentett, és a vasárnapi 11-es misén ministrálni – ez volt a legnagyobb rang. De amíg az ún. *bal szélsőből jobb belső* lett az ember, eltelt egy kis idő. A jobb belső ministráns volt lényegében a miséző pap segédje. Én úgy megtanultam a liturgia latin szövegeit, hogy ha a szükség úgy hozza, egy egész misét végig tudtam volna celebrálni.

Janibá – bár neki is „Dicsértessék!”-kel köszöntünk – szinte az ő fiatalabb barátainak tartott bennünket. Egyszer én is táboroztam vele Balatonszabadi-Sóstón, az akácokban, legalább tizedmagammal, többek között Pázmándi Petivel és Szívós Sanyival. Én Radványi Lacival aludtam egy sátorban. Minden napra ki volt jelölve egy napos, aki reggel biciklivel bevásárolt Siófokon, aztán segítette Janibának a főzésben. Ebéd után lementünk a szabadstrandra fürödni. De ott, az akácokban is jól éreztük magunkat, pl. birkózóversenyt rendeztünk (Pázmándi Peti és én akkor az Újpesti Dózsába jártunk birkózni), meg persze sokat hülyéskedtünk.

Kretz István („Kiki”): Én is jártam Janibához a plébániára, még cigit is vett nekünk, 5 Éves Tervet szívtunk, beszélgettünk, zenét hallgattunk, Csete [plébános] néha zörgött, hogy zaj van; féltékenykedett Janibá népszerűségére.

Pischnyi János: Hat-hétéves kisserác koromban én is voltam Janibá „ministránsa”, sőt egyszer Gáspár Ferivel (Szunyával) is ministráltam együtt. De

ez a karrierem nem tartott sokáig. Egy hétköznapi, kora reggeli mise után, ahogy jöttünk ki a Nagytemplomból, Csete plébános hozzám fordult és atyáskodva megjegyezte: „Látod, János, tudsz te rendes gyerek is lenni...” Megütött ez a néhány dicsérő szó. Úgy éreztem, felértem a csúcra, és a csúcson kell abbahagyni, ennél többet én már úgysem érhetek el... Egyszóval befejeztem ministránsi pályafutásomat.

Bartal Gábor: A piliscsabai amatőr színjátszók az 1950-es években rendre igen jól sikerült előadásokat produkáltak. A Nagytemplom sekrestyése, Janibá (mindenki Janibája) remek érzékkel tudta kiválogatni az egyes szerepekre a nőket és a férfiakat. Az meg külön érdekességnek számított, ahogy betanította az egyes tánc- és énekszámokat, abban a reverenda-palástos ruhájában...

Gáspár Istvánné Huber Matild: Janibá „jó fej” volt, ragyogóan összefogta a fiatalokat – ministránsokat, színjátszókat –, akik nagyszerűen érezték magukat együtt. Többször mentünk csoportostul zarándokútra Makkosmáriára vagy Máriaremetére, Janibá vezetésével. (Mások véleményével ellentétben, szerintem Csete plébános nem féltékenykedett Janibára.) Szilveszterkor, húsvétkor stb. Lizicska Csöpiék egybenytott szobáiban rendezték a bálakat, a ministráns fiúk és a „templomba járó lányok” részvételével. Janibá is eljött, Gáspár Feri (Szunya) harmonikázott, a lányok vitték a süteményt.

Janibá rendszeresen, batyuban hozta a lakásunkra a ministránsok ruháit, 14-15 évesen én mostam ki, vasaltam és szépen összehajtogattam. Egyszer, valamelyik nagy ünnepen kis híján elkéstem; a fiúk és Janibá már tükön ülve várak a sekrestyében, amikor az utolsó percben betoppantam a frissen vasált ruhákkal. Hiába azonban a személyes jó viszony, Janibá a színdarabpróbákon velem is szigorúan bánt. A Luxemburg grófjában a leánykórusban énekeltem Keresztényi Szidivel, Petrő Mártával és másokkal együtt. Az egyik próbán Janibá észrevette, hogy nem mozog a szám, erre hátulról meglökött, és rám ripakodott: „Matild, énekelj!”

Vígvári Jánosné Molenda Lívia: Az 1950-es évek végén a ministránsok és a barátnők Lizicska Csöpiéknél tartották a szilvesztert; Janibá is eljött. Éjfélkor mindenkinek le kellett ülnie, és Janibá sorban mindenkit megajándékozott egy-egy, általa nagy kartonlapra festett kedves állatfigurával. Én cicafejet kaptam... Az ajándékozástól, persze, még jobb hangulat kerekedett.

Ay Albert: Tíz-tizenkét éves koromtól ministráltam – például Szokolay Jós-kával, Hámori Jós-kával –, akkor már itt szolgált a faluban Janibá. Amolyan

„titkára” volt Csete plébánosnak. Egyszer voltam vele a balatoni sátoztáborozáson, a táborozókat ő választotta ki. Egy kertben, közel a vízparthoz álltak az egy-kétszemélyes sátrak; én a magam egyszemélyes katonai sátrát vittem. A táborból gyalog jártunk be Siófokra. Janibá a nyári táboron kívül is jól összefogta ministráns csapatát. Általában hétvégén, délután 5-kor találkoztunk a plébánián, Janibá szobájában. Klubszerű összejövetelek voltak ezek. Janibá több rendezésében is játszottam, pl. a Csárdáskirálynőben és a Mária főhadnagyban. A legtöbbben komolyan vettük a szerepünket.

Radványi Sándor: Janibá tudtommal a híres primadonnával, Honthy Hannával is jó viszonyban volt. Számos alkalommal – talán havonta – kapott tőle öt-hat, főleg az Operettszínházba szóló ingyen jegyet, és azt szétosztotta közöttünk, a ministránsok között. Úgyhogy gyakran jártunk Pestre, és én megkedveltem a színházat.

Jászberényi József: Nyaranként a ministránsok nyolc-tíznapos „cserkész-táborozása” Janibá nagybátyjának a balatonszabadi telkén zajlott, itt egy ház is állt. Maga Janibá valamikor cserkész volt. A sátoztáborozásra itthonról vittük a zsírt, krumplit és a fát a szabadban való főzéshez. A napos járt biciklin bevásárolni Siófokra.

Pető István: Kb. hétéves koromtól (tehát 1955–56-tól) jártam a plébániára, ill. a Nagytemplomba ministrálni. A plébánián többször láttam Gáspár Ferit, Gollob Ferit, Lizicska Csöpit, Lengyel Pityut, Gyarmati Jancsit és másokat. Janibának nagy világevő rádiója és gramofonja volt, a nagyfiúk ezeken hallgatták a rockzenét. A rádión a Luxemburg és a Szabad Európa persze recsegettropogott, de ez akkor nem sokat számított...

Marno János: Nem ministráltam a templomban, nem is jártam oda, azonban legalább egyszer mégis elvetődtem a plébániára. Hogy kinek a szervezésében, vagy kinek az ötletéből, arra nem emlékszem. Barátaimmal és egyúttal általános iskolai osztálytársaimmal: Szabó Zolival, Szijártó Csabival, Muszbek Kátival és Csicsi húgossal (Marno Hedvig – P. S.) Smetana zenéjét hallgattuk gramofonon. A Moldva szépséges melódiái most is a fülemben csengenek. A férfiről, aki ott minket barátságosan vendégül látott, az öltözéke alapján azt hittem, pap; azt is mondogatták, hogy a neves színész, Bitskei Tibor közeli rokona. Mindenesetre jól éreztük magunkat, és én a magam részéről büszke voltam, hogy kisdíák létemre komolyzenét hallgatok. (Ehhez azért hozzá kell tennem, hogy ekkoriban, az 1950-es évek végén, anyám jóvoltából már

rendszeresen hallgattam – ha akartam, ha nem – Mozart, Verdi, Puccini operáit és Beethoven szimfóniáit...)

Lengyel István: Padányi Imi szintén Janibá „ministránsa” volt (mellesleg egészen közel, a Templom téren lakott), de a színpadon nem akart szerepelni, viszont kitűnően vágtázott. Egy járási futóversenyen nem mondták meg neki, hogy pisztolylövésre indulnak, ezért amikor a startpisztoly eldőrdült, hátra fordult, hogy „mi van?!” Aztán a többiek után iramodott, és a célban majdnem beérte a győztest.

Neubrandt János: Ötödik osztályos voltam az általánosban, 1955-ben, amikor mint kis ministráns kapcsolatba kerültem Janibával. De már korábban, első vagy második gyerekként részt vettem valamelyik ünnepi összejevetelen a plébánián, ahova a nővérem vitt el. Játszottunk. Karácsonykor és húsvétkor tartották ezeket a rendezvényeket, nem nagyon propagálták, később talán be is szüntették vagy tiltották. Nemcsak a vasárnapi, ünnepi szentmiséken, hanem hétközben, a reggeli fél 7-es miséken is ministráltam, a Kálvári utcai Veres Öcsivel felváltva. (Nagy ritkán előfordult, hogy nem jött ministráns a vasárnapi nagymisére; akkor egy „régí” ministráns civil ruhában odament a paphoz segíteni.)

1959-ben Janibá jutalmul engem is elvitt kéthetes nyári sáttáborozásra Balatonszabadi-Sóstóra. Összesen tíz-tizenöt főből állt a csapat: Molnár Jóska, Molenda Gabi, Bíbok Imre, Radványi Tibi, Bartal Gabi, Gáspár Feri, Szívós Sanyi és mások. Velem egyívású csak Molnár Jóska volt, a többiek öt-hat évvel idősebbek. Néhány napra lejött Kretz Pista és Gyuri, valamint egy Lajos nevű fiatalember; hoztak sátrat, felverték. A tábor egy bokros-fás magas partoldal tetején helyezkedett el, középen földbe ásott, platnis tűzhellyel. Jól „kerestem”, mivel a nagyfiúk este gyakran bementek a városba, hajnal felé keveredtek haza, és többször én vállaltam helyettük az éjszakai őrséget vagy a napos tisztét; 10-est, 20-ast fizettek ezért, úgyhogy a végén összegyűlt 60-70 forintom, amiből szuvenírt tudtam venni a családnak. Mesélték, hogy a megelőző években a fiúk felléptek a környékbeli üdülőkben, és színdarabrzleteket, humoros jeleneteket adtak elő.

Egyébként a napos járt be délelőttönként biciklivel Siófokra élelmiszerért, és Janibá főzött. Egy alkalommal krumplisztésztát készített ebédre, de nekem nem ízlett, nem ettem meg. Ezt ő láthatólag zokon vette, és a tányér tészta, a kompánia harsány hahotázásának közepette, a fejemre borította. Ezzel együtt felejthetetlenül szép napokat töltöttem Janibával és a ministráns-focista-színjátzó fiúkkal a Balatonon.

Légy jó mindhalálig

Az egyik legszebb magyar ifjúsági regényből, hat év múltán, immár másodszer rendeztek színdarabot Piliscsabán. A főszereplő személye egyébként a „családban maradt”: korábban Radványi Regina, most öccse, Radványi Sanyi játszotta Nyilas Misi szerepét. A népes szereplőgárdának csak a kisebb része ismert. A pedellust Baják István, Viola kisasszonyt Csaba Marika, Nyilas Misi egyik kollégiumi diáktársát Lizicska Csöpi, Valkay tanárt Dunai Tamás, Gyéres osztályfőnököt Sarkadi Gáspár alakította. A három további tanár (Bagoly, Juhász, Sarkady) szerepében Simon István, Szabó Mátyás és Gáspár István játszott (de nem okvetlenül ebben a sorrendben).

Markovits Andrásné Petrő Ilona visszaemlékezése: A Légy jó mindhaláligot, Janibá első csabai rendezését egy hatalmas vászonmolinó hirdette, amit a Kistemplomnál, a Fő út teljes szélességében feszítettek ki két villanyoszlop között, négy-öt méter magasban. Rajta volt a darab címe, a főszereplő, Radványi Sanyi jelmezes arcképe és a bemutató időpontja. Természetesen a molinót is Janibá készítette.

Vígvári Jánosné Molenda Livia: A Légy jó mindhalálig főszereplője, Radványi Sanyi, aki Nyilas Misit alakította, szép, szőke kisfiú volt. A dráma csúcspontján a keserűségtől sírva, nyöszörgő-panaszos gyerekhangon jelentette ki: Én nem akarok felnőtt lenni... Meg akarok halni... Sarkadi Gazsi (az egyik tanár vagy az igazgató szerepében) próbálta vigasztalni. Azt hiszem, ezzel a mindenkire megrázó jelenettel fejeződött be az előadás.

Neubrandt János: Elég jól emlékszem a Légy jó mindhaláligra, a Kultúrbán adták elő, az egész iskolát vitték, mert a gyerekeknek külön eljátszották. Nyilas Misit Radványi Sanyi alakította, mindenki könnyezett a végén.

Priegl Sándor: Radványi Sanyi a Légy jó mindhalálig előadásában akkorát domborított; Janibá annyira jól megtalálta őt Nyilas Misi szerepére!

Szekeres Gyula visszaemlékezése: A Légy jó mindhalálig előadásához Janibá „bemelegítésként” egy kis, vidám előjátékot írt. Ebben Kretz Gyuri, a kisebb, nyolc-tíz éves fiúk csoportja részéről azzal hergelte vagy kecsgettette a nagyobb fiúk csapatát (amelyben többek között az akkor tizenöt-tizenhat éves Gollob Feri, Hammerschlag Karcsi és Molenda Gabi szerepelt), hogy ha letérdelnek és csóválják a fejüket, cserébe csokit kapnak. A fiúk letérdeltek, és azt

is el kezdték énekelni: Nem akar az ökörcsorda legelni... A csokit azonban nem ők, hanem én, a kisfiúk csoportjának nyolcéves tagja kaptam. Erre kitört a bunyó. Nekem a dulakodás közben Hammerschlag Karcsi lábai között kellett át-kúsznom, néhányszor lökött is rajtam egyet, hogy gyorsabban haladjak. Közben majdnem beleestem a sűgőlyukba, mire nagy nehezen sikerült kimásznom a színpad szélére, és ott ettem meg a csokit, magamat előírászerűen jól összemaszatolva. Addigra a bunyó is lecsendesedett.

Tinnyén és Szentivánon szintén előadtuk a darabot. Tinnyén az előjáték befejeztével mi, kisfiúk nem vártuk meg az előadás végét, de mosakodásra sem maradt idő; én is úgy, csokitól maszatosan szálltam fel a Csabára induló utolsó buszra, amit éppen hogy elértünk.

Lizicska József („Csöpi”): A Légy jó mindhaláligot bemutattuk Tinnyén, utána késő este gyalog jöttünk vissza Csabára.

A késő esti gyaloglás Tinnyéről vissza Piliscsabára rossz előjel lehetett. A darab szereplőgárdája ugyanis az év (1954) karácsonyán még egyszer elő akarta adni a produkciót a Piliscsabai Községi Kultúrházban, ám az intézmény igazgatója kötötte az ebet a karóhoz, s csak azzal a feltétellel engedte volna őket a színpadra, ha Piliscsabai Községi Színjátszócsoporthoz néven lépnek fel. Erről a vitáról szól az a cikk (itt teljes terjedelmében idézve), amely a *Népújság* 1954. december 25-i számában, karácsony első napján látott napvilágot, *Színjátszás helyett: komédia...* címmel:

A piliscsabai községi sportkör labdarúgói elhatározták: színjátszó csoportot alakítanak. Elhatározásukat tett követte és a labdarúgók, a röplabdás lányok közreműködésével, társadalmi edzőjük, Hamschlager Károly vezetésével betanulták a „Légy jó mindhalálig” című háromfelvonásos színdarabot. Az örökbecsű színművet ezután nagy sikerrel előadták Piliscsabán és Tinnyén.

Vajon mindezt miért tették? Azért, hogy új sportfelszerelést vásároljanak a szakosztálynak. Persze még egy néhány forint szükséges ezeknek a lelkes fiataloknak és ezért – no meg a piliscsabai lakosság kívánságára – úgy döntöttek: megismétlik a Kultúrotthonban a színdarab előadását.

De másképp döntött Tóth József, a kultúrotthon igazgatója: – Ebben a kultúrotthonban csak akkor lesz karácsony másnapján előadás, ha „Piliscsabai Községi Színjátszócsoporthoz” néven lépnek fel a labdarúgók.

A sportoló fiatalok erre nem hajlandók. Ők labdarúgók és a „Községi Sportkör” hírnevét akarják öregbíteni. A vita közöttük jelenleg oly heves, hogy a labdarúgó-edző bánatában le akar mondani és a csapatot a feloszlás fenyegeti.

Szerintünk minden sportkört dicséret illet, ha színjátszógárdát alakít, s az ilyen kezdeményezést segíteni kell és nem gáncsolni. Ha a labdarúgók, mint labdarúgók akarnak szerepelni, hát akkor tegyék, és ezt támogassa Tóth József, a kultúrotthon igazgatója is.

*

A cikkben legalább két hiba, elírás van. A futballcsapat edzője nem Hamschlager Károly, hanem Hammerschlag Ferenc volt. A darabot sem egyik, sem másik, hanem Barna János („Janibá”) tanította be. A többi nagyjából stimmel. Hogy a vita miként zárult, arról nincs hírünk. Mindenesetre Janibá színjátészó csapata ebben az időben már javában készült a Luxemburg grófja 1955. február 19-i bemutatójára.

Luxemburg grófja

A Légy jó mindhalálighoz hasonlóan, ennek a piliscsabai darabnak is akadt „sajtója”, mégpedig nem is akármilyen. A bemutató után egy héttel, a Népújság 1955. február 26-i számában, a következő tudósítást lehetett olvasni, *A „Luxemburg grófja” Piliscsabán* címmel. De előbb, a cikket előre is kiegészítve, ismertetjük a teljesebb szereposztást: René, Luxemburg grófja: Dunai Tamás; Didier Angela, az Opera ünnepelt énekesnője: Zayzon Zsuzsa; Bazil Bazilovics herceg (Sir Basil, Ugaranda kormányzója): Sarkadi Gazsi; Brissard, René barátja: „Kis” Nagy Jóska; törvényszéki elnök: Gáspár Pityu; Fleury, Angela legjobb barátnője: Nagy Marika; a három lord (Lord Lanchester, Lord Webster, Lord Worchester): Gollob Feri, Radványi Sanyi, Lizicska Csöpi; anyakönyvvezető: Gáspár Feri. Játszott még a darabban többek között Csaba Kató, „Hosszú” Nagy Jóska, Hetényi Laci, Hetényi Pista, Kassai Feri, Fodor „Dodi”, Huber Matild, Petrő Márta és Keresztényi Szidi.

Az újságcikk maga, teljes terjedelmében:

Utcákon, tereken s az állomáson már hetekkel ezelőtt színes plakátok hívták fel az emberek figyelmét a február 19-i bemutatóra. Ha valakinek figyelmét véletlenül el is kerülték ezek a hívogatón figyelmeztető jelek, de ha szombat este a Kultúrotthon előtt vitt el az útja, a rádióból jól ismert muzsika hallatán bizonyára megállapította a teremből kiáradó dallamokról: – Ez a „Luxemburg grófja” ...

Hogyan vállalkozhatott ilyen nagy feladatra Lehár Ferenc sok szereplőt, jó énekest, kiválóan felszerelt színpadot és rengeteg kelléket igénylő operettjének bemutatására Piliscsaba kultúrcsoportja? Ezek a fiatal lányok és fiúk ismét bebizonyították – a „*Légy jó mindhalálig*” előadása óta immár másodszer –, hogy mindent lehet, csak akarni kell. – Első és legfontosabb a lelkesedés – mondták s így utólag bizvást megállapíthatjuk: ebben nem volt hiány, hiszen a műkedvelő színészek legtöbbször Pestre jár munkába, vagy iskolába s minden nap éjfélig próbálni, hideg teremben, fogvacogva – nem könnyű dolog. De ha ma megkérdeznők egyiküket, bizonyára így felelne: nem volt hiábavaló! Mert ha gyanútlan járókelőnk a zene hangjai nyomán bement a terembe, végignézte és végighallgatta az előadást, ő is tapasztalhatta a forró sikert. A falusi közönség folyton folyvást megújrazta az énekszámokat, táncokat, kérges férfitenyerek ütődtek össze szüntelenül.

És most nézzük meg, kik azok, akik ezt a nagy örömet, valószínűleg hónapokra, sőt évekre emlékezetes szép estét szereztek a közönségnek? Az összképet felboncolni csak nehezen tudjuk. Hiszen ha voltak is egyenetlenségei az előadásnak, ha néha zavarólag hatott is egy-egy döccenős részlet, kevésbé szárnyaló ária, a következő percek máris elfelejtették velünk ezeket. Mégis, kit dicsérjünk meg? Talán *Nagy Marikát*, Madam Flöri alakítóját kulturált, finom hangjáért? Vagy a kedves, bájos primadonnát, *Zayzon Zsuzsát*? S a férfiak közül *Sarkadi Gáspár* tomboló sikert kiváltó Sir Basilját? *Gáspár Istvánt* a bíró szerepében és *Radványi Sándor*, *Lizicska József*, *Gollob Ferenc* lord-trióját? Bátran megtehetjük ezt. Mégis úgy érezzük, hogy az egész együttest, a címszereplőtől az epizódfiguráig, a táncosokat és Karnevál herceg jókedvű bohócait szinte osztatlanul illeti a dicséret. Külön kell említeni *Simon Gábor* zenekarának szép, ízléses játékát. Legfőképpen azonban *Barna János*, a rendező az, akinek a legtöbbet köszönhetjük, hiszen a kezdeményezéstől a megvalósításig ő tartotta össze és ő vezette ilyen szép sikerhez a csabai színjátszókat.

Búcsúzóul mit kívánhatunk nekik? Nem formasággként mondjuk, de őszinte buzditással: még több új bemutatót, még több ilyen nagy sikerű szereplést!

*

A „tomboló sikert” arató Sarkadi Gáspár már egészen fiatalon extravagancia jellemezte. Mint a Piliscsabai Sport Club (PSC) futballcsapatának a kapusa mérész lábba vetődéseivel, robinzonádjáival vált hallatlanul népszerűvé, szerette a „vinkliből” kiszedni a labdát. Ha éppen nem akadt munkája, mert csapata folyamatosan támadott, parodisztikus-akrobatikus mutatványokkal szórakoztatta magát és a közönséget, amelynek ilyenkor tanácsos volt kétfelé figyelnie...

Gazsi védést imitált, vetődéseket mutatott be, cigánykereket hányt, kézenállásban végigment a gólvonalon, nyújtózkodott a keresztlécen, és felült rá. Gyerekkorában a családjával egy darabig Pesten lakott, ahonnan havas teleken – az erdőkön és a hegyeken keresztül – rendszeresen sítalpon közlekedve látogatta meg Piliscsabán élő nagyszüleit.

*

Dunai Józsefné Pischnyi Katalin („Emi”) visszaemlékezése: A Luxemburg grófja címszerepét Dunai Tamás (akkor még leendő sógorom) játszotta; fess, csinos fiatalember, nagyon kellemes hanggal és kitűnő énektudással, muzikalitással. Partnerül a 16 éves, bájos Zayzon Zsuzsát kapta. (Egyébként a darabban játszott Bíbok Imre és Csapó Jani is, Sarkadi Gazsi pedig egyenesen szenzációs volt Sir Basil szerepében.) Tamás úgy állt a darabhoz, hogy „vagy természetesen játszom, vagy egyáltalán nem játszom.” Aminek az lett a következménye, hogy feleségét, *Babust*, egy szintén nagyon helyes, szép és temperamentumos asszonykát, már a próbák alatt roppant módon féltékennyé tette. A bemutatón vagy a nyilvános főpróbán alig bírt magával, s nem sok hiányzott ahhoz, hogy felmenjen a színpadra. Amikor aztán Tamás azt énekelte darabbeli kedvesének: Várj, várj, szép délibáb, / Ne szállj, ne szállj tovább – megsértett, hitvesi büszkesége miatt Babus már nem tudta tovább türtőztetni magát. Felpattant a helyéről a népek között, a közönség soraiban, és fájdalmas arccal, tiltakozva felkiáltott: „Nem igaz, én vagyok a feleség...!”

Néhány nappal később Tamás szerenádöt adott Zsuzsának. Babusnak időben szóltak (lehet, hogy én?), és ő már sietett is, kezében a palacsintasütővel. De Tamást nem bántotta, hanem a muzikusok fejbűbját ismertette meg diszkréten a konyhai sütőalkalmatossággal...

Lengyel István: A Luxemburg grófjában a bírót alakító Gáspár Pityu parókat viselt. Időnként egy észrevétlen mozdulattal felállította a haját; rögtön ki-tört a nevetés. A Luxemburg különben is kitűnő előadás volt.

Vígvári Jánosné Molenda Livia: A Luxemburg grófjában szépen énekelt a Levente utcai Nagy Marika. A címszereplőt alakító Dunai Tamás kimondottan csinos férfi volt, és szintén gyönyörű hangon énekelt.

Szabó Istvánné Zayzon Zsuzsa: A Luxemburg grófjában a női főszereplő eredetileg egy csinos szlovák lány lett volna, de visszalépett, és így esett rám Janibá választása. Janibá jól összefogta a társaságot. Én könnyen megtanultam

a szerepemet, mert különben is nagyon szerettem beszélni... Egyébként Janibá rendezte édesapám, dr. Zayzon Barna temetését, 1953-ban.

Pavelka Fábiánné Pétervári Franciska: A Luxemburg grófjában én lettem volna a női főszereplő, de a próbák megkezdése előtt a Mecsekben, ahol nyaraltam, erősen megfáztam, ezért nem tudtam vállalni a felkérést.

Gáspár Istvánné Huber Matild: A Luxemburg grófjában Gáspár Pityu a bírót alakította, én – mint már említettem – kisebb szerepet játszottam. Éppen farsangi időszak lévén, a felvonások közti szünetekben konfettit eregettünk. Ami hamar elfogyott, és ezért Pityut megkérdeztem, hogy készítene-e újabbakat. – „Neked nagyon szívesen!” – válaszolta. Az előadást táncmulatság követte, s ő végig velem táncolt. A bál után barátnőmmel, a női főszerepet játszó Zayzon Zsuzsával hazafelé indultunk, meglepetésemre azonban Pityu is csatlakozott hozzánk. – Te nem erre laksz, jegyeztem meg neki, mire ő ügyesen kivágta magát, mondván, a bátyja családjához megy aludni. Úgyhogy lényegében hazáig kísért.

Kisvártatva pedig szerenádot adott három cigánymuzsikus és a barátja, Sarkadi Gazsi kíséretében. Én akkor már ágyban voltam, nem keltem fel, de anyukám a konyhában illendően fogadta a vendégeket. Pityu attól kezdve udvarolt nekem, és másfél év múlva megtartottuk az esküvőt. Nekem nem volt annyira sietős, ám Pityu türelmetlenkedett, és azt mondta, még egy telet nem akar udvarolni... Végül is nagyszerű férjet kaptam (gyermekeim pedig kitűnő apát), részben a Luxemburg grófjának köszönhetően.

Visszatérve a produkcióra, a König-vendéglő tánctermeiben megrendezett előadáson mindkét alkalommal dugig megtelt a nézőtér. Aztán néhány hét múltán, közkívánatra, még kétszer eljátszottuk, szintén zsúfolt házak előtt. A szereplők sminkjét Simon Feri és Simon Pista készítették, Weszelovszky patikus kísért zongorán. A darabban játszott a Levente utcai Nagy Jóska is. A piliscsabai bemutatók után az előadással vidékre mentünk.

Részlet a Sarkadi Gáspárral készült beszélgetésből (Sarkadi Gazsi Honthy Hannának is tetszett. *Más Újság?!*, 1999. december, 6. o.):

– Melyik volt a legkedvesebb szerepe?

– A Luxemburg grófjában Sir Basil. Térden táncoltam. A jellegzetes Sir Basil-frizurát Simon Feri csinálta. Az egyik Luxemburg-előadásra valaki meghívta Honthy Hannát. Eljött. (...) Az előadás után gratulált az alakításomhoz, és azt mondta, hogy a Fővárosi Operettszínházban is eljátszhatnám.

– Tehát elismert színész volt...

- Amatőr...
- Végül is mit jelentett számára a színjátszás?
- Mézet az életben.

A béke szigete

Jevgenyij Petrov bohózatba, komédiába hajló fordulatos, sokszereplős, mozgalmas vígjátékát 1955 második felében vagy 1956 elején rendezte Janibá. A színpadi fotók és az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetben (OSZMI) őrzött szöveggönyv összevetése alapján a szereposztás nagyrészt a következő volt:

Joseph Jacobs, üzletember: Hável Feri; felesége, Mary: Csaba Kati; leánya, Pamela: Schweifer Edit; fia, Arthur: Baják Pista; Cathrine Morrison házvezetőnő: Béli Klári; Maycroft komornyik: Kiss Ottó; inas: Radványi *Igi*; Lamperti gróf: Radványi Sanyi; Roby Simpson: König Jóska; Simpson felesége: Hetényi *Masa*; Mahunhina, a trópusi Névtelen-sziget („A béke szigete”) királya: Bán *Bobi*.

A képeken szintén feltűnő „Hosszú” Nagy Jóska (titkár vagy orvos vagy ezredes) szerepe bizonytalan. A fotókon ugyancsak látható „id. Jacobs” (Johnny nevű ölebével), valamint a „szobalány”, a „kis Roby Simpson” és „Baba, a japán hajóskapitány” személyét nem tudtam azonosítani. Két, a képeken többször megjelenő fiatal férfinak sem a szerepét, sem a személyét nem sikerült felismerni. A darabban kisebb szerepet játszott még Csabai Imre, Földi Pali és a tinnye Kladek Karcsi.

* * *

1956. 1956 őszén és telén, az október 23-án kirobbant felkelés magától értetődően megakasztotta a piliscsabai színjátszó csoportok működését. Tóth Józsefék a Zeng az erdő, Janibáék a Csárdáskirálynő bemutatására készültek, de a próbákat a zavaros helyzet miatt hónapokkal el kellett halasztani, és persze gondoskodni kellett új szereplőkről is, mivel a „sajnálatos október-novemberi események” folyamán többek között Radványi Sanyi, Gollob Feri, Baják Pista, „Hosszú” Nagy Jóska, „Kis” Nagy Jóska, Csapó Jani és Fodor Dodi is disszidált. Legalább fél tucat rutinos színjátékos hagyta el a falut. Az alábbi bőséges összeállításban a felkelés – és a „disszidálások” – piliscsabai vonatkozásairól lesz szó, természetesen a teljesség igénye nélkül; előbb a *Más Újság?!* 1996. évi cikkei, majd újabb keletű visszaemlékezések alapján.

Az alábbi írás nem dokumentumokon, hanem személyes szóbeli visszaemlékezéseken alapul. (P.S. megjegyzése)

– Pesten folyik a vér az utcákon! – mondta elfúló hangon a hozzánk betoppanó, Budapesten dolgozó fiatal szomszéd lány '56. október 23-án este 7 óra körül. Később kiderült, a hangszórós utcai felhívások akkor még csak a pusztá histériakeltést szolgálták. – Az „októberi események” megkezdődtek.

Piliscsabán nekünk, alsósoknak másnap már nem kellett iskolába mennünk, a tanítás hetekig szünetelt, bár a tanárok jó része és a 8. osztály bejárt. A sztrájkokról, tüntetésekről szinte megbénult a vonatközlekedés, akadt nap, hogy egyetlen járat sem indult el Pestre. A budapesti gyárakba bejáró piliscsabaiak közül többen 23-án éjszaka és 24-én a lövöldözések miatt életveszélybe kerültek. A vonatot némileg ifj. Mokri József furgonja pótolta; a MÁVAUT anyagbeszerzője a harcok alatt is naponta beutazott, s rendszeresen magával vitt 8-10 embert.

Akadozott az élelmiszer-ellátás, aki tehetett, tartalékot halmozott fel, már éjfél-től sorok alakultak ki az üzletek előtt, a sorállásból a gyerekek is kivették a részüket. Az utánpótlás biztosításában segített a helybéli katonaság. Felosztott az éppen összerázódott Új Barázda Tsz. A Tanácsháza magától értetődően szinte átjáróház lett, az apparátus azonban erősen korlátozott munkaidőben dolgozott. A tanács fiatalokú alkalmazottját a tanácselnök óvatosságból a helyzet rendeződéséig hazaküldte.

A piliscsabai honvédezzredből október 23-án éjjel egy harckocsizó századot és két gépkocsizó lövészzászlóaljat Budapestre vezényeltek. Heves vita után éles lőszer nélkül indultak el, s főleg a Honvédelmi Minisztériumot övező melékutcákban foglaltak állást. Egy lövészzászlóaljat a rádió védelmére küldtek, amely az összecsapásokba nem avatkozott be. A rádió elfoglalása után is folytatódó hatalmas tömegtüntetést Solymosi János alezredes levegőbe lőtt sortűzzel oszlatta szét. A lövöldözések is megszűntek.

Két nappal később egy piliscsabai harckocsi részt vett a Sztálin-szobor ledöntésében. November 3-án a piliscsabai egységet más egységekkel együtt a kiterjedt körlettel rendelkező Hírtisztviselői Iskolába vonták össze. Itt, a november 4-i szovjet támadáskor a zsúfoltságtól mozgásképtelen csapatoknak már csak a fejvesztett menekülésre volt lehetőségük.

Eközben a Piliscsabán visszamaradó katonák közül sokan hazaszivárogtak, míg a laktanyából a környékbeli falvak forradalmi bizottságai kocsiszámra hordták el a lőszert és a fegyvereket. (A lövegekből a katonák előre kivették az ütőszeget.)

Október 26-án a Fő úti iskola mellett ledöntötték a szovjet hősi emlékművet. Ugyanakkor „hazafias ünnepséget” tartottak a Templom téri I. világháborús hősi emlékműnél. Október 28-a körül a König-vendéglőben a közrend fenntartására megalakult a nemzetőrség. Nyugtalanságot keltett, hogy néhány 16-17 éves öntelt „suhanc” és kétes hírű férfi is beléphetett a szervezetbe.

Felröppent a hír, hogy egyes kommunisták, vezetők likvidálására feketelista készül, kivégzik őket. A helyi párttitkár azonban szabadon mozgott, meggyőződését nem változtatta meg, házát viszont éjszaka őrizték. Kisebb incidensek, fenyegetések zajlottak le a vendéglőben. (Egy ilyen esetben id. Csuhay Albert tszcs-tag és Koós Rudolf volt V.B.-titkár kelt a megfenyegetett polgár – korábbi tanácselnök – védelmére.)

Szemtanú szerint október végén vagy november elején Czigány József tanácselnök szenvedélyes és spontán beszédet mondott a Tanácsháza lépcsőjéről többszáz főnyi, a műutat is ellepő sokaság előtt. Elutasította a kommunizmust („Elegünk van a kommunizmusból, a szovjet paradicsomból!”), megígérte a beszolgáltatás megszüntetését, kiállt a kulákká nyilvánított és üldözött gazdák mellett. Felszólította hallgatóságát, hogy „mindenki helyezkedjen szembe a betolakodókkal!” Egykori munkatársai nem emlékeznek erre a beszédre, elmondták ugyanakkor, hogy a néhány túlkapása ellenére széles körben népszerű, közvetlen, az emberek közt gyakran járó tanácselnök a szobordöntést morális-kegyeleti okból helytelenítette, a kritikus időszakban pedig eltűzelte a párttagok listáját.

November 3-án – nem tudni kinek a kérésére – jelentős mennyiségű fegyvert, lőszert, Molotov-koktélt halmoztak fel a Tanácsháza épületében és az udvaron. (Egy-két visszaemlékező célzott arra, nem biztos, hogy a válságos órákban Czigány József volt a falu tényleges vezetője.) Némelyek a Bécsi út Alagút melletti aláaknázását, műszaki akadályok építését javasolták. Nem tudni azt sem, miként került nagy mennyiségű ekrazit a falu Dorog felőli végére.

A készülődés lázában néhány fiatal az iskola, illetve a Tanácsháza padlásán akart tüzelőállást kialakítani. Ezt azonban sem a tanácselnök, sem Medvedt Ede iskolaigazgató nem engedte meg. A templomtoronyban állandó figyelőszolgálatot tartottak.

November 4-én reggelre a fegyverek eltűntek a Tanácsházáról, a Molotov-koktélokot kiöntötték. A régi községházán összegyűlt tömegben a fegyveres ellenállásra buzdítók kisebbségben maradtak, s a falu védelmével megbízott Nagy József hadnagy kizárólag provokációt, rendbontást megelőző intézkedéseket hozott. (Félni lehetett attól, hogy a szovjetek elől Budapestről menekülő fegyveres felkelők betévednek a községbe. Később a közeli erdőkben egy csoportot repülőgépekről lőttek.)

A szovjet felderítő harckocsik megjelenésekor végül is incidens nem volt; nem történt akkor sem, amikor egy teljes szovjet egység vonult be a táborba, jóllehet a tisztiklubnál száz főnyi piliscsabai és környékbeli fegyveres készült szembeszállni. A szovjetek – a helyi párttitkár útján – idejében világossá tettek, hogy egyetlen puskalövést is azonnal megtorolnak.

Budapest bevétele után tízezrek keltek útra nyugat felé, főleg gyalogosan. Nagy csoportokban vonultak a főúton, sokan kaptak éjszakai szállást és étel-emet a csabai házaknál. (Anyukám nagy karéj, pirosaprikával megszórt zsíros kenyérrrel és teával kínálta a „disszidálókat”.) Piliscsabáról közel harmincan [pontosabb adatok szerint min. negyvenen] távoztak, nagyrészt 18–22 éves munkásfiatalok, köztük a falu kedvelt alakjai, népszerű focisták. Elment a falu egyik legszebb lánya, Simon Rózsika is.

1957 februárjában ismert családi problémái vagy politikai okok miatt a lakásán föbe lőtte magát Czigány József tanácselnök. Mondják, halálával talán tucatnyi embert mentett meg a felelősségre vonástól. Kevésbé ismert tény, hogy az esetet vizsgáló nyomozótiszt kijelentette: kélt nap múlva mindenképpen le tartóztatta volna. Néhány csabai így sem kerülte el a lefogást, a kényszervallatást, a börtönbüntetést.

A helyzet ugyan általánosságban hamar konszolidálódott, a gyerekek összebarátkoztak a szovjet kiskatonákkal, az út szélén vidáman integettek a segélyeket szállító [külföldi] autóknak (ahonnan olykor cukorkát, kekszet, csokoládét dobáltak ki), az emberekben azonban mély nyomot hagytak az október-novemberi események. Sokak életérzését alapvetően határozta meg a félelem, a bizonytalanság, szeretteik hiánya, a külföldre távozott rokonok, hozzátartozók, barátok sorsa iránti aggodalom.

Talán nem véletlenül lett a korszak egyik legnépszerűbb, agyonjátszott és mégis megunhatatlan slágere ez a már éveekkel korábban született dal: „*Doktor úr! Doktor úr! Itt bent valami fáj...*”

Visszaemlékezések

Nagy József: 1956-ban személyügyi tisztként, hadnagyi rendfokozatban Aszódon szolgáltam. Október 23-án azzal jöttem haza, hogy másnap elviszem az esztergomi hadosztály-parancsnokságra a november 7-i előléptetésekről és kitüntetésekről szóló parancsokat. (Köztük volt az én századosi kinevezésem, a *Hazáért* kitüntetésem és a szolgálati érdeméremem.) A Keletiben leszálltam a vonatról, s a tüntető menetet a Rákóczi úttól végigkísértem a Bem térig. A címerek kivágásáig maradtam ott, rossz előérzettel érkeztem haza.

Reggel, amikor kiléptem az utcára, szembetalálkoztam az Esztergomból jövő katonai konvojjal. A parancsnok megismert, s utasított, hogy menjek velük Budapestre. Október 30-ig a HM Hadműveleti Osztályán dolgoztam. 24-én néhány katonával együtt kiküldtek a Nyugatinál kirobbant lövöldözés kivizsgálására, a normális forgalom helyreállítására. Akkorra már két magyar katona meghalt, kivitték őket a Szikra közeli előterébe. Kiderült, nem az étteremnél levő szovjet harckocsiból lőttek. Éppen csak helyreállt a rend, amikor újabb tüzelés kezdődött. A villamossínek között álltam, a földre vettem magam. Sokan a közeli húsboltba és a Nyugati várócsarnokába menekültek, köztük egy csabai fiatalasszony, aki – mint később megtudtam – a jelenet láttán azt hitte, találat ért, s ezt a hírt vitte haza. Csuhay Jóska viszont arra figyelt fel, hogy a golyózapor szünetében berohanok a pályaudvarra – ő meg ezt mesélte el otthon a feleségemnek...

30-án három nap szabadságot kaptam. A rádiófelhívás alapján jelentkeztem Solymosi János alezredesnél, a piliscsabai táborparancsnoknál, aki a további utasításig a Tanács és a laktanya közti kapcsolat tartásával bízott meg. Ennek Czigány József tanácselnök nagyon megörült.

November 3-án hangszórón keresztül hívtak a tanácsházára, ahol egy kiállított papírt mutattak, kb. ez állt rajta: Engedélyezem, hogy a Piliscsabai Községi Tanács által megbízott személy (aki egy fiatal piliscsabai tiszt volt) a község részére fegyvereket szállítson a laktanyából. Az aláíráson Popovics alezredes politikai tiszt neve szerepelt. Engem megkértek, helyezzem az egészet biztonságba. (Arra nem emlékszem, hogy ki vagy milyen testület, bizottság kérte mindezt.)

A kiszállított fegyvereket, a lőszert a pénztár vasajtóval ellátott helyiségébe raktuk, lezártam, a kulcsot magamhoz vettem. A kb. száz-százötven darab Molotov-koktél az udvaron helyeztük el, amelyből a kisvártatva megérkező nagykovácsi delegáció – a kellő engedélyek birtokában – kb. ötvenet elvitt.

Amikor november 4-én reggel a hangszóró hívására ismét a tanácsba siettem, a pénztár ajtaját felfeszítve találtam, az összes fegyvert, lőszert elhordták. Az udvaron a Molotov-koktélokot kiöntötték. A hajnali budapesti szovjet bevonulással összefüggésben, illetve annak kapcsán, hogy nálunk is várható megjelenésük – a község vezetői felszólítottak, haladéktalanul szervezzem meg a falu védelmét.

Én kizárólag polgári vonatkozású intézkedéseket hoztam, bár akadt, aki megfenyegetett: ha nem szervezem meg a fegyveres ellenállást, listára tesznek. Néhányan azt szerették volna, hogy az összes felnőtt férfi jelenjen meg a volt község háza udvarán. Végül is a józanság kerekedett felül, Piliscsabán egyetlen lövés sem dördült el.

A régi községházánál gyülekező kb. ötven fegyveres és fegyvertelen embert hat-nyolcfős csoportokban a falu kijáraitaihoz küldtem. A cél az esetleges provokáció, rendbontás, idegenek és bűnöző elemek bejutásának megakadályozása, a lakosság és a falu épségének megóvása volt. Csak élelmiszerszállító járműveket engedtünk a községen keresztül. Tűzparancsot csak én adhattam.

Délután Tinnye felől bejött két szovjet harcokosi. A katonák szitkozódtak, órákig tárgyaltak a tanácsházán, aztán – az időközben összegyűjtött fegyverek egy részét magukhoz véve – békésen elvonultak. A fegyverek másik részét egy piliscsabai polgár a laktanyába szállította. Az én feladatom ezzel gyakorlatilag megszűnt. Később a Kádár-féle hűségnyilatkozatot nem írtam alá, s december 28-án leszereltek.

Ebben az időszakban volt még egy említésre méltó esemény. November vége felé a plébánia előtt kigyulladt egy nagy sebességből hirtelen fékező szovjet löszerszállító autó. A közelben tartózkodtam. A kocs első részében lévő géppisztolytöltények hamarosan ropogni kezdtek. A katonák megijedtek, elszaladtak, de néhány másodperc múlva visszatértek. Szerencsére az ágyúlőszeretek (kb. 6-7 mázsa) hátul voltak, viszonylag könnyen hozzáfértünk. Valaki felugrott leadogatni, és mi – a katonák és néhány piliscsabai polgár – kézben átvittük az úton és a Tsz kerítéséhez támasztottuk. Siettünk, amennyire csak tudtunk...

Boldog Mihály: '56. október 28-án gyűlést rendeztek a Kőnig-vendéglőben. Zsúfolásig megtelt a táncterem, a szónokok hangosan kommunizáltak, én az ajtónál álltam. A nemzetőrparancsnok-választáskor Gollob Feri bekiabálta: „A Boldog legyen! Ő 44-45-ben, amikor bejötték a szovjetek, bizonyította rátermettségét.” Húzódózva vállaltam el a megbízatást, mondván, a vasút az én kenyerem. Mindenesetre lelkesen szolgáltunk, amíg szükség volt ránk. Fenntartottuk a rendet, meggátoltuk az atrocitásokat, sikerült megakadályozni a szakiskola gépparkjának széthordását is.

Minderre büszke vagyok. A Kádár-kormány megalakulása után nem zaklattak, sőt '57 őszén feleségemnek és kisfiamnak engedélyezték a németországi rokonlátogatást. Ezért is ért váratlanul, hogy a tanácsban kisbíróként dolgozó apám a feleségem elutazását követő napon egyszer csak azzal állított be: – „Mit csináltál te? Itt vannak a rendőrök, a tanácsházán várnak.”

Lementem; Dán őrnagy, a nyomozótiszt hatalmas pofonnal fogadott. Megbilincseltek, gyalog felkísértek az állomásra, a déli vonat első fülkéjében ülő csévi munkásasszonyokat kitessékelték, és mi telepedtünk be a helyükre. Az Aradi utcába vittek, ahol 7 napig vallattak-verték. A 4. napra már nem maradt fogam... Piszkos ellenforradalmárnak neveztek, lerúgták a vesémet, vért vizeltem. Azt a beismerő vallomást akarták kicsikarni tőlem, hogy részt vettem

a szobor ledöntésében, sőt kezdeményeztem azt. – De hát én ott sem voltam! Váltig tagadtam a vádat.

A 7. napon kihallgattak egy sor piliscsabai polgárt: Medvedt Edéné iskolagazgatót, Dévényi Antalt, id. Mokri Józsefet, Szokolay Bélát, Renk Ervint, id. Lizicska Józsefet. Senki sem vallott ellenem. Renk elmondta, az én fellépésemnek köszönhető, hogy nem hordták azét a szakiskola járműveit. Lizicska Józsi bácsi erélyes hangon kérdezte: – „Hogy merészelik lefogva tartani azt, aki jót tett a falunak?!”

A rendőrorvos megvizsgálta, lekezelte a sérüléseimet, aztán kérte, írjam alá, hogy a kapitányság épületében való tartózkodásom alatt semmiféle bántódásom nem esett – és mehetek! – Erre azonban nem voltam hajlandó, tiltakoztam. – Amíg így beszél, addig nem kerül ki innen. És ha kint eljár a szája, visszahozzák, és megbánja – figyelmeztetett. Másnap mégiscsak szabadon engedtek. Amikor lekísértek a liften, éppen hozták fel Sinka Bélát; arca egy merő vérben úszott. – A Nyugatiban találkoztam Ay Rudival és Baris „Dundi”-val. – Hogy nézel ki? – kérdezték. Dundi fizetett egy felest, és rögtön berúgtam. Utána még nyolc hónapig voltam betegállományban; nem a féldécitől...

Tarsoly Józsefné: Zsuzsi, negyedik gyermekünk '56. október 30-án született. Weisz Teri vezette le a szülést. Nagyon rendes volt, a zűrös helyzet ellenére két-naponta meglátogatott, de meghagyta: ha probléma van, üzenjek, bármikor jön.

Amikor bevonultak a szovjetek a faluba, az egyik tiszt oroszul beszélő magyart keresett. Rátalált a férjemre, aki a hadifogságban megtanulta a nyelvet. (Mellesleg mint őrmester korábban a csabai ezrednél szolgált.) Néhány nap múlva eljött hozzánk a tiszt, csodálkozott, hogy fekszem. – Pici született – mutatta a férjem. – És *kusáj* van? – kérdezte. De nem kellett magyarázni, láthatta a szegénységet, akkoriban jóformán csak babot ettünk. – A paszuly nem jó a babának – mondta. Elment, és nemsokára beállított két kiskatona két zsákkal. Az egyikben egy fél disznó volt, a másikban krumpli, hagyma és cukor. Később is figyelemmel kísérték a sorsunkat, egyszor egy fuvar szenet küldött. – A képhez ez is hozzátartozik.

'56 kritikája

Más Újság?!, 1996. november-december

Utólag megvallom: az eltervezett beszélgetéseknek csak a fele valósult meg, ezért nem ért váratlanul, hogy az '56 Piliscsabán című összeállításunkra sok kritika érkezett; egyesek szerint a visszaemlékezésekben csúsztatások vannak. Az észrevételek, kiegészítések egy részét most, a többit pedig más alkalommal közöljük. (P.S. megjegyzése)

M. 1956. november 4-én reggel a Templom téren átmenve arra lett figyelmes, hogy a régi községháza mellett karabélyokat osztogatnak; tőle is megkérdezték, kér-e? A Tanácsházán, a mostani jegyzői szoba ablakán egy tisztiruhás férfi szintén fegyvereket adott ki. Ugyanebben az időben a tanácselnök a műút széléről felkiabálva parancsolta le a templomtoronyból a fegyveres – ismert focista – fiatalokat. M. arról is tud, hogy a főúti híd alatt géppisztolyos, kézi-gránátos idegenek akartak megbújni támadó szándékkal. A szemközt lakó tulajdonos vasvillával kergette el a csoportot.

Többen állítják, a „felkelőkben” jó adag magamutogatás, hősködés volt, „komoly ember alig akadt köztük”, sok embert a „szesz vitte”. Ez utóbbival kapcsolatos, hogy ’56-ban kitűnően termett a szőlő, néhány helyen a bor nem fért el a hordókban, és november elején megkezdődött a pálinkafőzés is...

A szovjetek elleni fegyveres harcot különösen egy Piliscsabán kevésbé ismert csoport szorgalmazta, azonban az első szovjet harckocsi megérkezése előtt eltűntek. A fő hangadó, H. O. disszidált.

E. „aktív szemlélőként” vett részt az események forgatagában, s a következőket tapasztalta: november 4-én reggel a község Dorog felőli végén és a Templom téri romos iskolában a helybeliek géppuskafészkét alakították ki. A Déli-tábor fölött, a Bécsi úton páncélost állítottak keresztbe, csövét Pest felé irányították. Egy szovjet, gumikerekű, fehér zászlós felderítő harckocsi délelőtt 11-12 óra között gördült a Tanácsháza elé – Tinnye felől. Az épületben tartózkodó-várakozó kb. húsz ember lement, mire a parancsnok magyarul kiszólt: békés szándékkal jöttek, provokáció ne legyen, különben szétlövik a falut! A figyelmeztetésre Czigány József tanácselnök válaszolt; azt mondta, nyugodtan szálljanak ki, nem lesz ellenállás. Mialatt a község vezetője a harckocsi parancsnokával és helyettesével az irodában tárgyalt, a katonák felültek a tankra. (M. szerint T. Oszkár rákóczi, egyenruhás katonai középiskolást, aki megközelítette a páncélost, elzavarták.) Czigány József kérte az embereket, ne oszoljanak szét, és intézkedett, hogy a géppuskafészkéket azonnal számolják fel. Az utasítást E. és Oldal Béla rendőr vitte kerékpáron. A Déli-táborhoz hasonló utasítással egy katonatiszt motorozott fel. A szovjet harckocsi másfél-két óra múlva visszament Tinnye irányába. E.-nek az a véleménye, a falu sokat köszönhet Czigány Józsefnek, a kritikus helyzetben leállította a hangadókat, nem engedte, hogy vér folyjon.

„Pufi” a tanácselnök baráti köréhez tartozott, információi első kézből valók. Eszerint Czigány József az események során végig a helyén maradt, s jó kapcsolatot tartott Solymosi János táborparancsnokkal. Sem november 4-e előtt, sem utána nem zaklatták felülről. Később valaki arra agitálta, hogy lépjen be az újonnan alakult MSZMP-be, ő azonban elhárította ezt. Feltehetően ezért (is)

kezdték ki. A tragédiát megelőző nap reggelén letörtén újságolta, hogy Pestről megüzenték neki: „*Vigyázz, holnap jönnek érted!*” – A vele egy házban lakó rendőr szolgálati pisztolyával vetett véget életének, de egy tál kifőzött nikotin is oda volt készítve...

„Pufi” ismeri a szobordöntés miatt indult eljárás eredményét is. Ketten fél-fél évi börtönbüntetést kaptak, néhányat 500–1000 Ft-os pénzbírsággal sújtottak, két fiatal bányász esetében a vádat elejtették, de megvonták bányásznap i hűségjuttalmukat, ami akkor 6 ezer Ft-ra rúgott...

A szovjet lőszerszállító autó ’56. november közepén bekövetkezett balesetről az alábbi részletes leírást kaptuk:

A kocsi Pest felől jött, hirtelen fékezett, s már kigyulladva állt meg közvetlenül a Plébánia mellett. A motorházat és a sofőrfülkét elborították a lángok és a füst. A szomszédban lakó Csaba Gyula odaszaladt, felszakította a fülke ajtaját, s kimentette a bent ülőket, akik addigra megpörkölődtek. Rögtön pattogni kezdtek a géppisztolyokban és a tárukban lévő töltények, a hátul ülők leugrottak, a Templom tér felé szaladtak, s csak a veszély elmúltával tértek vissza.

A sofőr és kísérője felugrott a platóra, letépték a ponyvát, s a segítségükre siető Szabó Pálnak, Kriston Pálnak, Csaba Gyulának és Endresz Józsefnek elkezdtek leadogatni az élesített harcokcsilövedékeket tartalmazó faládákat. A tíz láda mindegyikében 3-3 db, egyenként 20-25 kg-os lövedék volt. A ládákat Szabó Pál hadnagy instrukciói alapján a volt Schönek-ház, a Tsz-iroda falánál rakták össze.

Szemtanú szerint Csete atya az ablakból kihajolva aggódva kérdezte: „Nem kell még menekülni? Siessetek, nehogy valami baj történjen!”

Az utolsó láda lerakásánál az egész kocsi lángolt, de nagyobb kárt már nem okozhatott.

A falu megúsza.

További, újabb keletű visszaemlékezések

Bakos Imréné Neumann Margit („Gréti”): Első férjem, Szeder János őrmester (a piliscsabai katonai tábor főszakácsa, élelmezésvezető) 1956 októberében Csabáról katonai mentőautóval hordta a fegyvereket Pestre, a felkelőkhöz átállt piliscsabai egység katonáinak. Néhány nappal később Solymosi ezredes megbízta őt azzal, hogy a községben tíz katonával tartsa fenn a rendet. A szaksz évégből a Tanácsházán rendezkedett be. 1957-ben, amikor eljárást indítottak ellene, Lizicska József, akit azokban az októberi napokban a Nemzeti Bizottság elnökének választottak, kiállt mellette, mondván: neki is köszönhető,

hogy a faluban – a szobordöntést leszámítva – nem voltak komoly atrocitások; továbbá nagy érdeme, hogy a halállistán lévőket – akik között az én anyukám neve is szerepelt – sem bántották. A táborban, amelyet a szovjetek elfoglaltak, 1957 márciusáig magyarok és szovjetek vegyesen tartózkodtak, de a magyarok nem csináltak semmit, a parancsnokok mentek helyet keresni maguknak...

A fegyverek beszolgáltatására vonatkozó statárium idején Völler Imre egykori csabai hadnagy (akkor már karhatalmi pk.), a határidő lejártá után embereivel házról házra járt, és átkutatták a padlásokat is. Anyukám halállistas szereplésének egyik oka az volt, hogy tanácstaggá választották, s ebben a tisztségében lelkesen és szorgalmasan dolgozott, csakúgy, mint a termelőszövetkezeti csoportban (tszcs). A választások idején különben ágyban fekvő beteg volt, s két másik tanácstag, Ay Ferenc és Kriston Pál hozták el neki a megbízólevelét.

Bélik „Didó” Márton: A piliscsabai futballcsapat szélsője, Balogh Jóska, aki éppen sorkatonai szolgálatát teljesítette Pesten az ÁVO-nál (ekkor már nem ez volt a hivatalos neve, a civilek azonban továbbra is „ávózták” – P. S.), de senkinek sem ártott, 1956. október vége felé három szintén csabai bajtársával egy autón megszökött az ottani laktanyából. Amint Piliscsabán, a Templom téren kiszálltak a kocsiból, többen észrevették őket és dühödten a felakasztásukat követelték. Hogy a lincselést elkerüljék, a fiúkat sietve átkísértük az egykori Uradalmi Ház (akkor már állami erdőgazdaság) udvarára, majd egy hétig, amíg a hangulat lecsillapodott, a lóistálló padlásán bújtattuk, s titokban hordtuk nekik az ennilát.

N. N.: Egy piliscsabai atrocitásról tudok. N. József, fiatal nős férfi, akit a csabaiak „Kutyamagyar” néven becéztek, a piacon szidalmazta az ott zöldséget árusító F.-nét, majd szétrúgta a portékáját. Később ezért felelősségre vonták, a rendőrségen meg is verték.

Pavelka Fábián: 1956-ban a Hajógyárban dolgoztam, a „forradalmárok” szétverték a műhelyeket, üzemképes hajókat lyukasztottak ki. Piliscsabán október 23-a után az egykori „horthysta” tisztek, tiszthelyettesek (Nádpatak, Németh, Székely) siettek a Tanácsházára irányítani, átvenni a hatalmat.

A második világháborús szovjet hősi szobor ledöntését a kocsmában beszélték meg a főkolompások. A számonkérés során Sinka Bélát és Jurákot lecsukták, a kőműves Bráder Karcinak az volt a büntetése, hogy saját pénzén új szobrot kellett állítania a Fő út és az Új utca kereszteződésében. Az igaz lehet, hogy Turpizs Melis, aki előzőleg felrobbantotta a lőszerraktárt, tele volt kézi-gránátokkal, amelyeket a bevonuló szovjet harckocsikra akarta dobni.

Piliscsabát különben nagyrészt, azt hiszem, Pischnyi János mentette meg. A Templom téren, az első világháborús emlékmű körül öt-hat fiatal feküdt fegyveresen, várták az „oroszokat”, hogy szembeszálljanak velük. (Közvetlenül előtte szóba került, hogy majd a templomtoronyból lőnek; s habár felmentek oda, végül elálltak ettől a tervtől.) Pischnyi János, látva a készülődést, a tanácsházára ment, hogy kérdőre vonja az illetékeseket. Czigány József tanácselnök is ott találta, többek társaságában.

– Maguk küldték ki ezeket az embereket? – Igen. – Akkor legjobban teszik, ha most rögtön elmenekülnek, mert ha itt találják magukat az oroszok, mind agyonlövik.

A Tanácsházáról Pischnyi János visszatért a fedezékben lévő fegyveres férfiakhoz, őket szintén erélyesen eligazította, mire azok észbekapva gyorsan eltűntek. Hamarosan felbukkant egy magányos szovjet harcokosi Pest felől, a tinnyi kereszteződésben megállt, forgatta az ágyúcsövét, de mivel nem érzékelt mozgást, visszafordult. Aztán a felderítő tank után kisvártatva jött a többi harcokosi is.

A disszidálók közül közelről, jól ismertem Baják (Prihisztál) Pistát; azt mondta, Janibá a plébánián biztatta a szlovák fiatalokat, hogy menjenek el, mert különben az oroszok elviszik őket. Pista aztán az USA-ban élt, de abban az időben még nem jól. Amikor szülei meglátogatták, azt mondták neki: „Amerika Piliscsabán van...”

Ferenczy Zoltán: 1956-ban a tizenkettedik évemben jártam, jól emlékszem az események néhány mozzanatára. (Egyébként ebben az időben édesapám mint férfi fodrász, az Északi-táborban dolgozott, édesanyám pedig a Déli-táborban kántinos volt.)

November 4-én a Fő út és az Új utca sarkán egy középkorú férfi egy szál fanyelű gránáttal, amit a kezében leeresztve tartott, várta a szovjet csapatokat. Én mellette álltam, és kíváncsian figyeltem. Apám azonban kisvártatva értem jött, és hazavitt magával, mint mondta, „biztonságosabb helyre”.

Egy nagy csapat csabai fiatal, zömmel ismert focisták, köztük az én bátyám is, puskával és golyószóróval felszerelve azt tervezték, hogy a közeli Plészen beássák magukat, és onnan tüzelnek majd a szovjet tankokra. Úgy tudom, a helyszínen Nagy Jóska, szintén futballista, beszélte le őket az akcióról, mondván: ti elkezdték tüzelni rájuk, ők meg két lövéssel elintéznék benneteket. Ezek után a Plészről visszavonultak, szétszéledtek a fiúk.

A pesti utcai harcok idején szinte csak zenét és üzeneteket sugározott a rádió. Az egyik üzenet így szólt: Bíbok Imre (1954–1956 között sorkatona a Citadellán – P. S.) üzeni haza Piliscsabára édesanyjának és családjának, hogy

jól van, és hamarosan jelentkezni fog. Anyukám rögtön elküldött Bíbokékhoz, akik nagyon megörültek a hírek; Bíbok néni, úgy emlékszem, sírva is fakadt.

A tizenkét-tizenöt fős piliscsabai „halállistáról” később hallottam, néhány nevet máig nem felejtettem el, állítólag a szüleim is szerepeltek rajta. A szóbeszéd szerint (hogy mennyi alapja volt, nem tudom megítélni), a lista összeállításában az akkori tanácselnök is segédkezett. November 4-én akarták végrehajtani a kivégzéseket, mégpedig a Templom téren, a gesztenyefák alatt, s azokra a fákra akasztották volna fel az embereket. De november 4-én bejöttek az oroszok.

Azokban a napokban valaki öles, hatvan–hetven centiméteres betűkkel, krétával a házunk Fő úti falára firkálta: „Hazaáruló bitang”. Édesapám hónapokig nem engedte eltávolítani a feliratot; azt mondta, szégyellje magát az, aki elkövette.

Gyarmati János: Mesélték, hogy 1956-ban Janibánál gyűltek össze a disszidálni szándékozók megbeszélésre; ő addigra többeknek szerzett helyet kapcsolatai révén, tehát megadott helyekre irányította őket. Gollob Ferinek nem kellett Janibá segítsége, neki már megvolt a helye. Janibá egyébként nem buzdított senkit disszidálásra.

Bíbok Imre: Legjobb barátaimmal, Hável Ferivel és Fodor Dodival 1956 késő őszen, leszerelésem után úgy terveztük, hogy elhagyjuk az országot. Vasárnapra esett volna az indulásunk. Aznap délután elbúcsúztam a mutertől, és átmentem Dodiékhoz, aki váratlanul azt mondta, hogy egyelőre mégsem megyünk. Erre mi Ferivel azt válaszoltuk, hogy ha most nem indulunk, akkor többet nem próbálkozunk, véglegesen itthon maradunk. Dodi viszont a rákövetkező szerdán mégiscsak útra kelt, sok csabaival együtt. Nem is jöttek vissza.

Szolcsán Sándor: 1956 végén egy nyitott platós Csepel teherautóval disszidált 25-30 csabai fiatal, köztük az akkor 15 éves bátyám, Géza („Kecsi”), aztán Csuhay Jóska, Szklenár Miska, Magyar Dezső („Apu”), Vári Emil és más „nemzetőrök”. (Később néhányan visszajöttek közülük.) Csuhay néni futott a kocsi után, hogy itthon tartsa a fiát, kiabált neki, de hiába... Csuhay Jóska és az én bátyám évek múltán amerikai katonák lettek, az NSZK-ban szolgáltak. [?!]

1957 elején egy kocsinyi „pufajkás” szó szerint megszállta a Kálvária utcát, a házakba se ki, se be nem engedtek senkit. Fegyvert kerestek, Borsoséknál találtak egy pisztolyt, a férfit letartóztatták. „Rutkó” bácsit (id. Sárközi Rezsőt) megverték, mert katonai zubbony volt rajta. Apámat is elvitték kihallgatásra, de őt nem ütötték meg.

Földi Pálné Nagy Terézia: tizenegyen voltunk testvérek: Laci, Sanyi, Karcsi, Kati, Gazsi, Zsuzsa, Gizi, Zsiga, Piroska, Vilmos és én. Zsófi és az idősebb Gázsika korán meghalt. Csabán lakásról lakásra költöztünk: Végső u. 13., Tinnyi út (Stohlék mellett), Végső u. 11., végül Árok u. 20. Karcsi fiatalon Dorogra költözött, Sanyit az egyik rokon csábította Pestre. Apukám asztalos volt, anyukám földet bérelt és művelt, lovat, kocsit szerzett, ugyancsak bérebe, de szegényen éltünk. Mint legidősebb lány, rajtam volt a legnagyobb teher.

1956 őszén két bátyám, az ifjúsági birkózó 16 éves Laci és a 15 éves Sanyi apánk szigorú tilalma ellenére egy ízben elszökött otthonról, és kíváncsiságból elmentek a lőtérre körülnézni. Ismerték a terepet, arra szokták legeltetni a teheneket. A közelből hallották a hatalmas robbanást, megijedtek és hazajöttek. Laci, aki légnyomást szenvedett, félt, hogy a robbantással őt is gyanúsítani fogják, ezért elhatározta, hogy disszidál. Összekészített és eldugott csomagját apánk felfedezte, emiatt az első kísérlete meghiúsult. Egyébként anyukám is disszidálni szándékozott Ausztráliába, mert arra gondolt, hogy egy ilyen nagy országban nekünk is jutna elegendő föld... Apuka azonban maradni akart. Végül is az döntött, hogy Vili öcsém még csak pár hónapos volt, és anyuka tartott attól, hogy az úton esetleg nem tud neki tejet szerezni. Laci második kísérlete sikerült, autóval mentek, húszan-harmincan; ő Ausztrián és Németországon keresztül Svédországba került, és ott állapodott meg.

Laci disszidálása után nem sokkal egyszer csak berontott hozzánk a házba Popovics, a csabai katonai tábor parancsnokhelyettese, kérdőre vonta apukát Laci miatt, és megfenyegette, hogy lelövi. Apuka elébe állt, erősen a szemébe nézett, és miközben mi gyerekek sírtunk, azt mondta: – Lőj le, de felelni fogsz érte, hadbírószám elé leszel állítva. Erre Popovics rögtön lehiggadt, és szó nélkül elment.

Radványi Sándor: 1956 késő őszén három barátommal: Csapó Janival, Baják Pistával és „Kis” Nagy Jóskával együtt hagytam el az országot. Zsámbékiig gyalog mentünk, onnan a sógorom vitt teherautón az egyik városba, ahol vonatra szálltunk. Közben valahol Csapó Jani egyik ismerőse is csatlakozott hozzánk. Már a határ felé gyalogoltunk, amikor orosz katonák elkaptak, visszavittek a vasútra, és föltettek a Pest felé tartó vonatra. Mi azonban induláskor észrevétel nélkül leugrottunk róla, és felléptünk az ugyanott várakozó ellenvonatra. Ezzel a szerelvényel jutottunk el a határvárosig. Az állomáson megvártuk az este beálltát, aztán nagy izgalmak közepette a zöldhatáron „átsétáltunk” Ausztriába.

Richter László: Háromszor vagy négyszer próbáltam disszidálni, távozni az országból. Először Mosonszentjánoson mentünk át, én vittem a Csabán elkötött Vipponnal a társaságot, amit az ÁFOR-nál, Muszbek Zoli bácsinál tankoltunk

meg. Többek között Nagy Ernő, Gollob Feri, Simon Rózsika, Fodor Dodi, Kurcz Jancsi, Turpisz Melis, Benkó Sanyi, annak felesége és kislánya alkották a csapatot; Tinnyén vettük föl Mester Sanyit. Mindnyájunknál pisztoly volt, de nem használtuk. A határon megriasztottak az örök, ám szerencsére még időben sikerült átfutni osztrák területre, Benkó Sanyiék azonban elhagyták a kisgyereket. – „Nem szégyellik magukat, képesek itt hagyni a kisgyereket!” – kiáltotta utánuk a határőr. Én mentem érte, átadtam a szüleiknek, aztán visszafordultam. A határőrök az összes nálam lévő pénz fejében békében elengedtek, én pedig hazajöttem a Vipponnal.

Kisvártatva Bráder Ferivel kíséreltem meg kimenni, az ő pilisszentiváni sógora vitt minket kocsival. Mosonmagyaróvári ismerősömnél aludtunk, aki másnap átkísért Rajkára, a barátjához, ugyanis ez a barát lett volna a „hegyi-vezetőnk”. Csakhogy a „vezető” felesége megijedt, féltette a férjét, inkább feljelentést tett a helyi ÁVO-nál, úgyhogy elfogtak minket. Pár napot töltöttünk a fogdában, addig még egy csomó embert összegyűjtöttek, majd Győrben felraktak a vonatra és haza zsuppoltak.

Piliscsabáról több tucatnyian – főleg fiatalok – disszidáltak. A már említettek kivül pl. Hauck Ottó, Radványi Sanyi, Fodor Ani, Nagy Jóska, Joó Endre, Turpisz Toncsi, Csuhay Jóska, Nagy Laci. Néhányan rövidebb vagy hosszabb kint-tartózkodás után visszatértek Magyarországra.

Tanúja voltam egy esetnek, amikor magyar színészek egy csoportja a Himnusz énekelve ünnepelte, hogy sikerült átjutniuk Ausztriába. Hirtelen azonban magyar határőrök vették körül őket, ekkor derült ki, hogy elszámították magukat, még Magyarországon vannak...

Én a harmadik vagy negyedik sikertelen próbálkozásomat követően felkérdeztem egy szovjet kocsi, ami egészen Csabáig hozott. Apám, amikor meglátott, epésen megjegyezte: „Te már megint itt vagy...?”

* * *

Csárdáskirálynő

Miután a politikai helyzet kissé konszolidálódott, Janibának mindenekelőtt az eredetileg kiválasztott, de 1956-ban disszidált Gollob Feri helyére, azaz Bóni gróf szerepére kellett valakit keresnie. Ezt a fiatalembert, jó érzékkel, Molenda Gabi személyében találta meg. De a többi választása is mind telitalálatnak bizonyult. Hársvölgyi Albertné Bélik Anna és mások visszaemlékezései, valamint a színpadi fotók tanúsága szerint Szilviát Csaba Kató, Edvint Gáspár Feri, Cecí-

liát Bélik Klári, hercegi férjét Szilágyi Laci, Stázi grófnőt Kaján Eszti, Miska pincért Lizicska Csöpi, Ferit Lizicska Laci, Ferdinánd főherceget Fürst Jóska játszotta. A bárónők szerepét Pischnyi Eta, Walter Marika és Bélik Anna, a bárókét Hammerschlag Karcsi, Weszelovszky Zénó és Szokolay Jóska alakította. Cecília korábbi férjei (Kálnoky Tasziló gróf, Aloise Hübner báró és Lazarovics földbirtokos): Kretz Pista, Bán Bobi, Ay Albi; „cicák” és párjaik: Baják Éva – Schönek Jani, Hetényi Masa – Bíbok Imre, Krajcsovics Karola – Jászberényi Jóska, Turpisz Éva – Müllner Karcsi; közjegyző: Hamar Pityu. További szereplők: Nagy Erika, Kassai Feri, Radványi Tibi, Gáspár Karcsi, Dunai Anna, Siristye Mihály, Barics András, Bartl Ani és Visztavel Zoli. De még rajtuk kívül is játszottak néhányan.

A Csárdáskirálynő közismerten világszerte hamar népszerűvé vált. Az egyik első világháborús szibériai hadifogolytáborban a táborparancsnok utasítására az ottani tábori magyar színháznak is elő kellett adnia, s a tábornok az előadás sikerétől tette függővé a foglyok szabadulását. A második világháborúban, Budapest felszabadulását követően, Zamercev vezérőrnagy, városparancsnok kérésére már 1945. április 5-én előadták a darabot. Az 1954-es felújítás során Kellér Dezső és Békeffy István csiszoltak a dalszövegeken, ennek következtében azok még könnyedebbek, frissebbek és játékosabbnak hatottak, s a verssorok szinte „önmagukban is muzsikáltak.” Érthető, hogy a Csárdáskirálynő pilisecsabai bemutatóját is hatalmas várakozás és izgalom előzte meg.

Ferenczy Zoltán: Már jóval a bemutatók előtt nagy izgalom volt a csabai családokban. Sűrűn tárgyalták az emberek, amit az ismerősöktől, rokonoktól hallottak. Különösen a Csárdáskirálynőt várták izgatottan. Az előadások közvetlen előkészületeiben néhányan, mi, gyerekek is részt vettünk, dolgoztunk. Mindig akadt nekünk való munka, pakoltunk, rakodtunk, takarítottunk. Cserébe többször ingyen bemehettünk, s hátul, a falnál megállhattunk (mert üres szék sosem volt), vagy néha fizettünk, de akkor is sorba kellett állni a bemene-telnél. Két-három forintba került az állóhelyi belépő.

Dunai Józsefné Pischnyi Katalin („Emi”): Nagy híre kelt a Csárdáskirálynőnek, ami már hónapokkal megelőzte a bemutatót. Az egyik nagy csabai kedvenc, Szilágyi Laci is játszott benne, és az ő játéka mindig garantálta a sikert. Ha a szükség úgy hozta, sugott is, sokszor pedig kitűnő humorral konferált esztrádműsorokban.

Barina Mihályné Endresz Julianna: Nyolcéves kislányként kezdtem látogatni a pilisecsabai színielőadásokat. Valamennyi alkalommal a vasárnap

délutáni (fél 3-kor vagy 3-kor kezdődő) előadásokat néztem meg. A Luxemburg grófjára, a Zeng az erdőre, a Csárdáskirálynőre, a Marica grófnőre, A néma leventére és a Cigánybáróra emlékszem. Romantikus lélek vagyok, s ezt az életterést mindegyikben megtaláltam, és a történet mindig végig lekötötte a figyelmemet. Elég jól ismertem a Kőnig-vendéglőt, amelyből a kultúrotthont kialakították. A színpad kb. 6-7×4 méteres alapterületű volt, de nem szabályos négyszög. Alatta képezték ki a hasonló nagyságú öltözőt, ahova a lejárát a színpad jobb oldaláról vezetett. Belmagassága 2 méter lehetett, úgyhogy a langalétáknak kissé meg kellett görnyedniük. A zenekar a színpad alatt balra, a nézőtéri „szinten” foglalt helyet. (Bálokon az általában nagy létszámú banda a színpadon játszott.) A díszleteket és a jelmezeket az épület Új utca felőli oldalán, egy raktárhelyiségben tárolták.

Nagyon nehéz arra a kérdésre válaszolni, hogy melyik darab tetszett nekem a legjobban. Talán a Csárdáskirálynő a „befutó” nálam, kis különbséggel a Marica grófnő előtt. A női főszerepet a rendkívül csinos Csaba Kató játszotta; alakításában és játéktílusában is hasonlított a kor híres és népszerű fiatal primadonnájára, Németh Marikára, akit később többször megnéztem Budapesten a Fővárosi Operettszínházban.

Krausz Béláné Hetényi Mária („Masa”): A Csárdáskirálynőben az egyik Cicát játszottam, a négy közül. Az egyik férfi főszereplő, Bóni gróf eredetileg Gollob Feri lett volna, de *Guli* 1956 őszén disszidált, ezután más vette át a szerepet. 1957-ben mutattuk be, majd előadtuk Pilisvörösváron és Szentivánon is. A próbák alatt Janibá jó néhányunkat elvitt Pestre, hogy lássuk, hogyan játszószák a profi színészek.

Gyurcsán Andrásné Kaján Eszter: Az általános iskolában Csabai Pál tanította az éneket; nemcsak a kórusban, hanem szólóban is énekeltem, főleg népdalokat énekeltetett velem az iskolai fellépéseken. Így figyelt fel rám valaki, gondolom. A Csárdáskirálynőben és a Marica grófnőben játszottam. A próbákon a dalok feléneklésekor Weszelovszky János patikus kísért zongorán, a dalokat természetesen egyenként próbáltuk. A Csárdáskirálynőben én voltam a Stázi, nagyon hálás, jó szerep, duettekét énekeltem Molenda Gabival (Bóni gróf), például: *Túl az Óperencián...*, meg: *Zajt ne üss, kicsi lány...* A ruhákat a Váci utcai kölcsönzőből szereztük be. Többen személyesen mentünk el az üzletbe, és hosszan próbálgattuk egymás előtt, kinek melyik szoknya áll jobban. A darabbal nagy sikert arattunk a szomszédos községekben is. Akkoriban vonattal jártam be Pestre, és néhányszor hallottam, amint összesűgnak a kocsi-
ban: „Ő játszotta Stázit...”

Kucsera Gyuláné Baják Éva: A Csárdáskirálynőben és a Mária főhadnagyban játszottam. Janibá szép színpalotát készített, mindig látványos volt a díszlet. A ruhákat kölcsönzőből hozták. Janibá a próbákon türelmesen bánt a szereplőkkel, általában ő tanította be az éneket és a táncot is. Két színdarab előadása között sem hagyta szórakozás nélkül a népet. Alig vártuk a csütörtöki napot, akkor ragasztották ki ugyanis focis beharangozó plakátjait a következő hazai mérkőzésre; mindegyik plakát más-más, általában mókás, parodisztikus jeleneget ábrázolt. Szilágyi Laci, a Csárdáskirálynő egyik főszereplője a dorogi szénbányánál dolgozott, kezdetben a ligeti bányászszállón, a fenyvessoron lakott. Később a faluban feleségül vette Imecs Jucit, és ezután Pestre járt be.

Kanyicska Mártonné Bélik Ágnes: A Csárdáskirálynőben Annánk, a nővérem is játszott. A darabot tízszer, ha nem többször láttam; ami lehet, hogy kis túlzás, de az biztos, több hétvégén, minden előadáson ott ültem a nézőtéren, annyira tetszett.

Hársvölgyi Albertné Bélik Anna: A Csárdáskirálynőben az egyik bárónőt játszottam. A darabot kb. ötször adtuk elő Piliscsabán, és Pilisszentivánra is elvitük. A próbákat Janibá szombat esténként tartotta. Az előadásokon Simon Gábor zenekara játszott. Mint bárónőknek, legyezőkre is szükségünk volt, ezeket Mezei nénitől (egykori pesti nagyságától) kaptuk, ezen kívül ötleteket is adott a játékhoz. A színpadon Molenda Gabi és Szilágyi Laci a humorával valóság-gal szípkázott.

Janibát finom ízlésű és modorú embernek ismertem. A vas-műszaki- és író-szerboltban, ahol dolgoztam, gyakran megfordult, sok rajzlapot, festéket vásárolt, állandóan rajzolt és festett. A próbákon sohasem azt mondta, hogy így vagy úgy kell csinálni; csináld így vagy úgy, hanem: „én így csinálnám...” Nagyon rendes ember volt. Vasárnap délutánonként jártak hozzá a plébániára a fiatal fiúk, emiatt kikezdték, és a plébánost is támadták miatta.

Hársvölgyi Albert: A Csárdáskirálynő előadásain Gyarmati Mihállyal együtt, mint villanyszerelők, mi voltunk a világosítók és a „függönyhuzogatók”. A pilisszentiváni vendéjátékon Janibá annyira izgult, hogy rosszul lett.

Kiss Ottóné Csaba Katalin: A Csárdáskirálynőn kívül játszottam a Luxemburg grófjában, A béke szigetében, a Légy jó mindhaláligban, a Mária főhadnagyban, de a Három a kislányban is. Janibá színjátszó csoportjában többnyire hittanosok, ministránsok szerepeltek. Ő különben – mindenekelőtt rokona, a kitűnő színész, Bitskey Tibor révén – jó színházi kapcsolatokkal rendelkezett

Pesten, így a ruhákat, jelmezeket viszonylag olcsón tudta beszerezni, elsősorban az Operettszínházból. A Csárdáskirálynő Szilvia szerepét mintha nekem találták volna ki, annyiban mindenképpen, hogy szerettem szerepelni, táncolni és énekelni, ha egy kicsit talán hamisan is... Molenda Gabi („Rudi”) kedves, bohém fiú volt, egyike a nagy nevetetőknek; egyszer a próbán vizet öntött a cipőmbé, és megitta, de azt mondta, pezsgőt kellett volna...

Baják Tamásné Szőke Erzsébet: A Csárdáskirálynő a Kultúrbán lenyűgöző előadás volt. Szilvia szerepében Csaba Kati „nagyot” alakított; az ő játéka maradt meg bennem a legjobban.

Szeli Károlyné Gollob Márta: A Csárdáskirálynőben játszottam partneremmel, Szabó Zolival. Hat-hétévesek voltunk. Egy számot táncoltunk-énekelünk a nagyokkal együtt: Álom-álom, édes álom, álmodjál... A darabot Pilisszentivánon is előadtuk, s a közönségnek annyira tetszett, hogy cukorkákat, csokikat dobáltak fel a színpadra. Molenda „Rudi” (Gábor) játszotta Bóni gróft, szenzációsan. Gáspár Feri (Szunya) Edvint alakította, ő is szépen énekelt, jó hangja volt. Lizicska Csöpi Miska pincér szerepében úgy nézett ki, és olyan jól énekelt, mint Feleki Kamill a Fővárosi Operettszínházban. Apukám kölcsönadta az előadásokra a hegedűjét, de azt teljesen tönkrement állapotban hozták vissza, még húrja sem maradt...

Tavaszi keringő

Nyitrai Lajosné Oláh Vali: A Tavaszi keringőben az *olasz nő* (Éva, a fiatal konzervatóriumi hallgató – P. S.) szerepét játszottam. A szalagokból összeállított, merész fazonú piros ruhát, amelyben szerepeltem, az anyukám varrta. Partnereim – akik a darab szerint szerelmesek belém, az *olasz nő*be – Lizicska Laci és Bán *Bobi* voltak (Lizicska Laci a korosodó hegedűművészt, *Lithván Gábort* játszotta – P. S.). Például azt énekelték nekem, udvarolva: Üdvözlöm a Nap-sugár kisasszonyt, ki beragyogja életem; Üdvözlöm a Holdsugár kisasszonyt, aki oly hűvös ma énvelem. Mire én azt feleltem, szintén dalban: Egyiknek nap-sugár, / másiknak holdsugár, / ez bizony így van már, / száz felé hajló / tavaszi rózsaszál.

De boldogan énekeltem ezt a kis dalocskát is: Te kedves, bolondos április, / Te édes, szeszélyes április, / Te úgy hasonlítasz énhozzám... Volt egy nagyon ismert, ma is népszerű dal a darabban, amelyet olaszul énekeltem. Magyarul úgy fordítják: Midőn Havannában hajóra szálltam én...

Anna Frank naplója

Janibá 1956 után ütemet váltott, és 1957-ben két, 1958-ban három (!) előadást rendezett. Ezt a színművet 1958. február 23-án mutatták be a Piliscsabai Kultúrotthonban. Annát Oláh Vali, a szüleit (Edith és Otto Frank) Tamási Nusi és Lizicska László, nővérét, Margot-t Bartl Anni, barátját, Pétert Jászberényi József, az ő szüleit (Van Daan és Van Daan asszony) Varga József és Varga Józsefné Kelemen Gizella, Miep Gies-t (a piliscsabai rendezésben Irént), a segítőkész keresztény közvetítőnőt Jászberényi Kati alakította. Visztavel Zoltán valószínűleg Dusselt, a zsidó orvost játszotta.

Az előadásról két orgánium, egy országos napilap és a megyei újság számolt be. A többszázezer példányban megjelenő *Esti Hírlap* 1958. március 1-jei számában rövid hírben közölte, hogy Piliscsabán „nagy sikerrel” mutatták be az Anna Frank naplóját. A *Pest Megyei Hírlap* 1958. február 28-án az 1. oldalon hozta tudósítását, *Anna Frank naplója – Piliscsabán* címmel, és Oláh Vali darabbeli jelmezes fényképével. (A cikket teljes terjedelmében ld. lejjebb.)

Jászberényi József: Kisebb szerepeket játszottam a Csárdáskirálynőben és a Mária főhadnagyban, a kettő között viszont az Anna Frank naplójában főszerepet kaptam Oláh Vali oldalán. Húgom, Kati mellett, úgy emlékszem, „Postás Gizi néni” (Varga Józsefné) is játszott a darabban. 1958 decemberében bevonultam, és 1961. február 15-ig karhatalmista katonaként szolgáltam Pécsen (ahol egyébként a szakmámban dolgozhattam, 900 forintos havi fizetéssel!), ezért Janibá többi előadásában már nem szerepelhettem.

Nyitrai Lajosné Oláh Vali: Az általános iskolában a különböző ünnepeken gyakran énekeltem, szavaltam, és eljártam a templom kórusába is. Itt figyelt fel rám Janibá, a templom sekrestyése, az egyik csabai színjátszó csoport vezetője. Azt mondta, érdekes alt hangom van, nagyon alkalmas drámai szerepekre. Hamarosan egymás után kaptam a szerepeket. Janibánál a Luxemburg grófjában, az Anna Frank naplójában, a Tavaszsi keringőben és a Cigánybárobán; Tóth József rendezésében pedig A néma levente című darabban játszottam.

Lámpalázam nem volt; én úgy örültem, amikor kiléptem a színpadra, szinte röppültem! Könnyen tanultam, mintha az egész magától ment volna. Súlyos nem kellett. Velem a rendező külön soha nem foglalkozott. A próbák során a többiek szövegét is megtanultam, szóról szóra betéve tudtam. Nagyon szerettem a partnereimet, Bán *Bobit*, Bartl Anit, Tamási Nusit, Visztával Zolit és a többieket. (Nem voltam belé szerelmes, de a legcsinosabb és legkedvesebb csabai fiúnak annak idején Jászberényi Jósikát tartottam...) Bár az igazat megvallva, nekem

mindegy volt, kivel játszom, mert én csak a szerepemmel törődtem. És mindnyájan éreztük a közönség szeretetét, a népszerű dalokat velünk együtt dúdolták az emberek. A Kultúrházban (az egykori König-vendéglőben), de a vidéki kiruccanásainkon is mindig telt ház volt, gyakran álltak is. Nagyon tetszettek a jelmezek, a szép ruhák – melyik nőnek ne tetszenének?! A ruhákat általában kölcsönzökből szereztük be, az egyszerűbbeket viszont mi készítettük.

A legkedvesebb darabom az Anna Frank naplója, amelyben a tragikus sorsú címszereplőt alakítottam. A próbák előtt vagy alatt közösen megnéztük a Madách Színház előadásában. A cselekmény azzal fejeződik be, hogy egy feljelentés nyomán a bujkáló zsidó családot megtalálják és rejtékelyéről elviszik. Mindnyájan igazi átéléssel játszottunk. Közél volt még a háború, és főleg 1956. Az emberek megrendülten, könnyezve nézték és hallgatták a szép és megrázó igaz történetet.

Tehát az újságcikk teljes terjedelmében: Albert Hackett és Frances Goodrich, a világ színpadait meghódító, s a Madách Színházban hónapok óta sikerrel játszott darabját, az Anna Frank naplóját az elmúlt vasárnap bemutatták Piliscsában. Az országban itt, e kis Pest megyei faluban akadt először működvelő színjátszógarda, amely nem ijedt meg a nagy feladattól, szembeszállt a közönséget lekicsinylő, a várható sikertelenséget hangoztató pesszimistákkal, s előadásával bebizonyította, hogy nemcsak a könnyed-szirupos operettek eljátszásra alkalmas. A közönség is a vállalkozó szellemű fiatalokat igazolta: az amszterdami szűk padláslakásban élő 12 esztendőös kis zsidólány és környezete megható történetének sikeres fogadtatása méltó jutalma volt a színészek kéthónapos fáradásának.

S kik voltak e siker előidézői? Mindenekelőtt a címszereplő Oláh Vali, a szüleit alakító Tamási Nusi és Lizicska László. A többi szereplő – Bartl Ani, Visztavel Zoltán, Jászberényi József (Péter alakítója) – szintén sok tapsot kapott a csabaiaktól. Barna János rendezőnek külön érdeme a rendkívül bonyolult technikai kivitelezés szerencsés megoldása: a Madách Színház eredeti zenekari hangfelvételét használta fel a bemutaton.

Reméljük, hogy a fasiszmus embertelenségét leleplező, ám élet-igenlő, optimista Anna Frank naplóját hamarosan a környező falvak lakossága is megnézheti a piliscsabai sportkör ifjú, minden dicséretet megérdemlő színészgárdájának előadásában.

Nyitrai Lajosné Oláh Vali: Az Anna Frank bemutatója után intézte el Janibá, hogy felvegyenek Rózsahegyi Kálmán híres színiiskolájába Budapesten. Kálmán bácsi aranyos ember volt, neki is tetszett a hangom, a „vidéki” kiejté-

sem. Nagy türelemmel tanított a színészet fortélyaira, pl. arra is, hogyan kell egy nőnek felmennie a lépcsőn. Minden alkalommal eljött valamelyik ismert színész is, többek között Bitskey Tibor, akivel az iskola után néhányszor együtt villamosoztam a Nyugatiig. Két évig jártam Rózsahegyi Kálmán színiiskolájába, de nem fejeztem be, mert 17 évesen olyan szerelmes lettem, hogy „nem bírtak” velem, egyszóval férjhez mentem. Később kocsmában énekeltem együtt Fehér Palival és Bán *Bobival*, hogy kedvet csináljunk a kuncsaftoknak öcsém kocsmájában.

Cigánybáró

A Pest Megyei Hírlap 1958. június 21-i száma néhány soros hírben, *Nem csak a sporthoz értenek* címmel számolt be arról, hogy a piliscsabai községi sportkör színjátszó csoportja nagy sikerrel adta elő Johann Strauss: Cigánybáró című nagyoperettjét.

A darabban, amelynek különben a témája és mindkét szövegírója magyar (Jókai Mór, Schnitzer Ignác), és amelyben a bécsi táncmelódiák szerencsésen keverednek cigányos dallamokkal – a főbb szerepeket a következők játszották: Barinkay Sándor, „cigánybáró”: Bíbok Imre; Saffi, a cigánylány: Tamási Nusi; Czipra, Saffi nevelője: Varga Józsefné Kelemen Gizella; Carnero, királyi biztos, az erénybizottság elnöke: Visztavel Zoltán; Zsupán: Bán Bobi; Zsupán leánya, Arzéna: Jászberényi Kati; Ottokár, aki szerelmes Arzénába: Radványi Tibi; Gábor diák: Jászberényi József. Játszottak még: Oláh Vali, Kretz Pista, Gyarmati Jancsi, Bartl Ani, Pólyik Éva, König Éva, Újvári Erzs, Frunyó Marika, König Teca és Szabó Jani. Gyermekszereplők: Varga Márti, Lizicska Évi, Varga Lali és Grósz Karcsi.

Neubrandt János: Én a színiplakátok közül a Cigánybáróéra emlékszem. A minimun egy méter hosszú, fakeszes transzparensre, amelyet a falu több pontján kifüggesztettek, Janibá egy gentry-szerű, frakkos-monoklis urat festett (ez lehetett a főszereplő), egy vagy két hölgy társaságában.

Lengyel István: A Cigánybáróban Bán *Bobi* Zsupán szerepében remekül énekel: Az írka-fírka nekem / sosem volt a mesterségem. / Már ifjú gyermekkoromban / csak sertések közt éltem. / A költészet nem pálya, / ezer villám és sertésvész, / különösen a disznó hája, / mert ehhez nem kell ész. Kövérkés fazonjához nagyon jól állt neki ez a szerep. A többiek közül emlékszem Varga Józsefné Gizi nénire és Oláh Valira, akik a cigányasszony, ill. cigánylány

szerepében szépen, fesztelenül, a darabhoz illő stílusban énekeltek, valamint Kretz Pistára, aki rókatáncot járt. Volt szerepe Gyarmati Jancsinak is. Az egyik jelenetnél, amelyben Oláh Valin és partnerén kívül még néhány pici gyerek is táncolt, a próbán Janibá ötletet kért a színről való kivonuláshoz. Oláh Vali oldotta meg frappánsan a kérdést, azt mondta: „Ávész khére mrecsáve!” „Gyertek haza szívecskéim!”

Ferenczy Zoltán: Bán Bobi „nagyot játszott” a Cigánybáróban.

Malárik Donát: Nemcsak Janibá, hanem Tóth József rendezéseit is megnéztem, ha tehettem. Legjobban a Cigánybáró tetszett, amelyet sok és nagyon szórakoztató táncos betét tarkított, kitűnő szereplők előadásában. Közülük jól emlékszem Oláh Valira, Bán Bobira, a „disznókirályra” és Bíbok Imrére, aki a címszereplőt, a „cigánybárót” alakította. Janibának, úgy tudom, pesti rokonszínházi kapcsolatai révén olcsóbban kölcsönözték a jelmezeket. A csabai színjátszók a különböző darabokkal felléptek Tinnyén, Leányváron, Szentivánon és Solymáron; többször én is elkísértem őket.

Weszelovszky Zoltánné Varga Márta: A Cigánybáróban – hasonló korú, öt-hatéves partnereimmal – Lizicska Évivel, Grósz Karcsival, Varga Lalival két jelenetünk is volt. A fináléban a többi szereplővel együtt énekeltek: „Mert a szív és az ész / együtt mindenre kész. / Mindig előre nézz, / légy merész, / célhoz érsz...”

Kretz István: A Cigánybáróban *első cigány* voltam, Oláh Valival táncoltam, ő cigánylányt játszott. Bán Bobi alakította a disznókirályt, azt énekelte: Én vagyok a disznók királya...

Janibá majd minden darabjában kaptam kisebb-nagyobb szerepet, így pl. a Luxemburg grófjában, a Csárdáskirálynőben, a Mária főhadnagyban és a Bástyasétányban is. Egyikkel-másikkal vendégszerepeltünk például Solymáron, Pilisvörösváron és Szentivánon. A díszletek vékony lapokból készültek, én csináltam a kereteket, ezekre ráhúztuk a papírt vagy a textilt, amelyekre aztán Janibá festett. Ezeket a lapokat könnyen lehetett össze- vagy szétszerelni. Az *összeolvasás*, a szövegpróbák a plébánián zajlottak, odajöttek a fiúk, lányok is. A próbafolyamat során Janibá elvitt bennünket Pestre, hogy megnézzük, a „nagyok” hogyan játsszák a darabot, és mindenkinek meg kellett figyelnie a saját szerepét. Ja, és mindig jó helyen ültünk! Janibá nemcsak a rendezéshez, hanem a szervezéshez is nagyon értett. A zenekar legfontosabb részei: zongora, hegedű és dob voltak.

Janibá nem szívesen vette, hogyha valaki a konkurens színjátszó csoportban, Tóth gárdájában is szerepelt. De Tóth Józseffel nem volt haragban, sőt, Tóth többször a próbákon is ott ült a nézőtérén, és érdeklődéssel figyelte, hogyan alakul a játék a színpadon Janibá irányításával.

Pischnyi János: A Mária főhadnagyban játszottam egy apró szerepet, a Cigánybáró pilisszentiváni előadásán pedig az egyik korombeli kissrácot kellett volna helyettesítenem. De a vendégszereplésről egy félreértés folytán lemaradtam – nem mentem el –, ezért másnap vagy harmadnap joggal kaptam Janibától korholó szavakat. Egyébiránt nézőként is láttam néhány előadást. És amint egy alkalommal a mellettem ülők beszélgetéséből kiszűrtem, nem mindenkit az ott zajló cselekmény, az előadás maga érdekelte; hanem azt várták, tárgyalták izgalommal, arra voltak leginkább kíváncsiak, X hogyan fogja megcsókolni Y-t, sőt, hogy egyáltalán: X-et meg fogja csókolni Y a nyílt színen...

Gyarmati János: A Cigánybárót egy műkedvelő program, fesztivál keretében, a Fővárosi Operettszínházban is bemutathattuk volna, de valahol „beleköptek a levesbe”, egyszerűen Piliscsabáról valakik „segítettek” bennünket kitúrnival.

Baják Tamásné Szőke Erzsébet: A Cigánybáróból jól emlékszem Bán Bobi és Oláh Vali kettősére; milyen nagyszerűen táncoltak és énekeltek együtt! A fülében cseng a fiatalon meghalt Bobi hangja: „Csak jó evés és jó ivás, az élet célja semmi más...”

Mária főhadnagy

Janibá mindössze kéthónapos felkészülést követően, 1958. szeptember legelején, a piliscsabai búcsú napján – nagyszabású, szabadtéri előadás keretében – rendezte meg Huszka Jenő: Mária főhadnagy c. operettjét. Csaba Kató pedig – a Luxemburg grófja, A béke szigete és a Csárdáskirálynő után – ezúttal a Mária főhadnagy címszerepében csillogtathatta különleges, sármos szépségét és tehetségét. Mind a piros tiszti uniformis, mind a hosszú fodros szoknya jól állt rajta. Partnere, darabbeli szerelme, a fiatal jurátus hallgató Gáspár Feri volt, akivel együtt a Csárdás királynőben is a főszerepet játszotta. És miközben a színpadon folyt a játék, a szomszédos községekből az előadásra szekérrel érkező gazdák lovai békésen legelésztek a közelben...

Lengyel István: A Mária főhadnagy bemutatójára a sporttelep túlsó szélén, a röplabdapályán ácsoltak színpadot. Az előadás nyárutón vagy kora ősszel, az esti órákban zajlott le. A főszereplő Csaba Kató volt, én katonát játszottam. Franco-féle, de keresztbe fordított, nagy ködvágó, gombos sapkában vonultunk a színpadon és a színfalon keresztül, több körben is. A takarásban ledobált sapkákat az ott álló lányok cserélték folyamatosan a fejünkön, ezért a gyanútlan szemlélőnek úgy tűnhetett fel, hogy rengetegen vagyunk. Janibá tehát a tömegjelenetek rafinált rendezéséhez is értett.

Kiss Ottóné Csaba Katalin: Mint a Csárdáskirálynőben, ebben a darabban, a Mária főhadnagyban is Gáspár Feri (a délceg fiatal jurátus szerepében – P. S.) volt a partnerem. A huszártiszti mentéhez természetesen piros mellény, csizma, kard és csákó is dukált. A sportpályán lezajlott szabadtéri bemutató után többször eljátszottuk a Kultúrotthon színpadán; ha jól emlékszem, az egyik vagy az első előadás a piliscsabai búcsú napjára esett.

Pető István: A Mária főhadnagy szabadtéri előadásánál a színpadot a temető irányában állították fel, a nézőteret pedig a röplabdapálya és a színpad közötti lejtős terepen alakították ki. Kilencéves kisgyerekként én is lelkesen segédkeztem az előkészületekben, pl. székeket hordtam az állomási vendéglőből, amelyet akkor László Pista vezetett. Székeken kívül hosszú padokat is elhelyeztek a nézőtéren. A szereplők közül Bélik Klári ragadt meg az emlékezetemben: világoskék színű huszáröltözetet viselt, amelyet csillogó aranyos zsinórok díszítettek.

Priegl Sándor: Janibá előadásainál Spielmann Jóskával együtt mi csináltuk a világosítást, már a próbákon is dolgoztunk. A színes fényhatásokat úgy értük el, hogy befestettük a fénytesteket. A Mária főhadnagy szabadtéri, esti előadásához oszlopokat állítottunk fel a reflektorok részére. Összesen 1200 égő világított. A színjátékosok között Szilágyi Laci, Zayzon Zsuzsa és Csaba Kati voltak a kedvenceim.

Sarkadi János: A Mária főhadnagyban játszottam. Janibánál valószínűleg úgy kerültem „képbe”, hogy rendszeresen, még a gyászmiséken is ministráltam a Nagytemplomban. A színdarabban legalább fél tucat hozzám hasonló korú, tíz-tizenkét éves gyerekkel táncoltam együtt a színpadon egy külön jelenetben, természetesen huszárjelmezben, csákóban és kis karddal az oldalunkon. V-alakban álltunk fel, Janibá nekem legelől, középen jelölte ki a helyemet, aminek, őszintén megvallva nem túlságosan örültem. A kardot letettük a

földre, a lábunk közé, és afölött lejtettünk-szökdellettünk, hol jobbra, hol balra. Kislány partnerem a Kálvária utcai kedves-helyes Radványi Éva volt, a faluszerzte nagyon népszerű „Pamacs” húga.

Pischnyi János: A Mária főhadnagyban én is részese voltam egy „ritkán látható” nagyjelenetnek Kanyicska Jóskaival; ezt nem írta meg előre Janibá, tehát nem is próbáltuk, spontán alakítás volt. Két kis utcakölyköt játszottunk, és szerepünk szerint rohangászás közben megpillantunk egy fegyveres katonát (ez volt Bán *Bob*i), mondunk neki egy-két szót, hogy milyen nagy puskája van, vagy valami ilyesmi, aztán lelépünk a színről. Rohantunk is mi rendesen, kívülről, ahogy az instrukciót kaptuk, a megadott irányba; csakhogy a színpadhoz érve Jóska hirtelen megbotlott a tetőlécekből ácsolt színpad szélében, pontosabban a díszletkapu küszöbében, és rögvest vízszintes repülésbe kezdett úgy, hogy a színpad közepén landolt hason. A közönség majd’ kipukkadt a nevetéstől, mi ketten meg, miután Jóska nadrágját helyben leporoltuk, sietve eltűntünk anélkül, hogy *Bob*inak egy szót is szóltunk volna – a puskájáról...

Egy marék boldogság

Fejér István 1950-ben írt zenés vígjátékát 1959 késő őszen vagy telén mutatták be Piliscsabán. A cselekmény szerint Kuffer Sebestyén harangöntő szépséges leányát, Katinkát a jómódú Zsizsik Zsozsóhoz akarja feleségül adni, ő azonban a csinos, fiatal, de koldusszegény muzsikust, Elemért szereti. Katinka szerepét Jászberényi Kati, Elemérét Gáspár Feri játszotta. A darabról csupán egy visszaemlékezés van, mégpedig a női főszereplőtől, aki ekkorra már rutinos színjátékosnak számított, hiszen az Anna Frank naplójában *Irént*, a segítőkész keresztény „közvetítőnt”, a Cigánybáróban *Arzénát* alakította.

Kassai Józsefné Jászberényi Katalin: Janibá és Tóth József gárdája, „tábora” között állandó nyílt vetélkedés folyt, hogy melyiknek az előadása sikerült jobban... Az Egy marék boldogságban, 1959 körül, a női főszerepet játszottam Gáspár „Szunya”, azaz Feri partnereként; talán 16 éves lehettem. Janibá rendezte, szokás szerint a Kultúrban. Azt hiszem, Lizicska Laci bácsi szintén szerepelt benne. Szunya zongorán játszott, s a zongora első hangjaira kellett megjelennem a színen hosszú, földig érő szoknyában. Izgalmamban azonban nem figyeltem eléggé, és ráléptem a jelenethez tartozó vékony függönyre, ami egy csíkban rögtön leszakadt. Hatalmas nevetés tört ki, a közönség azt hitte, ez is „benne van” a darabban. Láttam, Janibá csóválja a fejét, de nem zavart, sőt: egy

csapásra elmúlt a lámpalázam, és feloldódva tudtam eljátszani a szerepemet. Úgyhogy a végén Janibá is megdicsért.

Mellékszál, hogy Pischnyi Eta, akivel akkoriban Szunya már javában együtt-járt, még a próbák folyamán egy alkalommal szorongó szívvel megkérdezte tőlem: – Feri udvarolni akar neked? – Dehogyan akar, szó sincs róla, hát csak játszunk a színpadon, nyugtattam meg Etát. És tényleg hamarosan egybe is keltek, és nagyon szépen éltek.

Bástyasétány 77.

Jóllehet valószínűleg nem sejtette, ez a darab lett Janibá hattyúdala. Ha meggondoljuk, szép búcsújáték volt, vidám tinédzserekkel, fiúkkal és lányokkal körülvéve. Akadt azonban két „öreg”, harminc év körüli „nagyagyú” is, Szilágyi Laci és Lizicska Laci, akik fazont adtak az előadásnak. Mindemellett, azt mondják, a tizenhat éves Varga Éva olyan szépen, professzionálisan énekelt, mint a kor híres slágerénekesei közül Sárosi Katalin vagy Hollós Ilona.

Annát, a komoly és szép szociológus hallgatót Varga Éva, Tinit, a gömbölyded de csinos lányt Weszelovszky Ani, Bözsit, a szigorú csillagászt valószínűleg Pischnyi Magdi alakította. Pétert, a szerelmes fiatal festőt, Rudit, a minden lében kanál művészt, valamint Ödönt, a bátortalan régészt Kassai Feri, Molnár Jóska és Varga Jóska játszották, de nem biztos, hogy ebben a sorrendben. A régimódi Török professzor szerepét Lizicska Laci, a zseniális szervező és reklámszakember Sasek szerepét Szilágyi Laci formálta meg. Az utolsó budai jósnőt, Elvirát valószínűleg Varga Józsefné Kelemen Gizella alakította. Játsoztak még: Molenda Lívi, Hammerschlag *Lili*, Krajcsovits Kati, Lengyel Pit-yu, Radványi Laci, Pázmándi Peti, Gyarmati Jancsi és Weszelovszky *Titi*.

Lengyel István: A Bástyasétány egyik főszerepét Szilágyi Laci alakította, lényegében ő vitte a hátán az egész előadást, de mások is nagy kedvvel és jól játszottak. A próbák alatt sokat neveltünk Lacin, akinek kitűnő humora volt, mind a szövegét, mind az arcjátékát tekintve. Humorának egyik sajátossága szerint gyakran kicsavarta a szavakat, például spanyol helyett psanyolt mondott. (Rajta kívül jó humorista vénával rendelkezett Sarkadi Gazsi és Bán Bobi is, néha azonban sajnos túljátszották.) Az előadáson fergeteges dél-amerikai táncokat is előadtunk, ezek közül az egyik a Popocatépetl volt.

Gyarmati János: Korábban szerepeltem az Anna Frankban, a Mária főhadnagyban és a Cigánybáróban is. A Bástyasétányban én játszottam a menyasz-

szony szerepét, Weszelovszky Titi a vőlegényét; Tamási Nusi a régi menyaszszonyi ruháját adta oda. A darab végén mi ketten, Titivel, hátulról, a söntés felől, a közönség széksorai között vonultunk be, nagy taps és derűtség közepe. Másnap, hétfőn reggel iskolába mentem (Pesten voltam ipari tanuló), de addigra még nem tudtam lemosni a rúzszt a számról...

Molenda Gáborné Pischnyi Magdolna: A Bástyasétányban Varga Éva játszotta a női főszerepet; nagyon szép hangja volt, neki udvarolt a darabbeli idősebb férfi, akit Lizicska Laci alakított. Hetenként több próbát is tartottunk, mindig este.

Vígvári Jánosné Molenda Livia: Janibá nagyon ritkán emelte fel a hangját, de azért előfordult. A Bástyasétány próbái alatt történt. A színen a Pischnyi Magdi–Varga Jóska pár táncolt, énekelt, a többiek, az éppen „munkanélküli” szereplők eközben a színpad mögött, a háttérben hülyéskedtek, bohóckodtak, egyszóval zajongtak. Krajcsovits Kati egy lelógó kötéllal hintázott, ami egyszer csak nagy recsenéssel elszakadt. Janibá, aki lent állt, a színpaddal szemben, és onnan irányította a próbát, nem bírta tovább cérnával, és elordította magát: „Csönd legyen! Aki nem tud viselkedni, talállok helyette mást!” A folytonos jó hangulathoz persze Szilágyi Laci is hozzájárult a maga mindig nagy-szerű humorával.

Baják Tamásné Szőke Erzsébet: A Bástyasétány minden próbáján ott ültem a Kultúrban, és minden dalt megtanultam, annyira tetszetek. A legismertebb, persze, *A vén budai hársfák*, amelyet Lizicska Laci adott elő.

Neubrandt János: A Bástyasétányban játszott többek között Szilágyi Laci, akit a csabaiak nagyon kedveltek a humoráért; és Lizicska Laci, aki a híres sláger, *A vén budai hársfák*at énekelte. Remekül játszott Varga Jóska, aki az egyik fiatal férjet alakította eredetien és hitelesen. Különösen az a jelenet tetszett, amelyben Jóska társaival a szarkofágon ül, és a benne megbúvó Weszelovszky Aninak egyszer csak kinyúlik a keze, és megfogja Jóska bokáját; mire Jóska ijedtében hirtelen felpattan, és frappáns, szellemes monológba kezd...

A Bástyasétány minden próbáját végignéztem, az összes betétdalt megtanultam és kívülről fújtam. Az előadásokra Janibá jópárunkat „beszervezett”. A nézőtér leghátsó sorában foglaltunk helyet, és azt a feladatot kaptuk, hogy a felvonások végén rögtön, hangosan ovációzva tapsoljunk. A produkció azonban nélkülünk is zajos, nagy sikert aratott; annyira, hogy legalább három egymást követő héten, szombaton és vasárnap is eljátszották.

Pető István: Említettem már, hogy kisgyerekként is, amit csak tudtam, segítettem az előadások körül. Pl. ruhákat, jelmezeket pakoltam, és azokat „szállítottam” a plébániáról a Kultúrba vagy vissza. Jól emlékszem Janibának a Kultúrban zajló próbáira. (Szintén csellengő barátaimmal a próbák szüneteiben az udvaron figyeltük, Kőnig Gyuri bácsi hogyan gyártja a szódát, olykor pedig hangosan csintalankodva játszottunk, amivel kiérdemeltük Gyuri bácsi édesanyjának, Kőnig Kati néninek a méltatlankodását.)

Janibá a próbákon nagy türelemmel tanította be a jeleneteket, és akár ötvenszer is elmondta és megmutatta, hogyan szeretné látni a színpadon. A Bástyasétányban kaptam egy kis, szöveg nélküli szerepet, oda kellett hajtanom a fejemet valakire. Közben azonban bárányhimlős lettem, nem próbálhattam tovább, de a második előadást, hátulról, a falnál állva, már megnézhettem. Zúgott a taps a végén. És miután másodszor is kitapsolták a szereplőket a színpadra, a nem szűnő, zúgó tapsban a közönség hatalmas kórusban rákezdte: „Rendező! Rendező! Rendező!” Erre kényszeredetten Janibá is kijött a függöny elé, merthogy ez a roppant szerény ember egyáltalán nem szeretett szerepelni...

*

A visszaemlékezésekben már eddig is többször szóba került a Piliscsabán rendezett színdarabok zenei kísérete, amelyekben Weszelovszky Jánost vagy Simon Gábort emelik ki. A Luxemburg grófja előadásáról megjelent újságcikkben a tudósító *Simon Gábor zenekaráról* ír, és Simon Gábor látható a zenekarával a Csárdáskirálynő bemutatója kapcsán készített egy fotón is.

További visszaemlékezések:

Szolcsán Sándor: Ifjabb Sárközi Rudi (Rezső), vagy ahogy mindenki ismerte: „Panó” megbecsült, híres primás volt. Pestre, Vörösvárra járt, Dorogon az „Ezres”-ben muzsikált. A csabai színdarabokban is játszott a Weszelovszkyékkel. A patikus tangóharmonikázott, fia, Titi dobolt, Panó pedig hegedült.

Gyarmati János: Olyan zenekari formációra is emlékszem, amelyben Weszelovszky gyógyszerész tangóharmonikázott vagy zongorán játszott, Simon Gábor dobolt és Glázer Rudi szintén tangóharmonikázott.

Ferenczy Zoltán: A tévedés jogát természetesen fenntartom, de én emlékszem egy olyan kísérőzenekarra az 1950-es évekből, amely a bálokon is játszott. Dobosból, tangóharmonikásból, fúvósból és hegedűsből állt, és minden mulatság alkalmával zenés, jópofa rigmusokban mutatták be az együttes tag-

jait, pl. így: „Tom-tom-tom, trombitás, / nem kell nekünk senki más, / csak Zobák, a trombitás...”

Neubrandt János: A zenés darabokban jó néhányszor a Weszelovszkyzenekar játszott. Weszelovszky János gyógyyszerész tangóharmonikázott vagy zongorázott (kitűnően!), a fia, „Titi” (Zénó) dobolt és „Panó” (Sárközi Rudi) hegedült. Olykor beszállt az együttesbe a klarinétos Gregor is, aki Pilisszentivánon lakott, de a Dunakanyarban fekvő Zebegényből származott. Később Glázer Rudi is játszott, tangóharmonikázott, Hável Feri pedig dobolt. Simon Gábor szintén gyakran kísért a zenés előadásokon. Emlékszem hatalmas, négyoktávos tangóharmonikájára; jó időben kiült Új utcai házuk kertjébe, és ott gyakorolt, muzsikált.

Erről eszembe jut a piliscsabai úttörőzenekar, ott én pikulás voltam, az újakat Hajdu Jancsi tanította be. Oláh Erzsí Hawaii-gitáron játszott, Schweifer Zsuzsa xilofonozott, Hámosi Jóska, Gáspár *Juszu*, Kunszenti Tamás, Boldog Vili, Kalauz Laci és Pázmándi Pityu tangóharmonikázott. (Tamás utálta a harmonikát, orvos apja viszont nagyon szerette, így Tamás kénytelen-kelletlen eljárt harmonikázást tanulni Csabai Pali bácsihoz...)

Egy alkalommal Karádi Gyurka bácsi, a zenekar vezetője elvitte a csapatot jutalomkirándulásra Tatára. Felmentünk a Turulhoz és megnéztük a Szelim-barlangot is. Másszor Törökbálinton adtunk műsort, Molenda Karcsi bácsi nagy teherautójával utaztunk úgy, hogy padokat raktunk a platóra. A műsor után Karcsi bácsi és Gyurka bácsi sörözni mentek, de a többiek is leszálltak, a hangszerekre Boldog Vili és ifj. Simon Gabi vigyázott. Egy-két perc elteltével a két fiú elkezdte játszani az Ahogy lesz, úgy lesz c. számot, ami akkor talán éppen indexen volt. Mindenesetre Karcsi bácsi, ahogy meghallotta az első taktusokat, odaszólt Gyurka bácsinak: – Te hallod, mit játszanak? – Mire Gyurka bácsi megrémült: – Ezek engem börtönbe juttatnak – kiabálta, és gyorsan a kocsihoz szaladt, hogy véget vessen a zenének...

Fazekas Tibor: Akkoriban a Fő úton, Kultúrotthon közvetlen szomszédságában laktam. A színjátszók előadásain olyan tömeg volt, hogy sokan csak állva nézhették a produkciót; ilyen érdeklődés és ilyen színházi élet volt Csabán! A zenekar lent, a nézőtéri szinten, a színpadtól kissé balra helyezkedett el, és a következő zenészekből állt: Weszelovszky János patikus (zongora, tangóharmonika); Simon Gábor (dob, tangóharmonika); Weszelovszky „Titi”, azaz Zénó (dob); „Panó”, azaz Sárközi Rudi (hegedű) és Glázer Rudi (tangóharmonika). A leggyakoribb felállás viszont, ha jól emlékszem, ez volt: Weszelovszky János, *Titi*, *Panó*.

Weszeloyszky Pál: Családunk erdélyi és délvidéki gyökerekkel rendelkezett. 1944-ben Temesvárról (ahol apám patikát kapott nászajándékba az édesapjától) menekültünk Magyarországra, közvetlenül pedig Érsekvadkertről (apám itt szintén saját patikát működtetett) jöttünk Piliscsabára 1951-ben. Apám, aki zenei konzervatóriumot végzett, csakhamar zenekart alapított, amelynek rajta és bátyámon, „Titi”-n (Zénó) kívül eleinte még két magyar katonatiszt volt a tagja a helyi laktanyából, mégpedig egy testvérpár: egyikük dobolt, a másik fúvós hangszeren játszott. Miután a magyar katonaság Csabán megszűnt, Glázer Rudi csatlakozott a zenekarhoz, s velük együtt muzsikált kisebb-nagyobb gyakorisággal a kiváló hegedűs, „Panó” (Sárközi Rudi) is.

A Weszeloyszky-zenekar fellépett a csabai Tisztiklubban, a Kultúrotthonban, a Kopár Csárdában, az állomási „Jakab” vendéglőben; évekig rendszeresen játszott az esztergomi Fürdő Szállóban és a dorogi „Ezres” étteremben. Apám sokszor harmonikázott esküvői lakodalmakon. Én is megtanultam szaxofonozni, klarinétozni és dobolni, de csak alkalmanként játszottam a zenekarban, amikor Titit helyettesíttem.

Úgy emlékszem – persze, tévedhetek –, hogy a színelőadásokon általában csak apám kísért zongorán. Az énekpróbák gyakran a patika épületében lévő szolgálati lakás egyik szobájában zajlottak, a Marica grófnő énekszámait pl. itt gyakorolta Varga Gizi néni és a tinnye Varga Laci. Az emberek a patika kerítésére ülve hallgatták a bentről kiszűrődő zenét; de akkor is, amikor csak apám gyakorolt. Kérdezték az emberek, hogy nem zavarnak-e, sőt némelyek még „számot” is kértek, pl. „egy jó polkát vagy keringőt.”

Markovits Andrásné Petrő Ilona: Nyaranként a csabai vasútállomás melletti vendéglő kerthelyiségében rendszeresen játszott a Weszeloyszky-zenekar. Én erre a felállásra emlékszem: „Titi bácsi”, a patikus harmonikázott, Ani énekelt, és Titi dobolt.

Székrenyessy Attila: A veszelei és zólyomi Weszeloyszky család öt évszázada c. könyvében nem esik szó a Weszeloyszky-zenekar piliscsabai színpadi kísérő tevékenységéről. Ellenben az olvasható (évszám, évtized megjelölése nélkül), hogy az együttes többnyire öt tagból állt: Weszeloyszky János zongorázott, Weszeloyszky Zénó dobolt, a [világhírű] Rajkó-zenekarból érkezett („kivált”) Sárközi Rudolf hegedült, Dudinszky István katonazenész klarinéton és szaxofonon játszott, Glázer Rudolf pedig tangóharmonikázott.

*

A színdarabok mellett a „tarka-barka” műsoros estek (és persze a tánccmulatóságok) is fontos részét képezték a Községi Kultúrotthon programjának. Ezeknek a számaikat szintén főként Tóth József vagy Janibá tanította be, de rendezett szórakoztató esztrádműsort Sarkadi Gazsi is.

Bakos Imréné Neumann Margit („Gréti”): Tóth József jó néhány műsoros estet is rendezett, vidám jelenetekkel, dalokkal, népitáncokkal; egy ilyen alkalommal Bélik Tereza nénitől kértem kölcsön a szlovák népviseleti ruháját. Ezeket a műsorokat a Kultúrban és a csabai tisztiklubban egyaránt előadtuk, s fellépett bennük, többek között, Matzkó Johan és Aczélné is. A jelenetek között szerepelt pl. a jól ismert Lepsénynél még megvolt, valamint egy hosszabb, énekes-zenés, „repülő-pilótás” jelenet, amelyben König Jóska alakította az egyik pilótát, és játszott benne Hável Feri és Tóth Jóska is.

Mindezen felül Tóth az állami ünnepeken látványos ünnepeket rendezett, a ruhákat kölcsönzöből hozták. 1955. augusztus 20-án Frunyo Vilmos volt I. István király, Schweifer Edit a királyné, mi lányok többen – Szabó Ildikó és mások – hercegnőnek, udvarhölgynek öltöztünk, és úgy vonultunk fel az utcán a sokadalommal. (Edit és Vili ekkor ismerkedtek össze, aminek házasság lett a vége.) Az ünnepség az állomási vendéglőben bállal folytatódott. Én éjjel 2-kor mentem haza átöltözni, aztán visszasiettem, és még reggelig táncoltunk. Egyéb-ként is, a színelőadásokat, műsoros esteket rendszerint hajnalig zajló tánccmulatóság követte, a fiatalok és a kevésbé fiatalok nagy-nagy örömeire...

Hamar Istvánné Frunyo Marika: Emlékszem egy, a Kultúrházban rendezett műsorra, amelyben Tóth József a színpadon akrobatikus gyakorlatokkal szórazottatta és bűvölte el a közönséget.

Tímárné Pető Teréz: Piliscsabán a kulturális élet nagyon mozgalmas, változatos volt. Én rengeteget szerepeltem a színpadon, de színészi ambíciókat nem dédelgettem. Legszívesebben és legtöbbször esztrádműsorokban, vidám jelenetekben, tánc- és énekszámokban vettem részt. Emellett a Kultúrban sok szép bált rendeztek. Alig vártuk a hétvégét, hogy táncolhassunk. A kisebb, serdülő leányok szülői kísérettel mentek. A gardedámok a fal mellett, padon ültek, onnan tartották szemmel az eseményeket, és közben egymással jól elbeszélgettek. Ezenkívül nem egyszer összejöttünk Gáspár Feriéknél is, fiúk-lányok vegyesen. Feri harmonikázott, és mi cefetül táncoltuk a keringőt az udvaron.

Nyitrai Lajosné Oláh Vali: Egy május 1-jei ünnepezen én is felléptem a Kultúrban. Elöl az egyik oldalon szovjet, a másikon magyar katonák ültek,

mögöttük a csabaiak zsúfolt sorokkal. Egy énekszámot adtam elő, közben a hangszerrel a kezemben hegedülést imitáltam, de a valóságban a függöny mögött a híres *Panó* (Sárközi Rudi – P. S.) játszott. Mindenesetre jól összehajmoltunk. Megható ének volt, sokan könnyeztek, és a végén ahhoz is gratuláltak anyámnak, hogy a lánya milyen jól tud hegedülni...

Baják Tamásné Szőke Erzsébet: 1956 után a Kultúrban rendezett táncmulatságokra a katonai táborban szolgáló szovjet tisztok is eljártak. Engem is meg-táncoltatott az egyik fiatal tiszt. Megtetszettem neki, és azt mondta anyukámnak, aki elkísért, hogy kivisz a Szovjetunióba... Később hallottam, hogy a mulatság után csabai sváb fiatalok a tisztet megverték.

Neubrandt János: Tóth József és Janibá egész estés esztrádműsorokat, kabaréesteket is rendezett. Emlékszem egy burleszk jelenetre, amelyben a tehetséges komikus, Szilágyi Laci folyton lecsúszni akaró, hosszú alsógatyában jött ki a színpadra, és úgy „figurázott”. (Laci különben nagyon összetört, amikor az 1960-as években a kisfiát elütötte az autó, naponta járt ki a temetőbe.) Másik esetre is emlékszem. 1955-ben vagy 1956-ban lehetett; az egyik ilyen ingyenes esztrádműsor alkalmával már bent ült a közönség a Kultúrban, Tóth József igazgató előre jött a színpadon, elnézést kért, s a közönség szomorúságára és csalódására bejelentette, hogy az előadás elmarad.

Janibá egyik, burleszk-jelenetkből összeállított műsorában kis híján én is felléptem, a csinos Molenda Lívi partnereként. A próbák nyáron, forró kánikulai időszakban folytak. Ám egy nap, szőlőkapálás közben a hátam csúnyán leégett, amit Janibának meg is említettem. Este a próbán, a jelenet bizonyos pontján Lívi a szerep szerint megragadott, hogy derűt keltve kivonszoljon a színpadról. Én azonban az élesen belém nyilalló fájdalom miatt igyekeztem gyorsan kiszabadítani magam a kezei közül. Janibá persze észrevette (az én fájdalmas magánszámom nem tartozott a jelenetbe), és szólt: – Gyere le, Jani, lesz majd helyetted más...

Apropó, tanúja, „nézője” voltam egy színpadon kívüli „burleszk-jelenetnek” is. Kalla Pali és Molenda Laci, a falu tréfás kedvű, bohém alakjai egyszer egy demizsonnal utazó, ismeretlen vidéki család mellett telepedtek le a vonaton. Összenéztek, egymásra és a demizsonra kacsintottak, biccentettek, jelezve, hogy „jó lenne inni belőle”, aztán „nyomták a sódert”, a szöveget. Kalla Pali, foglalkozására nézve szakoktató, fontoskodva és meglehetősen gondterhelten azzal kezdte: a sofőrömmnek szabadnapot adtam, mert az utóbbi időben rengeteget kellett vezetnie, azért utazom most vonattal. Egyik a másikkal adta a lapot, szünet nélkül, nagyszerű mimikával kísérvé. Aztán egyszer csak azt vet-

tem észre, hogy a családdal beszélgetnek, és kisvártatva már a demizsont is meghúzták; végtére is ezt akarták...

*

A kötet vége felé járunk; még néhány visszapillantás az ismert, kevésbé ismert és „rejtett” piliscsabai tehetségekről.

Gyarmati János: Janibá színjátszó csoportjában nekem nagyon tetszett az állandóan vígkedélyű és kifogyhatatlan humorral, szellemességgel megáldott Szilágyi Laci. Remekül tudott „színészkedni”, komédiázni, ő volt társaságunkban az egyik „főszínész”. A másik „Postás Varga Gizi néni” (Varga Józsefné Kelemen Gizella), aki ráadásul nagyon szépen, élményszerűen énekelt, miként Oláh Vali is.

Lengyel István: Lizicska Laci tehetséges színjátékos volt, külsőre hasonlított Latinovits Zoltánra. Mélyen átélte a szerepeit, de egy kicsit mindig keserűnek látszott; azt hiszem, úgy érezte, hogy tehetségéhez képest nem eléggé méltányolják.

A jól ismert neveken kívül említést érdemel még jó néhány csabai színjátszó. Micheller Karcsi egy Zsozsó nevű butácska férfit alakított valamelyik darabban (Egy marék boldogság – P. S.), jó színészi érzékkel, akin sokat lehetett nevetni. Barics András papot játszott az egyik előadásban, s hatalmas cipőjében úgy ment, olyan „élethűen”, akár a Gólem. Schönek-Hauck Manyi sajnos nem játszott egyik darabban sem, holott remekült hangja volt. Balogh Mancsi pedig olyan tehetségről árulkodott, hogy ugyanúgy színi iskolában akarták képezni, mint Oláh Valit.

Balogh Sarolta: Az 1950–1960-as évek fordulóján a hétvégi multságokon és a farsangi, húsvéti, búcsúi stb. bálokon kitűnően énekelt két csabai fiatal: Balogh Marika („Manci”) és Balogh Géza („Kóbi”). Jó hangulatot teremtettek. Kóbi temperamentumos énekstílusa hasonlított a későbbi híres énekesére, Horváth Pistáéra. Állítólag Mancit és Gézát annak idején be akarták ajánlani a TV-hez és a Rádióhoz.

Valóban, Mancsi nemcsak szép, szerény és tehetséges lány volt, hanem rendkívül rokonszenves egyéniség is. Géza pedig alacsony, vékony testalkatával, szinte koromfekete ábrázatával, markáns arcélével, hetyke modorával, néha szúrósan, de általában barátságosan néző szemével és különleges, „ókori” mosolyával

mintha a történelemkönyvek lapjairól bújt volna elő. Gyakran sötétkék nadrágot vagy öltönyt és fehér inget viselt.

Dráfi Kati sem maradhat ki a sorból. Nyolc-tízévesen elfogódottság nélkül táncolt, pörgött és énekelt a színpadon. Légiesen hajlékony mozgását, érett balerináknak is dicséretére való bámulatos tánc tudását a piliscsabai Községi Kultúrotthonon kívül néhány budapesti üzemi művelődési otthon közönsége is megcsodálhatta. Hasonlóan tehetséges húga, Matild egy ízben fellépett a Kulich Gyula Színpadon, ahol a népszerű nőtáncosnőt, Madarász Katalint kísérte fergeteges táncával.

*

Kedves Olvasóm bizonyára észrevette, hogy nehezen fejezem be ezt a kötetet, még nyújtanám egy kicsit...

Az a fentiekből már ismert, hogy 1956–57-ben Erdélyi József elköltözött Piliscsabáról, a klotildligeti színjátszó csoport szétszéledt, tagjai közül többen szintén elköltöztek, néhányan Tóth József rendezéseiben játszottak tovább.

Tóth József utolsó darabját valószínűleg 1961-ben rendezte. A darabból fennmaradt egy színpadi kép, a szereplőgárdáról pedig egy csoportkép; a jelmezekből ítélve „urak”, „parasztok”, „csendőőrök”, „vasutasok” vettek részt benne, de a mű címe és szerzője egyelőre ismeretlen.

Janibá 1960 tavaszán rendezte a Bástyasétány 77-et, és ősszel távozott a faluból. Távozását azonban megelőzte egy újságcikk, amely a *Magyar Ifjúság* 1960. szeptember 24-i számában jelent meg, s Janibát és színjátszó csoportját szapulta, rágalmazta, „*a Nagy Ellenfél*” címmel, gúnyrajzokkal tetézve, „K. F.” szignóval. Íme, a cikk teljes terjedelmében:

A vadregényes Pilis Nagy Kopasz nevezetű bérce alatt él, alkot, harangozik, lelkiismeretesen ellátja a sekrestyési teendőket *Barna János*, a „közimádat” nevén: *Jani bá*... E köztiszteletben álló férfiú, miután egy ugrással kívül termett az érdi papi hivatáson, évek óta a kultúra nemesvértű hordozója Piliscsabán. Nem más, hanem ő eszmélt rá a történelemben először, hogy a piliscsabai sportkör csupán szárnalmas jelenség kultúrcsoport nélkül.

Nos, ő lett a sportkörü kultúrfelelős (!) és varázsintésére a negyven-ötven fiatal színjátszó elárasztotta a falut operett sziruppal. Kisfiat balatoni üdülésre is vitte és a hazatért, leburnult kisfiúk egyéb élményeik elmesélése után félénken bevallották, hogy Jani bá éjszakánként túlzott aggodalommal takargatta, simogatta őket. A vallásosabb szülők gyanúját eloszlatta az a tény, hogy reggeli torna helyett hajnali misére vitte gyerekeit.

A községi tanács előző elnöke (Papp Alajos – P.S.) Jani bát elmozdította kétes hivatásától, de ez év áprilisában, amikor megalakult a falu KISZ-szervezete, az ősz „kulturmisszionárius” ismét felbukkant, mert érzékeny lelkületét nem elégítette ki az álmosító harangozás.

A sportkör kultúrélete ismét fellendült. Szellemi öttusa a plébánián, műsoros bálók, színdarabok élénkítették a falu egyhangú életét. A „Légy jó mindhalálig” református miliője a színpadon néhány hatalmas festett kereszt segítségével katolikussá változott. Fiait plakátokkal csalogatta egri kirándulásra, s a festett minaret tetejére a félhold fölé a hitbuzgó Jani bá keresztet pingált.

Szilveszterkor az egyik hívő lakásán emlékeket rendezett azon gyerekek tiszteletére, akik 1956-ban a faluból disszidáltak. Könnyes szemmel rakott szegfűt a távozottak falra felfüggesztett fényképei mellé.

És nem tört semmiféle más kultúrtevékenységet. Amikor a Kultúrotthon színjátszó gárdája előadta a Marica grófnőt, fiai füttykoncertet rendeztek a nézőtéren és a vendégszereplő tinnyeik kultúrotthon igazgatójának kocsiján a gumit is kiszúrták.

Az már mindennapos volt, hogy a KISZ színjátszó gárdájából hirtelen eltűntek a szereplők. *Szőke Erzsébetet és Hammerschlag Máriát* anyai pofonok és Jani bá drámai felkiáltása: „*vagy nálam, vagy a KISZ-ben!*” – kergették vissza a harangozó „művészegyüttesébe”. A sekrestyés színjátszói egy ízben a KISZ táncestélyén huligánkodtak – másnap a faluban így rémüldöztek: „*Uramisten, micsoda orgiákat rendeznek a KISZ-ben!*”

A falu KISZ-szervezete a községi tanács vezetőinek segítségét kérte. Csoválkozzon kedves olvasó a válaszon! A tanácselnök és titkár kijelentették: „*hiába ugráltok itt ketten-hárman, vagy Jani bá, vagy senki.*” És javasolták: „*olvadjon be a KISZ a sportkörbe...*”

Ez a helyzet a vadregényes Pilis Nagy Kopasz nevezetű bércé alatt, Pilis-csabán.

A „Nagy Ellenfél” egyformán csalogatja a kis Ferenci Zolikát [helyesen: Ferenczty] és a gyerekeket hittanra, csokoládés biblia-összejövetelekre és uralja büntetlenül a falu kultúráját, akadályozva a KISZ-szervezet egészséges életét.

Ez már mégis csak sok!...

K. F.

Jászberényi József: Janibá „színjátszó társulatát” tudtommal F.-ék akarták megfűzni, állítólag KISZ-szervezetet szándékoztak alakítani, de a fiatalok közül sokan inkább Janibához jártak. Velem is próbálkoztak a Tanácsházán, hátha kötélnek állok; talán még a bevonulásom előtt behívtak azzal, hogy szervezem meg, de én nem vállaltam.

Baják Tamásné Szőke Erzsébet: A Magyar Ifjúság 1960. szeptemberi cikkében írottakhoz képest sem a KISZ-nek, sem Janibá színjátszó csoportjának nem voltam tagja, szüleim soha nem ütöttek meg, és mindössze egyetlen színdarabban játszottam, egy kis szerepet a *Felnőnek a gyerekekben*, Tóth József rendezésében. A plébánián egyszer jártam, a barátnőmmel, Hammerschlag Lilivel mentem el oda, Karády Katalin-dalokat hallgattunk, ott szerettem meg Karádyt.

Ferenczy Zoltán: Igaz, nem minden rendezését láttam Janibának, de elismerem színpadi munkásságát; például a Mária főhadnagy nagyon nagy élmény volt számomra. Azonban azt is meg kell mondanom, hogy kezdettől nem szimpatizáltam vele. Finoman szólva, az ízlésem ellen volt az a stílus, ahogy meglehetősen vehemenciával megpróbált a körébe vonni, többször is azzal kecsegtetve, hogy ott, a plébánián milyen jó a hangulat, és mindig van meglectetés... Az ügyet a szüleimmel is megbeszéltem, és ők rám hagyták a döntést.

Vígvári Jánosné Molenda Lívia: Én úgy tudom, hogy egy különben csinos, magas szakiskolás fiú, aki akkoriban Fáy Sárinak udvarolt, írta a befeketítő újságcikket; ezután ment el Janibá Piliscsabáról. Nagy port vert ez fel annak idején a faluban. Ferenczyéknek semmi közük nem volt az egészhez.

Szabó József egykori KISZ-titkár (1960–1966) visszaemlékezése: Erről a cikkről én annak idején nem is tudtam, nem emlékszem rá. Annyi bizonyos, hogy a cikkíró minden alap nélkül keverte bele a KISZ-t írásába: Janibának és csoportjának, színjátszóinak a tevékenysége nem volt téma a KISZ-ben, szervezetünknek nem is volt külön színjátszó gárdája. Janibá pedig egyáltalán nem akadályozta a 40-45 fős KISZ-szervezet munkáját, „egészséges működését”. Sohasem kértünk segítséget a községi tanács vezetőitől, nem álltunk szoros kapcsolatban sem a tanáccsal, sem a helyi MSZMP-vel, hanem szinte csak és kizárólag a járási és a megyei KISZ-bizottsággal, amely viszont jó véleményel volt rólunk. Tehát minden, amit az ismeretlen szerző – talán egyesek sugalmazására – a KISZ örvén írt, egyszerűen koholmány, az olvasók félrevezetése.

Tartalmasan, szépen és vidáman éltünk. Némi támogatás fejében segítünk a tsz-ben (olykor fiúk-lányok hordták ki az istállókból a trágyát és terítették szét a földekre), táncestélyeket, zenés műsorokat, szilveszteri bált, szüreti felvonulást és mulatságot rendeztünk, balatoni kirándulást és pesti színházlátogatást szerveztünk. Utóbbira a járási KISZ-bizottságtól havonta kétszer-háromszor kaptunk tíz-húsz színházjegyet (előfordult, hogy egy héten háromszor mentünk színházba), úgyhogy alig lehetett találni olyan színházat, ahol ne láttunk volna legalább egy előadást. Ezenkívül népitánc együtttest alakítottunk,

amellyel népszerű zenekarunk kíséretében, állami és iskolai ünnepeken léptünk fel. (A zenészeket a híres pilisvörösvári muzsikus, Oláh József oktatta és vizsgáztatta, a táncokat a népszerű tanítónő, Kratochwill Piroska tanította be.)

KISZ-titkárnak elődöm és barátom, az alapító Midling Károly javasolt engem, miután ő tanulmányi és munkahelyi elfoglaltságai miatt lemondott vezetői tisztségéről. Én mint KISZ-titkár egyetlen célt tartottam szem előtt: érezzék jól magukat a fiatalok. Ennek a szemléletnek – és persze nekem személyesen is – természetesen akadtak a faluban ellenségei. Én mindenesetre igazi boldogságban éltem.

Kretz István: Egy ízben Siófokon buliztunk, közben rendesen felöntöttünk a garatra. A táborba éjszaka visszatérve azonban Janibá nem perlekedett velünk, hanem megértően, csendesítve, atyailag megsimogatta némelyikünk – a hangoskodók – buksiját. De hát mi szinte apánknak, vagy legalábbis jóval idősebb bátyánknak tekintettük őt. Szóval kb. így nézett ki az „éjszakai simogatás”.

Lengyel István: Janibá ellen 1959 körül kezdtek erősebben piszkálódni, de már nem sokkal 1956 után elterjesztették róla azt a hamisságot, hogy ő beszélte rá a fiatalokat a disszidálásra. Volt egy afférja Papp Alajos tanácselnökkel is, aki az 1950-es évek végén vezette a falut. Egy ízben bement ügyeit intézni, és a tanácselnök gúnyolódott a hitén; azt mondta, Istent nem lehet látni, tehát nincs. Mire Janibá, aki sohasem elvtársozott, így replikázott: – A tanácselnök úr méltóztatott már látni a saját eszét? Nem? Akkor ilyenformán Önnek sem lehetne esze... Viszontlátásra! – köszönt el, és azzal ott hagyta Papp Alajost.

1959-ben vagy 1960-ban Janibát feljelentették, hogy a fiatal fiúkat azért viszi nyaranta táborba a Balatonhoz, hogy ott este a sátorban simogathassa őket. Csakhogy Janibá nem járt be a fiúkhoz, mellesleg külön sátorban aludt! 1960 nyarán, ahogy feljöttünk a Balatonról, rá néhány hétre jelent meg a Janibá és csapata ellen áskálódó újságcikk. Sejtettük, hogy kik vannak mögötte; szóltunk Janibának, hogy elkapjuk és megleckéztetjük őket. De ő leintett minket, mondván: ne csináljunk semmit, hagyjuk békén az illetőket. Hamarosan bejelentette, hogy elmegy, mivel nem akar senkinek az útjában lenni. Egy-két hónapon belül tényleg eltávozott Piliscsabáról.

Pedig itt még tervei voltak. A Bátyasétány után szerette volna megrendezni a Tizenkét szék c. darabot, már meg is írta a szöveget, kiválogatta a szereplőket, rám az Osztap Bender szerepét osztotta. Szorongásomat látva biztatott: ne félj, meg tudod csinálni! Erre már nem került sor, és a Svejkre sem, amelynek a megrendezését szintén forgatta a fejében; olyannyira, hogy többünket elvitt az egyik pesti színház előadására, amelyben Agárdi Gábor játszotta a főszerepet.

Janibá Piliscsabáról anyjához és öccséhez költözött, akik akkoriban a Rákos-rendező pályaudvar közelében, a Dévényi utcában laktak, egy lapos tetejű házban. Az „Öreg” (mi, idősebb ministránsok így hívtuk, és tegeztük) először a filmgyárban dolgozott, animátorként háttérket festett. Aztán, széles körű nyelvtudása révén, egy külkeres cég osztályvezetője lett. 1970 körül megbetegedett, de későn fordult orvoshoz, s a vakbélgyulladás 1971-ben, 48 évesen végzett vele.

Janibát tehát legalább holtában és nagy részben sikerült közösen rehabilitálni, tisztázni az alaptalan gyanúsítások alól.

Azonban nemcsak Janibának voltak tervei, hanem Tóth Józsefnek is. A már többször idézett, *Élénk kultúrélet Piliscsabán* című cikk szerint Tóth József a Kultúrotthon színjátszó csoportjával Steinbeck: Egerek és emberek című drámája, ill. a könnyű műfaj kedvelői részére a Valahol Délen és a Bástyasétány 77. bemutatását tervezte (ez utóbbiban Janibá csoportja biztosan megelőzte). Emellett a helyi tanáccsal egyetértésben a Vasúti vendéglő kerthelyiségében szabadteri színpadot szándékozott kialakítani, amelyet a Zeng az erdő felújításával avattak volna fel. Egy másik, „merészebb” terve az erőforrások szétforgácso-lódása miatt arra irányult, hogy a két színjátszó csoportot a Kultúrotthonon belül egyesítse; elképzelése alapján a két csoport felváltva játszott illetve próbált volna. Mindezt utólag is lehet vitatni, de a gyakorlatban nem lett belőle semmi. Tóth József valószínűleg 1961-ben hagyta abba rendezői és színjátszói pályafutását, s talán ugyanekkor adta át kultúrház-igazgatói székét Hável Ferencnek.

*

Csupán két visszaemlékezés van hátra (az első elbeszélő kissé elfogult, mert csak Janibá előadásait látta, a második tárgyilagos), aztán kiderül, hogy az 1950-es évek piliscsabai színjátszásáról – a helyenként egymásnak ellentmondó, másutt egymást kiegészítő, esetenként párhuzamosan futó visszaemlékezésekből, a hiányos színpadi fotókból, az újságcikkekből, a néhány levéltári dokumentumból – mégis kikerekedik-e valamilyen, a valósághoz közeli összkép.

Bélik „Kohut” Józsefné Krajcsovits Éva: Kisiskolás koromban egy alkalommal elvitték az osztályunkat Pestre, a Bánk bán előadására. Nem tudtuk, hogyan kell színházban viselkedni, az áriákon pl. neveltünk. Közben elővettük az otthonról hozott lisztes zacskóból vagy az újságpapírból a kolbászt, kenyeret, és ettünk... Szerintem a csabaiak sokat köszönhetnek Janibának, mert a legtöbben az ő rendezésében láttak először színdarabot. Csodálatos, telt házas

előadások voltak! A lelkes, boldog közönség a darab végén mindig egyenként kitapsolta a szereplőket a függöny elé, a színpadra. Janibát azonban szinte úgy kellett erőszakkal elöcibálni, annyira szerény volt.

Ferenczy Zoltán: Falusi viszonylatban, sőt talán országosan is, páratlanul pezsgő kulturális élet és szórakoztatás zajlott Piliscsabán az 1950-es években. Ezt már akkor, gyerekként is éreztem, vagy sejtettem, és a mai napig emlegetem. A pezsgésben egészen biztosan közrejátszott Tóth Józsi bácsi és Janibá színpadi rivalizálása, mert mindig többet és jobbat akartak kihozni a produkcióikból, és ennek a versengésnek mi, nézők lettünk a legnagyobb – ha úgy tesszük – haszonélvezői.

*

A visszaemlékezések fényében nem lehet különbséget tenni az 1950-es évekbeli piliscsabai színjátszás három nagy rendezőegyénisége: Erdélyi József, Tóth József és Janibá között. Mindhárman beírták a nevüket Piliscsaba képzeletbeli aranykönyvébe, színjátszóikkal, a kísérő zenészekkel, s a műszaki és kisegítő személyzettel együtt.

De még egy mondat *Krajcsovits Éva* visszaemlékezéséből, akinek a szavait ezúttal mindnyájukra vonatkoztathatjuk. – Emlékszem, akkoriban faluszerre beszéltek, hogy a szomszédos községekben, ahol a piliscsabai színjátszók fel léptek, már elővételben elfogytak a jegyek. Mi több, helyenként a kint rekedt emberek benyomták az ajtót, mert mindenáron meg akarták nézni az előadást, amelyről olyan sok szépet és jót hallottak.

Függöny...

A piliscsabai színjátszó-csoportok bemutatói 1951–1960 között

Csoport neve Év	„Ligeti”	Kultúrotthon	Sportkör
1951	Csendháborító Három a kislány	Hurrá, tavasz!	–
1952	Szabad szél „Tito, a láncos kutya”	Figaró házassága	–
1953	A gerolsteini nagyhercegnő Csongor és Tünde	Mélyek a gyökerek	–
1954	Nem élhetek muzsikaszó nélkül A szabin nők elrablása	Doktor úr	Légy jó mindhalálig
1955	Nagymama	Utak a tanyáról	Luxemburg grófja
1956	–	A néma levente	A béke szigete
1957	–	Zeng az erdő Pettyes	Csárdáskirálynő Tavaszi keringő
1958	–	Marica grófnő	Anna Frank naplója Cigánybáró Mária főhadnagy
1959	–	Vők iskolája	Egy marék boldogság
1960	–	Felnőnek a gyerekek	Bástyasétány 77.

Forrás- és irodalomjegyzék

Országos Széchényi Könyvtár

Pilishegyvidéki Hírek 1927–1936

Pilishegyvidék–Budakörnyék 1937–1940

Szentendre-Pilishegyvidék 1941–1942

Szentendre és Buda környéke 1942–1944

Pestmegyei Népujság 1950–1953

Népujság 1954–1956

Pest Megyei Hírlap 1957–1961

Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet

Színlapok és plakátok

Szövegkönyvek

Pest Megyei Levéltár

Piliscsaba község Nemzeti Bizottsága iratai 1945–1949

Piliscsaba Községi Tanácsa V.B.-üléseinek jegyzőkönyvei 1951–1952

Piliscsaba Községi Tanácsa tanácsüléseinek jegyzőkönyvei 1951–1954

Piliscsaba község elnöki és tanácsi iratai 1949–1951

Piliscsabai Plébánia

Historia Domus

Bános Tibor: Újabb regény a pesti színházakról 1945–1949

Budapest, 1983

Bóta Gábor: Játék az életért

Népszava, Szép Szó melléklet, 2021. október 22.

Gál György Sándor – Somogyi Vilmos: Operettek könyve. Az operett regényes története

Budapest, 1976

Gál Róbert: Oh lánykám, oh lánykám... Lehár, az operett fejedelme

Budapest, 2006

Heltai Jenő–Bakonyi Károly: János vitéz
Színházi Élet 1922., 16. szám

Kálmán Vera: Emlékszel még... K. I. élete
Budapest, 1985

Kochnyák István: Mi, piliscsabai szlovákok
Piliscsaba, 2021

Platschek Ida és Sándor: Színészportré. Anna Frank: Oláh Vali
Más Újság?!, 1995. december

Rátonyi Róbert: Operett I–II
Budapest, 1984

Rózsa Péter: Budapest zsidó arca
Budapest, 2023

Szekrényessy Attila: A veszelei és zólyomi Weszelovszky család öt évszázada
Budapest, 2016

————— * —————

A tartalomból

Köszönet	7.
A képek elé	8.
Képmelléklet	9.
Előzmények	97.
Erdélyi József és a ligeti színjátszó csoport	110.
Tóth József és a Községi Kultúrotthon színjátszó csoportja	139.
Janibá és a Községi Sportklub színjátszó csoportja	170.
Extra fejezetek	
„Éjszakai előadások...”	122.
Intermezzo (Lószar-säga)	124.
Piliscsaba az 1950-es évek megyei sajtójában	152.
1956	185

Nyomda:
Prime Rate Kft.
1044 Budapest, Megyeri út 53.

Ügyvezető:
Dr. Trócsányi Péter

Készült 100 példányban

ISBN 978-615-01-9354-0